

**Perede sissetulekute ja tarbimise
struktuur 2003-2007**

Lepingu aruanne

Ene-Margit Tiit

Rahvastiku ministri büroo

Detsember 2008

Sisukord

LÜHIKOKKUVÕTE	4
1. LEPINGU ÜLESANNE.....	5
Ülesanne	5
Aruande struktuur	5
2. ANDMESTIK JA METOODIKA.....	7
Andmestik ja informatiivne andmestik.....	7
Andmestiku jagunemine leibkonnatüüpide järgi.....	8
Detailsemad leibkonnatüüpide klassifikatsioonid.....	8
Leivateenijate arv leibkonnas	11
Sissetulekute ja tarbimise info erinevat tüüpi leibkondade kohta	12
Andmete kaalumise.....	12
Esmased hinnangud perede tulude ja kulutuste kohta	13
Kokkuvõte	14
3. SISSETULEKUTE STRUKTUUR.....	16
Sissetulekute andmed ja liigendus.....	16
Sissetulekute struktuur	16
Sissetulekute struktuur eritüüpi leibkondades.....	17
Sissetulekute struktuur leibkondade peenema liigenduse korral	20
Sissetulekute dünaamika	21
Kokkuvõte	21
4. KULUTUSTE STRUKTUUR. TOIDUKULUTUSED	22
Toidu- ja alkoholi kulutused kokku per capita.....	22
Toidukulutused toidugruppide lõikes per capita.....	23
Toidukulutused peamiste toidugruppide ja üksiktoitude lõikes per capita	23
Kokkuvõte	24
5. TOIDUKULUTUSED OECD MODIFITSEERITUD TARBIMISKAALUDE JÄRGI.....	25
Tarbimiskaalud	25
Perede toidukulutused aastal 2003.....	26
Perede toidukulutused aastal 2004.....	29
Perede toidukulutused aastal 2005.....	32
Perede toidukulutused aastal 2006.....	35
Perede toidukulutused aastal 2007.....	38
Kokkuvõte	41
6. PEREDE SUMMAARSED TARBIMISKULUTUSED OECD MODIFITSEERITUD TARBIMISKAALUDE JÄRGI.....	42
Kulutused aastal 2003.....	42
Kulutused aastal 2004.....	47
Kulutused aastal 2005.....	50
Kulutused aastal 2006.....	52
Kulutused aastal 2007.....	55
Tarbimise reaalkasv.....	59
Kokkuvõte	59
7. VAESUS	61
Suhtelise vaesuse määratlus	61
Suhteline vaesusrisk eritüüpi peredes aastail 2003—2005.....	61
Perede vaesusrisk erinevate tarbimiskaalude korral.....	64
Kokkuvõte	66
8. ERITÜÜPI PEREDE SISSETULEK JA TARBIMINE	67
Üksikvanema pere.....	67
Kaks töötavat täiskasvanut ja üks laps	69
Kaks täiskasvanut, neist üks töötaja, ja üks laps	71
Kaks töötavat täiskasvanut ja kaks last.....	72
Kaks täiskasvanut, neist üks töötab, ja kaks last.....	74

<i>Kaks töötavat täiskasvanut ja kolm last</i>	76
<i>Kaks täiskasvanut, neist üks töötab, ja kolm last</i>	78
<i>Kaks töötavat täiskasvanut ja vähemalt neli last</i>	80
<i>Kaks täiskasvanut, neist üks töötab, ja vähemalt neli last</i>	81
<i>Kaks eakat</i>	83
<i>Üksik eakas</i>	84
<i>Muud täisealiste pered</i>	86
<i>Töötajateta lastega pered</i>	88
<i>Eakad ja väga eakad</i>	90
<i>Kokkuvõte</i>	93
9. SOTSIAALPOLIITIKA MEETMED JA NENDE TOIME.....	94
<i>Lapse kasvatamise hinna hinnang</i>	94
<i>Peretoetuste mõju lastega pere majanduslikule olukorrale</i>	96
<i>Peretoetuste süsteem Eestis</i>	97
<i>Riiklik peretoetus ja selle mõju perede majanduslikule seisundile</i>	98
<i>Vanemahüvitis</i>	99
<i>Vanemahüvitse mõju sündimuskäitumisele</i>	100
<i>Vanemahüvitse mõju leibkonna majandusolukorrale</i>	101
<i>Teised sotsiaaltoetused</i>	102
<i>Tulumaks ja selle alandamise toime perede sissetulekutele</i>	103
<i>Kokkuvõte</i>	103
10. ÜLDINE KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED.....	105
<i>Sissetulekute struktuur ja dünaamika</i>	105
<i>Kulutuste struktuur ja dünaamika</i>	105
<i>Perepoliitika</i>	106
<i>Perede sissetuleku- ja tarbimise klastrid</i>	106
KASUTATUD KIRJANDUS JA ALLIKMATERJALID.....	108
LISADE SISUKORRAD.....	110

Lühikokkuvõte

Käesoleva uuringu aluseks on Statistikaametis aastail 2003—2007 teostatud leibkonna eelarve uuringu (LEU) andmed, mis koosnevad ankeetandmetest leibkonna kohta ja päevikutest, millesse kanti detailselt leibkondade toidu ja mittetoidu kulutused ning samuti sissetulekud [32]. Kokku sisaldas analüüsitav materjal andmeid enam kui 23 000 pere ja 61 000 isiku kohta, kuid detailsed sissetuleku- ja kulutuste andmed olid kasutatavad vaid ca 70% uuritavate kohta. Kõik tulemused on kaalutud nii, et esitatavad arvud on käsitletavad üldkogumi (so kogu Eesti kõigi perede) hinnangutena.

Uuringus käsitletakse 13 erinevat leibkonnatüüpi, mis erinevad üksteisest leibkonnaliikmete, leibkonda kuuluvate laste, tööealiste, töötajate ning eakate arvu poolest. Kõigi leibkonnatüüpide kohta leitakse kõigi vaatlusaastate keskmised sissetulekute struktuurid ja niihästi toidu kui ka mittetoidu tarbimise näitajad, kasutades viimaste puhul OECD modifitseeritud tarbimiskaale, mis on kohustuslikud Eurostati aruandluses. Tehakse kindlaks sissetulekute ja tarbimise dünaamika vaatlusaastate jooksul, detailsemalt uuritakse toidutarbimise struktuuri. Selgitatakse tarbimise erisused leibkonnatüüpide lõikes.

Lisaks sellele käsitletakse uuringus suhtelise vaesuse määratlusi ning analüüsitakse perede vaesusriske erinevatel aastatel, tuues võrdlusena sisse ka vaesusriskid arvatatuna OECD traditsiooniliste tarbimiskaalude abil.

Töös esitatakse ka lapse üleskasvatamise maksumuse hinnangud niihästi 2007. aasta hindadest lähtuvalt kui ka arvestades aastast 3%-list tarbijahinna kasvu.

Lühidalt käsitletakse ka peretoetusi ja hinnatakse neist mõnede mõju perede reproduktiivkäitumisele ja majandusolukorrale.

Töö juurde kuulub neli lisa, mis sisaldavad tabelleid. Lisade sisukord (tabelite loetelu) on esitatud töö lõpuosas.

1. Lepingu ülesanne

Ülesanne

1.1. Töövõtja teostab uuringu „Perede sissetulekute ja tarbimise struktuur 2003—2007“, analüüsides eelkõige sissetulekute struktuuri muutusi ja kulutuste struktuuri muutusi järgmistes peretüüpides:

- 1.1.1. 1 täiskasvanu (kuni 65 aastane) + laps, lapsed (alla 19-a);
- 1.1.2. 2 täiskasvanut (kuni 65 aastane), mõlemad töötavad + 1 laps (alla 19-a);
- 1.1.3. 2 täiskasvanut (kuni 65 aastane), üks töötab + 1 laps (alla 19-a);
- 1.1.4. 2 täiskasvanut (kuni 65 aastane), mõlemad töötavad + 2 last (alla 19-a);
- 1.1.5. 2 täiskasvanut (kuni 65 aastane), üks töötab + 2 last (alla 19 aastast);
- 1.1.6. 2 täiskasvanut (kuni 65 aastane), mõlemad töötavad + 3 last (alla 19-a);
- 1.1.7. 2 täiskasvanut (kuni 65 aastane), üks töötab + 3 last (alla 19-a);
- 1.1.8. 2 täiskasvanut (kuni 65 aastane), mõlemad töötavad + 4 ja enam last (alla 19-a);
- 1.1.9. 2 täiskasvanut (kuni 65 aastane), üks töötab + 4 ja enam last (alla 19-a);
- 1.1.10. 2 täiskasvanut (mõlemad 65-70-a);
- 1.1.11. 2 täiskasvanut (mõlemad 71-a ja vanemad);
- 1.1.12. 2 täiskasvanut (mõlemad üle 65-a);
- 1.1.13. 1 üle 65-a täiskasvanu;
- 1.1.14. muud leibkonnad.

1.2. Töövõtja annab Töös hinnangu vanemahüvitise rakendamise, tulumaksu soodustuse laiendamise ja lasterikaste perede toetuste majanduslikule mõjule;

1.3. Võimaluse korral arvutatakse Töös välja „lapse maksumus“ (kaudsed ja otsesed kulutused lapsele) erinevatel aastatel.

Aruande struktuur

Uuringu põhitulemused on koondatud üheksasse peatükki ja nelja lisse.

Esimene peatükk sisaldab ülesande püstitust. **Teises peatükis** iseloomustatakse uuringumaterjali ja esitatakse kasutatav leibkondade tüpoloogia. Selle juures lähtutakse mõnevõrra detailsemast tüpoloogiast, mille puhul aga väiksemaarvulised tüübid ühendatakse, et saada usaldusväärsemaid tulemusi. Esimeses peatükis visandatakse ka mõned üldised tulemused leibkondade sissetulekute ja tarbimismahtude dünaamika kohta vaatlusperioodil. **Kolmas peatükis** on pühendatud sissetulekutele, mida käsitletakse üsna detailselt. Tehakse selgeks sissetulekute struktuuri eripärad sõltuvalt leibkonna tüübist ja sissetulekute dünaamika vaatlusperioodi vältel. **Neljandas peatükis** käsitletakse toidukulutusi. Siinjuures analüüsitakse toidukulutuste struktuuri põhiliste toiduainete rühmade tasemel, kuid pööratakse täiendavalt tähelepanu ka peenematele alajaotustele selgitamiseks toitumistavasid üksikasjalikumalt. Ka **viies peatükk** on pühendatud toidutarbimisele, kusjuures selles lähtutakse ekvaliseeritud tarbimisest, mis võimaldab arvesse võtta leibkonna struktuuri eripärasid. **Kuuendas peatükis** käsitletakse ekvaliseeritud kogukulutusi, kusjuures peamine tähelepanu on pööratud mittetoidu kulutustele. Mittetraditsiooniliselt on siinjuures analüüsitud ka laenude tagasimakseid. **Seitsmes peatükk** on pühendatud vaesusele, esitatakse suhtelise vaesuse mõiste ning näidatakse eritiüpi leibkondade vaesusriske ning nende muutusi vaatlusperioodi vältel.

Kaheksandas peatükis vaadeldakse kõigi käsitletavate perede elu-olu eraldi ja tuuakse välja nende eripärad. ***Üheksas peatükk*** on pühendatud perepoliitikale ning selles püütakse hinnata lapse kasvatamise maksumust (kasutades selleks erinevaid lähenemisi), samuti antakse hinnangud erinevatele perepoliitilistele meetmetele. Viimane, ***kümnnes peatükk*** sisaldab lühikest kokkuvõtet olulisematest uurimuse tulemustest.

Kuna käesolev uuring sisaldab väga mahuka statistilise andmestiku töötlust, siis on aruandele, milles statistilise analüüsi tulemused tekstis on esitatud visualiseeritud kujul ja kommenteeritud, juurde pandud lisad 1—4, mis sisaldavad praktiliselt kõiki neid tabeleid, mille põhjal tabelid on koostatud. Tabelite esitamine koos vastavate arvudega või protsentidega muutnuks need loetamatuks ja ebaülevaatlikuks.

Lisasse 1 on paigutatud ka mõned tulemused, mis on küll seotud lepinguülesandega, kuid selles otseselt ei sisaldu. Lisad 2 ja 3 on tabelite komplitseeritud formaadi tõttu esitatud põikformaadis. Lisade sisukorras on esitatud kõigi neis sisalduvate tabelite (ja jooniste) loetelud, need sisukorrad on esitatud lisade kasutamise hõlbustamiseks eraldi punktina ka põhidokumendi viimastel lehekülgedel.

2. Andmestik ja meetodika

Andmestik ja informatiivne andmestik

Uuringu aluseks on Statistikaametis teostatud uuringu “Leibkonna eelarve” (LEU) tulemused (identifitseerimata mikroandmestikuna) aastatel 2003—2007. Aruande esimeses osas (kuni punktini Kaalumine) iseloomustatakse uuringu valimit.

Vastavalt uuringuaastatele on kasutatava andmestiku kogusuurus alljärgnev (vt Tabel 1).

Tabel 1. LEU uuringus aastail 2003—2007 osalenud leibkondade koguarv

	Leibkondade arv uuringus	Keskmine leibkonna suurus (isikuid)	Isikute arv uuringus
2003	4615	2,72	12532
2004	4367	2,70	11784
2005	4977	2,65	13201
2006	4959	2,60	12877
2007	4412	2,55	11261
Kokku	23330	2,64	61655

Kahjuks ei täitnud kõik leibkonnad uuringupäevikuid, millesse kanti sissetulekud ja kulutused. Edaspidi nimetame *informatiivseks andmestikust* seda osa andmestikust, mille kohta on teada niihästi sissetulekute kui ka tarbimise andmed, st leibkondi, kes on täitnud nõuetekohaselt kõik uuringupäevikud. Seda arvesse võttes on sissetulekute ja tarbimise analüüsimiseks võimalik kasutada ainult osa ülalkirjeldatud andmestikust, nn informatiivset andmestikku, mis modustab veiedi üle 7/10 koguandmestikust, vt tabel 2.

Tabel 2. LEU uuringus aastail 2003—2007 osalenud informatiivsete leibkondade arv ja % kõigist osalenud leibkondades

	inf leibk	%
2003	3229	70
2004	3092	70,8
2005	3432	69
2006	3635	73,3
2007	3272	74,2
Kokku	16660	71,4

Käesoleva uurimuse seisukohast on mõnevõrra probleemne see, et täielik informatsioon on olemas pigem väiksemate leibkondade kohta (mis on inimlikult hästi mõistetav), vt tabel 3, kust ilmneb et informatiivsete leibkondade keskmine suurus on märgatavalt väiksem keskmise leibkonna suurusest.

Tabel 3. LEU uuringus aastail 2003—2007 osalenud informatiivsete isikute arv ja %

	Keskmine inf leibkonna suurus	Informatiivsete isikute arv	% kõigist isikutest
2003	1,91	6161	49,16
2004	1,92	5937	50,38
2005	1,85	6345	48,06
2006	1,91	6931	53,83
2007	1,90	6217	55,21
Kokku	1,90	31585	51,23

Andmestiku jagunemine leibkonnatüüpide järgi

Käesoleva peatükiga seotud tabelid on esitatud Lisas 1.

Tabel 4. Andmestiku jagunemine esmaste leibkonnatüüpide järgi

Tellimuse tüüp	Leibkonnatüüp koostise järgi	Arv	%
1.1.1	1 täiskasvanu + laps(ed)	1056	4,53
1.1.2	2 töötavat täiskasvanut+1 laps	2587	11,09
1.1.3	2 täiskasvanut, 1 töötab+1 laps	1079	4,62
1.1.4	2 töötavat täiskasvanut+2 last	1587	6,80
1.1.5	2 täiskasvanut, 1 töötab+2 last	677	2,90
1.1.6	2 töötavat täiskasvanut+3 last	425	1,82
1.1.7	2 täiskasvanut, 1 töötab+3 last	255	1,09
1.1.8	2 töötavat täiskasvanut + vähemalt 4 last	130	0,56
1.1.9	2 täiskasvanut, 1 töötab + vähemalt 4last	130	0,56
1.1.12	2 eakat(>64)	1653	7,09
1.1.13	1 eakas (>64)	2542	10,90
1.1.14a	muud (täisealiste) pered	10788	46,24
1.1.14b	lastega pered töötajateta	421	1,80
	Kokku	23330	100

Erinevused võrreldes tellimuses soovitud peredega on järgmised:

1. Kõigi leibkonnaliikmete vanused on arvestatud uuringuaasta 1. jaanuari seisuga (see on seotud andmestiku eripäraga; pisteline analüüs näitas, et tulemus sellest oluliselt ei sõltu).
2. Tellimustüüpides 1.1.1—1.1.9 ei ole töötajate vanust kontrollitud ja kõrvale jäetud juhtumeid, kus üks või mitu töötajat on vähemalt 65-aastased; kuna eakaid on töötajate seas vähe, ei mõjуста see oluliselt tulemusi; arvatavasti oleks kahju suurem vastavate leibkondade väljajätmisest.
3. Leibkonnatüübist 1.1.12 ei ole eraldi välja toodud tüüpe 1.1.10 ja 1.1.11, kuid eakate perede käsitlemisel (8. ptk lõpus) on neid eraldi analüüsitud.
4. Eraldi on esitatud ka leibkonnatüüp, kus on lapsi, kuid ei ole ühtegi töötajat (kuigi võib olla tööealisi liikmeid). Tegemist on perepoliitika seisukohast äärmiselt huvitava ja olulise leibkonnatüübiga, mille esinemissagedus ei olegi väga väike.

Detailsemad leibkonnatüüpide klassifikatsioonid

Mõnevõrra detailsema jagunemise leibkonnatüüpide järgi annavad tabelid 5 ja 6, kus lisaks lastele (L) on osas leibkondadest on täisealised (K) jaotatud kaheks, eristades vähemalt 65-aastasi eakaid (V) ja kuni 64-aastasi tööealisi (A), nende arv on tähistatud sümbolitega 1 – täpselt 1, 2 – vähemalt 2. Lisaks on detailselt käsitletud töötajate arvu. Töötajaid tähistab (T), T1 näitab seda, et leibkonnas on 1 töötaja, T2 – et leibkonnas on vähemalt 2 töötajat. Allkriips _ sümbolis näitab, missuguste leibkonnaliikmete seas need töötajad on. Lisaks sellele on märgitud ka laste arv: L1, L2 ja L3 tähendab täpselt üht, kaht või kolme kuni 19-aastast last leibkonnas, L2+ ja L4 – vastavalt vähemalt kaht ja vähemalt nelja last. Erinevaid leibkonda kuuluvaid liikmeid tähistavad sümbolid on ühendatud +-märgiga. Näiteks leibkonnas koosseisuga (A1+K1)_T2 on leibkond, kus on vähemalt 2 täisealist töötajat, neist vähemalt 1 on tööealine, kuid lapsi ei ole; K2_T1+L2

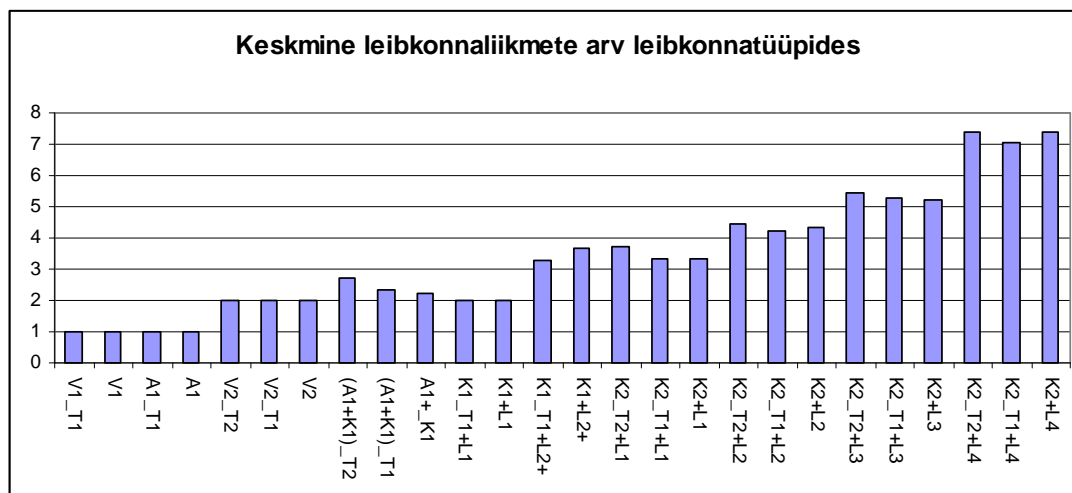
tähistab leibkonda, kus on vähemalt kaks täisealist, kellest töötab üks ja kus on täpselt 2 alla 19-aastast last.

Tabel 5. Leibkonnatüüpide detailsem klassifikatsioon (DK)

Nr	Tüüp	Keskmine liikmete arv	Leibkonna koostis	Leibkonna tööalane seisund
1	V1_T1	1	Üksik pensionär	töötab
2	V1	1	Üksik pensionär	ei tööta
3	A1_T1	1	Üksik tööealine	töötab
4	A1	1	Üksik tööealine	ei tööta
5	V2	2	Pensionäripaar	kumbki ei tööta
6	V2_T1	2	Pensionäripaar	1 töötaja
7	V2_T2	2	Pensionäripaar	2 töötajat
8	(A1+K1)_T2	2,74	Vähemalt 2 täisealist, vähemalt 1 tööealine	vähemalt 2 töötajat
9	(A1+K1)_T1	2,31	Vähemalt 2 täisealist, vähemalt 1 tööealine	1 töötaja
10	A1+_K1	2,22	Vähemalt 2 täisealist, vähemalt 1 tööealine	ükski ei tööta
11	K1_T1+L1	2	Üksik täisealine + laps	töötab
12	K1+L1	2	Üksik täisealine + laps	ei tööta
13	K1_T1+L2+	3,29	Üksik täisealine + lapsed	töötab
14	K1+L2+	3,64	Üksik täisealine + vähemalt 2 last	ei tööta
15	K2_T2+L1	3,73	Vähemalt kaks täisealist +laps	vähemalt 2 töötajat
16	K2_T1+L1	3,34	Vähemalt kaks täisealist +laps	1 töötaja
17	K2+L1	3,31	Vähemalt kaks täisealist +laps	ükski ei tööta
18	K2_T2+L2	4,44	Vähemalt kaks täisealist +2 last	vähemalt 2 töötajat
19	K2_T1+L2	4,23	Vähemalt kaks täisealist +2 last	1 töötaja
20	K2+L2	4,33	Vähemalt kaks täisealist +2 last	ükski ei tööta
21	K2_T2+L3	5,45	Vähemalt kaks täisealist +3 last	vähemalt 2 töötajat
22	K2_T1+L3	5,25	Vähemalt kaks täisealist+3 last	1 töötaja
23	K2+L3	5,22	Vähemalt kaks täisealist +3 last	ükski ei tööta
24	K2_T2+L4	7,37	Vähemalt kaks täisealist + vähemalt 4 last	vähemalt 2 töötajat
25	K2_T1+L4	7,06	Vähemalt kaks täisealist + vähemalt 4 last	1 töötaja
26	K2+L4	7,37	Vähemalt kaks täisealist + vähemalt 4 last	ükski ei tööta

Tabelit 5 illustreerib joonis 1. Siit ilmneb, et lasteta peredes on sageli üle kahe täiskasvanud liikme, tihti on need õppivad noored, kes pole oma vanemate leibkonnast veel lahkunud; samuti võivad sellised leibkonnad sisaldada nooremate liikmetega koos elavaid eakaid (LEU kahe täiskasvanud põlvkonna leibkonnad). Samuti on lastega leibkondades sageli liikmete arv suurem kui vanemate ja laste summa. Suhteliselt harvem on need lisaliikmed vanavanemad, märksa sagedamini on tegemist lapseast välja kasvanud noortega (need on LEU leibkonnad alaealiste ja täisealiste lastega).

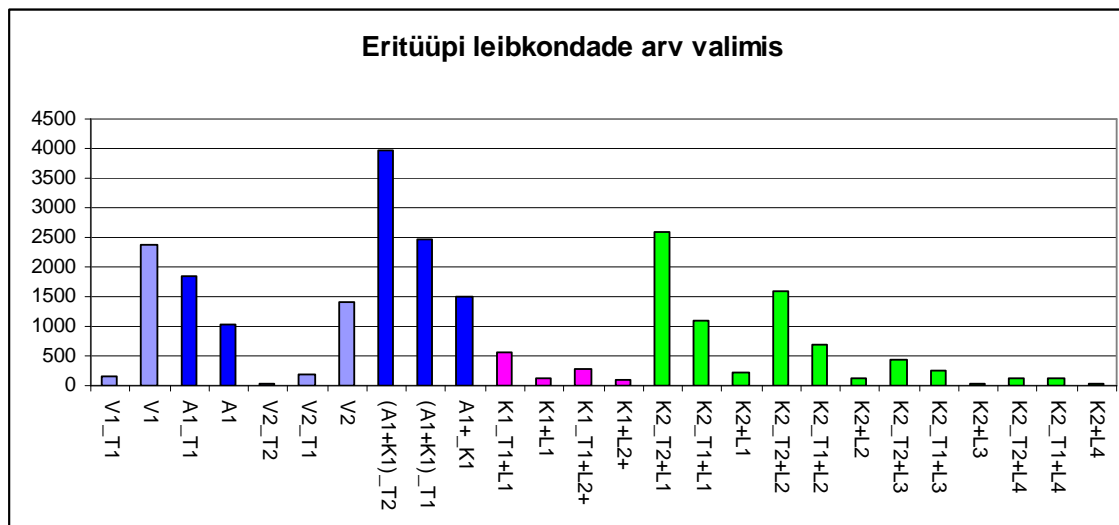
Detailsemalt kajastab erinevat tüüpi leibkondade ja nende liikmete arvu uuritavas andmestikus tabel 6 ja seda illustreeriv joonis 2.

Joonis 1. Leibkondade jagunemine vastavalt liikmete arvule

Tabel 6. Leibkondade jagunemine detailse klassifikatsiooni (DK) järgi

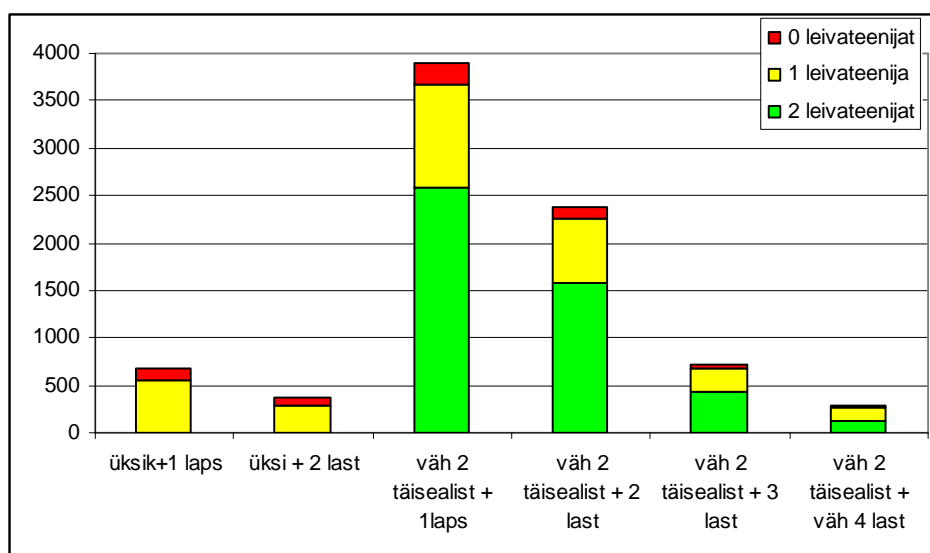
Nr	Leibkonna tüüp (DK)	Leibkonnaliikmete arv										Kokku
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10+	
1	V1_T1	165	0	0	0	0	0	0	0	0	0	165
2	V1	2377	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2377
3	A1_T1	1832	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1833
4	A1	1032	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1032
5	V2_T2	0	42	0	0	0	0	0	0	0	0	42
6	V2_T1	0	192	0	0	0	0	0	0	0	0	192
7	V2	0	1419	0	0	0	0	0	0	0	0	1419
8	(A1+K1)_T2	0	1936	1262	625	110	25	1	0	0	0	3959
9	(A1+K1)_T1	0	1817	546	86	15	1	0	0	0	0	2465
10	A1+_K1	0	1205	257	35	2	0	0	0	0	0	1499
11	K1_T1+L1	0	563	0	0	0	0	0	0	0	0	563
12	K1+L1	0	120	0	0	0	0	0	0	0	0	120
13	K1_T1+L2+	0	0	225	49	11	4	0	0	0	0	289
14	K1+L2+	0	0	49	21	10	3	1	0	0	0	84
15	K2_T2+L1	0	0	1268	889	321	91	14	4	0	0	2587
16	K2_T1+L1	0	0	788	222	61	6	1	1	0	0	1079
17	K2+L1	0	0	162	57	3	2	0	0	0	0	224
18	K2_T2+L2	0	0	0	1096	328	133	24	5	1	0	1587
19	K2_T1+L2	0	0	0	559	82	32	3	1	0	0	677
20	K2+L2	0	0	0	88	18	10	0	0	0	0	116
21	K2_T2+L3	0	0	0	0	301	75	35	11	3	0	425
22	K2_T1+L3	0	0	0	0	203	41	10	1	0	0	255
23	K2+L3	0	0	0	0	37	8	1	0	0	0	46
24	K2_T2+L4	0	0	0	0	0	52	29	26	9	14	130
25	K2_T1+L4	0	0	0	0	0	65	31	14	10	10	130
26	K2+L4	0	0	0	0	0	13	9	5	7	1	35
		5406	7295	4557	3727	1502	561	159	68	30	25	23330

Joonis 2. Leibkondade jagunemine vastavalt leibkondade koostisele: Tumesinine: lasteta leibkonnad, kus on ka tööealisi liikmeid; helesinine – lasteta vanurileibkonnad, roosa – lastega üksikvanema leibkonnad; roheline – lastega vähemalt kahe täisealise liikmega leibkonnad

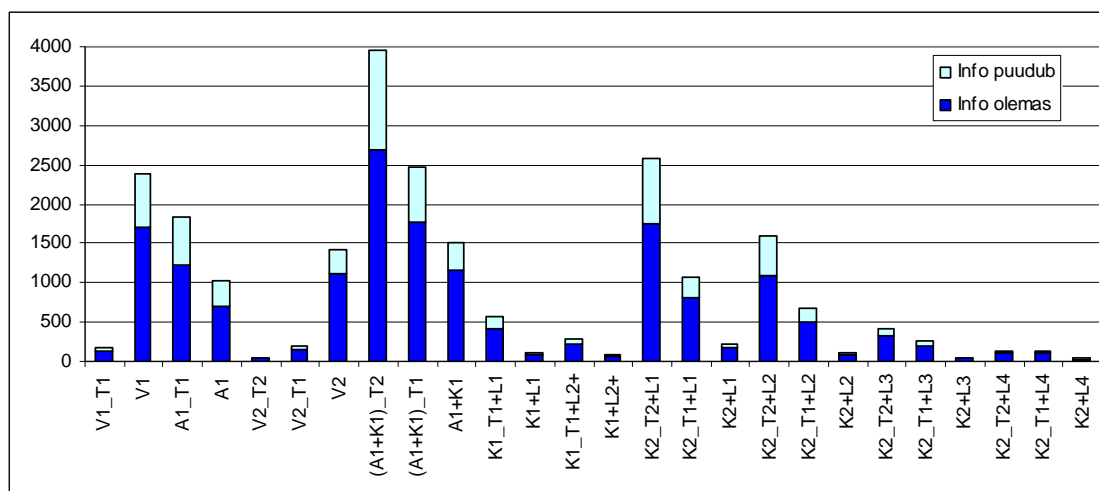
Leivateenijate arv leibkonnas

Tabelis 6 on varjutatud lastega leibkonnad, kus ükski leibkonnaliige ei tööta. Neid on valimis kokku 625, so 7,5% kõigist valimisse sattunud lastega peredest. Imselt vajavad need leibkonnad riskiperedena eraldi käsitlust, vt joonis 3. Samas on selge, et nt lasterikkad (vähemalt 3 lapsega) ja üksikvanemaga leivateenijateta pered on nii vähearvukad, et nende olukorda, eriti aga dünaamikat, ei saa usaldusväärsetl uurida.

Joonis 3. Leivateenijate arv erineva koostisega lastega peredes

Sissetulekute ja tarbimise info erinevat tüüpi leibkondade kohta

Joonis 4. Info sissetulekute ja tarbimise kohta erinevates leibkonnatüüpides

Keskmiselt 71,6 % informatiivsete vastajate juures on antud uuringu jaoks soodne see, et keskmisest madalam on informatiivsete vastajate osakaal suhteliselt arvukate leibkonnarühmade (vähemalt 2 töötajaga lasteta pere, üksiktöötaja, üksik mittetöötaja, vähemalt kahe täiskasvanuga 1-lapseline pere, seevastu aga väiksema arvukusega leibkondade (lasterikkad ja üksikvanemaga pered) vastuste informatiivsus on kõrgem. Ometi on selge, et iseseisvate leibkonnatüüpidega ei saa analüüsida 2 töötava eaka, sissetulekuta üksikvanemate ja lasterikaste perede leibkondi. Dünaamika analüüsimiseks on aga liiga vähesel arvukusega esindatud kõik ühe töötajaga vanuripered, niihästi 2 töötajaga kui ka ühe töötajaga vähemalt 4-lapselised leibkonnad ja kõik ilma töötajateta lastega pered eraldi võetuna. Siit järeldub, et usaldusväärsete tulemuste saamiseks tuleks leida sobiv rühmade loetelu, mis sisaldaks võimalikult homogeenseid rühmi ja võimaldaks leida nende kohta usaldusväärseid hinnanguid ning analüüsida ka nende muutumise dünaamikat.

Andmete kaalumine

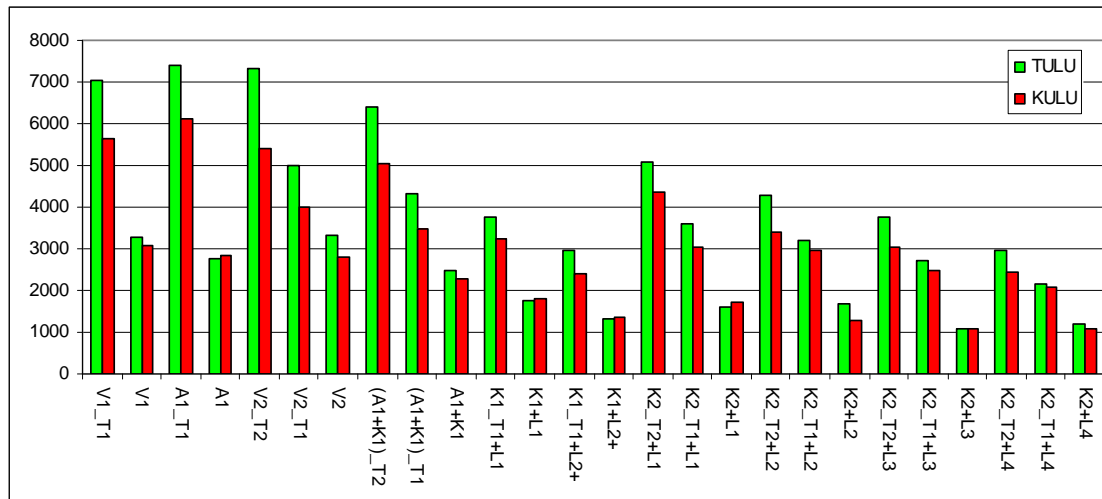
Arvestades valimi disaini (tegemist ei ole ühtlase juhuvalikuga) on tarvis üldkogumi hinnangute leidmiseks andmed kaaluda. Iga aasta kohta arvutatakse kaalud, mis laiendavad kõigi valimisse sattunud leibkondade näitajaid leibkondade üldkogumile samal aastal. Teine kaalude komplekt on arvutatud ka ainult nende leibkondade kohta, kes on täitnud ka sissetulekute ning kulutuste päevikud. Ka nende päevikute info on laiendatav leibkondade üldkogumile, vt Tabel 7.

Tabel 7. Kaalude abil leitud hinnangud leibkondade arvu, keskmise suuruse ja isikute arvu kohta üldkogumis

aasta	Leibkondi	Keskmine leibkonna suurus	Isikuid
2003	559697	2,40	1345340
2004	559872	2,39	1340458
2005	557148	2,40	1336523
2006	567023	2,36	1336523
2007	584981	2,28	1331472

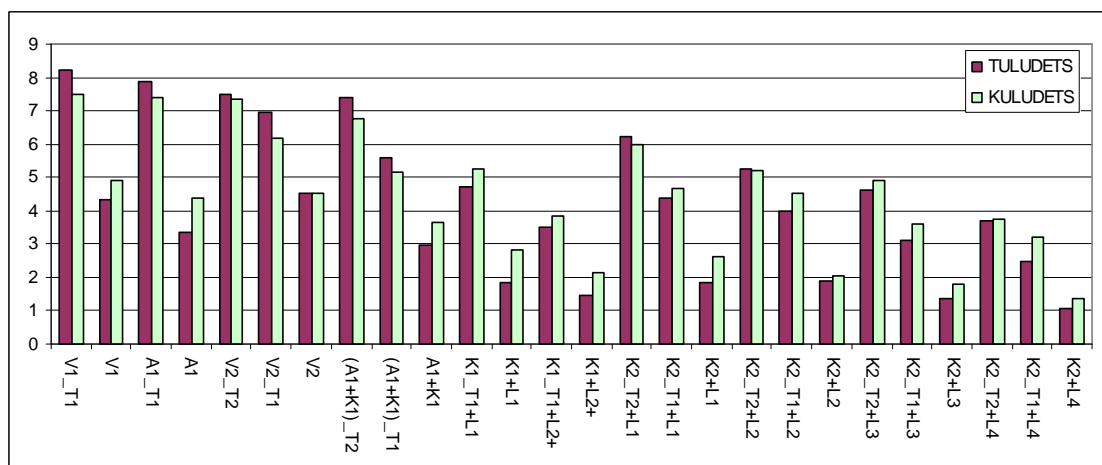
Esmased hinnangud perede tulude ja kulutuste kohta

Kasutades kaalutud andmeid, leiame eritiüpi leibkondade puhul leibkonnaliikme kohta saadud sissetulekute ning kulutuste viie aasta keskmised hinnangud, vt joonis 5. Siinjuures ei ole arvestatud leibkonnaliikmete erinevaid kulutusi (nn ekvivalentsuskordajaid, vt [4, 13, 16, 17, 19]).

Joonis 5. Eritiüpi perede keskmised kuusissetulekud ja kulutused leibkonnaliikme kohta. Aastate 2003—2007 keskmine

Jooniselt ilmneb, et niihästi sissetulekute kui ka kulutuste tase sõltub väga oluliselt töötajate arvust leibkonnas, samuti mõjutab seda leibkonnaliikmete arv. Kõige kõrgemad keskmised sissetulekud on leibkondades, kus kõik või peaaegu kõik liikmed töötavad, madalaimad aga leibkondades, kus ei ole töötavaid liikmeid ega ka vanaduspensionari saajaid. Praktiliselt sama näitab ka joonis 6, kus näidatakse leibkondade kuulumist tuluj- ja kuludetsiilidesse¹.

Joonis 5. Eritiüpi perede kuulumine kulu- ja tuludetsiilidesse. Keskmine 2003—2007

¹ Detsiilide arvutamisel järjestatakse kõik leibkonnaliikmed vastavalt tulude või kulutuste järgi variatsioonritte („pingeritta“) ja jaotatakse see kümneks võrdseks osaks – detsiiliks.

Kokkuvõte

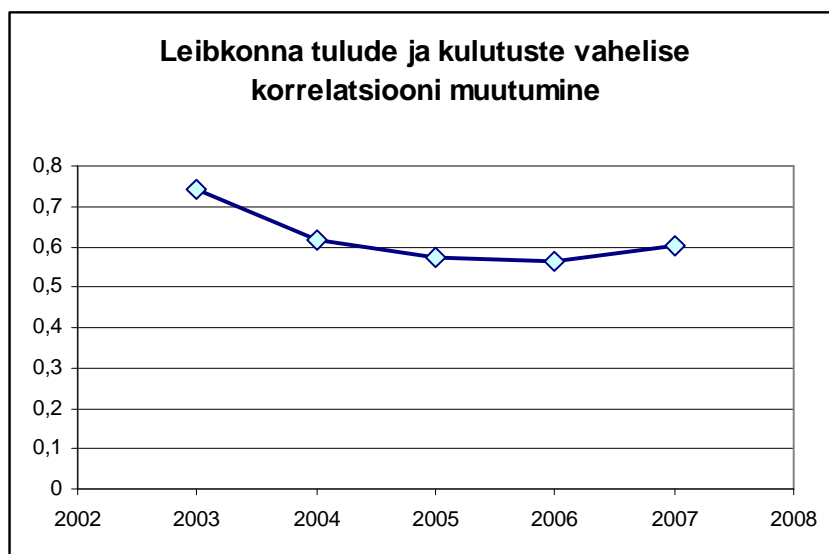
Leibkondade keskmised kulud ja tulud liikme kohta varieeruvad väga tugevasti ühelt poolt aastate, teiselt poolt ka leibkonnatüüpide lõikes.

Suhteliselt stabiilne on aga iga leibkonnatüübi koht üldises tulu-kulujaotuses aastate lõikes.

Niihästi sissetulekud kui ka kulutused on vaatlusaastate vältel oluliselt suurenenud. Kõigi leibkonnatüüpide puhul kehtib üldine seaduspära: nominaalsissetulekud² leibkonnaliikme kohta kuus suurenevad aastas enam kui 600 krooni võrra.

Kasutades regressioonanalüüsi³ selgitati ka seda, missugused tunnused mõjutavad leibkondade *per capita* sissetulekuid ja kulutusi.

Ootuspäraselt on sissetulekud leibkonnaliikme kohta seda suuremad, mida rohkem on leibkonnas töötajaid (keskmiselt vaadeldava viie aasta kohta lisab iga töötaja leibkonnaliikme kohta tulu 1865 krooni) ja seda väiksem, mida rohkem on leibkonnas liikmeid (keskmiselt vähendab iga lisanduv leibkonnaliige tulu leibkonnaliikme kohta 900 krooni võrra. Seevastu aga iga alla-18-aastase lapse lisandumine leibkonda suurendab leibkonna sissetulekut leibkonnaliikme kohta keskmiselt 45 krooni võrra.

Joonis 6.

Ometi pole niisugused mudelid kuigi tugeva kirjeldusjõuga – kirjeldatuse kordaja⁴ väärtused muutuvad 15% ja 19% vahel. Seega ei sõltu sissetulek leibkonnaliikme kohta kuigi tugevasti leibkonna struktuurist.

² Nominaalsissetulek on tegelikult saadav sissetulek, mida ei ole mingil viisil teisendatud (nt tarbijahinna muutusi arvestades).

³ Regressioonanalüüs on statistikameetod, mis võimaldab koostada mudeli prognoosimaks teatava mõõdetud tunnuse väärtusi teiste, nn seletavate tunnuste kaudu. Käesolevas osas on tõlgenduses kasutatud leitud lineaarse mudeli kordajaid.

Joonised 4 ja 5 viivad mõttele, et leibkondade kulutused on tugevasti seotud sissetulekutega. Kontrollisime seda oletust, kasutades korrelatsioonanalüüsi. Selgus, et läbi kõigi vaatlusaastate on tulude ja kulude vaheline korrelatsioonikordaja 0,623, mis tähendab, et keskmiselt määravad sissetulekud kulutuste suurusest vaid $0,623^2 = 38,8\%$. Tähelepanuväärne on siinjuures asjaolu, et seos üldiselt aastate lõikes väheneb, vt joonis 6.

Siiski määrab leibkonna sissetulek üsna oluliselt leibkonna tarbimise. Lisaks sellele näitab mudel, et tarbimine leibkonnaliikme kohta suureneb siis, kui leibkonnas on rohkem töötajaid (iga töötaja lisab keskmise leibkonnaliikme kulutustesse 250—300 krooni), samuti lisavad lapsed 100—200 krooni (see number on aastatega märgatavalt kasvanud), seevastu lisanduv leibkonnaliige üldiselt vähendab kulutusi leibkonnaliikme kohta – mis on samuti igati ootuspärane. Tarbimise mudelis on esikohal siiski sissetulek leibkonnaliikme kohta, vastav kordaja muutub 0,67-st (aastal 2003) kuni 0,55-ni aastal 2006, mis näitab, et tarbimise vahetu sõltuvus sissetulekust väheneb, st leibkonnad on muutunud oma ressursside jagamisel vabamaks.

⁴ Kirjeldatuse kordaja (ka mitmese korrelatsiooni kordaja ruut) näitab, kui suure osa kirjeldatava tunnuse varieeruvusest kirjeldab mudel. Selle kordaja väärtused muutuvad 0-st 1-ni(100%-ni); mida parem mudel, seda kõrgem on kirjeldatuse protsent.

3. Sissetulekute struktuur

Sissetulekute andmed ja liigendus

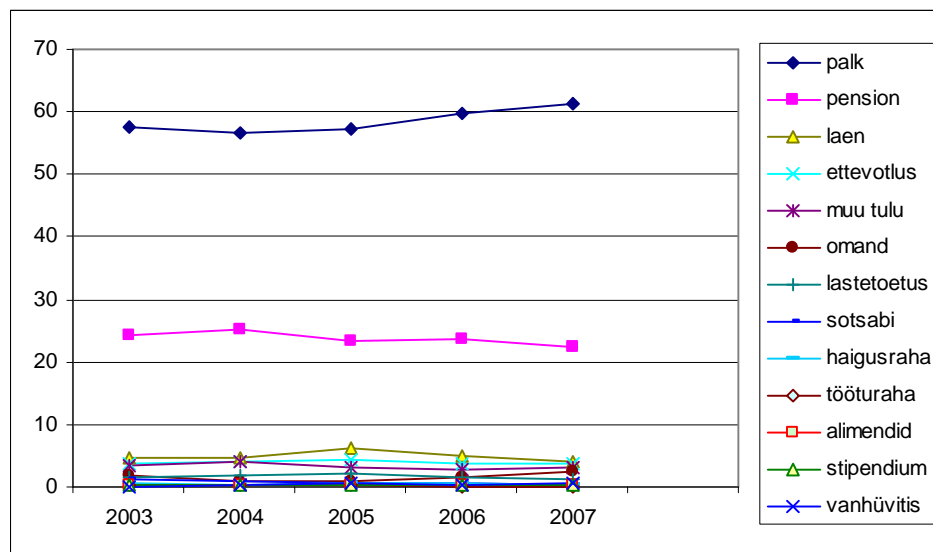
Leibkonna sissetulekuid kajastatakse päevikutes, mida täidetakse uuringukuu jooksul. Käesolevas uuringus kasutatakse tavapärasest veidi erinevat sissetulekute liigendust rõhuasetusega lastega leibkondade erinevat liiki sissetulekutele. Selles peatükis esitatavate tulemuste tabelid on esitatud Lisas 2.

Kasutatavad sissetulekute alaliigid on alljärgnevad:

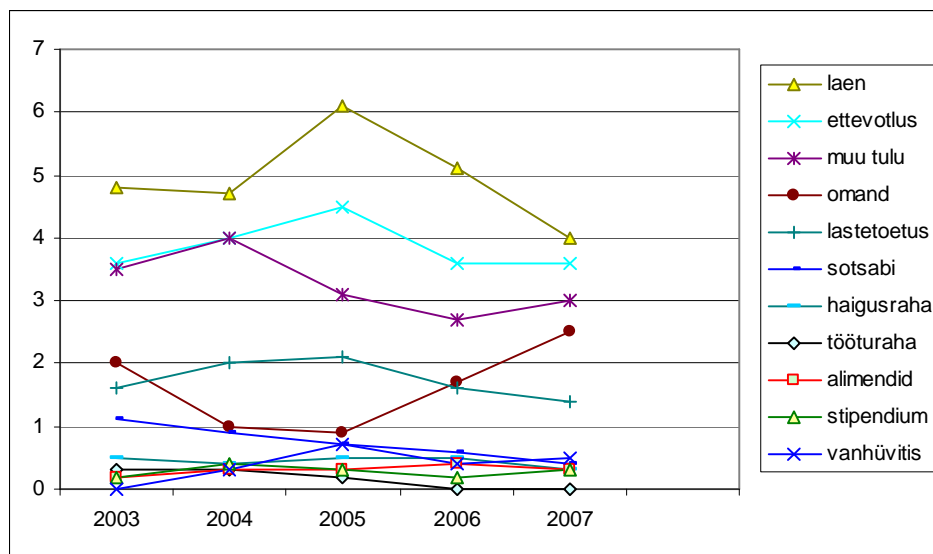
1. Palk (sh puhkuse- ja lähetuse tasu);
2. Ettevõtlustulu (autoritasu, tasu teenuste, põllumajandussaaduste müügi, vahendamise eest jne);
3. Omanditulu (kinnisvara müük ja rentimine, tulu intellektuaalsest omandist, väärtpaberite müügist, isiklike asjade, sh auto müük);
4. Stipendium;
5. Haigusraha ja raseduspuhkuse raha;
6. Lapsetoetus, koolitoetus, üksikvanema toetus;
7. Töötü abiraha ja ümberõppe stipendium;
8. Pension (vanadus-, invaliidsus-, toitja kaotus);
9. Vanemahüvitis;
10. Sotsiaaltoetus (toimetulekutoetus, omavalitsuse, kiriku toetus)
11. Alimendid, eraisiku toetus;
12. Laen (õppelaen, muu pangalaen);
13. Muu tulu (tagastatud tulumaks ja muu maks, pantimine, laen eraisikult, loteriivõit, kingitus, muu tulu).

Sissetulekute struktuur

Üldiselt suurenes vaatlusaastate jooksul palga osatähtsus, vt joonised 7 ja 8.

Joonis 7. Leibkondade sissetulekute erinevate komponentide muutus vaatlusperioodi vältel (%)

Joonis 8. Leibkondade sissetulekute erinevate komponentide muutus vaatlusperioodi vältel (%), ilma palga ja pensionita

Kõigi ülejäänud sissetulekukomponentide osatähtsus on kaunis tagasihoidlik ja selgeid struktuurimuutuse suundumusi ei ilmne, vt ka tabel 8.

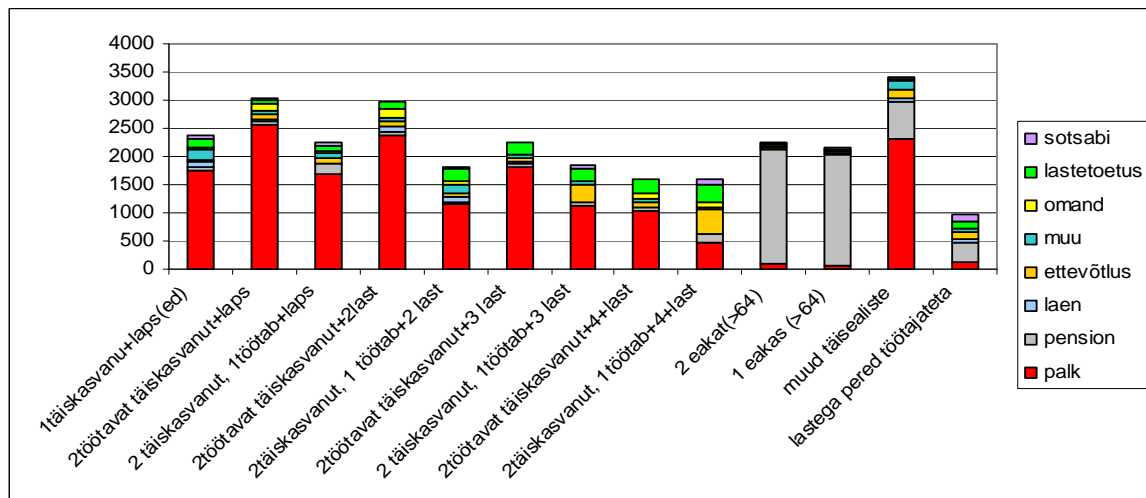
Tabel 8. Sissetuleku struktuur (% kogutulust leibkonnaliikme kohta) aastail 2003—2007

	palk	pension	laen	ettevõtlus	muu tulu	omand	lastetoetus	sotsabi	haigusraha	sööturaha	alimendid	stipendium	vanhüvitis
2003	57,7	24,4	4,8	3,6	3,5	2	1,6	1,1	0,5	0,3	0,2	0,2	0
2004	56,6	25,3	4,7	4	4	1	2	0,9	0,4	0,3	0,3	0,4	0,3
2005	57,3	23,3	6,1	4,5	3,1	0,9	2,1	0,7	0,5	0,2	0,3	0,3	0,7
2006	59,6	23,6	5,1	3,6	2,7	1,7	1,6	0,6	0,5	0	0,4	0,2	0,4
2007	61,3	22,4	4	3,6	3	2,5	1,4	0,4	0,3	0	0,3	0,3	0,5

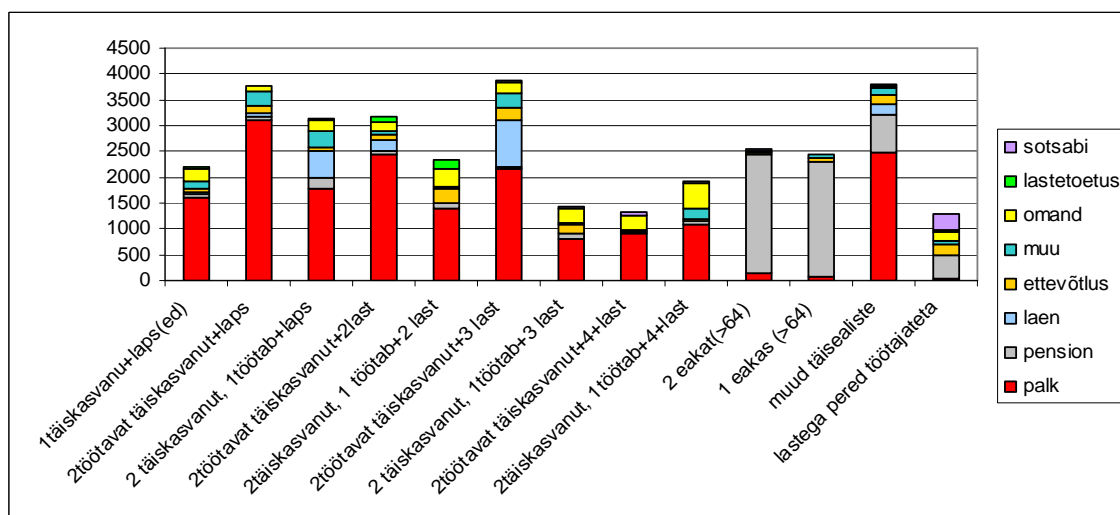
Sissetulekute struktuur eritüüpi leibkondades

Joonised 8—12 illustreerivad sissetulekute suurust ja struktuuri eritüüpi leibkondades aastail 2003—2007. Kõigil aastatel ilmnevad järgmised seaduspärasused:

1. Suurim sissetulek leibkonnaliikme kohta on lasteta tööealiste leibkondades, kus on tihti ka pensioniealisi liikmeid, kuid olulise osa sissetulekutest annab töötavate liikmete palk.
2. Võrdlemisi kõrge on sissetulekute tase leibkonnaliikme kohta 1, 2 ja isegi kolme lapsega leibkonnas, kui selles on kaks tööelist ja töötavat liiget.
3. Mõnevõrra madalam on leibkonnaliikme sissetuleku tase lastega leibkonnas, kus on küll kaks täiskasvanud liiget, kuid neist töötab ainult üks.
4. Keskmiselt on veel madalam sissetulek leibkonnaliikme kohta siis, kui leibkonnas ongi üksainus täiskasvanu ja see töötab. Nähtavasti mõjub siin meeste ja naiste palgaerinevus.
5. Pensionäri peres on sissetulek leibkonnaliikme kohta tõusnud tasemele, mis on võrreldav sama näitajaga 2—3 lapsega peredes.

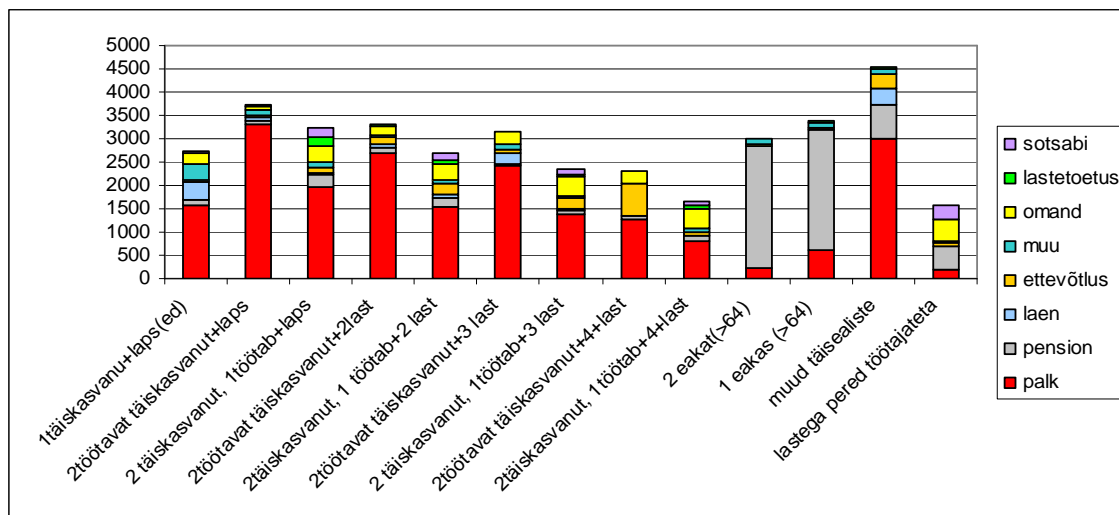
Joonis 9. Leibkondade sissetulekud liikme kohta 2003

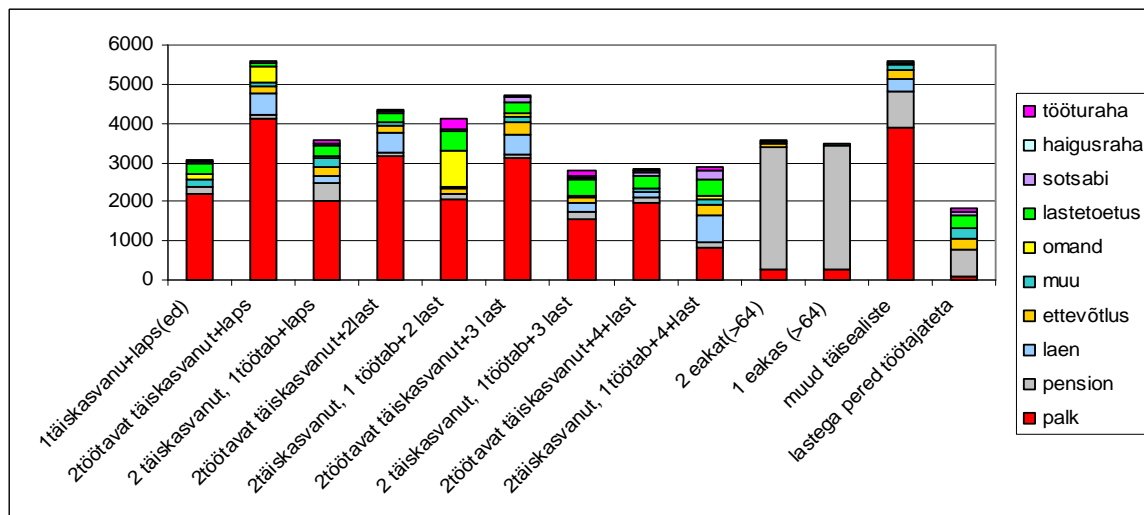
Joonis 10. Leibkondade sissetulekud liikme kohta 2004

6. Suhteliselt madal on sissetulek leibkonnaliikme kohta lasterikas (vähemalt 4 lapsega) peres isegi siis, kui peres on kaks töötavat liiget, liiatigi veel siis, kui töötavaid liikmeid on ainult üks.
7. Kõige madalam on sissetulek leibkonnaliikme kohta sellistes lastega peredes, kus pole ühtegi töötavat liiget.
8. Palk moodustab ülekaalukalt suurima osa leibkonna sissetulekustest kõigis peredes, välja arvatud eakate pered.
9. Pension on eakate perede peamine sissetulekuallikas, aasta-aastalt on suurenenud ka palga osa, kuid see jääb üldiselt ikkagi madalaks.
10. Lastetoetuste osa kaal suureneb vastavalt laste arvule.

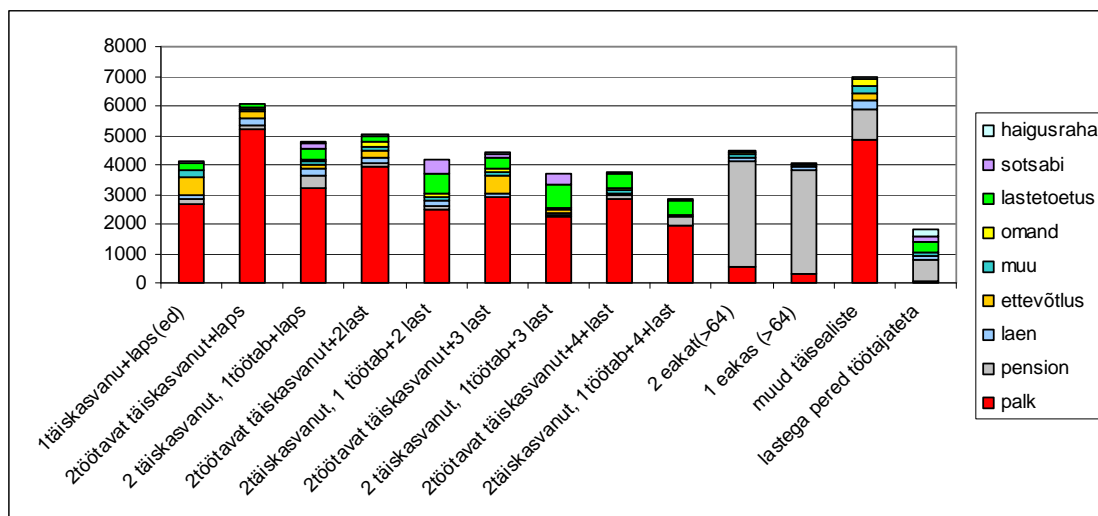
11. Viimastel aastatel ilmneb, et vanemahüvitis moodustab arvestatava osa sissetuleku neis lastega peredes, kus töötab vaid üks vanem.
12. Kõige mitmekesisem, kuid ometigi väga napp on lastega mittetöötajate tulubaas.
13. Töötutoetuse osatähtsus sissetulekute struktuuris on aastatega vähenenud.
14. Mõningane kõikumine nt laenude ja omanditulu näitajate osas tuleneb kasutatud andmestiku vähesusest.

Joonis 11. Leibkondade sissetulekud liikme kohta 2005

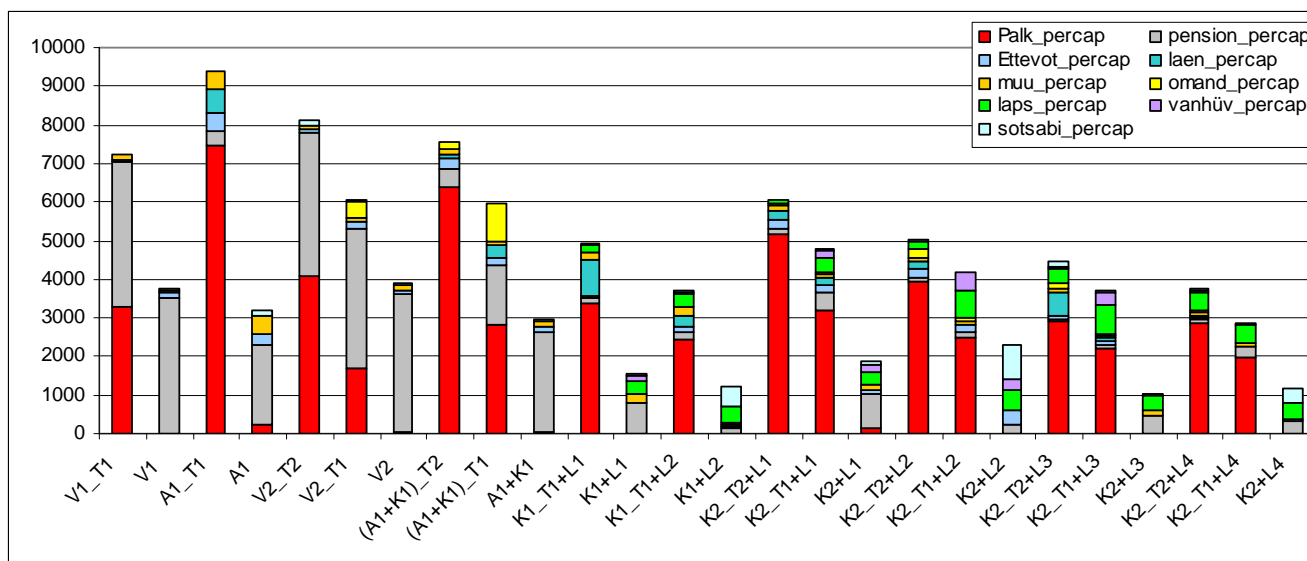

Joonis 12. Leibkondade sissetulekud liikme kohta 2006

Joonis 13. Leibkondade sissetulekud liikme kohta 2007

Sissetulekute struktuur leibkondade peenema liigenduse korral

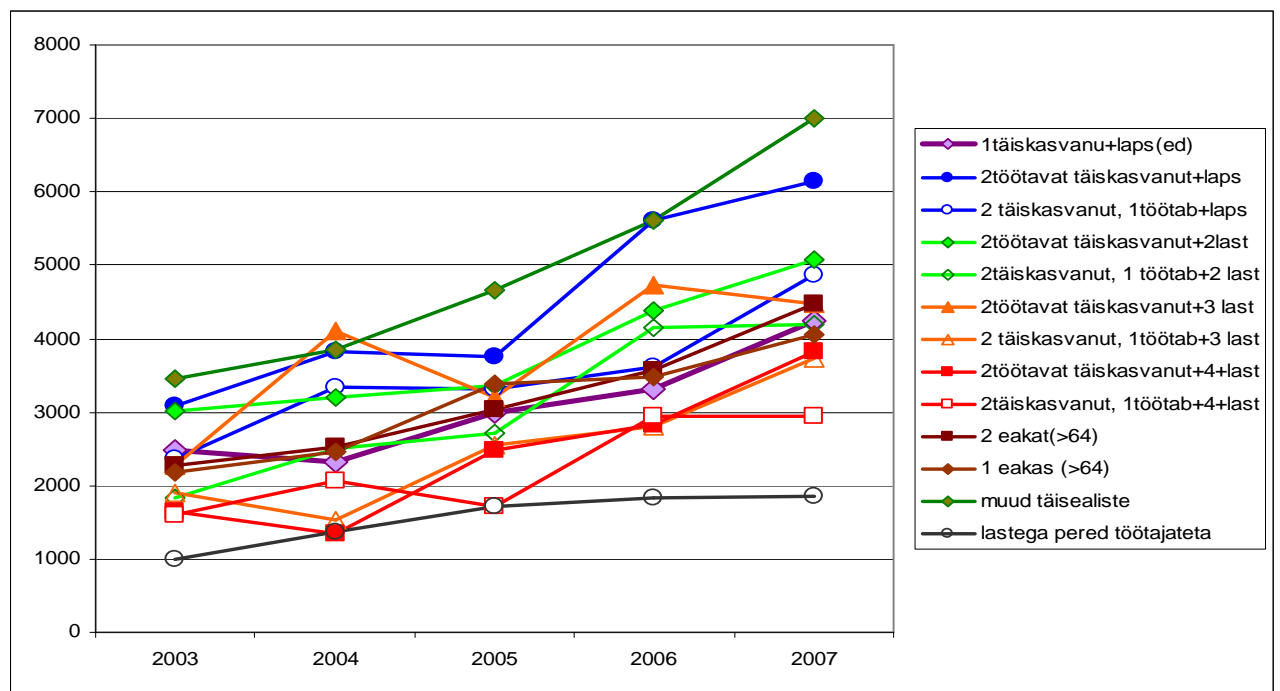
Joonis 14. Leibkondade sissetulekud liikme kohta 2007

Joonis 14 näitab veelgi ilmekamalt, kuidas leibkondade *per capita* sissetulekud sõltuvad eeskätt palgasaajate arvust. Kõigi teiste leibkonnatüüpidega võrreldes on silmapaistvalt väikesed nende leibkondade sissetulekud leibkonnaliikme kohta, kus puuduvad töötajad (leibkonna koodis puudub täht T). Erandiks on eakate pered, kus sissetulek tuleb pensionist (leibkonna koodis on täht V). Esitatud jooniselt ilmnevad ka kuni 10-kordsed erinevused *per capita* sissetulekute vahel: tipus on üksik töötav tööealine, põhjas kolme või enama lapsega töötajateta pere. Ometigi tuleb tõdeda, et ka iga leibkonnatüübi sees esinevad väga suured erisused, mistõttu esitatavad vahekorrad ei ole lihtsate vahenditega modelleeritavad.

Sissetulekute dünaamika

Vaatlusperioodi viie aasta jooksul on keskmine sissetulek leibkonnaliikme kohta peaaegu kahekordistunud, kasvades 94% (2990 kroonist 5800 kroonini). Kuna sama perioodi jooksul tarbijahinna indeks kasvas ligi 20% võrra (vt tabel 9), ulatus reaalne sissetuleku kasv keskmiselt 63%ni. Joonisel 14 ilmneb, et kuigi sissetulek kasvas kõigis leibkonnatüüpides, ei toimunud kasv kõigi peretüüpide puhul kaugeltki mitte ühtviisi. Kõige suurem on *per capita* sissetulek praktiliselt kogu aeg olnud täisealiste peredes, nendes on ka suhtarvuna kõige enam töötavaid liikmeid. Samuti on jätkuvalt väga heas positsioonis pered, kus (vähemalt) kahe töötava tööealise kõrval on vaid üks laps. Järgnevad pered, kus on kaks töötajat ja kaks last, aga vähemalt kahe täiskasvanu, kuid ühe töötaja ja ühe lapsega pered. Kõik nimetatud pered on valdavalt noored, kusjuures viimases peretüübis on tihti tegemist lapsehooldustasu saajaga.

Kõige väiksemad on sissetulekud töötajateta lastega peredes, ka sissetulekute kas on selles peretüübis ülejäänutest madalam. Jätkuvalt madal on *per capita* tulu ka lasterikkastes peredes, seda muidugi eriti siis, kui täisealistest leibkonnaliikmetest töötavad vaid üks.

Joonis 15. Sissetulek leibkonnaliikme kohta. Dünaamika aastail 2003—2007

Kokkuvõte

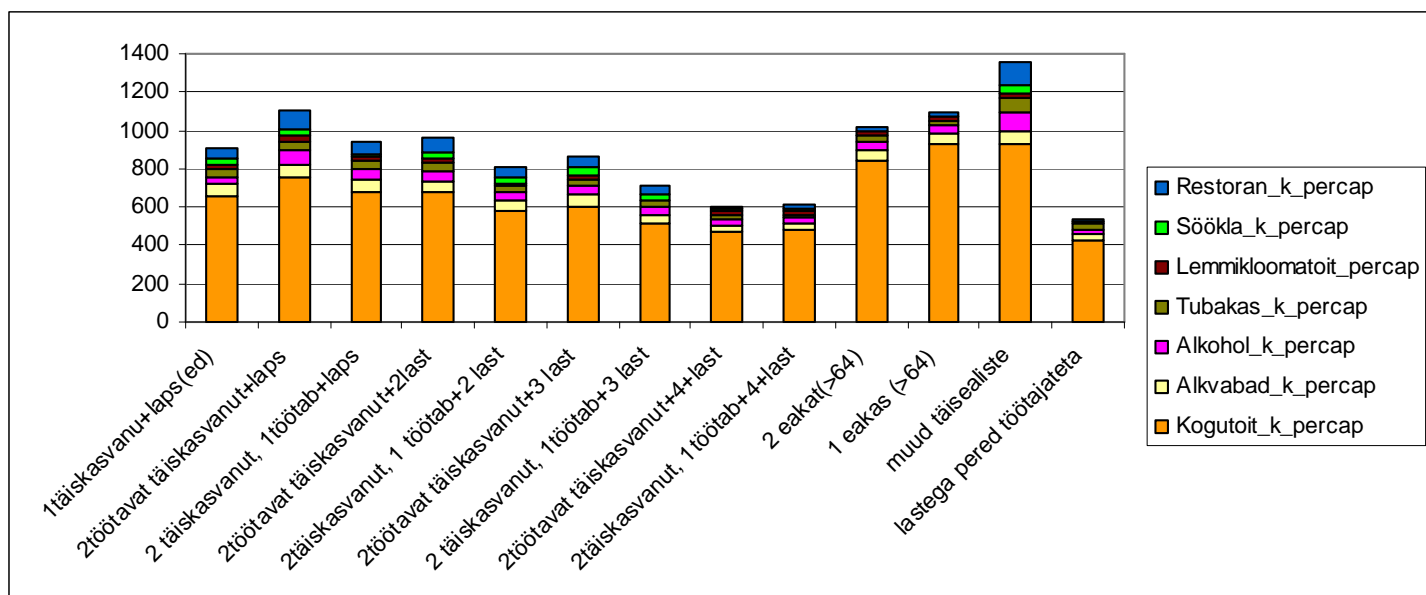
Vaatlusaastatel kasvasid sissetulekud kõigis leibkonnatüüpides, kusjuures nominaaltulu leibkonnaliikme kohta suurenes keskmiselt 94% (reaaltulu 63%). Suurim oli kasv kahe töötajaga lasterikas peres (2,35 korda), samuti ka ühe leivateenijaga kahe lapsega ja ühe lapsega peres (vastavalt 2,28 ja 2,06 korda). Mõlemal juhul on tõenäoliselt tegemist toimiva perepoliitika mõjuga. Seevastu suhteliselt väike (71%) oli *per capita* sissetuleku kasv üksikvanema peres.

4. Kulutuste struktuur. Toidukulutused

Toidu- ja alkoholi kulutused kokku *per capita*

Käesolevas punktis vaatleme kulutusi leibkonnaliikme kohta, arvestades kõiki leibkonnaliikmeid võrdse kaaluga. Käesoleva peatüki juurde kuuluvad tabelid on esitatud Lisas 3.

Tavapäraste toidukulutuste kõrval on joonisel 16 esitatud ka kulutused alkoholile ja tubakale, alkoholivabadele jookidele, restoranidele ja sööklatele ning lõpuks ka lemmikloomade toidule.

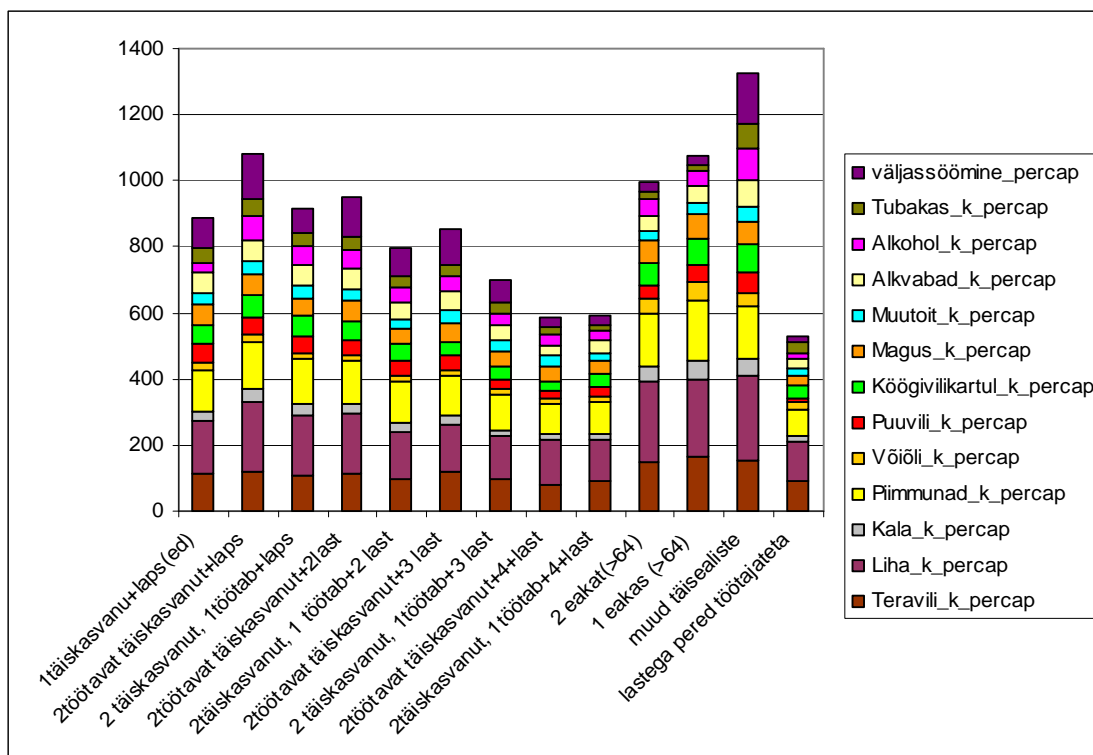

Joonis 16. Keskmised toidukulutused leibkonnatüüpides

Näeme, et toidukulutuste summaarne suurus sõltub väga oluliselt sellest, kui palju on leibkonnas lapsi ja kui palju täiskasvanuid. See on ka igati arusaadav, sest ilmselt söövad lapsed vähem kui täiskasvanud. Samuti on peamiselt täiskasvanutest koosnevate peredel suuremad kulutused alkoholile ja tubakale, kuid ka restoranidele ja kohvikutele. Erandiks on eakad – nende puhul on restoranikulud väiksed, kuid arvestatavad on kulutused lemmikloomadele.

Joonisel 17 on toidukulutused esitatud peamiste toiduaine gruppide kaudu. Ilmneb, et nende struktuur ei erine leibkonnatüüpide lõikes kuigi palju: Leibkonnad, kes kulutavad toidule iga leibkonnaliikme kohta suhteliselt palju, kulutavad palju raha nii lihale kui ka leivatoodetele, kuid samuti ka kalale, rasvainetele ja piimatoodetele. Isegi maiustustele ja puuviljadele kulutatakse ainult täisealiste, sh ka eakate peres leibkonnaliikme kohta rohkem raha kui lasterikkas peres.

Toidukulutused toidugruppide lõikes *per capita*

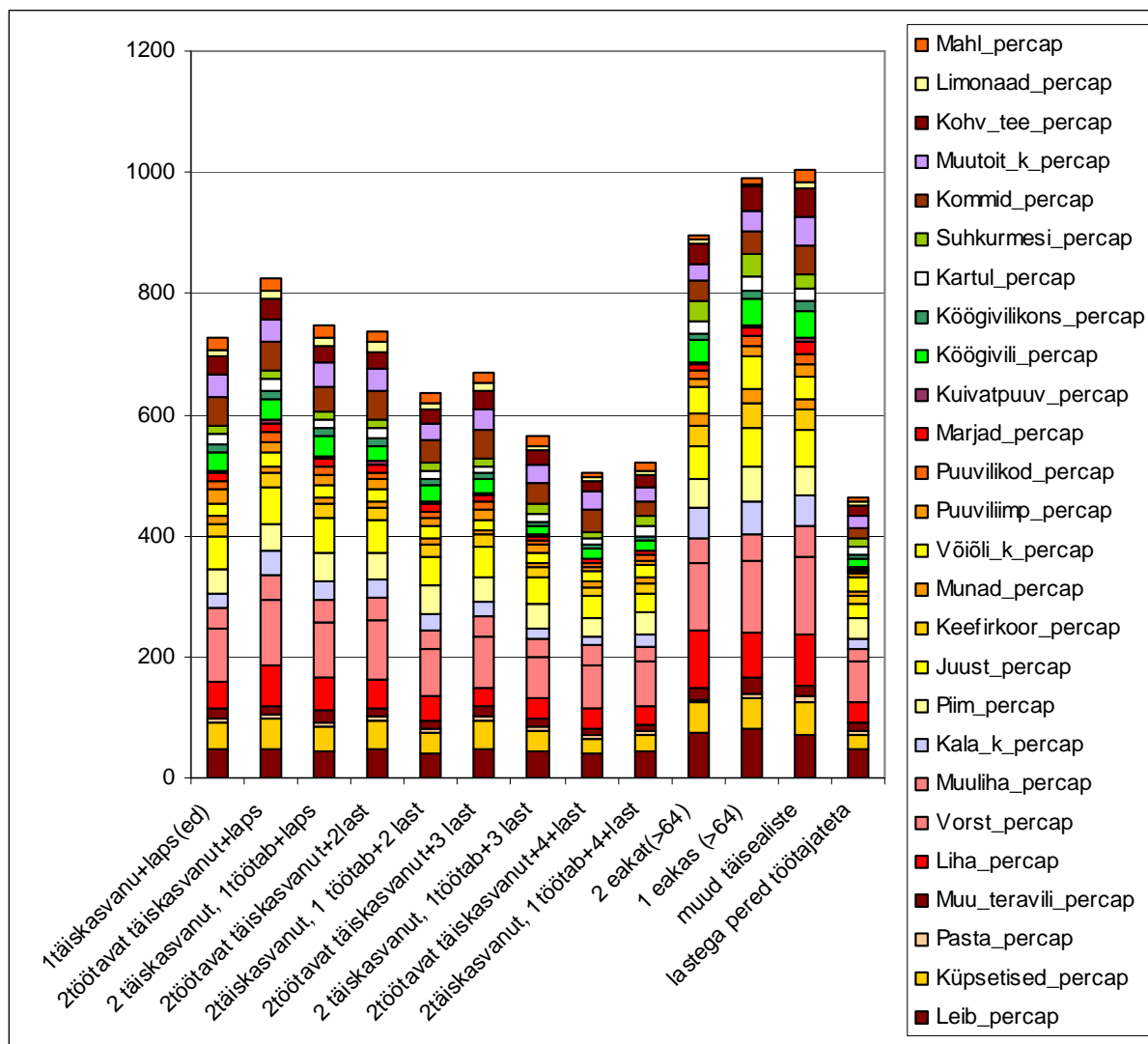

Joonis 17. Keskmised *per capita* toidukulutused (2003—2007) leibkonniti peamiste toidugruppide lõikes

Toidukulutused peamiste toidugruppide ja üksiktoitude lõikes *per capita*

Veelgi detailsemalt on toidukulutused esitatud joonisel 18, mis taas kinnitab, et väga suuri erisusi toiduainete tarbimise struktuuris eritüüpi perede vahel ei ole. Samas ei saa sellest järeldada seda, et samatüüpi perede toiduvalikud oleksid ühesugused – ilmselt on iga peretüübi sees vägagi suuri erisusi.

Praktiliselt kõigis leibkondades on kõige populaarsemaks või kõige suurema maksumuse osakaaluga toiduaineks vorst. Liha (mitte poolfabrikaate) kasutavad toiduks eeskätt eakad, aga ka täiskasvanute pered; enam-vähem sama on õige ka kala kohta, mille kasutamise maht varieerub väga oluliselt: seda kasutavad vähem need pered, kes toidule suhteliselt vähe kulutavad. Peaaegu sama käib kartuli kohta – tänapäeva Eestis ei ole kala ja kartul vaese pere toit, pigem kasutavad neid toiduaineid vanema põlvkonna esindajad, kellel on aega ja oskust ise toitu teha. Joogipiima kasutavad veidi rohkem lastega pered, aga ka eakad, kelle toidusedelis ka teised piimatooted on arvestataval kohal. Lasterikastes ja eriti töötajateta lastega peredes saavad lapsed väga vähe mahlu, puuvilju ja marju, suhteliselt vähe kulutatakse neis peredes ka aedviljade peale. Limonaade ja muid alkoholi-vabu jooke juuakse peamiselt lastega peredes. Maiustusi ostetakse lastega peredes pisut rohkem, kuid nende osakaal toidusedelis ei ole kuigi suur. Kokkuvõttes võib tõdeda, et vähemalt keskmiselt on kõigi peretüüpide puhul toidulaud küllaltki mitmekesine.

Joonis 18. Keskmised *per capita* kulutused (2003—2007) leibkonniti toiduainetele

Kokkuvõte

Keskmiselt viiendiku kõigist toidukulutustest moodustavad liha ja lihatooted, 13,5% kulub piima, piimatoodete ja munade peale ning 12,4% leiva ja muude teraviljatoodete peale. Kõigi nende toitude osas ei ole leibkonnatüüpide vahel kuigi suuri erisusi. Järgnevad kulutused väljas söömise peale (10%), kuid siin on leibkonnatüüpide vahelised erisused väga suured (2,4%—12,5%). Peaaegu võrdsed on kulutused kõõgiviljale koos kartuliga (6,5%) ja alkoholile (6,4%, kuid tõenäoliselt alahinnatud). Alkoholivabadele jookidele ja maiustustele kulutatakse mõlemale 5,7% kogu toidukulutuste eelarvest.

Leibkonnatüüpide lõikes on toidutarbimise struktuur vägagi sarnane (erisusi märkiv variatsioonikordaja⁵ enamasti 10—15%), sama ei kehti muidugi üksikleibkondade kohta.

⁵ Variatsioonikordaja iseloomustab tunnuse suhtelist hajuvust ja avaldub standardhälbe ning keskmise jagatisena (%)

5. Toidukulutused OECD modifitseeritud tarbimiskaalude järgi

Tarbimiskaalud

Enamasti ei ole siiski õige arvutada perede kulutusi leibkonnaliikme kohta, käsitledes kõiki võrdsete tarbijatena. Tarbimise juures tuleb eristada kogupere kulutusi elukeskkonnale, mis eriti palju ei olene leibkonna suurusest ja individuaalseid kulutusi, mis sõltuvad leibkonnaliikme vanusest. Tarbimiskaalude⁶ järgi arvutatakse iga leibkonna jaoks tema tarbimise ekvivalentkaal liites leibkonnaliikmete kaalud kokku. Leibkonna kaal näitab, mitu korda keskmiselt niisugune leibkond tarbib rohkem üheliikmelisest leibkonnast.

Tarbimiskaalude süsteeme on üsna mitmesuguseid. 1990ndatel aastatel arvutati Eestis nn *rahvuslikud tarbimiskaalud* [19], kasutades selleks reaalse tarbimise hinnanguid eritüüpi leibkondades. Selgus, et leibkonna ühistarbimine moodustas kogutarbimisest suhteliselt väikese osa ja sõltuvus leibkonnaliikme vanusest oli kaunis väike. Eestis kasutusele võetud nn rahvuslikele tarbimiskaaludele [1:0,8:0,8] kohaselt näiteks kahe lapse ja ühe täiskasvanuga leibkonna kaal on $1+3\times 0,8 = 3,4$, st et selline leibkond tarbib keskmiselt 3,4 korda rohkem kui üksikisik.

OECD traditsioonilised tarbimiskaalud võeti rahvusvaheliselt kasutusele 1980-ndatel aastatel [15, 16] ja need diferentseerisid leibkonnaliikmete tarbimismahte märksa rohkem, omistades täiskasvanud leibkonnaliikmetele (peale esimese) kaalu 0,7 ja lastele – 0,5. , sümboliseeritult on need tarbimiskaalud esitatavad kujul [1:0,7:0,5]. Nende kaalude kohaselt oleks vaadeldava neljaliikmelise leibkonna kaal $1+0,7+2\times 0,5 = 2,7$, mis tähendab, et niisugune leibkond peaks keskmiselt kulutama 2,7 korda rohkem kui üksi elav isik.

OECD modifitseeritud tarbimiskaalud

Möödunud sajandi lõpuaastail selgus aga, et Euroopa heaoluriikides ei vasta leibkondade tegelik tarbimine ka sellele skeemile; siin olid ühelt poolt põhjuseks suhteliselt suured leibkonna ühiskulutused (sh elukeskkonnale) ja teiselt poolt lastele tehtavad riiklikud soodustused (sh tasuta haridus ja arstiabi). Töötati välja uus, nn modifitseeritud OECD tarbimiskaalude süsteem [1:0,5:0,3], kusjuures lasteks loeti alla 14-aastaseid. Esialgu kasutati seda vaid osas riikidest, kuid arvestades riikide võrreldavuse vajadust, eriti EU siseselt, hakati seda kasutama kõigis EU riikides. Olukord muutus mõnevõrra peale uute riikide liitumist EU-ga, sest nende tarbimine oli (vastavalt üldisele elatustasemele) veel rohkem isikukeskne, suhteliselt suurem osa kulus toidu ja rõivastuse peale ja vähem elukeskkonnale. Mitmed uurijad leiavad, et nendes riikides oleksid tegeliku tarbimisega paremini kooskõlas traditsioonilised OECD tarbimiskaalud. Seda on kinnitanud ka Eestis 2005—2006. aastal tehtud uuringud. Et aga võrreldavuse mõttes siiski ametlik tarbimisstatistika ja rahvusvaheliselt võrreldavad vaesuse arvutused tehakse OECD modifitseeritud tarbimiskaale arvestades (nn *ekvaliseeritult*), järgitakse tarbimist käsitlevas aruande osas nimelt neid kaalusid. Nende kaalude kohaselt oleks vaadeldava

⁶ Tarbimiskaalud: mitmest arvust koosnev komplekt, nt (a:b:c), mille abil hinnatakse mitmeliikmelise leibkonna tarbimist võrrelduna üheliikmelise leibkonna tarbimisega. Tavaliselt esimene arv a on 1, teine arv b näitab, kui palju lisab keskmiselt üheliikmelise leibkonna tarbimisele teine täiskasvanu ja kolmas – c -, kui palju lisab leibkonna tarbimisele laps.

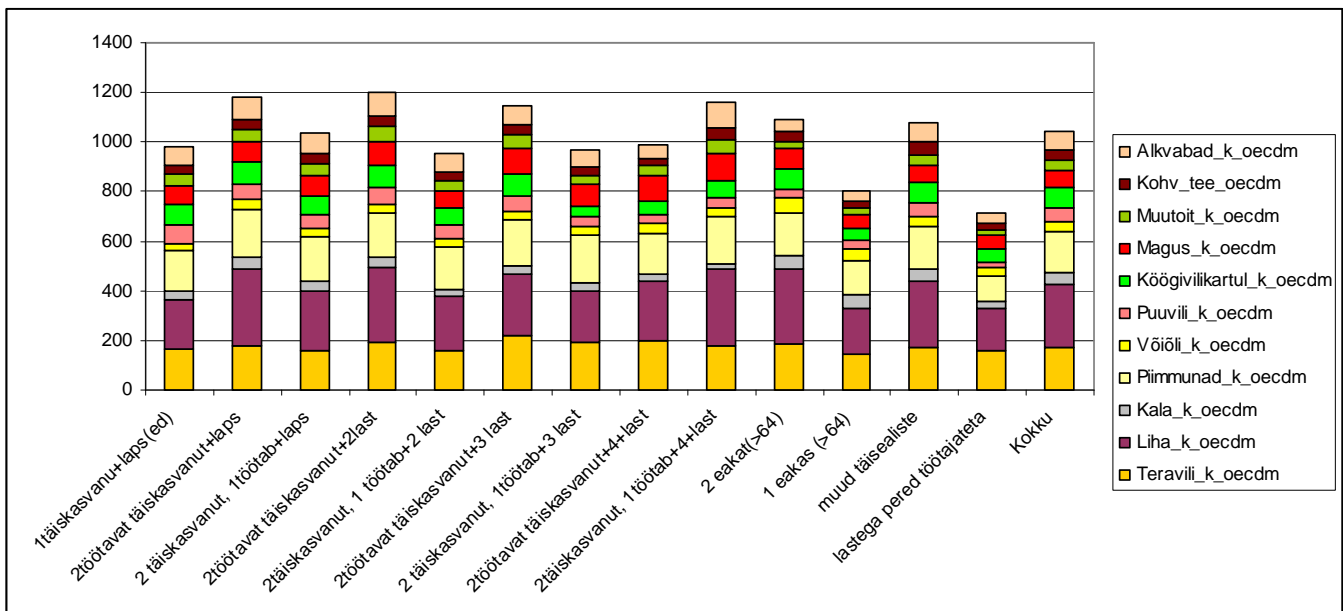
neljaliikmelise leibkonna kaal $1+0,5+2\times 0,3 = 2,1$, mis tähendab, et niisugune leibkond peaks keskmiselt kulutama vaid 2,1 korda rohkem kui üksi elav isik.

Järgmisena analüüsitakse leibkondade ekvaliseeritud⁷ toidutarbimist vaatlusaastate lõikes, andmed selle peatüki kohta on esitatud Lisas 3. Iga aasta jaoks esitatakse neli tulpdiagrammi järgmise skeemi kohaselt:

- Kulutused põhilistele toiduainete rühmadele (ilma alkoholi ja tubakata);
- Kulutused detailiseeritud toiduineterühmadele;
- Kulutused restoranidele ja sööklatele ning lemmikloomade toidule;
- Kulutused alkoholile ja tubakale, lisaks ka restoranidele

Kõigil diagrammidel on esitatud ekvaliseeritud toidukulutused üksikute leibkonnatüüpide jaoks, kusjuures ekvaliseerimise aluseks on OECD modifitseeritud tarbimiskaalud.

Perede toidukulutused aastal 2003

Joonis 19. Ekvaliseeritud kulutused põhilistele toiduainete rühmadele aastal 2003

Joonis 19 on sisuliselt joonise 17 analoogiks (aastal 2003 kogu vaatlusperioodi asemel), kusjuures erinevuseks on see, et käsitletakse OECD modifitseeritud tarbimiskaaludega ekvaliseeritud toidutarbimist. Tarbimiskaalude kasutamisest tulenevad erinevused on üsna suured, kuid siinjuures tuleb arvestada ka tõsiasja, et näiteks vähemalt neljalapseliste suurperede aastavalim ei ole suur ja selle peretüübi puhul on kõik hinnangud suhteliselt suure juhusliku veaga, st kaunis ebatäpsed:

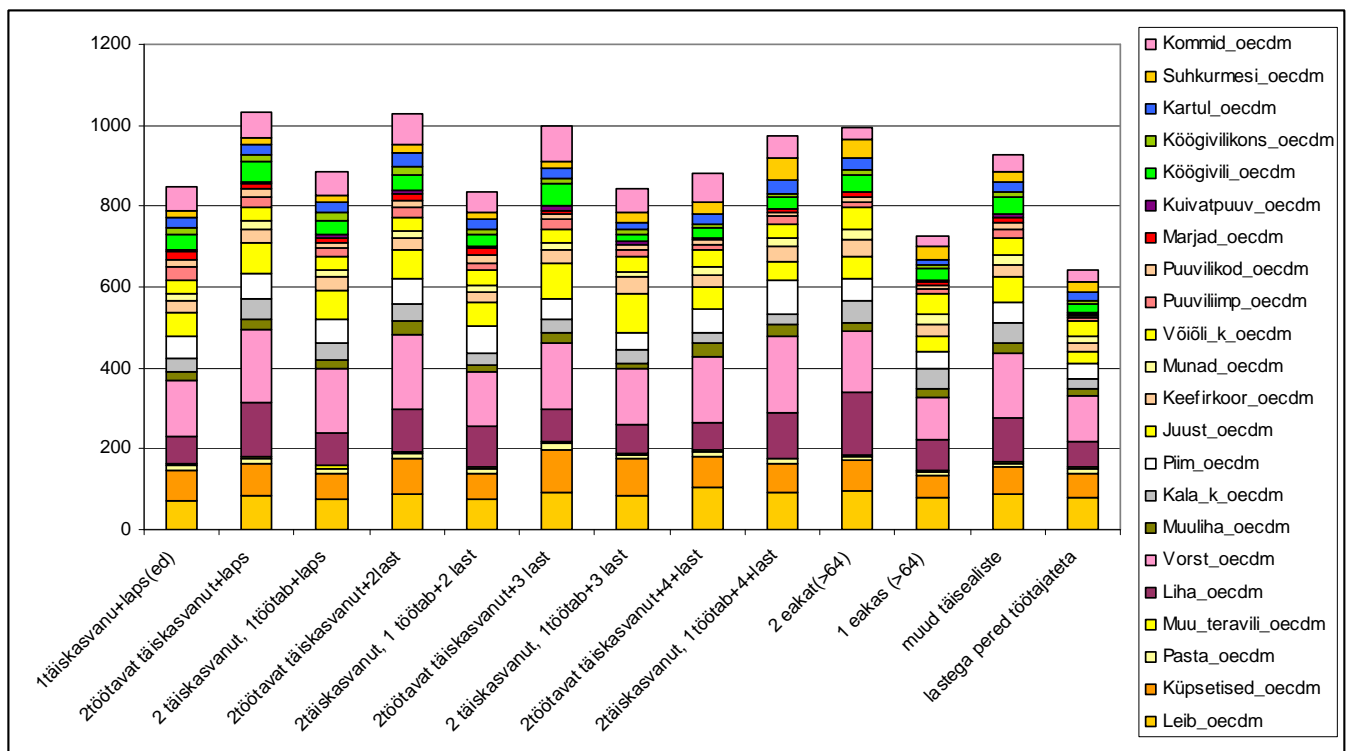
- Suurima ja vähima kulutaja suhtarv on kahanenud 2,1-lt 1,64-le, st erinevate leibkonnatüüpide tarbimiskaalud on suhteliselt ühtlasemad;

⁷ Ekvaliseeritud tarbimise leidmiseks arvutatakse kõigepealt leibkonna ekvaliseeritud suurus, st liidetakse kokku leibkonnaliikmetele vastavad tarbimiskaalud. Seejärel jagatakse kogutarbimine ekvaliseeritud leibkonna suurusega. Sisuliselt tähendab see keskmise üheliikmelise leibkonna tarbimist.

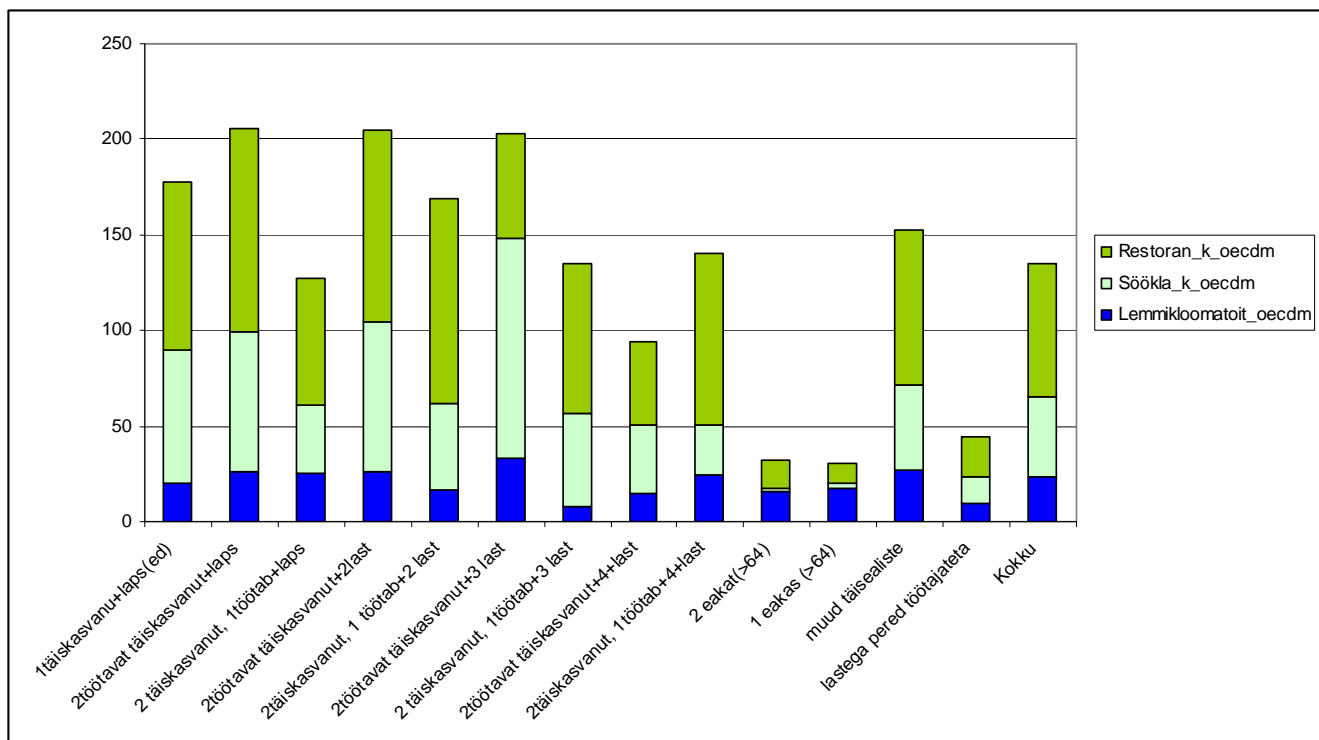
- Lastega perede tarbimisnäitajad on lähenenud lasteta perede omale, mis näitab, et toidutarbimises on vastavate tarbimiskaalude kasutamine õigustatud.
- Iga leibkonnatüübi puhul ilmnevad selgelt ühe leivateenijaga pere väiksemad toidukulutused võrreldes kahe leivateenijaga perega; siin võivad põhjuseks olla niihästi väiksemad võimalused kui ka kulutuste kokkuhoid koduse toiduvalmistamise arvel.
- Jätkuvalt on kõige väiksemad tarbimisvõimalused lastega ja ilma töötajateta leibkonnal, neile lisandub üksik eakas, kellel tuleb oma ainsast sissetulekust katta ka kõik elukeskkonna kulutused.

Toidutarbimise struktuuris ilmnevad järgmised seaduspärasused:

- Leivatoodete, piima, köögiviljade ja kartuli ning või/õli, samuti ka maiuste tarbimisele kulutatud keskmine ekvaliseeritud summa on üsna ühesugune kõigis leibkonnatüüpides.
- Suhteliselt suured kõikumised on lihatarbimises, kusjuures lihakulutused sõltuvad oluliselt töötajate arvust leibkonnas.

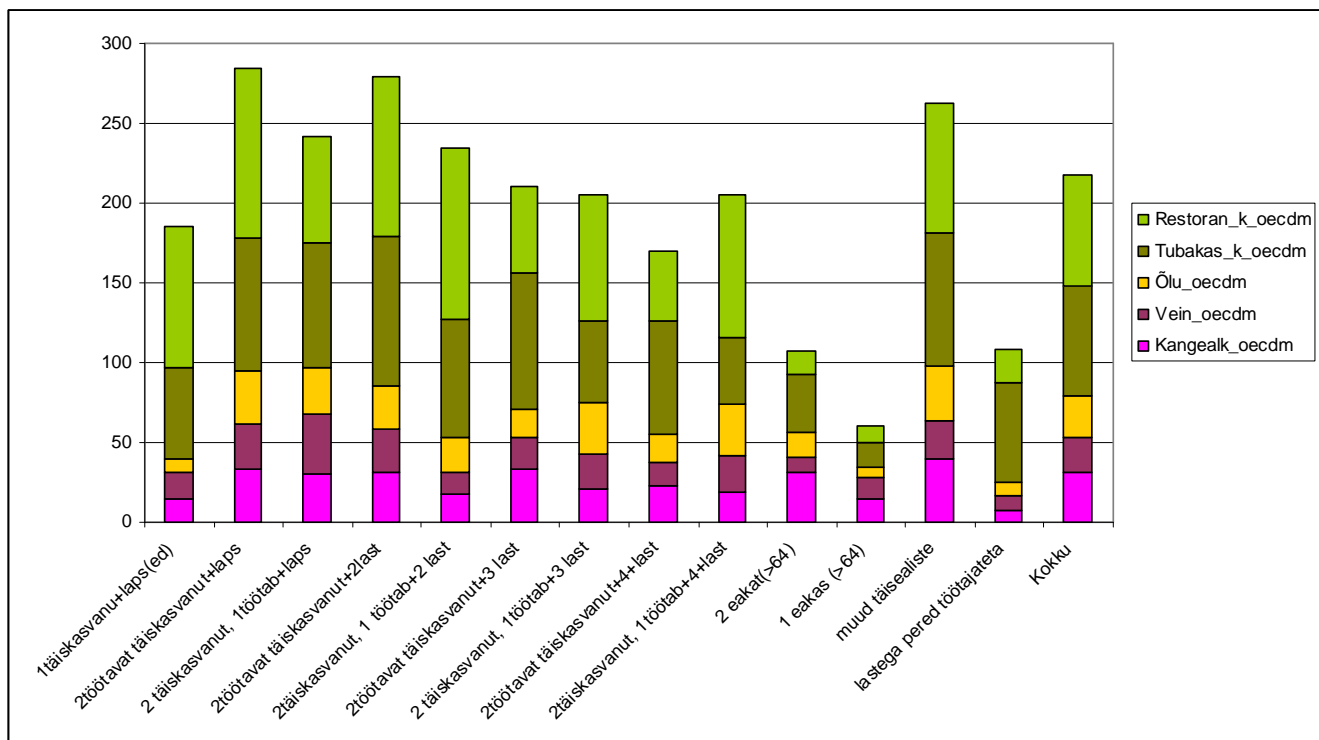
Joonis 20 Ekvaliseeritud kulutused detailiseeritud toiduainerühmadele aastal 2003

Joonis 21. Ekvaliseeritud kulutused restoranidele ja sööklatele ning lemmikloomade toidule aastal 2003

- Sarnaselt liharbimisega sõltub ka puuviljade ja mittealkohoolsete jookide tarbimine leibkonna töötavate liikmete arvust.

Joonisel 19 on toiduainete rühmad lahutatud veelgi peenemateks komponentideks sarnaselt joonisega 17. Sellelt jooniselt selgub, et suuremas osas leibkondadest eelistatakse lihatoodetest tarbida pigem vorsti, erandiks on eakate pered; komme ja šokolaadi ostetakse rohkem lastega peredes, kuid muudes erisustes on kaunis raske näha läbivaid seaduspärasusi. Joonis 20 aga näitab, kui oluliselt sõltub kodust väljaspool, sh restoranis või kohvikus söömine töötajate arvust leibkonnas: pensionäriperedes erinevalt tööaliste töötajatega peredes on kodust väljas söömine pigem erand, kuid lastega peredes on koolisöökla kasutamine tavaline. Lemmikloomade osa toidukulutustes jääb kõigis leibkonnatüüpides paarikümne krooni piiridesse, moodustades keskmiselt 1–3% leibkonna toidukulutustest.

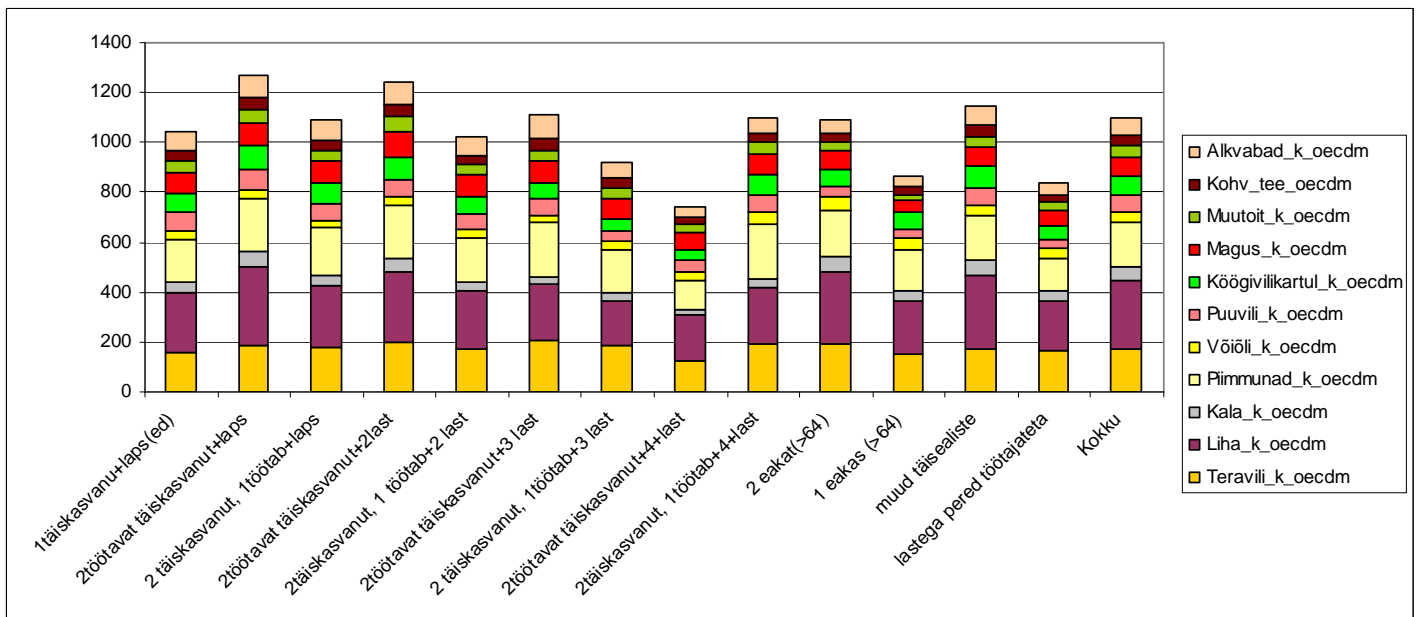
Joonis 22. Ekvaliseeritud kulutused alkoholile, tubakale ja restoranidele aastal 2003

Joonisel 22 on näidatud leibkondade ekvaliseeritud kulutused alkoholile (kange alkohol, vein ja õlu) ning tubakale, kusjuures on uuesti näidatud ka restoranikulutused (samad, mis joonisel 20). Jooniselt selguvad järgmised seaduspärasused:

- Tubaka ja alkoholi tarbimise poolest erinevad eritüüpi leibkondade keskmised tasemed enam kui kolmekordselt, arvestades ka restorane – ligi viiekordselt.
- Õlle, kuid ka muu alkoholi tarbimine on madal leibkondades, kus enamasti on ainus täisealine liige naine (üksikvanem ja üksik eakas).
- Ekvaliseeritud tubakatarbimine on lastega peredes väiksem.
- Eakate peres tarbitakse suhteliselt vähe õlut ja veini, kuid kangete alkoholide (viina) tarbimine vastab keskmisele tasemele.
- Ka tubakatarbimine on eakate ja ülekaalukalt naiste leibkondades keskmisest mõnevõrra väiksem.

Perede toidukulutused aastal 2004

Omavahel on võrreldavad vastavalt joonised 23 ja 19, 24 ja 20, 25 ja 21 ning 26 ja 22, mis näitavalt vastavalt aasta jooksul toimunud arengut leibkondade toidutarbimise osas. Ilmneb, et toidukulutuste osa on kõigi leibkondade osas kokku kasvanud napilt 5% võrra. Jooniste 23 ja 19 võrdlusest selgub, et keskmisest pisut rohkem on suurenenud summaarsed kulutused piimatoodetele, lihale ja kalale. Jooniste 20 ja 24 võrdlemisel on näha, et suurenenud on kulutused kodumaistele puuviljadele. Mahladele kulutatud raha on suurenenud limonaadi arvel, kuid mõnevõrra on vähenenud kulutused köögiviljale.

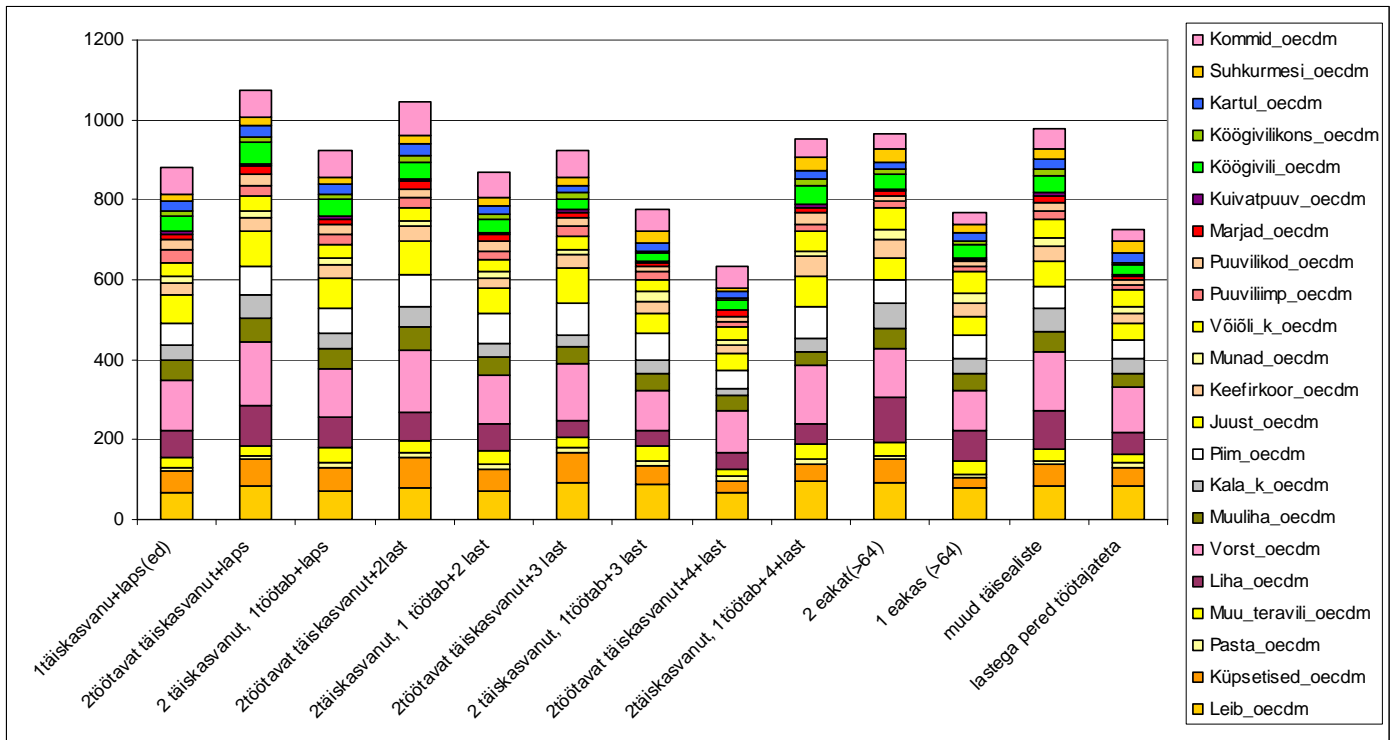

Joonis 23. Ekvaliseeritud kulutused põhilistele toiduainete rühmadele aastal 2004

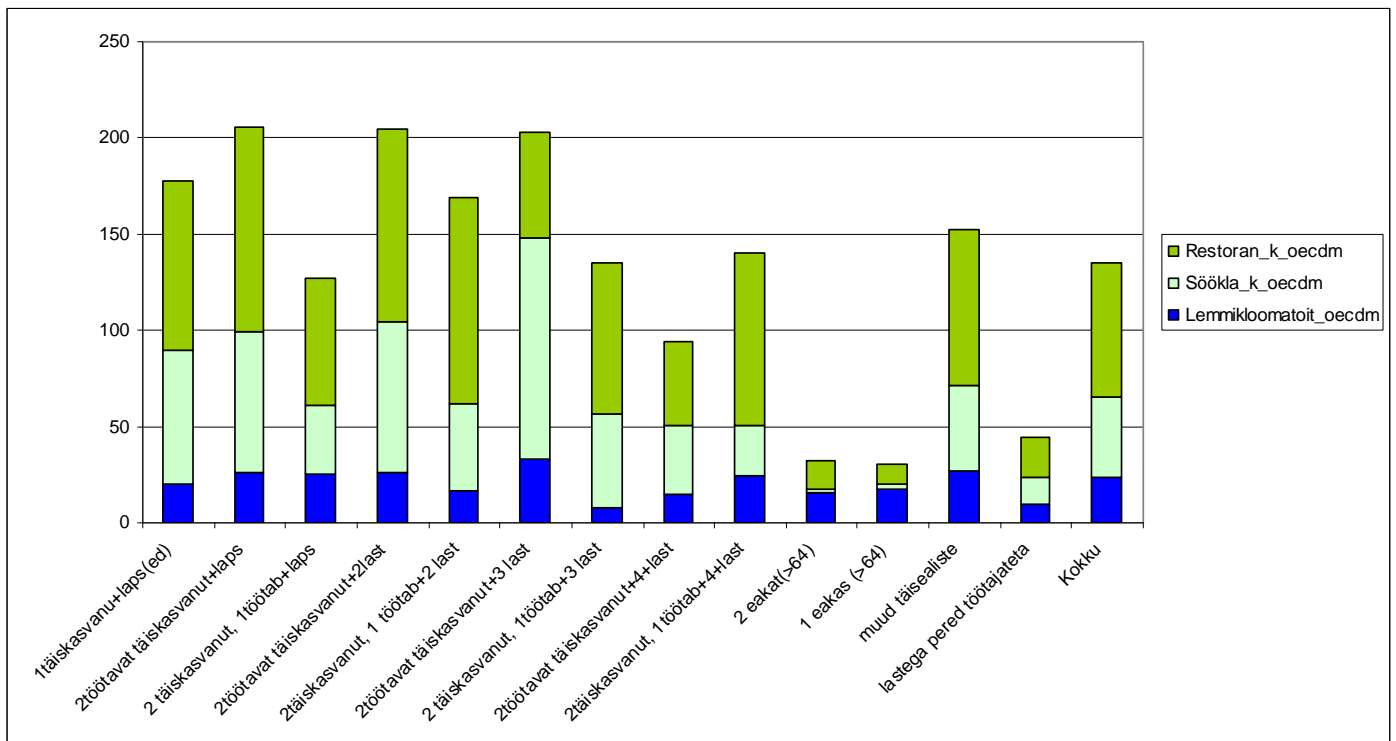
Jooniselt 23 ilmneb ka, et madalaimate ekvalseeritud toidukulutustega leibkondade tüübiks on 2004. aastal vähemalt 4-lapselised 2 töötajaga pered, kes võrreldes eelmise aastaga on tarbivad ligi 80 krooni võrra vähem leibkonnaliikme kohta. Tegelikult pole need andmed hästi võrreldavad, sest sellesse lasterikaste perede rühma võivad erinevatel aastatel sattuda erineva suurusega pered, kusjuures perede väikse arvu tõttu on hinnangud paratamatult ebatäpsed. Suurima ja väikseima toidukulutusega leibkondade kulutuste suhtarv on 1,48. Üldiselt on toidukulutuste struktuuri näitajad leibkondade lõikes jätkuvalt küllaltki stabiilsed.

Jooniste 25 ja 21 võrdlus näitab, et restoranides söömine on aasta jooksul muutunud populaarsemaks – sellele kulutatakse ekvalseeritud leibkonnaliikme kohta koguni 13% rohkem raha kui eelmisel aastal.

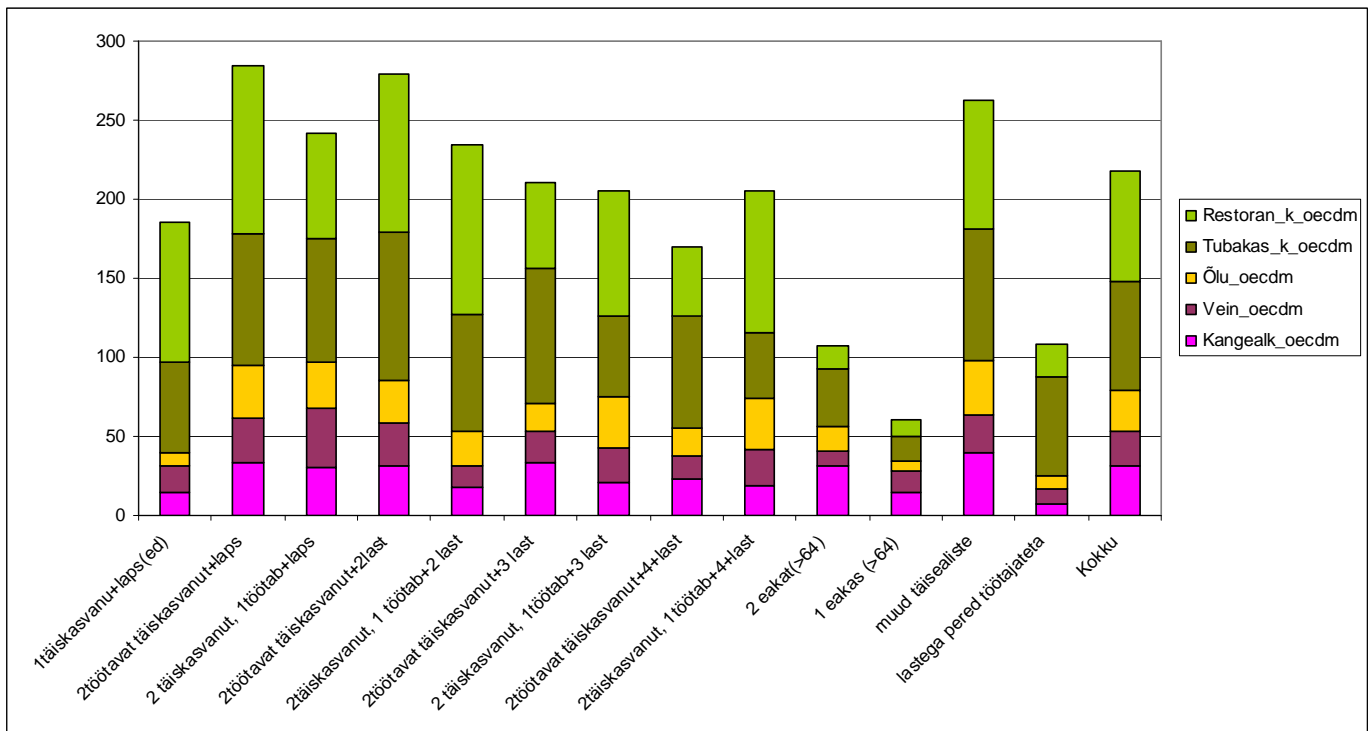
Jooniste 26 ja 22 võrdlus aga kinnitab, et mõnevõrra on vähenenud keskmiselt leibkondades kangele alkoholile ja tubakale kulutatav raha. Erilist muutust leibkondade tarbimisstruktuurides aga näha ei ole.

Joonis 24. Ekvaliseeritud kulutused detailiseeritud toiduainerühmadele aastal 2004

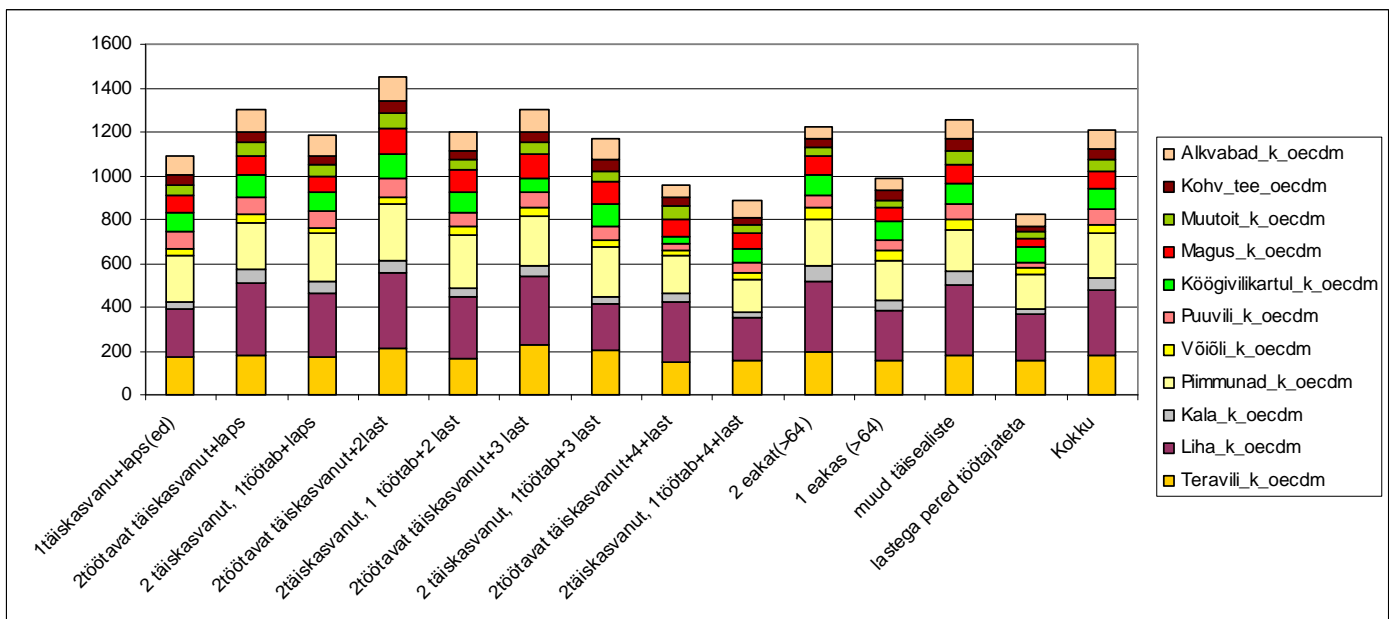
Joonis 25. Ekvaliseeritud kulutused restoranidele ja sööklatele ning lemmikloomade toidule aastal 2005

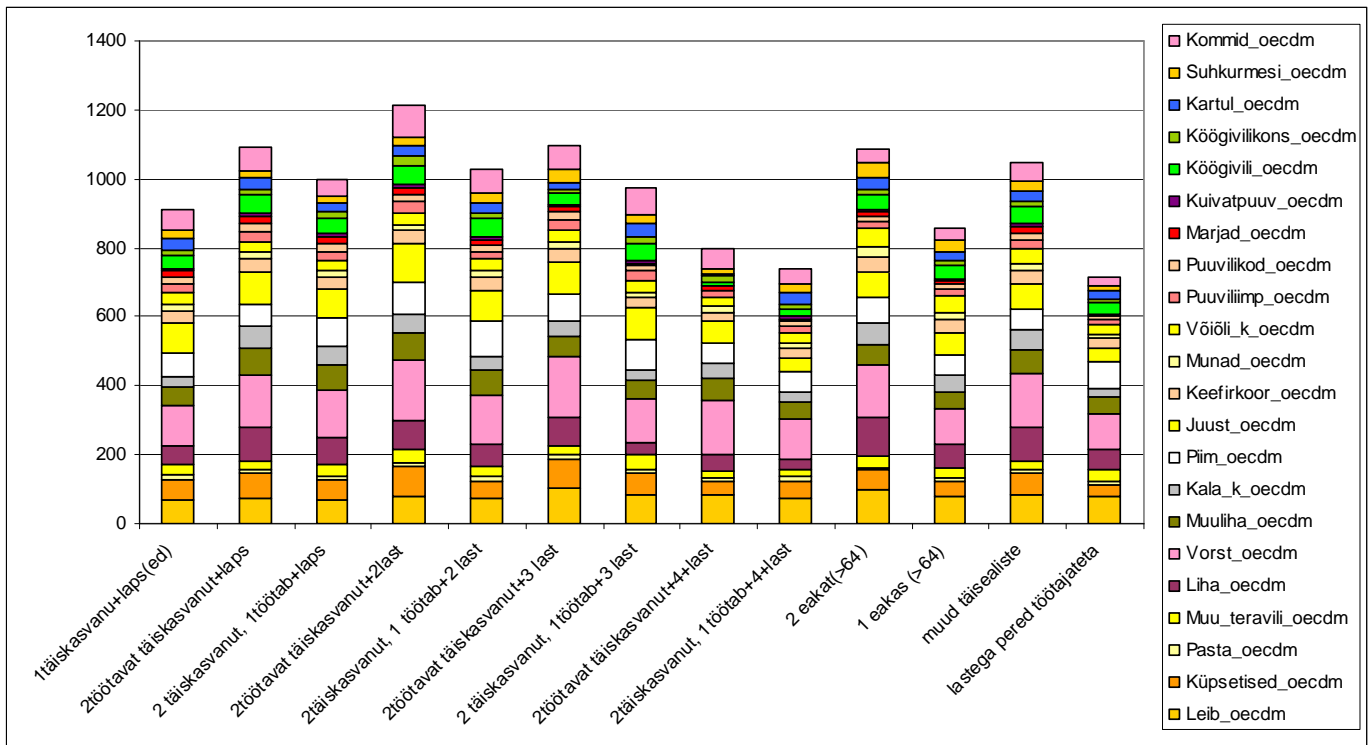
Joonis 26. Ekvaliseeritud kulutused alkoholile, tubakale ja restoranidele aastal 2004

Perede toidukulutused aastal 2005

Analüüsimaks leibkondade tarbimiskulutusi 2005. aastal võrreldes eelmiste aastatega on otstarbekas võrrelda vastavalt joonist 27 joonistega 23 ja 19, joonist 28 joonistega 24 ja 20, joonist 29 joonistega 25 ja 21 ning joonist 30 joonistega 26 ja 22.

Joonis 27. Ekvaliseeritud kulutused põhilistele toiduainete rühmadele aastal 2005

Joonis 28. Ekvaliseeritud kulutused detailiseeritud toiduainerühmadele aastal 2005

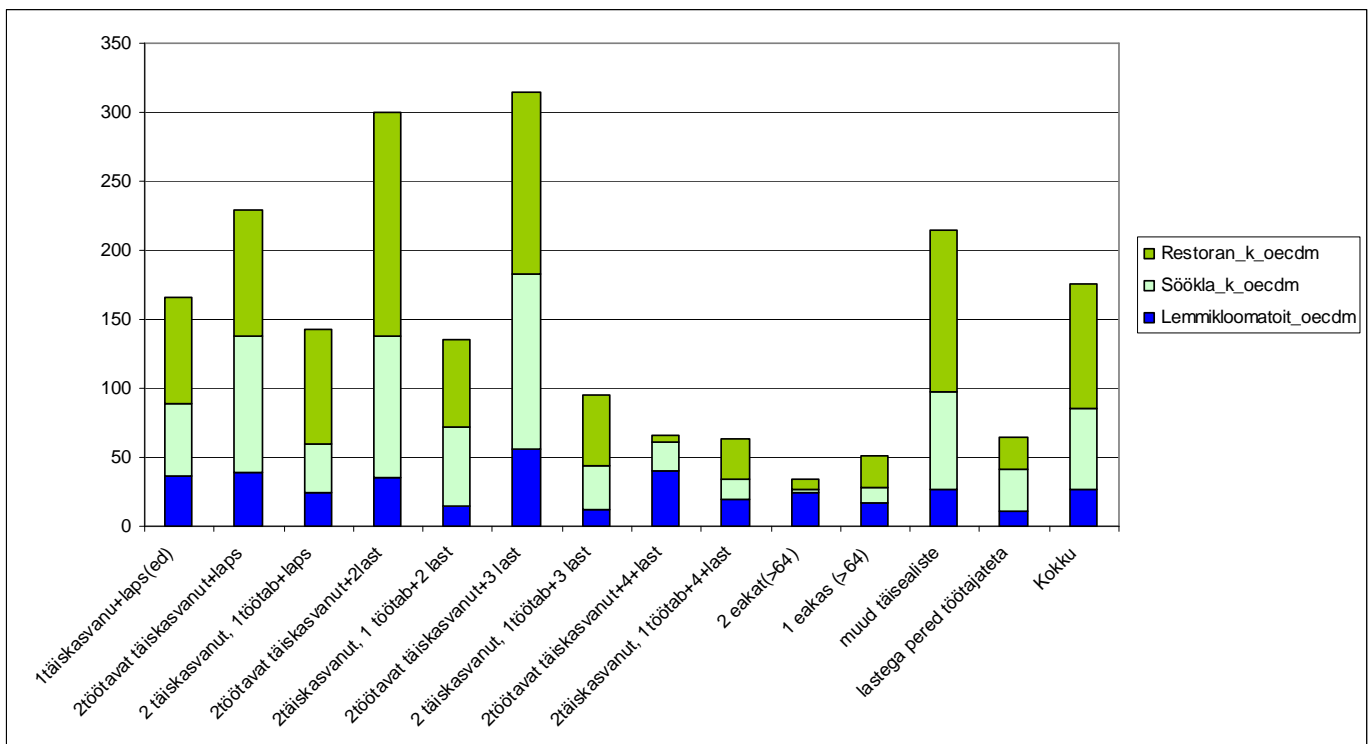
Ilmnevad järgmised suundumused

- Kõigi leibkondade keskmised toidukulutused on kasvanud eelmise aastaga võrreldes üle 10% ja 2003. aasta suhtes 16%.
- Madalaimate toidukulutustega ja kõrgeimate toidukulutustega perede ekvaliseeritud toidukulutuste suhe on eelmiste aastatega võrreldes veidi suurenenud (1,72), kusjuures on muutunud ka vastavad leibkonnatüübid.
- Kõrgeimad on ekvaliseeritud toidukulutused kahe töötava täiskasvanu ja kahe lapsega peres, madalaimad – töötajateta lastega peres.
- Toidutarbimine nihkub pigem kvaliteetsemate ja hinnalisemate toiduainete kasutamise suunas: suurenenud on 2003. aastaga võrreldes
 - Kulutused piimale 25%;
 - Kulutused juustule 28%;
 - Kulutused kodu- ja välismaisele puuviljale ja marjadele (sh kuivatatud ja konserveeritud puuviljad) 27%;
 - Kulutused muule toidule (so suurel määral poolvalmis toidule) 31%;
 - Kulutused mahladele 47%.

Ka üksikute toidurühmade tarbimises toimub struktuurinihkeid – näiteks teraviljatoodete osa kasvas viimase aasta jooksul küll mõne % võrra, kuid vähenes nii leiva kui ka saia tarbimine, kuid märgatavalt suurenes teiste teraviljatoodete (nt müsli) tarbimine. Samasugune pilt seostus liha tarbimisega – vähenes vorsti, kuid suurenes muude lihatoodete (sh ka pooltoodete) tarbimine, kusjuures liha- ja kalatoodete osakaal toidusedelis jäi keskmiselt samaks mis eelmistel aastatel.

Kulutused kangele alkoholile suurenevad viimase aasta jooksul veerandi võrra, võrreldes 2003. aastaga – 22%; praktiliselt samal viisil kasvavad kulutused veinile, samas kui kulutused õllele on kolme aasta jooksul enam-vähem samad. Samuti on enam-vähem muutumatu tubakale kulutatud raha.

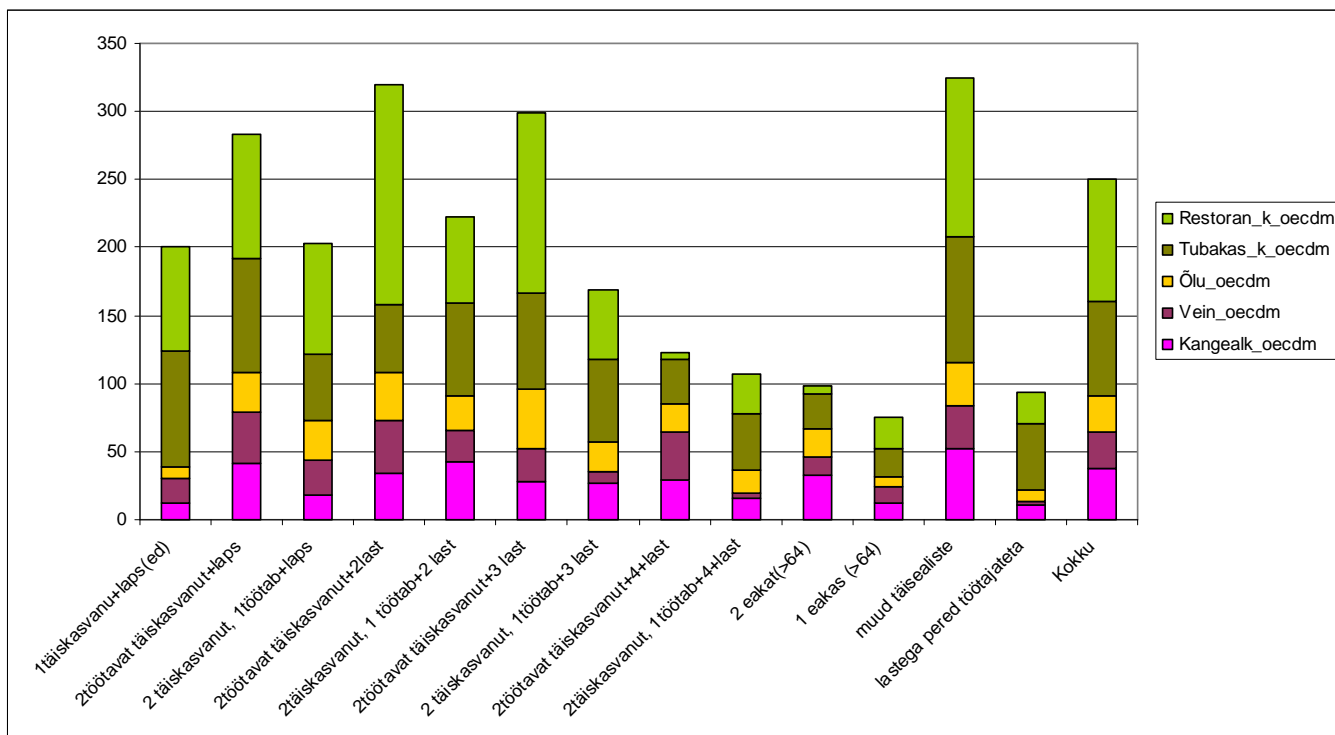
Märgatavalt (42% võrra 2003. aastaga võrreldes) on suurenenud sööklate kasutamine ja neis kulutatud raha, siin domineerivad lastega pered ja tõenäoliselt on tegemist koolisööklatega. Restoranide osas on kasv aastast 2004 kuni aastani 2005 enam-vähem sama mis eelmiselgi aastal.

Joonis 29. Ekvaliseeritud kulutused restoranidele ja sööklatele ning lemmikloomade toidule aastal 2005

Erilisi leibkondlikke struktuurimuutusi toidutarbimise struktuuris ei ilmne.

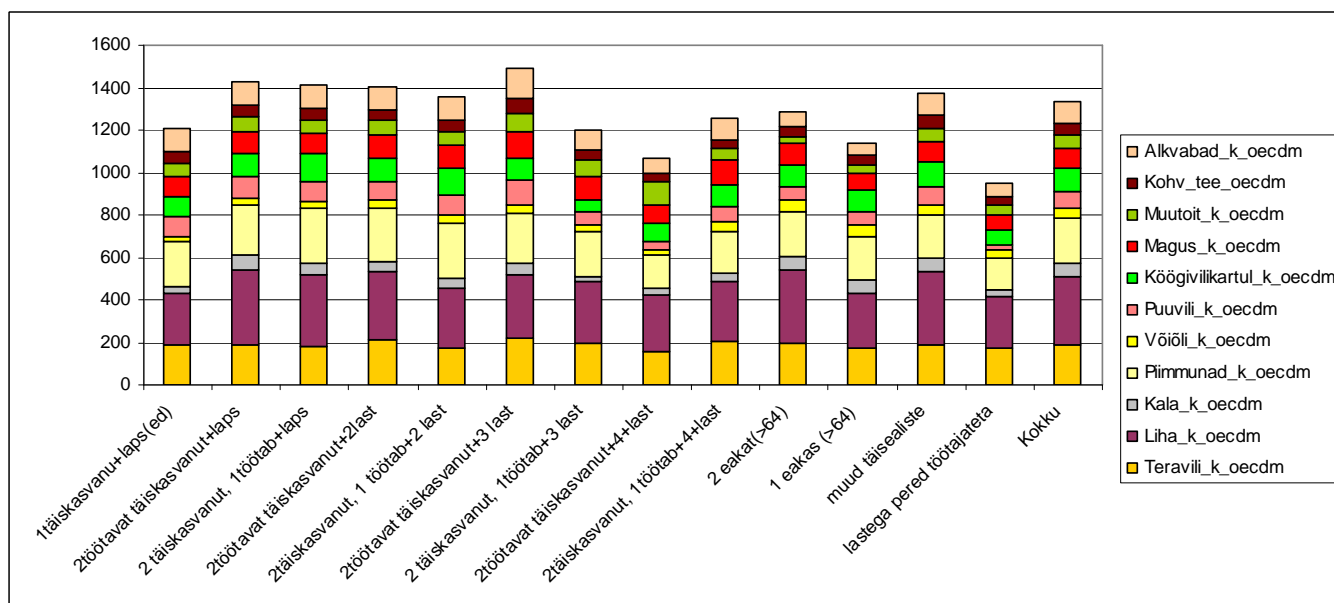
Veidi üllatav on tubakatarbimise äkiline kasv üksikvanema leibkonnas, nii et 2005. aastal jääb üksikvanema leibkonna ekvaliseeritud tubakakulu alla vaid täisealiste pere vastavale näitajale. Kuigi siin on tegemist pigem ühekordse hälbega, kinnitab see siiski tõsiasja, et üksikvanem (valdavalt üksikema) on keskmisest aktiivsem suitsetaja.

Joonis 30. Ekvaliseeritud kulutused alkoholile, tubakale ja restoranidele aastal 2005

Perede toidukulutused aastal 2006

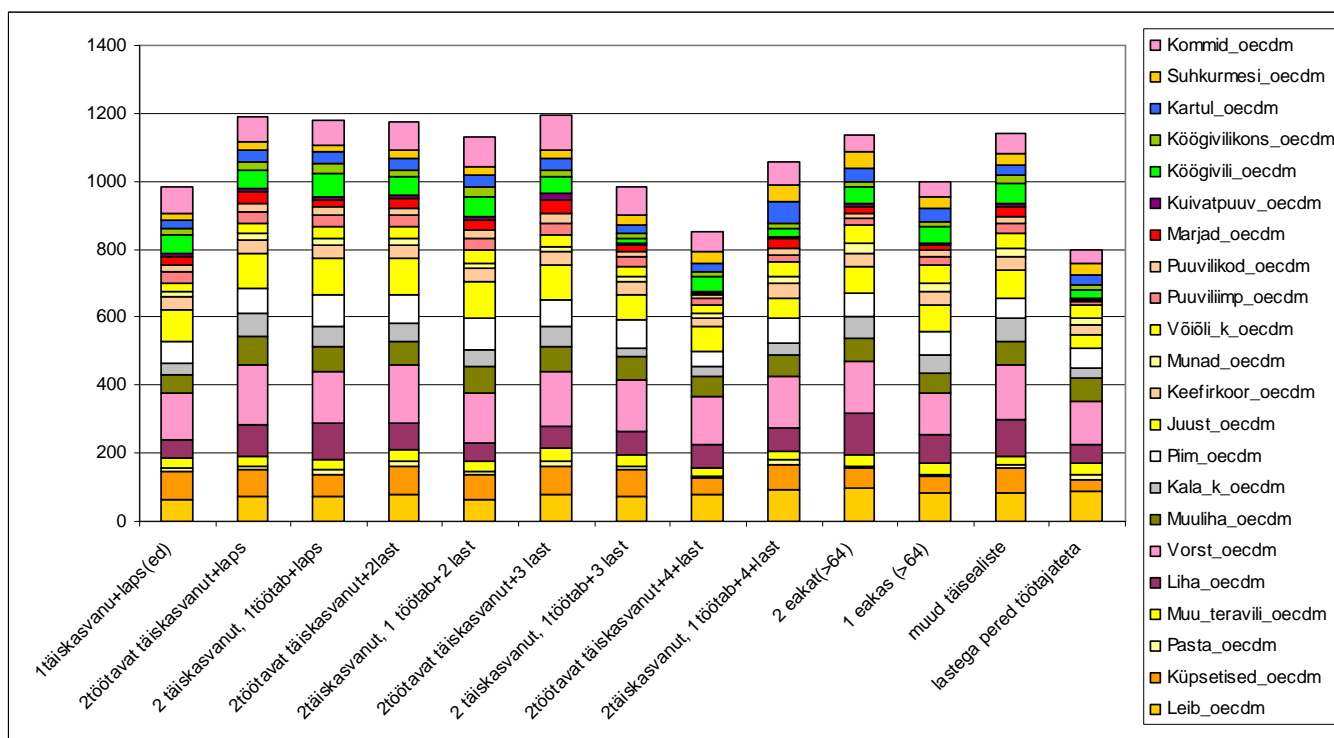
Analüüsimaiks leibkondade tarbimiskulutusi 2006. aastal võrreldes eelmiste aastatega on otstarbekas võrrelda vastavalt joonist 31 joonistega 27, 23 ja 19, joonist 32 joonistega 28, 24 ja 20, joonist 33 joonistega 29, 25 ja 21 ning joonist 34 joonistega 26, 22 ja 30.

Joonis 31. Ekvaliseeritud kulutused põhilistele toiduainete rühmadele aastal 2006

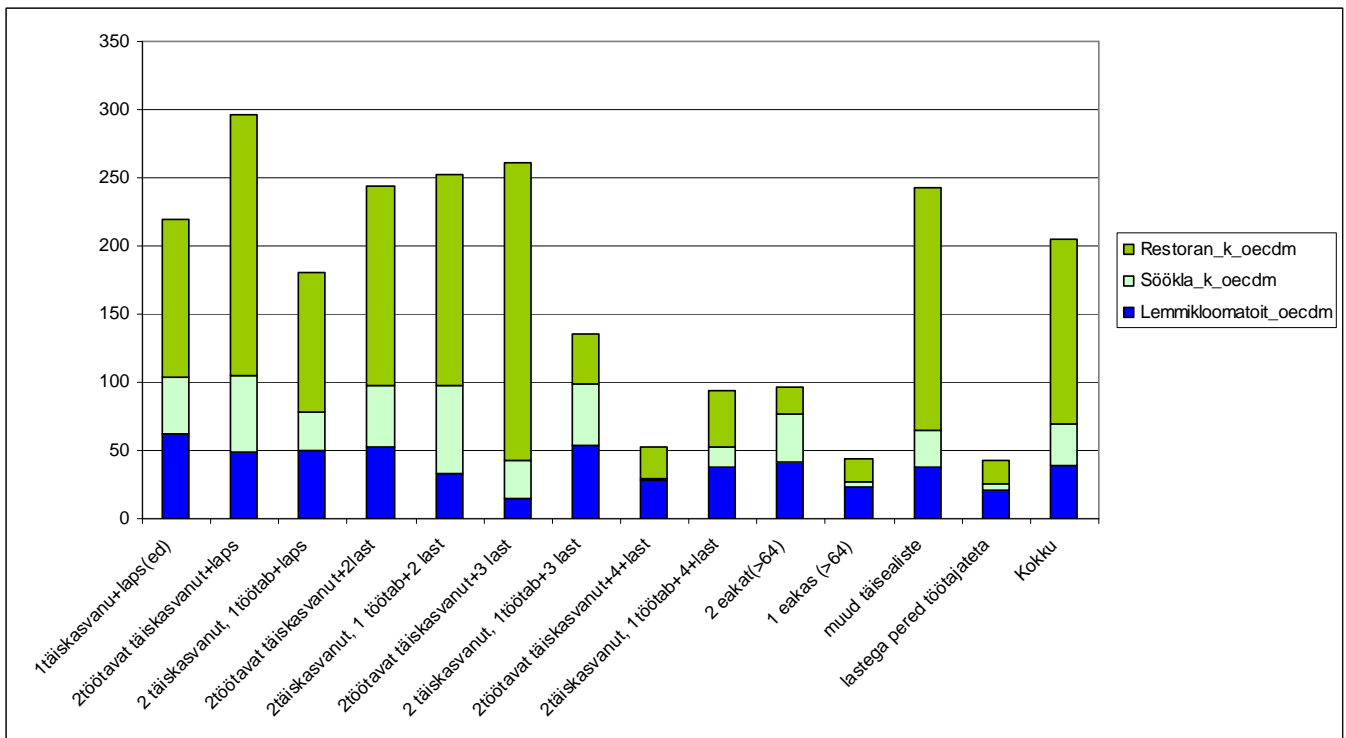
2006. aastal ilmnevad järgmised suundumused

- Kõigi leibkondade keskmised toidukulutused on kasvanud eelmise aastaga võrreldes üle 10% ja 2003. aasta suhtes 29%.
- Madalaimate toidukulutustega ja kõrgeimate toidukulutustega perede ekvaliseeritud toidukulutuste suhe on eelmise aastaga võrreldes kahanenud (1,51), kuigi vastavad leibkonnatüübid on muutunud.
- Kõrgeimad on ekvaliseeritud toidukulutused kahe töötava täiskasvanu ja kolme lapsega peres, madalaimad – töötajateta lastega peres.
- Toidutarbimine nihkub jätkuvalt pigem kvaliteetsemate ja hinnalisemate toiduainete kasutamise suunas: suurenenud on 2003. aastaga võrreldes
 - Kulutused juustule 47%;
 - Kulutused kodumaisele puuviljale 49%
 - Kulutused marjadele 80%
 - Kokku kulutused kodu- ja välismaistele (sh konserv- ja kuivatatud) puuviljadele 56%;
 - Kulutused köögiviljale (sh kartul) 40%;
 - Kulutused muule toidule (so suurel määral poolvalmis toidule) 49%
 - Kulutused mahladele 76%

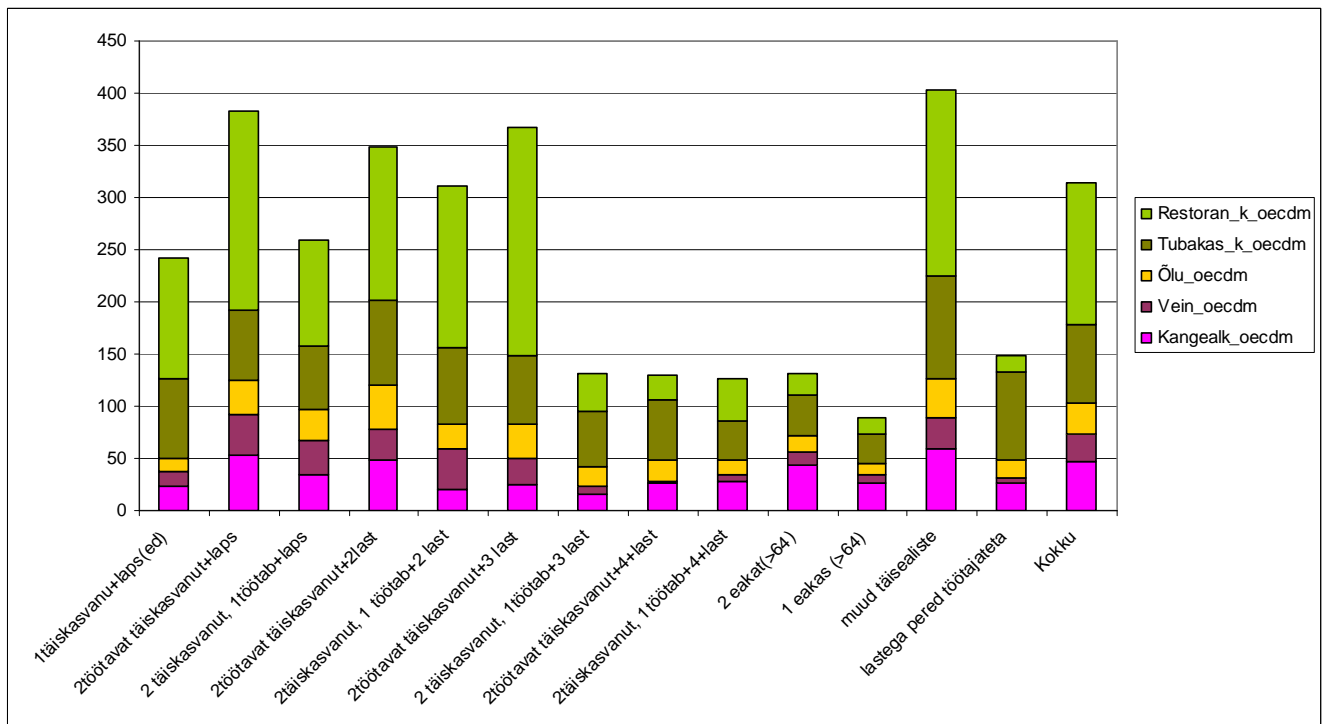

Joonis 32. Ekvaliseeritud kulutused detailiseeritud toiduainerühmadele aastal 2006

Teraviljatoodete, eriti leiva-saia tarbimine praktiliselt ei kasvanud, liha- ja kalatoodete tarbimine kasvas proportsionaalselt kulutuste üldise kasvuga, kuid kahanes vorsti osa muude lihatoodete kasuks. Praktiliselt ei suurenenud toidurasvade tarbimine.

Joonis 33. Ekvaliseeritud kulutused restoranidele ja sööklatele ning lemmikloomade toidule aastal 2006

Joonis 34. Ekvaliseeritud kulutused alkoholile, tubakale ja restoranidele aastal 2006

Kulutused kangele alkoholile suurenevad 2006. aastal 2003. aastaga võrreldes 50% võrra. Kulutused veinile ja õllele kasvasid vähem keskmisest tasemest – vastavalt 19% ja 16%.

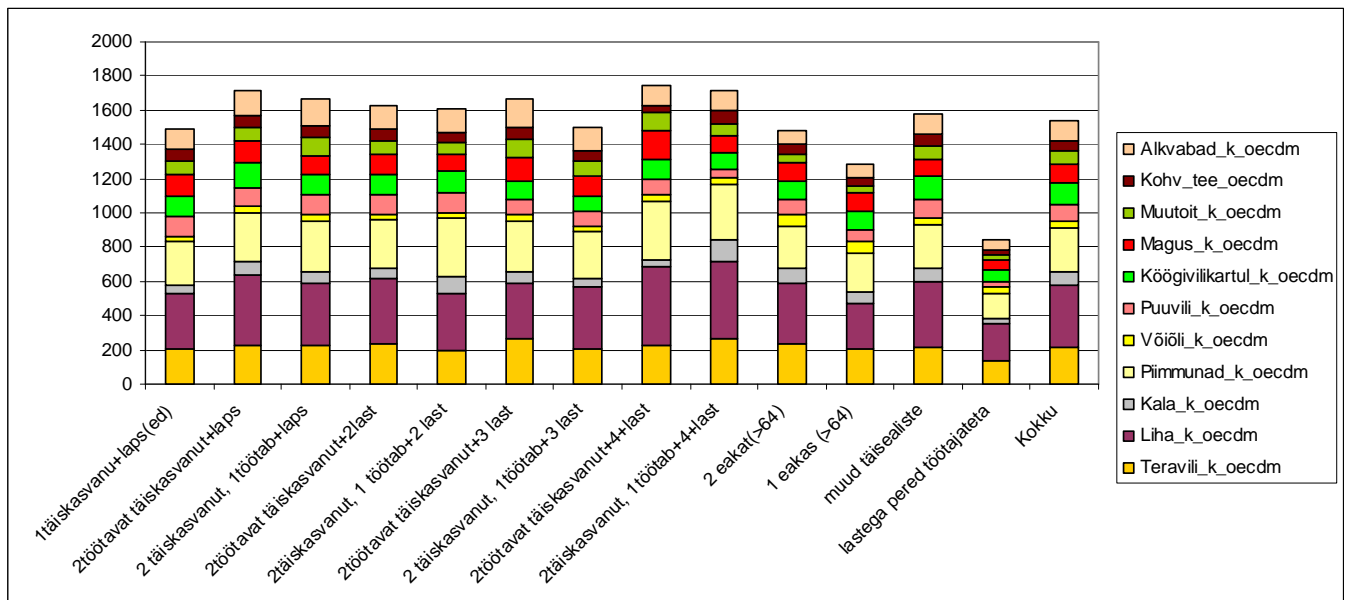
Tubakatarbimisele kulutatav raha suurenes 2003. aastaga võrreldes 1% võrra.

Lemmikloomade toidule kulus 2006. aastal koguni 66% rohkem raha kui 2003. aastal.

2006. aastal vähenesid sööklakulud 72%ni 2003. aasta kulutustest, kuid siin võib olla põhjuseks koolisööklate osaliselt maksuvaba toit. Seevastu restoranides ja kohvikutes kulutatav raha kasvas ekvivalentarvestuses 2003. aastaga võrreldes koguni 92%.

Perede toidukulutused aastal 2007

Analüüsimaiks leibkondade tarbimiskulutusi 2006. aastal võrreldes eelmiste aastatega on otstarbekas võrrelda vastavalt joonist 35 joonistega 31, 27, 23 ja 19, joonist 36 joonistega 32, 28, 24 ja 20, joonist 37 joonistega 33, 29, 25 ja 21 ning joonist 38 joonistega 30, 26, 22 ja 34.

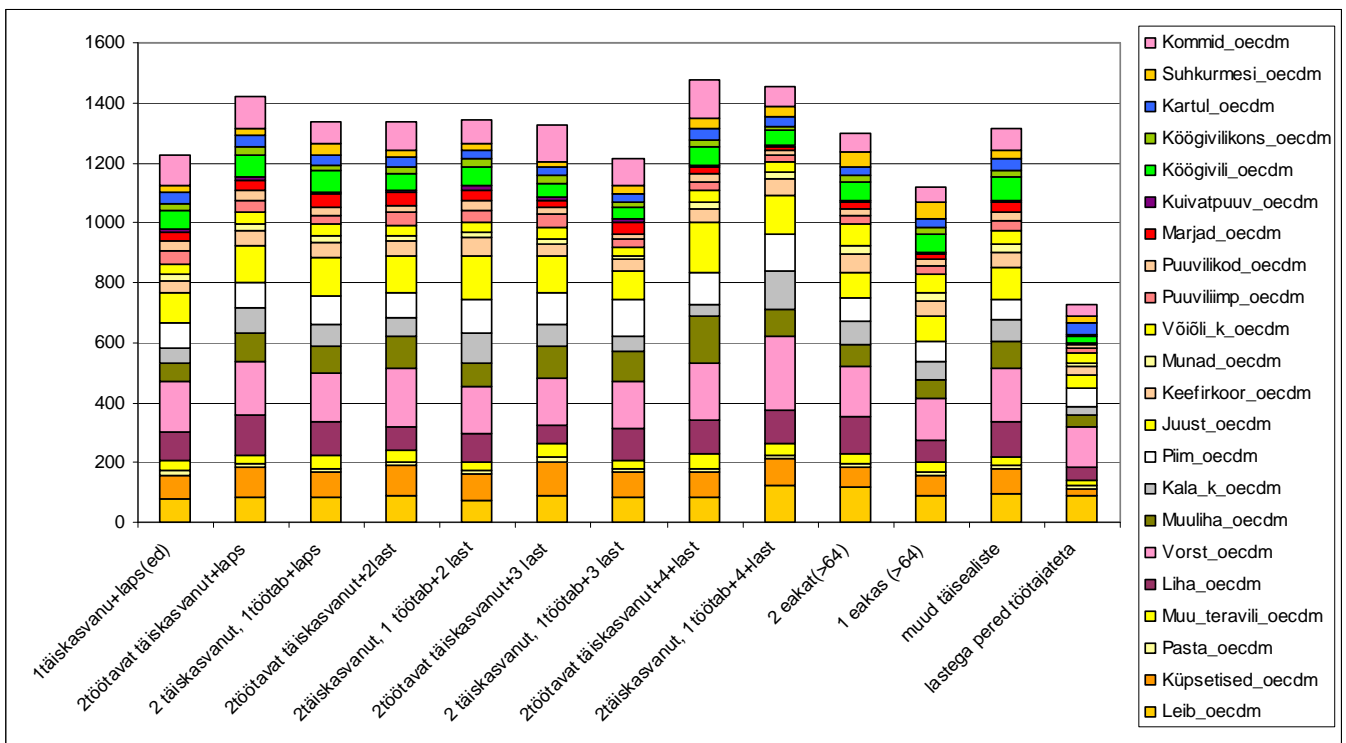

Joonis 35. Ekvaliseeritud kulutused põhilistele toiduainete rühmadele aastal 2007

2007. aastal ilmnevad järgmised suundumused:

- Kõigi leibkondade keskmised toidukulutused on kasvanud eelmise aastaga võrreldes üle 15% ja 2003. aasta suhtes 49%.
- Madalaimate toidukulutustega ja kõrgeimate toidukulutustega perede ekvaliseeritud toidukulutuste suhe on eelmise aastaga võrreldes suurenenud (2,09), kusjuures vastavad leibkonnatüübid on taas muutunud.
- Kõrgeimad on ekvaliseeritud toidukulutused kahe töötava täiskasvanu ja vähemalt nelja lapsega peres, madalaimad endiselt – töötajateta lastega peres.
- Toidutarbimine nihkub jätkuvalt pigem kvaliteetsemate ja hinnalisemate toiduainete kasutamise suunas: suurenenud on 2003. aastaga võrreldes

- Kulutused juustule 76%;
- Kulutused kalale 54%
- Kokku kulutused kodu- ja välismaistele (sh konserv- ja kuivatatud) puuviljadele 85%;
- Kulutused köögiviljale (kartulita) 78%;
- Kulutused muule toidule (so suurel määral poolvalmis toidule) 75%
- Kulutused kompekkidele ja šokolaadile 60%;
- Kulutused mahladele 127%.

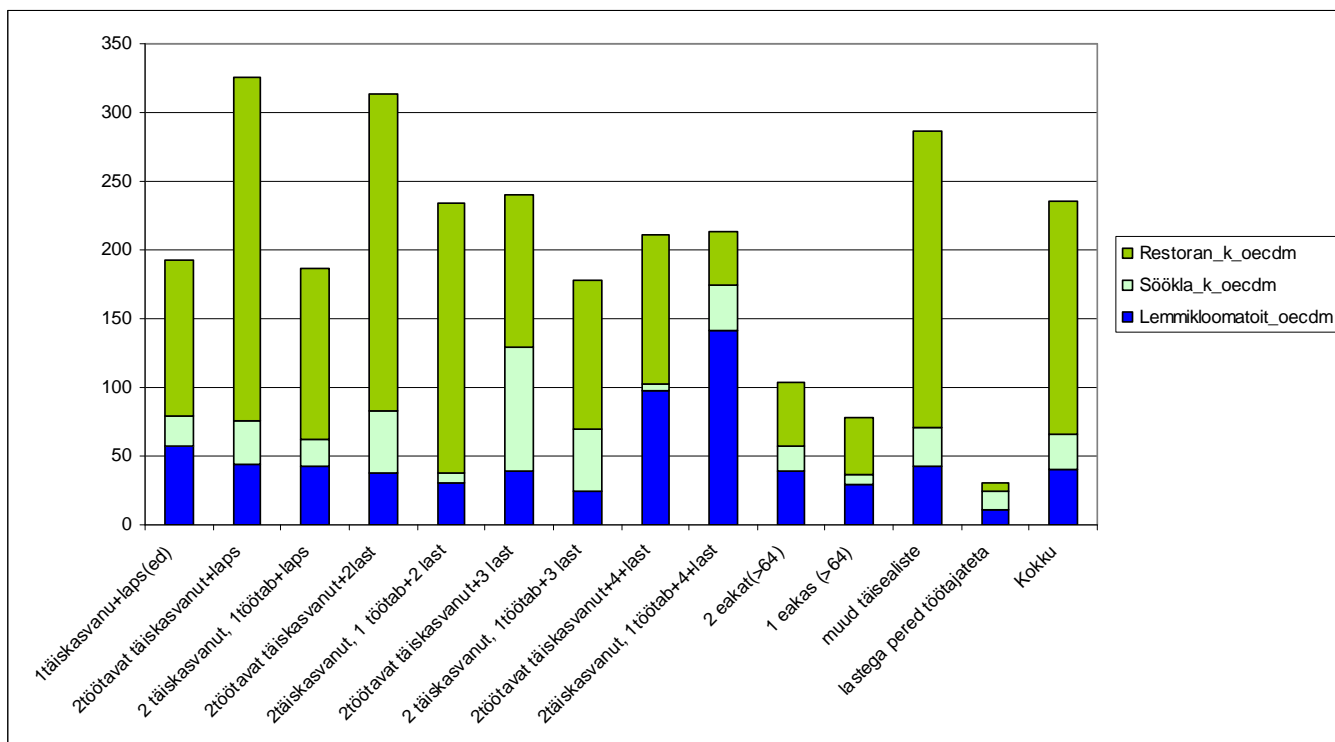

Joonis 36. Ekvaliseeritud kulutused detailiseeritud toiduainerühmadele aastal 2007

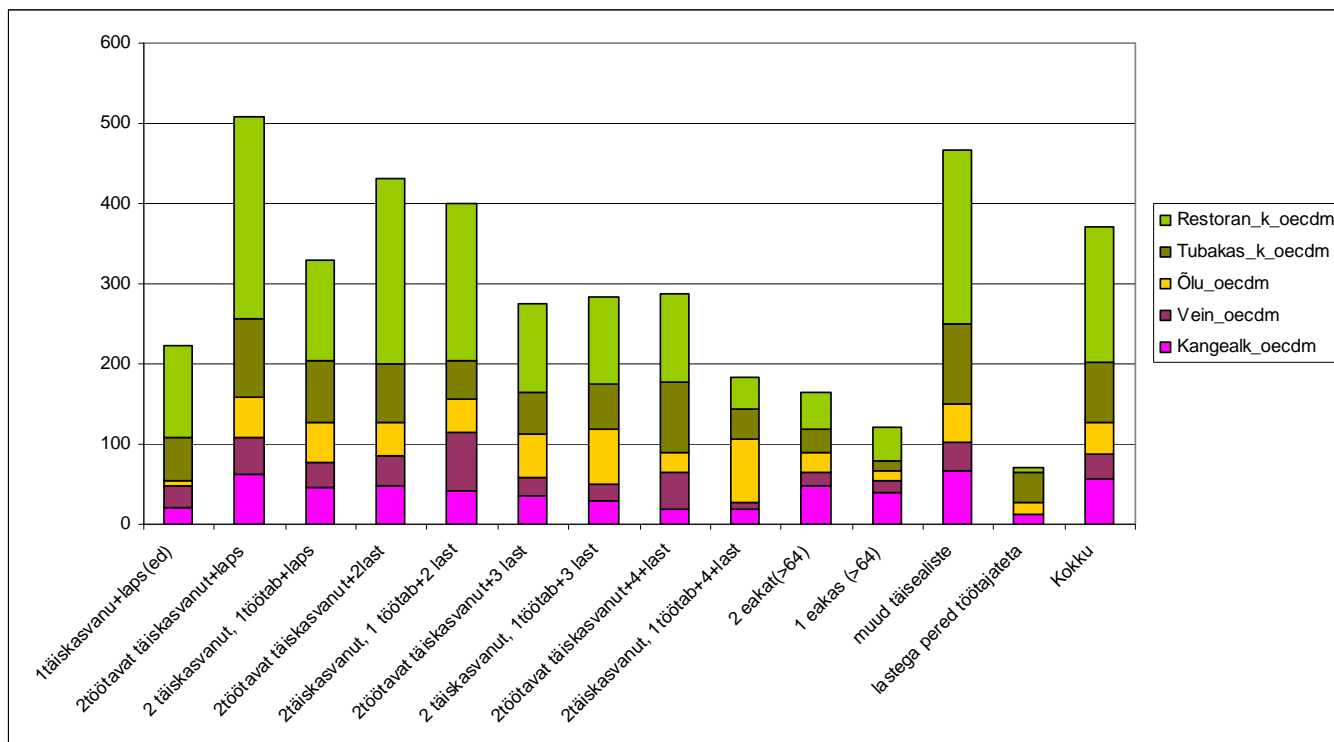
Kulutused kangele alkoholile suurenevad 2007. aastal 2003. aastaga võrreldes 78% võrra. Kulutused veinile kasvasid vähem keskmisest tasemest – 41%, kuid õllekulutuste kasv oli eelmise aastaga võrreldes hüppeline, tervelt kolmandiku võrra ja oli 2007 aastal võrreldes 2003. aastaga 53% kõrgem.

Tubakatarbimisele kulutatav raha suurenes aastal 2007 ligi 10% ja oli 2003. aastaga võrreldes 9% võrra suurem.

2007. aastal vähenesid sööklakulud 60%ni 2003. aasta kulutustest. Seevastu restoranides ja kohvikutes kulutatav raha kasvas ekvivalentarvestuses 2003. aastaga võrreldes koguni 2,4-kordseks.

Joonis 37. Ekvaliseeritud kulutused restoranidele ja sööklatele ning lemmikloomade toidule aastal 2007

Joonis 38. Ekvaliseeritud kulutused alkoholile, tubakale ja restoranidele aastal 2007

Kokkuvõte

Aastatel 2003—2007 on Eesti perede ekvaliseeritud toidukulutused (nominaalväärings) kasvanud keskmiselt 49% võrra. Arvestades toidukaupade tarbijahinnaindeksi kasvu, mis nimetatud viie aasta jooksul (aastast 2003 aastani 2007) kasvas 21% võrra, järeldub siit, et reaalsed kulutused toidukaupade peale suurenesid sama aja jooksul 22,6%.

Vaadeldes toidukulutuste struktuuri, tuleb tõdeda, et Eestis ei esine erinevate leibkonnarühmade vahel väga olulisi erinevusi toidutavades, kuigi kõige suuremate ekvaliseeritud toidukulutustega perede (kahe töötaja ja 1—2 lapsega pered) ja kõige väiksemate ekvaliseeritud toidukulutustega perede (töötajateta lastega pered) toidukulutuste erinevus enamusel aastatel oli kuni kahekordne.

Praktiliselt kõigis leibkonnarühmades moodustasid lihakaubad suurima kuluartikli, neile järgnevad piima- ja teraviljatooted.

Vaatlusperioodi jooksul toimus tarbimise nihkumine pigem kvaliteetsemate ja kallimate toiduainete suunas:

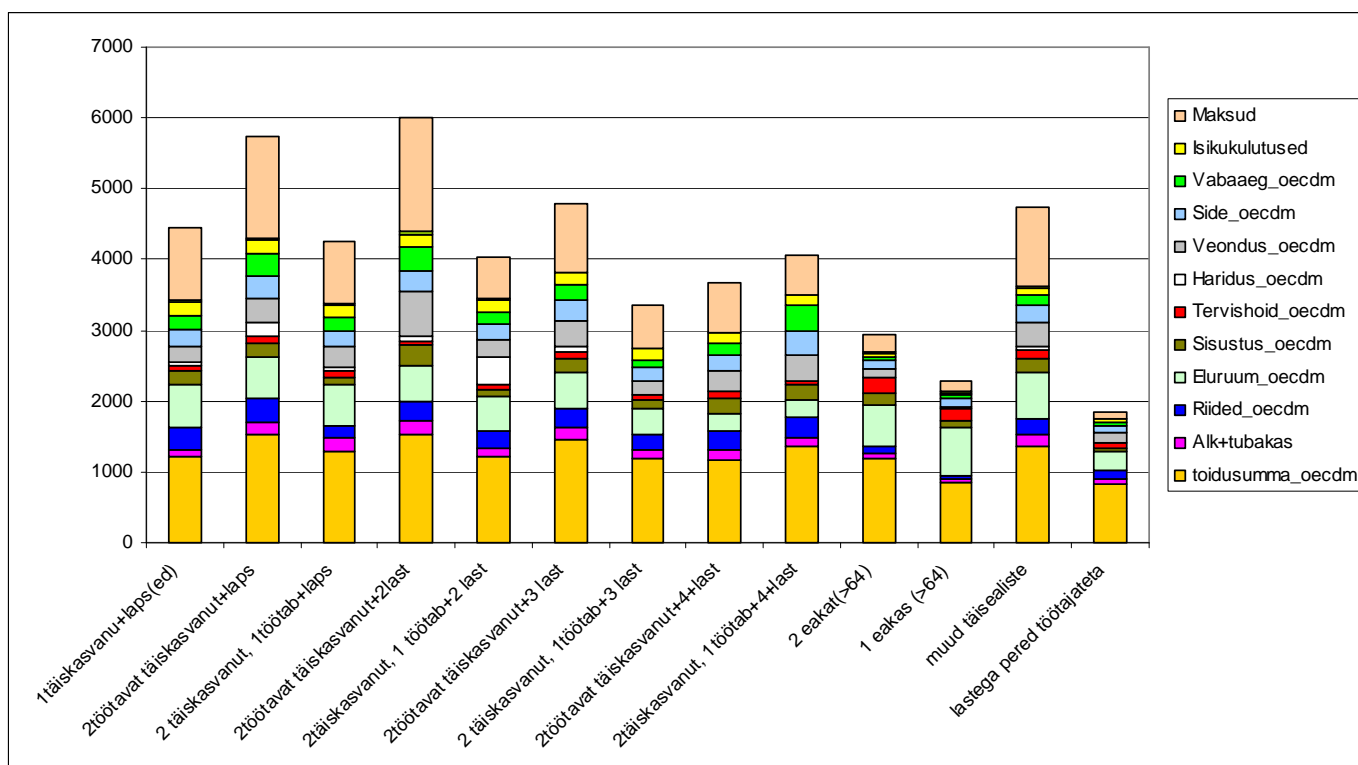
- Lihatoodete osakaal jäi ligikaudu samaks, kuid vähenes vorsti ja toorliha tarbimine mitmesuguste muude lihatoodete ja pooltoodete kasuks.
- Piimatoodetest suurenes kõige enam juustule kulutatav raha.
- Vähenes toidurasvadele kulutatav summa.
- Puuviljadele ja marjadele kulutatav summa kasvas nominaalväärings 85% võrra, kusjuures kasvas niihästi kodumaise kui ka importpuuvilja osa.
- Veelgi märgatavam oli mahlade tarbimise 2,25-kordne kasv (nominaalväärings).
- Mõnevõrra suurenes ka köögivilja tarbimine, kusjuures kartuli osa jäi praktiliselt muutumatuks.
- „Muu toidu“, st suurel määral pooltoodete tarbimise kasv näitab pigem aja kui raha säästmise vajadust.
- Ligi 2,5-kordselt suurenesid (nominaalväärings) kulutused restoranidele ja kohvikutele.
- Sööklakulutuste kahanemine näitab ilmselt tasuta koolitoidu ulatuslikumat levikut, sest sööklakulutusteks on ilmselt enamasti koolide söögiraha.
- Suhteliselt palju (nominaalväärtuses 60%) suurenesid kulutused alkoholile, sealhulgas domineeris kange alkohol.
- Tubakakulutuste kasv nominaalväärings piirdus 9%-ga, mis ilmselt näitab mõningat tubakatarbimise kahanemist.

Kõik muudatused toidukulutuste suuruses ja struktuuris annavad tunnistust enamuse Eesti perede elujärje paranemise kohta.

6. Perede summaarsed tarbimiskulutused OECD modifitseeritud tarbimiskaalude järgi

Käesolevas peatükis käsitletakse samade OECD modifitseeritud kaalude alusel leibkonnaliikmete kogutarbimist, pöörates peamist tähelepanu mittetoidu tarbimisele. Eba-traditsiooniliselt käsitletakse koos tarbimiskulutustega ka isikute makse, makseid, investeeringuid, laenu tagasimakseid ning muid finantskulutusi, mida küll otseselt tarbimisena ei saa käsitleda, kuid mis esinevad tarbimist piiravate teguritena. Iga aasta kohta esitatakse viis identselt kujundatud tulpdiagrammi.

Kulutused aastal 2003

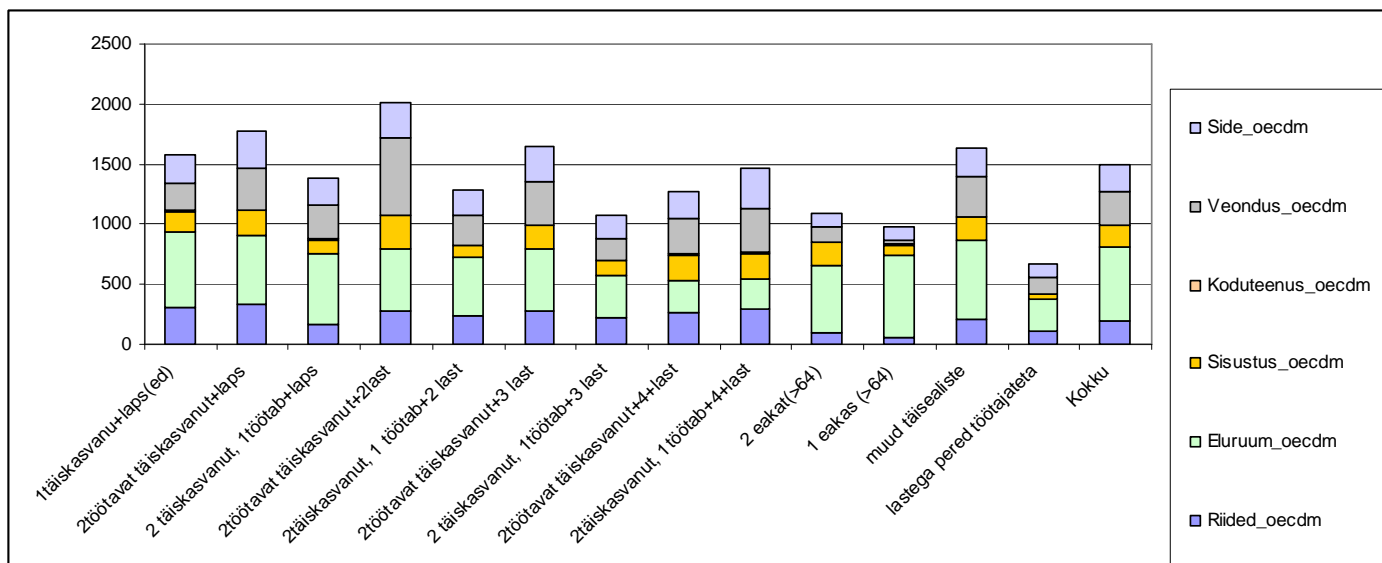

Joonis 39. Ekvaliseeritud kogukulutused peamiste kulugruppide lõikes aastal 2003

Niisuguse laiendatud käsitle korral moodustavad finantskulutused ligi veerandi, toidukulutused pisut alla veerandi ning kõik muud kulutused veidi üle poole summaarsetest tarbimiskulutustest. Võrreldes toidukulutustega on mittetoidu-kulutuste varieeruvus vastavalt leibkonnatüübile märksa suurem, seda ka sel juhul, kui kasutatakse ekvaliseeritud näitajaid. Selguvad järgmised asjaolud:

- Suurimad on keskmised ekvaliseeritud kulutused leibkonnas, kus on lisaks kahele töötavale täiskasvanule ka kaks last; väikseimad – lastega, kuid töötajateta leibkonnas. Viimases moodustavad toidukulud ligi poole kõigist kulutustest.
- Suurimate ja väikseimate kulutuste suhe on 3,3 kordne.

Detailsemalt on üksikuid kulutuste rühmi leibkondade lõikes esitatud joonistel 40—43.

Joonis 40. Ekvaliseeritud kulutused eluruumile, garderoobile, veondusele, kodule ja sidele aastal 2003

Joonisel 40 on kujutatud elutähtsaid kulutusi, mis katavad üle kolmandiku kõigist leibkonna kulutustest.

Suurima mahuga on siin **eluruumikulutused**, mille hulka kuuluvad kulutused küttele, valgustusele, kõikvõimalikud kommunaalkulud, kuid ka eluruumi jooksva hooldamisega seotud kulutused, ka üürimaksud. Ekvaliseeritud eluruumikulutused on suhteliselt kõrged üksi elavatel inimestel ja keskmiselt seda madalamad, mida rohkem on leibkonnas inimesi, sh lapsi. Loomulikult sõltuvad need kulutused väga oluliselt ka eluruumi asukohast ja kvaliteedist, sh ka mugavustest.

Mahult järgmised on **veonduskulutused**, mille hulgas kõige suurema osa moodustavad isikliku autoga seotud kulutused alates auto ostust, autokütte ja tarvikute ostust kuni remondi ja teeninduseni. Samuti kuuluvad veonduskulutuste hulka kulutused ühistranspordile, taksole ning laeva-, rongi-, bussi- ja lennupiletite hinnad. Veonduskulutuste osa sõltub olulisel määral töötajate arvust leibkonnas ja on suhteliselt madal ainult eakatest koosnevates leibkondades (siin on oluline ka tõsiasi, et linnades on eakatele ühistransport osaliselt tasuta).

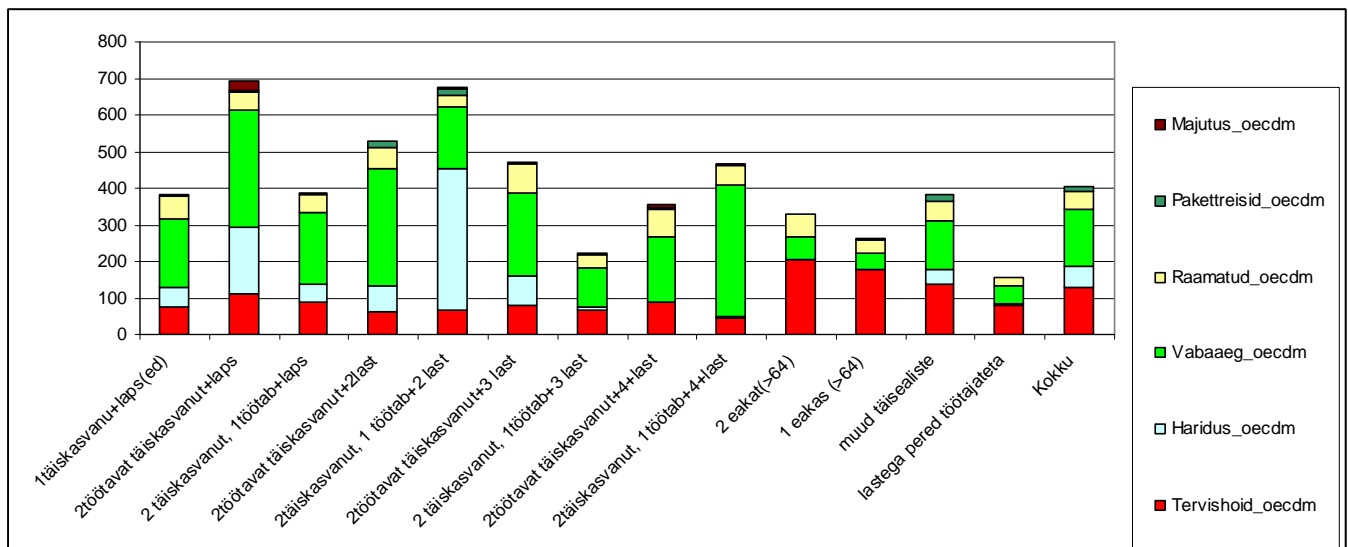
Keskmise ekvaliseeritud mahu poolest järgnevad **sidekulutused**. Selle kululiigi tuuma moodustavad telefonidele tehtavad kulutused, eeskätt tasu teenuste eest, samuti postikulud, telefonide ja tarvikute ost ja remont. Ekvaliseeritud sidekulud on kaunis ühesugused eritiüpi peredes, nähtavasti vastab nende kulude suurusjaotus keskmiselt tarbimiskaaludele. Tähelepanuväärselt on teistest madalamad sidekulutused pensionäripereades.

Järgnevad ekvaliseeritud **garderoobikulutused** (graafikul „riided“), mille hulka kuulub niihästi rõivaste kui ka jalavarjude ostmise kui ka kõik nendega seotud teenustööd – tellimisel valmistamine, remont, puhastus jne. Garderoobikulutusi mõjutavad nii töö käivad leibkonnaliikmed, kelle nõuded garderoobikaupadele on suhteliselt suuremad,

kuid samuti ka lapsed, kelle garderoob vajab väga kiiret täiendamist ja väljavahetamist. Väga väikesed on garderoobikulutused eakate peredes, kus mitte üksnes võimalused, vaid ilmselt ka vajadused on suhteliselt väiksemad.

Järgmise kulutuste rühma moodustavad **kodukulutused** (graafikul „sisustus“), mis hõlmavad sisustust – mööblit, vaipu, valgusteid, kodumasinaid, laua- ja kööginõusid, kodutekstiile, kuid ka lühiajalisi kodukaupu, nt pesemisvahendeid. Kodukulutused on enamasti taas suhteliselt madalad eakate leibkondades, mis on ka mõistetav – nendel on kodu olemas, piirduakse vaid hädavajalike asenduste ja lühiajakaupadega. Tähelepanuväärne on ka see, et kodukaupu soetavad aktiivsemad leibkonnad, kus on rohkem leivateenijaid – ilmselt on nende kaupade arvel võimalik säästa.

Viimase graafikul esitatud kulutuste rühma moodustavad (kodukulutuste alla kuuluvad) **koduteenused** – kulutused koduabilise, koduõpetaja, lapsehoidja jmt peale, mis on aga kõigis leibkonnarühmades äärmiselt madalad – selline teenuste liik on Eestis veel suhteliselt vähe levinud. .

Joonis 41. Ekvaliseeritud kulutused tervishoiule, haridusele ja vabale ajale, sh raamatutele ja reisidele aastal 2003

Joonisel 41 on detailsemalt kujutatud kolme olulist kulutuste rühma – tervise-, hariduse- ja vaba aja, kulutused, mis kokkuvõttes moodustavad ligi kümnendiku kõigist kulutustest. Lisatud on ka suhteliselt väikesekaaluline majutuskulutus ning vaba aja kulutustest on eraldi välja toodud kaks komponenti – raamatud ja pakettreisid.

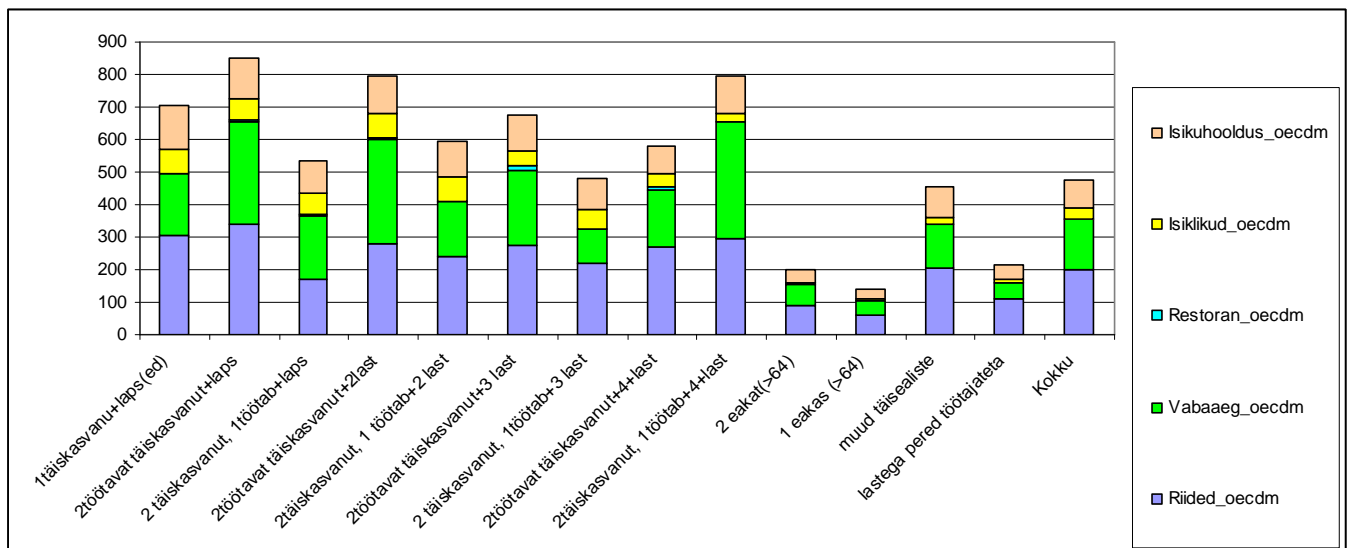
Hariduskulutused on leibkondades üldiselt madalad, sest haridus riiklikus haridussüsteemis on tasuta ja ka õppevahendeid ei loeta hariduskulutuste alla. Kõrged on hariduskulutused vaid neis leibkondades, kus õpitakse tasulises kõrgharidusõppes, ning kuna siin võib olla tegemist ühekordsete suhteliselt suurte väljamaksetega, võivad vastavad näitajad olla üpriski hüplikud. Hariduskulutuste hulka loetakse ka kulutused mitte-tasemeharidusele, st mitmesugustele täienduskursustele, selletõttu ongi hariduskulutused seotud pigem täiskasvanud leibkonnaliikmetega.

Tervishoiukulutuste seas moodustavad põhiosa ravimid, kuid ka muud apteegikaubad; siia hulka kuuluvad ka hambaraviteenused, tasulised haiglateenused, perearsti visiititasu jne. Kuna valdavalt katab tervishoiuteenused Haigekassa, on nende ekvaliseeritud maht ka suhteliselt väike, jäädes paari protsendipunkti piiridesse kogukulutustest. Erandiks on vaid eakad, kelle tervishoiukulutused on sissetulekutega võrreldes suhteliselt suured.

Vaba aja kulutuste hulka loetakse ka igasuguste harrastuste ja hobiga seotud kulutused, sh arvutite ja salvestusseadmete, muusikakeskuste, muusikariistade, kuid samuti ka sportimisvahendite ja mängude ning mänguasjade hankimine. Vaba aja kulutuste hulka kuuluvad ka raamatud, perioodika, loomulikult kino-teatri ja kontserdikülastused. Ka harrastusaiandus ja lilled, samuti lemmikloomad ja kõik nendega seotud kulutused kuuluvad vaba aja kulutuste hulka. Ühe kiiresti kasvava kulutusartikli moodustavad paketteisid. Vaba aja kulutused ongi vaadeldavas kulutuste rühmas kõige suuremad, kuid nende suurus ja iseloom sõltub väga oluliselt leibkonnatüübist. Üldreeglina on ekvaliseeritud vaba-aja kulutused suuremad lastega peredes, kuid ka peredes, kus sissetulekud on suuremad, sest üldjuhul ei kuulu need kulutused sundkulutuste hulka, vaid nende arvel on võimalik säästa. Seetõttu nähtavasti ongi eakate puhul vaba aja kulutused suhteliselt madalad.

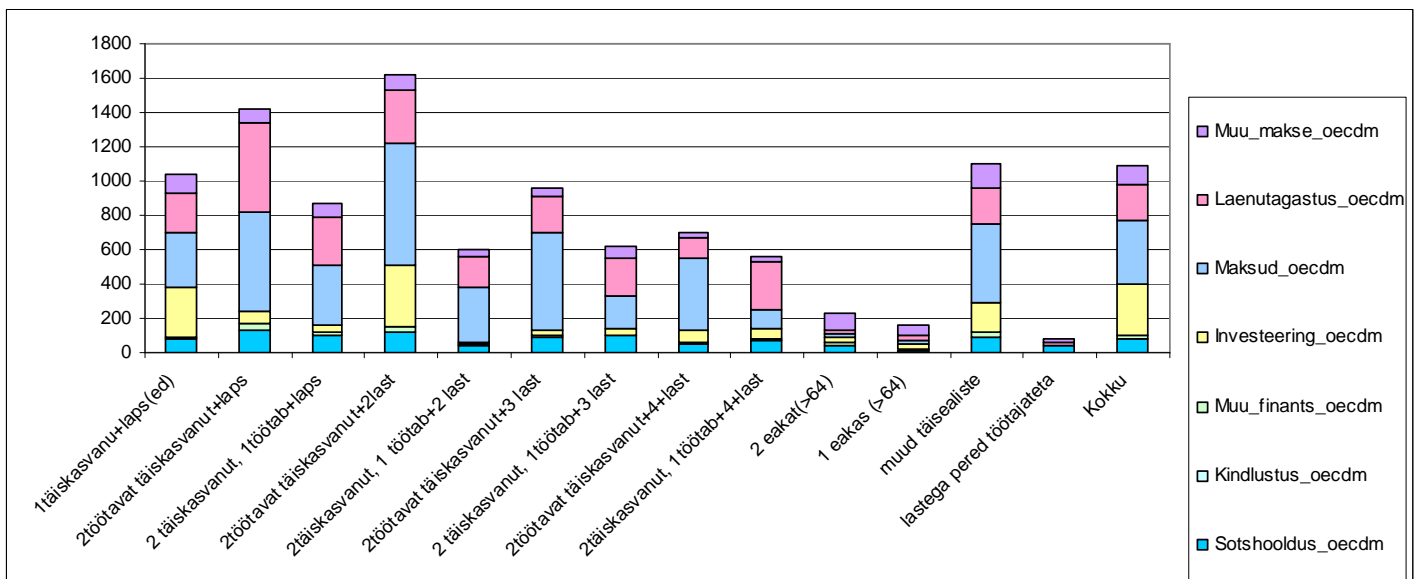
Vaba aja kulutuste seast on käesoleval graafikul eraldi välja toodud **raamatud** (kuhu kuuluvad ka perioodika ja muud trükised, nt kalendrid). Raamatutele kulutavad oma ressursse kõik leibkonnatüübid, kusjuures mõnevõrra kõrgem on raamatukulutuste osakaal lastega peredes.

Teine eraldi käsitletav vaba aja kulutus on **paketteisid**, mis 2003. aastal ei olnud veel eriti levinud ja vastav kulutus jäi kaunis marginaalseks kõigi leibkonnatüüpide puhul.

Joonis 42. Ekvaliseeritud isikukesksed kulutused – garderoobikaubad, isikuhooldus, vaba aeg, restoran aastal 2003

Joonisel 42 on käsitletud eeskätt isikukeskseid kulutusi ja teenuseid. Lisaks juba vaadeldud kulutustele garderoobikaupadele ja vabale ajale ning restoranidele ja kohvikutele on veel ka *isikuhoolduse ja hügieenivahendid* (pardlid, föönid, hambaharjad, kreemid, seebid jmt) ja isikuhooldusteenused (juuksur, iluteenused), samuti ka mitmesuguste *isiklike esemete* (ehted, kellad, vihmavarjud, reiskotid jne) hankimine ja hooldus. Keskmiselt moodustavad kõik need isikukesksed kulutused leibkonna ekvaliseeritud kulutustest kuuendiku, varieerudes väga olulisel määral leibkonnatüübiti. Tähelepanuväärne on siin asjaolu, et isikuhooldus moodustab sellest paketi suhteliselt stabiilse komponendi, mis sõltub leibkonna struktuurist ja sissetulekust vähem kui näiteks vaba aja kulutused.

Joonis 43. Ekvaliseeritud maksud ja maksed aastal 2003

Joonisel 43 on kujutatud maksude ja finantskulutuste osa leibkonna eelarves. *Sotsiaalhoolduse* alla kuuluvad lasteaiad, samuti ka hooldekodude ja muu taolisega seotud maksud, on näha, et need on suhteliselt suuremad lastega leibkondades.

Kindlustusmaksete hulgas on elu- ja tervisekindlustus, samuti mitmesugused varakindlustuse (eriti eluaseme- ja kodukindlustuse), kuid ka veondus- (auto-) kindlustusega seotud maksed.

Muu finantsi all on näiteks väärtpaberite ost.

Investeeringud on enamasti elamu, eluruumi või krundi ost, kuid ka eluruumi ümberehitus või kapitaalremont.

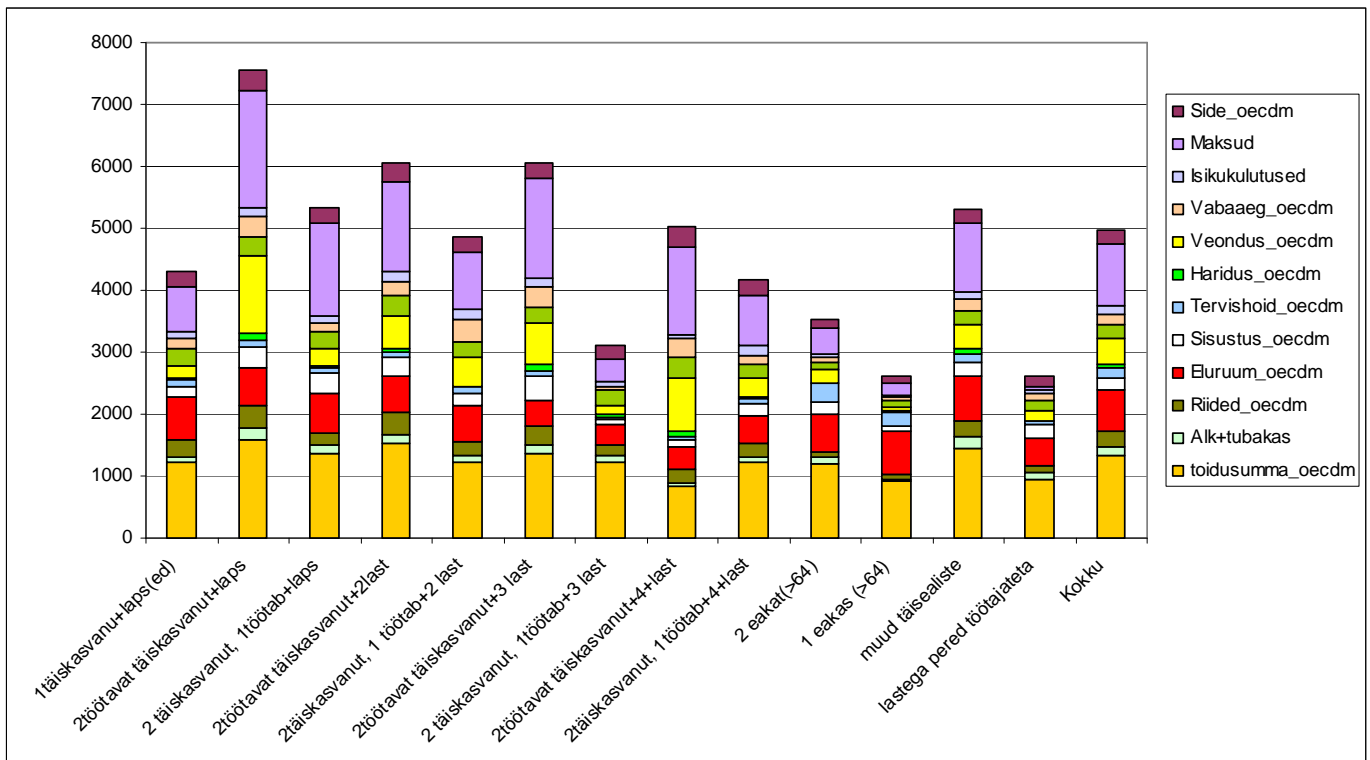
Kõige kirjum on pilt *maksude* (ja ka *muude maksude*) osas. Siin on mitmesuguseid riigilõive, organisatsioonide liikmemakse, parandus-, kinnisvara- ja maamakse; samuti isiku enese poolt makstav sotsiaalmaks, tõenäoliselt on sellesse rubriiki kantud ka mingi osa üürimaksudest ja liisingumaksudest.

Laenu tagastuste osas on tegemist niihästi intresside kui ka tagastussummadega niihästi õppe, tarbimis- kui ka eluasemelaenu puhul, kuid siin võetakse arvesse ka eraisikutelt võetud laenu tagastused.

Olgu märgitud, et see rubriik ei kuulu klassikaliselt tarbimise alla, kuigi osa tehtavatest maksetest ja maksudest tehakse tarbimise eesmärgil. Siit tulenevad ka mõningad erisused võrreldes teiste statistikaallikatega.

Kulutused aastal 2004

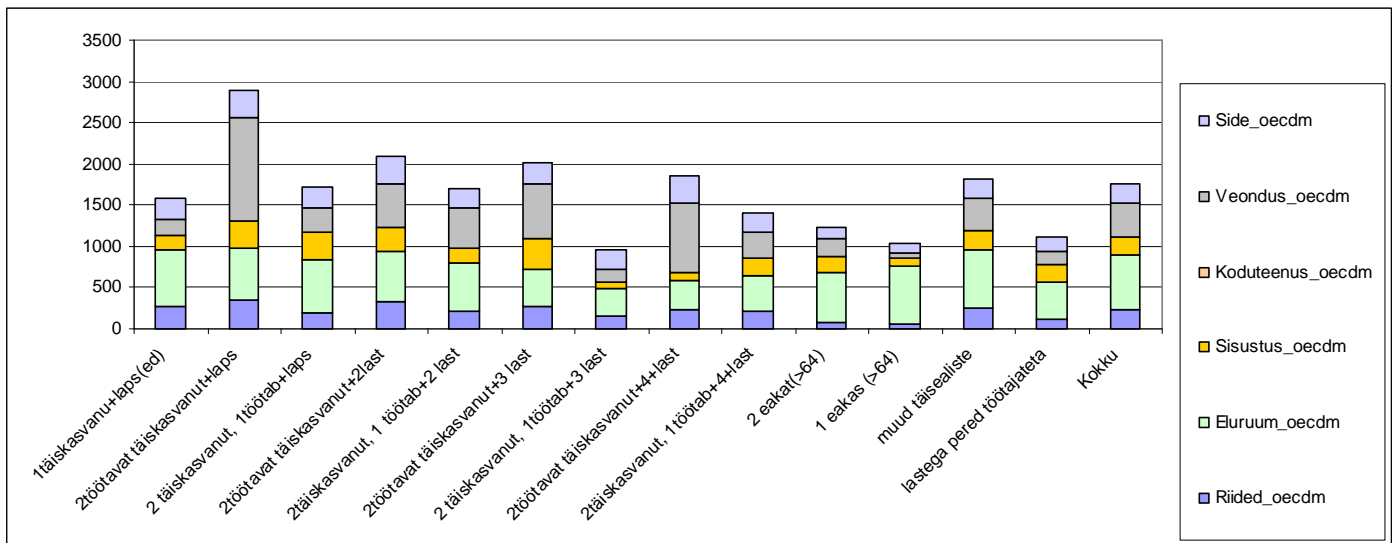
Vaadeldes kulutuste muutumist aasta jooksul tuleb vastavalt võrrelda jooniseid 38 ja 43 (kus tehnilistel põhjustel on osa värvide tähendused erinevad, jooniseid 39 ja 44, 40 ja 45, 41 ja 46 ning 42 ja 47.

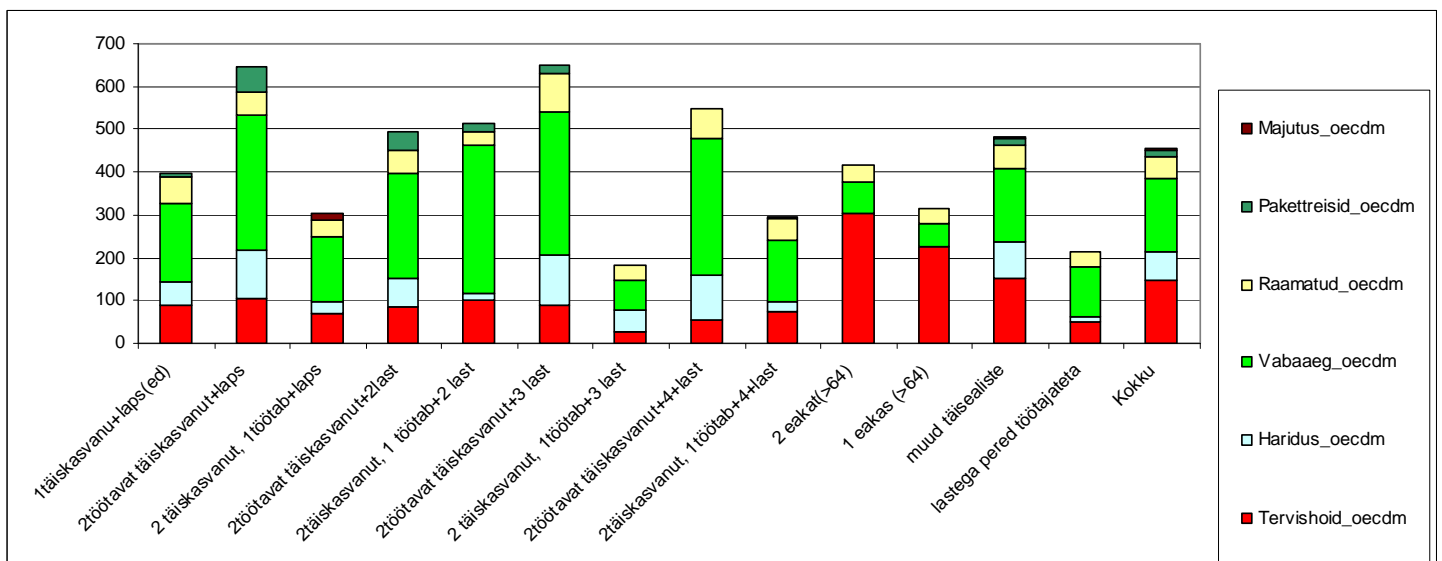
Joonis 44. Ekvaliseeritud kogukulutused peamiste kulugruppide lõikes aastal 2003

Ilmnevad järgmised muudatused:

- Kogukulutused on võrreldes aastaga 2003 kasvanud 6,5%.
- Suurimate ja väikseimate ekvaliseeritud kulutustega pererühmade mittetoidukulutuste suhe on 3-kordne (väike muutus võrreldes 2003. aasta suhtega).
- Suurimate ekvaliseeritud kulutustega perede rühm on kahe töötava täiskasvanu ja ühe lapsega pered, väikseimate kulutustega – kolme lapse ja üheainsa töötajaga pered.

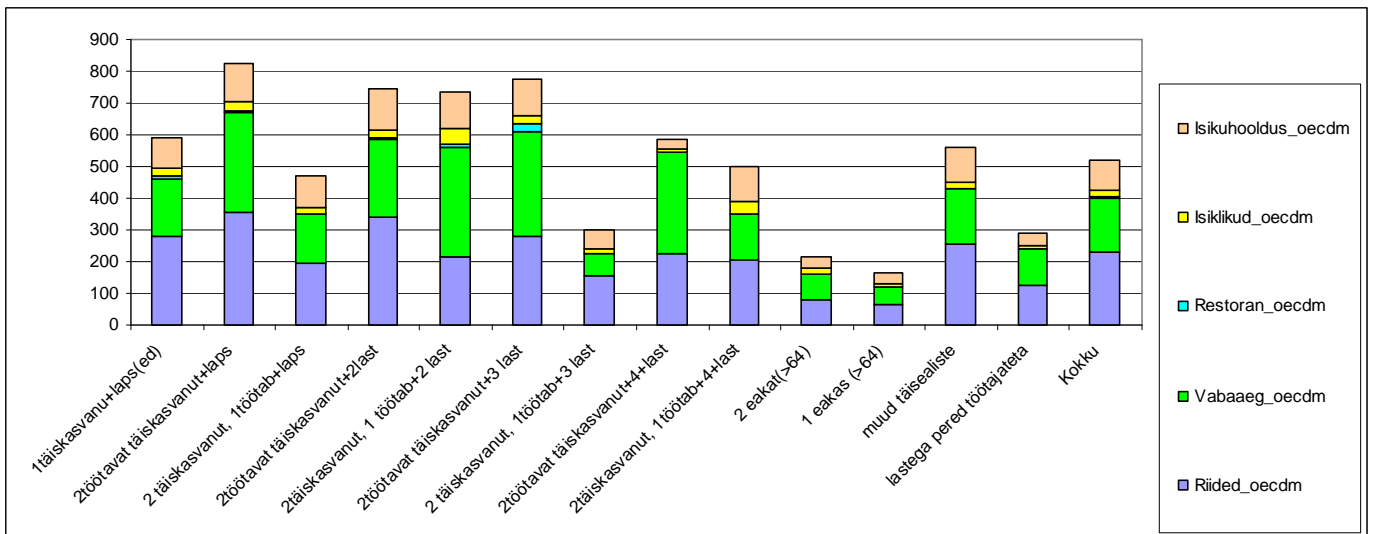

Joonis 45. Ekvaliseeritud kulutused eluruumile, garderoobile, veondusele, kodule ja sside aastal 2004

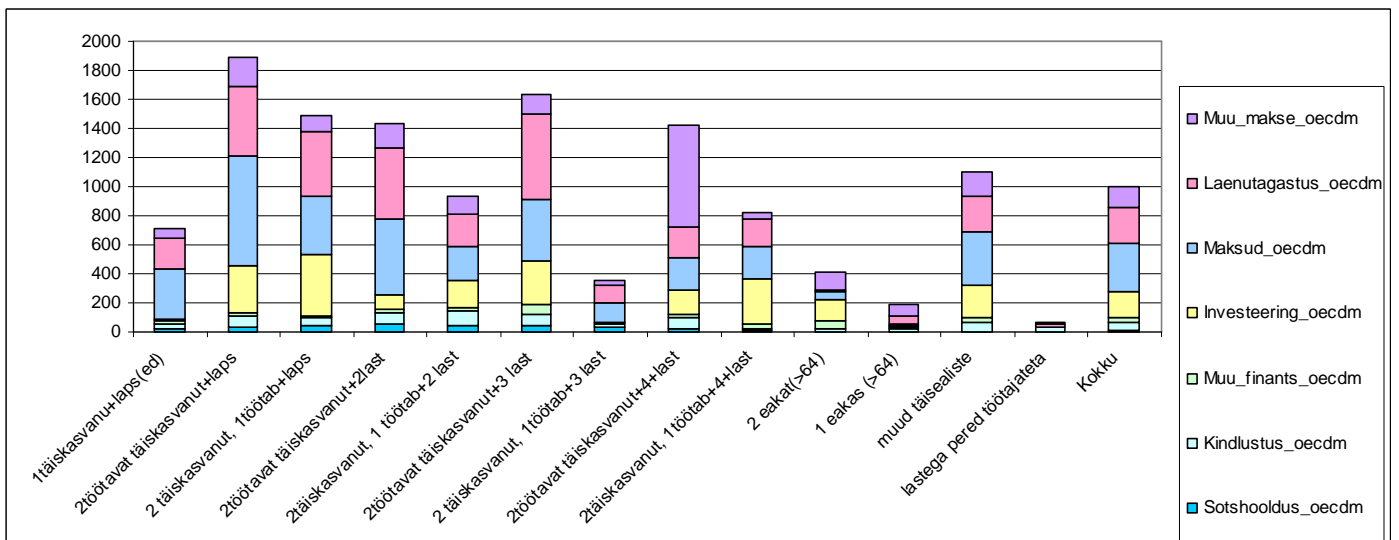
Joonis 46. Ekvaliseeritud kulutused tervishoiule, haridusele ja vabale ajale, sh raamatutele ja reisele aastal 2004

- Keskmisest tasemest palju rohkem on kasvanud kulutused veondusele (46%) ja kodukaupadele (29%).
- Keskmisest tasemest mõnevõrra rohkem on kasvanud kulutused tervishoiule (15%), garderoobikaupadele (12%) ja vabale ajale, siinjuures on märkimisväärne kasv pakettreiside osas (60%).

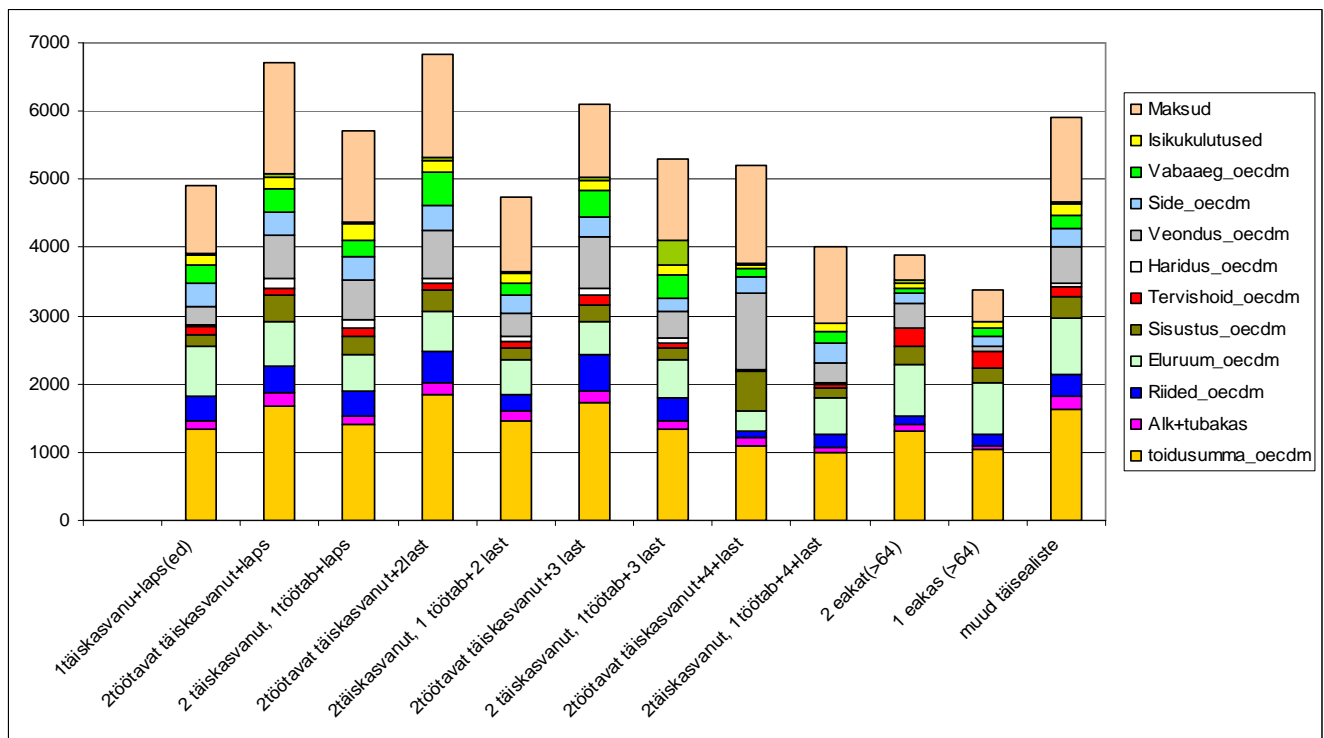
Joonis 47. Ekvaliseeritud isikukesksed kulutused – garderoobikaubad, isikuhoidus, vaba aeg, restoran aastal 2004

- Keskmisele tasemele lähedane oli eluasemekulutuste (7%) ja hariduskulutuste (6%) kasv.
- Praktiliselt samale tasemele on jäänud sidekulutused (tõus 1%).
- Laenu tagastuste maht on kasvanud 18%.
- Kindlustussummad on kasvanud kordades, pole selge, kas põhjuseks on muudatused kindlustusturul või probleemid selle kululoogi registreerimisega.

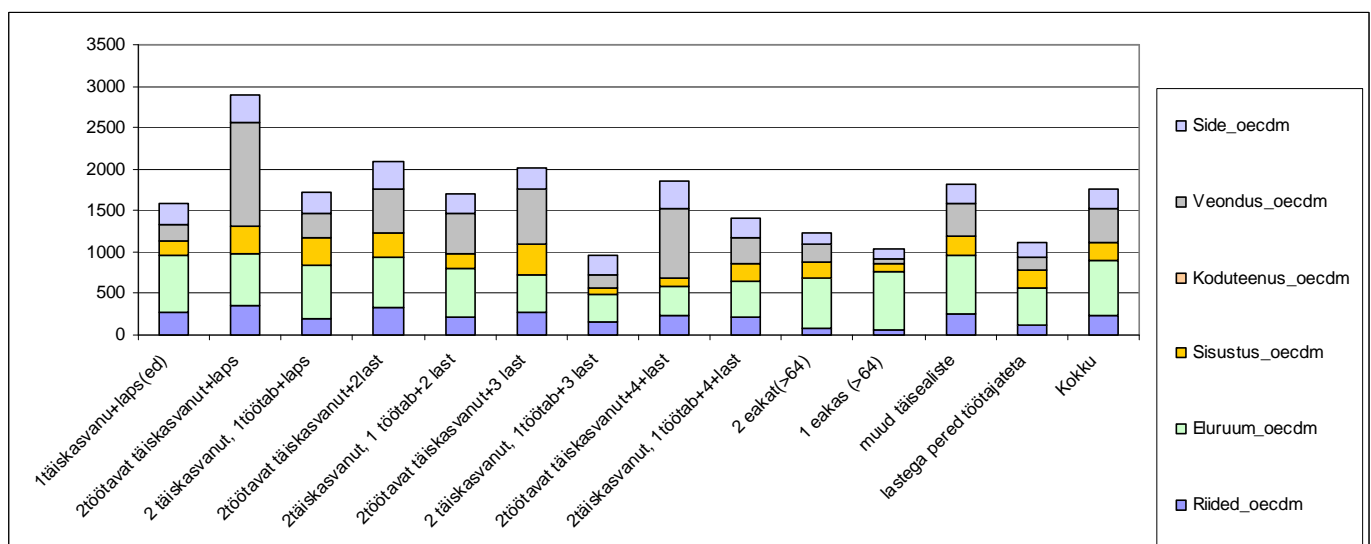
Joonis 48. Ekvaliseeritud maksud ja maksed aastal 2004

Kulutused aastal 2005

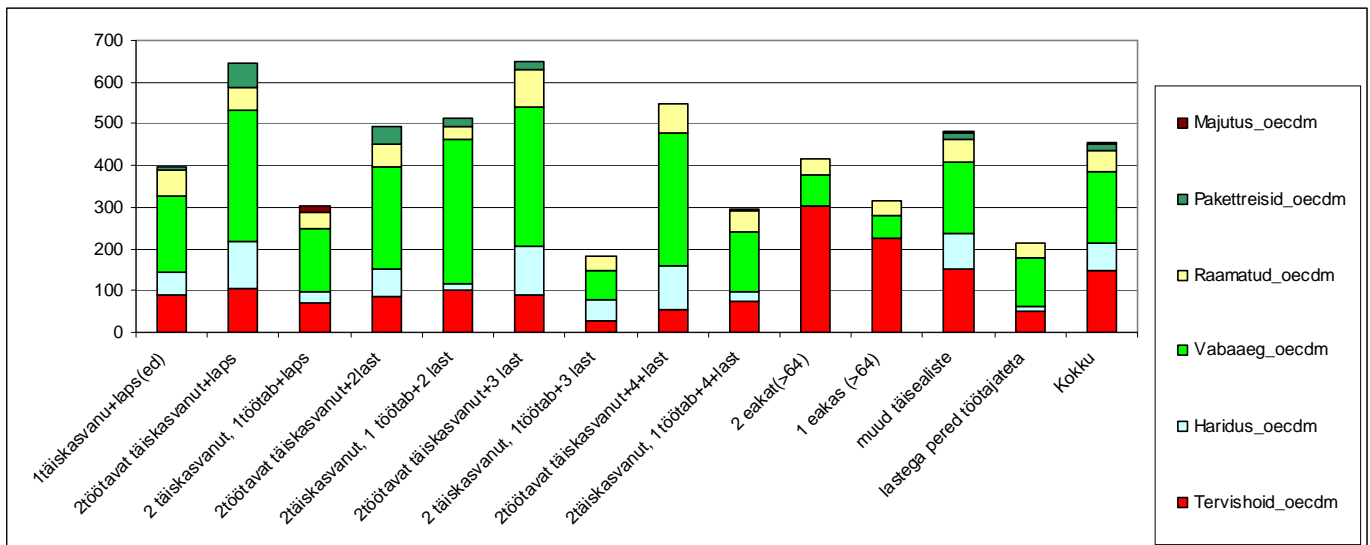

Joonis 49. Ekvaliseeritud kogukulutused peamiste kulugruppide lõikes aastal 2005

Vaadeldes kulutuste muutumist aastast 2003 kuni aastani 2005 tuleb vastavalt võrrelda jooniseid 38, 43 (kus tehnilistel põhjustel on osa värvide tähendused erinevad) ja 48, jooniseid 39, 44 ja 49; 40, 45 ja 50; 41, 46 ja 51 ning 42, 47 ja 52.

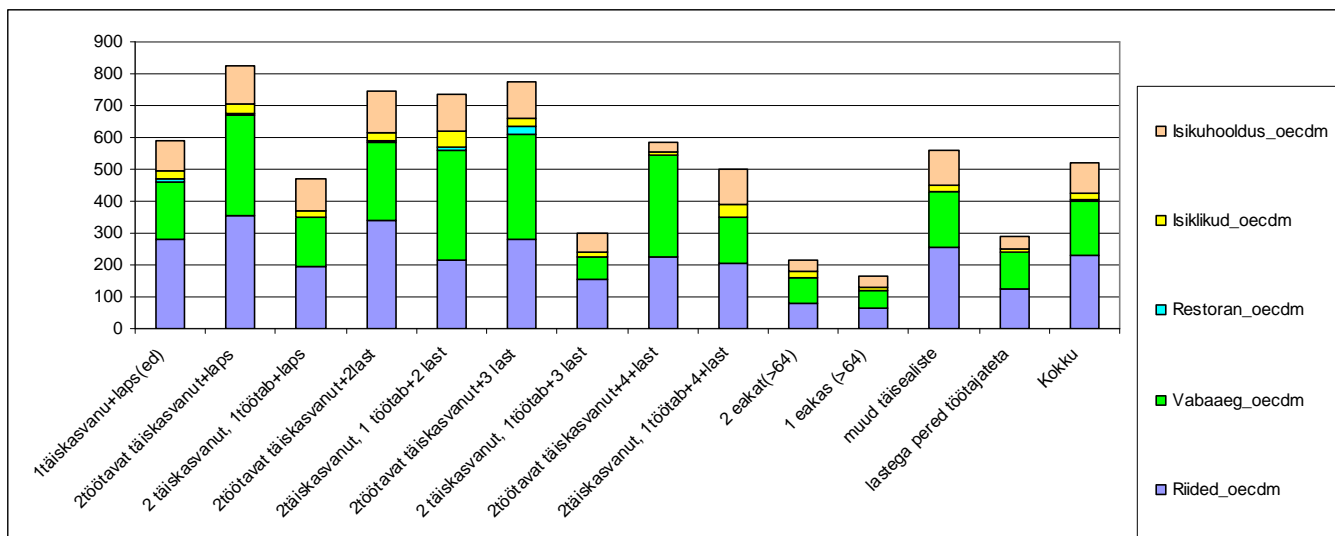
Joonis 50. Ekvaliseeritud kulutused eluruumile, garderoobile, veondusele, kodule ja sidele aastal 2005

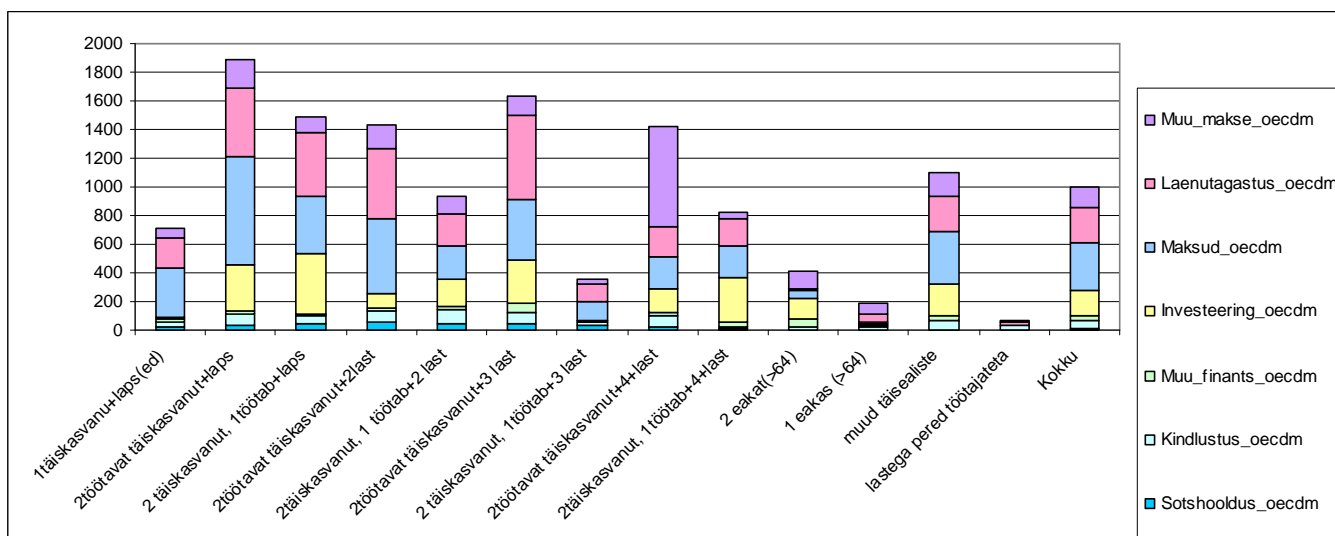
Joonis 51. Ekvaliseeritud kulutused tervishoiule, haridusele ja vabale ajale, sh raamatutele ja reisidele aastal 2005

Ilmnevad järgmised muudatused:

- Kogukulutused on võrreldes aastaga 2004 kasvanud ligi 15% ja võrreldes 2003. aastaga koguni 21%.
- Suurimate ja väikseimate ekvaliseeritud kulutustega pererühmade mittetoidukulutuste suhe on 2,3-kordne (erisus on eelmise aastaga võrreldes vähenenud).
- Suurimate ekvaliseeritud kulutustega perede rühm on jälle kahe töötava täiskasvanu ja kahe lapsega pered, väikseimate kulutustega – lastega ilma töötajateta pered.
- Jätkuva suundumusena on keskmisest tasemest palju rohkem kasvanud kulutused veondusele (61%) ja kodukaupadele (67%, mõlemad võrreldes 2003. aastaga).
- Keskmisest tasemest mõnevõrra rohkem on taas kasvanud kulutused garderoobikaupadele (45%) ja vabale ajale (39%), siinjuures on märkimisväärne kasv paketteiside osas (3,6 korda, kõik võrreldes 2003. aasta tasemega).
- Keskmisel tasemel või isegi veidi vähem kasvasid kulutused (võrreldes 2003. aastaga) eluasemele ja sidele (mõlemad 20%) ja tervishoiule (19%).
- Praktiliselt samale tasemele on jäänud hariduskulutused (tõus 1%).
- Laenutagastuste maht on kasvanud 37%.
- Kindlustussumma on eelmise aastaga võrreldes kasvanud 31%.

Joonis 52. Joonis 42. Ekvaliseeritud isikukesksed kulutused – garderoobikaubad, isikuhooldus, vaba aeg, restoran aastal 2005

Joonis 53. Ekvaliseeritud maksud ja maksed aastal 2005

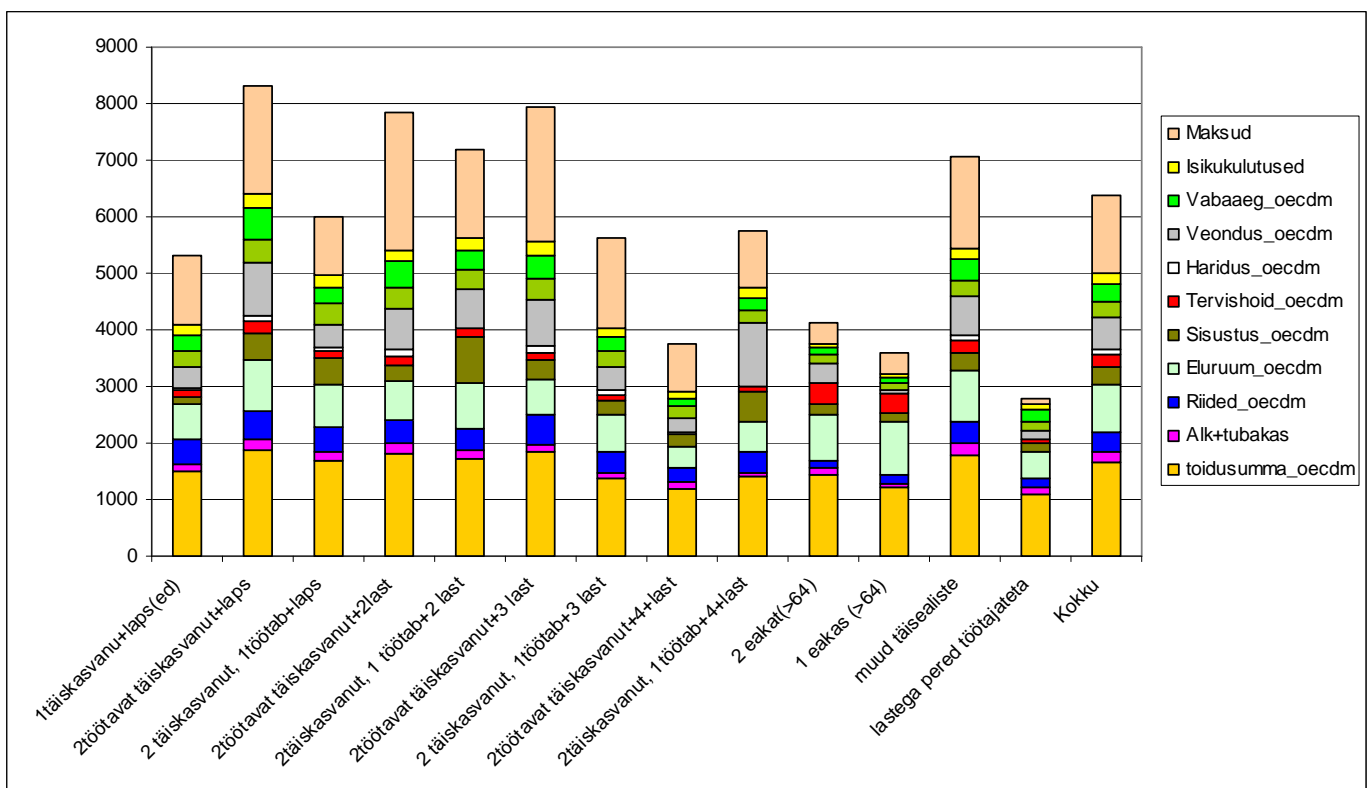
Kulutused aastal 2006

Vaadeldes kulutuste muutumist aastast 2003 kuni aastani 2006 tuleb vastavalt võrrelda jooniseid 38, 43 (kus tehnilistel põhjustel on osa värvide tähendused erinevad), 48 ja 53; jooniseid 39, 44, 49 ja 54; 40, 45, 50 ja 55; 41, 46, 51 ja 56 ning 42, 47, 52 ja 57.

Ilmnevad järgmised muudatused:

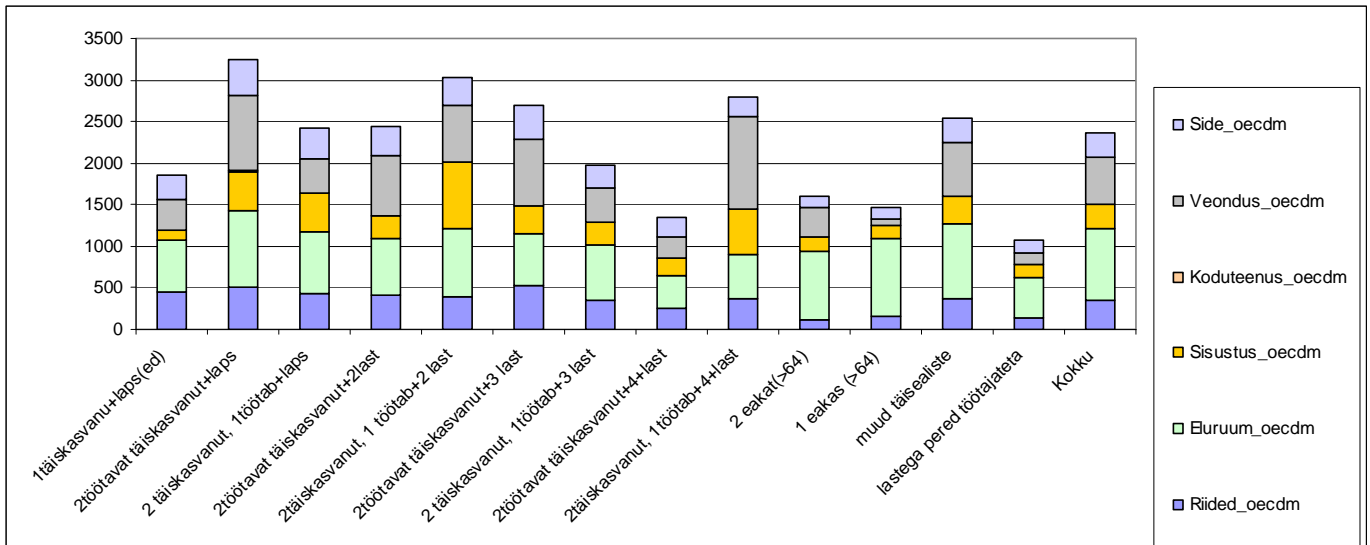
- o Kogukulutused on võrreldes aastaga 2005 kasvanud ligi 16% ja võrreldes 2003. aastaga koguni 43%.

- Suurimate ja väikseimate ekvaliseeritud kulutustega pererühmade mittetoidu-kulutuste suhe on 3-kordne (erisus on eelmise aastaga võrreldes suurenenud).
- Suurimate ekvaliseeritud kulutustega pere rühm on seekord kahe töötava täiskasvanu ja ühe lapsega pered, väikseimate kulutustega jätkuvalt lastega ilma töötajateta pered.
- Jätkuva suundumusena on keskmisest tasemest palju rohkem kasvanud kulutused veondusele (98%) ja vabale ajale (2,16 korda, mõlemad võrreldes 2003 aastaga), siinjuures pakettreiside osas oli kasv eelmise aastaga võrreldes pidurdunud.
- Keskmisest tasemest mõnevõrra rohkem on taas kasvanud kulutused garderoobikaupadele (75%), kodule (78%) ja tervishoiule (75%, kõik võrreldes 2003. aasta tasemega).

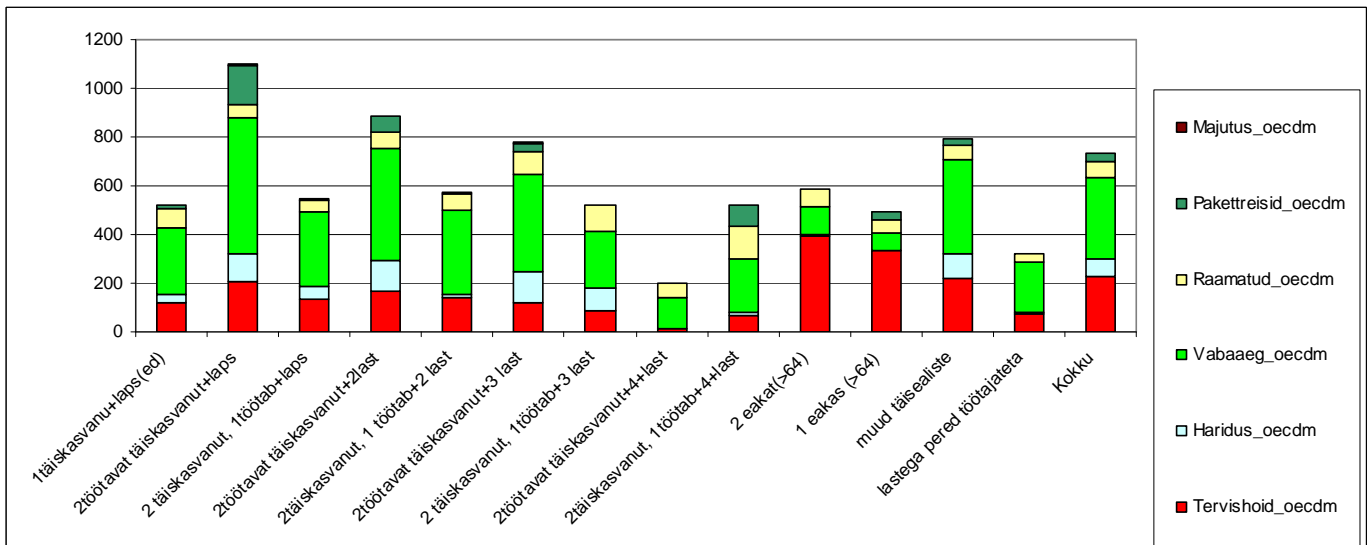

Joonis 54. Ekvaliseeritud kogukulutused peamiste kulugruppide lõikes aastal 2006

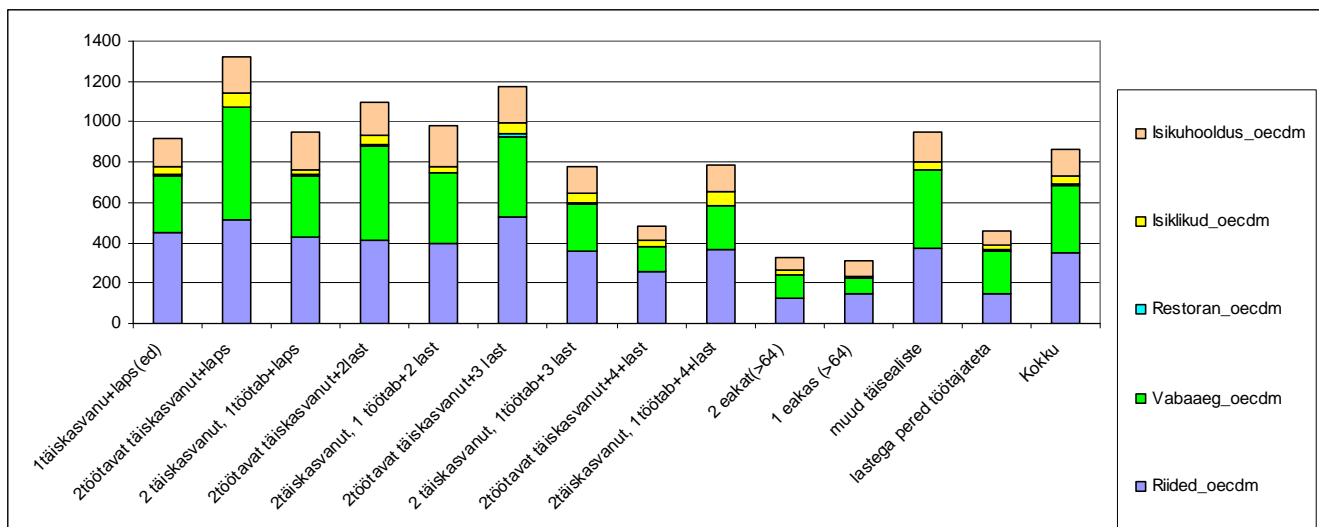
- Keskmisel tasemel või isegi veidi vähem kasvasid kulutused (võrreldes 2003. aastaga) eluasemele (39%), samuti ka sidele ja haridusele (vastavalt 26 ja 27%).
- Kasvanud on ka isikuhoolduse kulutused (54% võrreldes 2003 aastaga).
- Laenutagastuste maht on kasvanud 72% võrreldes 2003. aastaga
- Kindlustussumma on jäänud praktiliselt eelmise aasta tasemele.

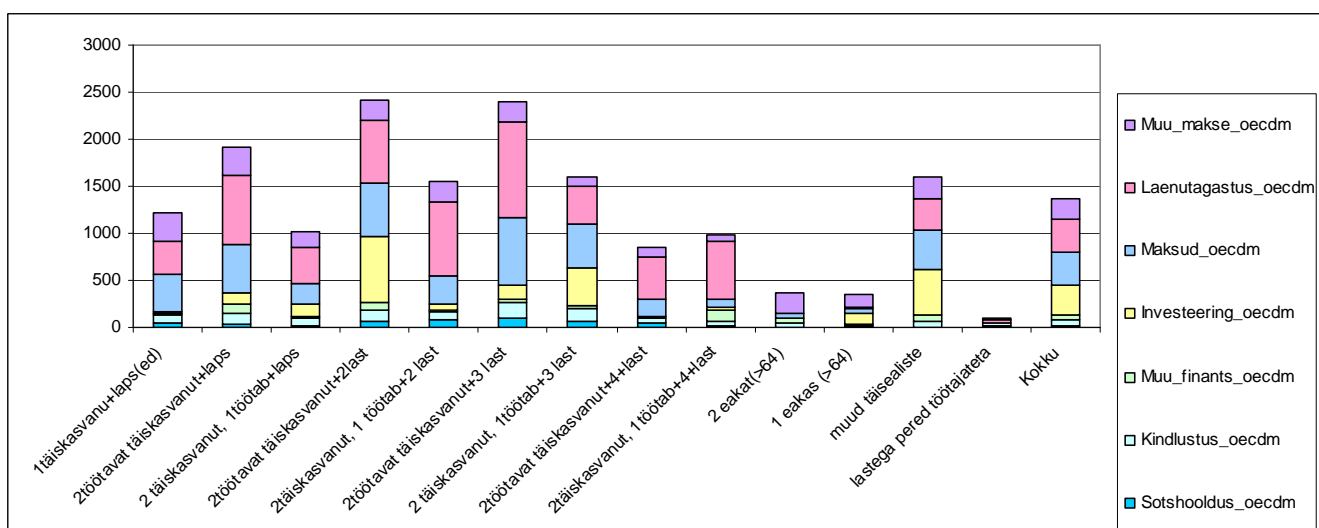
Joonis 55. Ekvaliseeritud kulutused eluruumile, garderoobile, veondusele, kodule ja sidele aastal 2006

Joonis 56. Ekvaliseeritud kulutused tervishoiule, haridusele ja vabale ajale, sh raamatutele ja reisidele aastal 2006

Joonis 57. Ekvaliseeritud isikukesksed kulutused – garderoobikaubad, isikuhoidus, vaba aeg, restoran aastal 2006

Joonis 58. Ekvaliseeritud maksud ja maksed aastal 2006

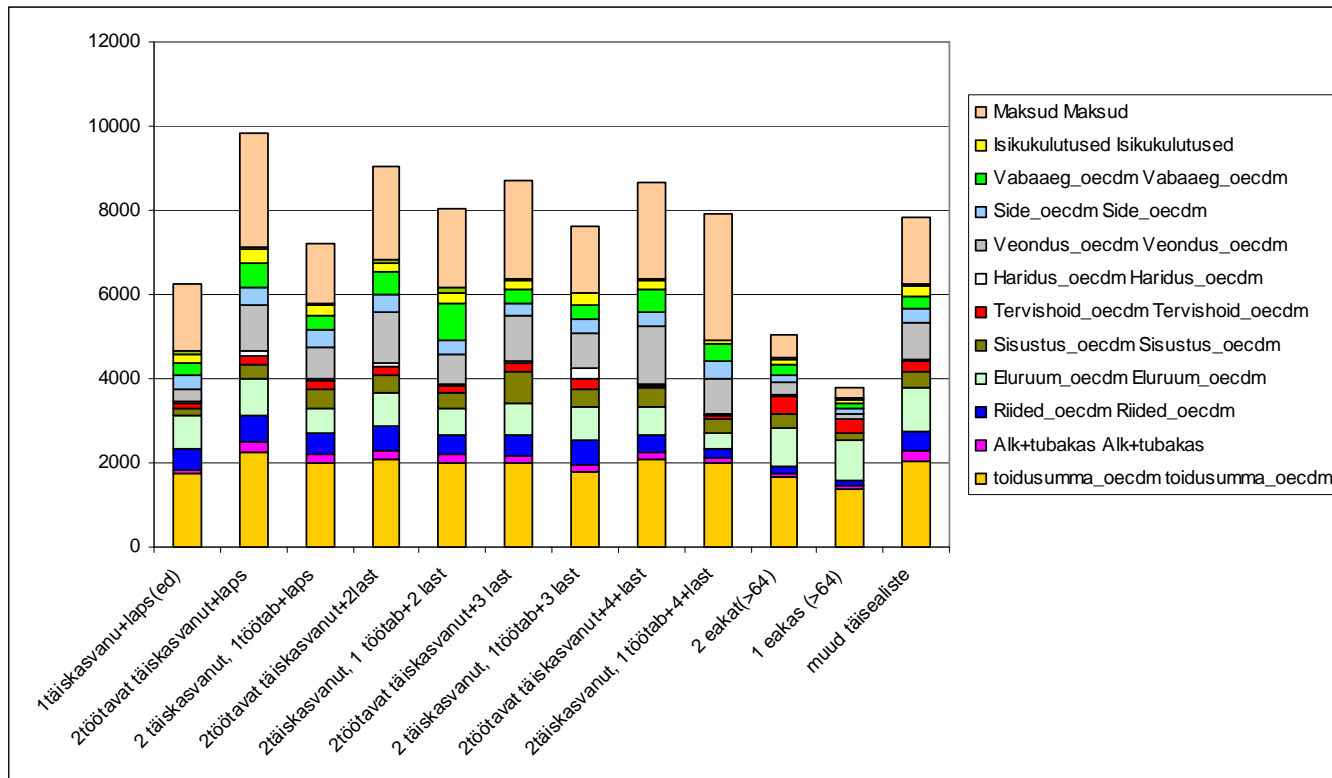
Kulutused aastal 2007

Vaadeldes kulutuste muutumist aastast 2003 kuni aastani 2007 tuleb vastavalt võrrelda jooniseid 38, 43 (kus tehnilistel põhjustel on osa värvide tähendused erinevad), 48, 53 ja 58; jooniseid 39, 44, 49, 54 ja 59; 40, 45, 50, 55 ja 60; 41, 46, 51, 56 ja 61 ning 42, 47, 52, 57 ja 62.

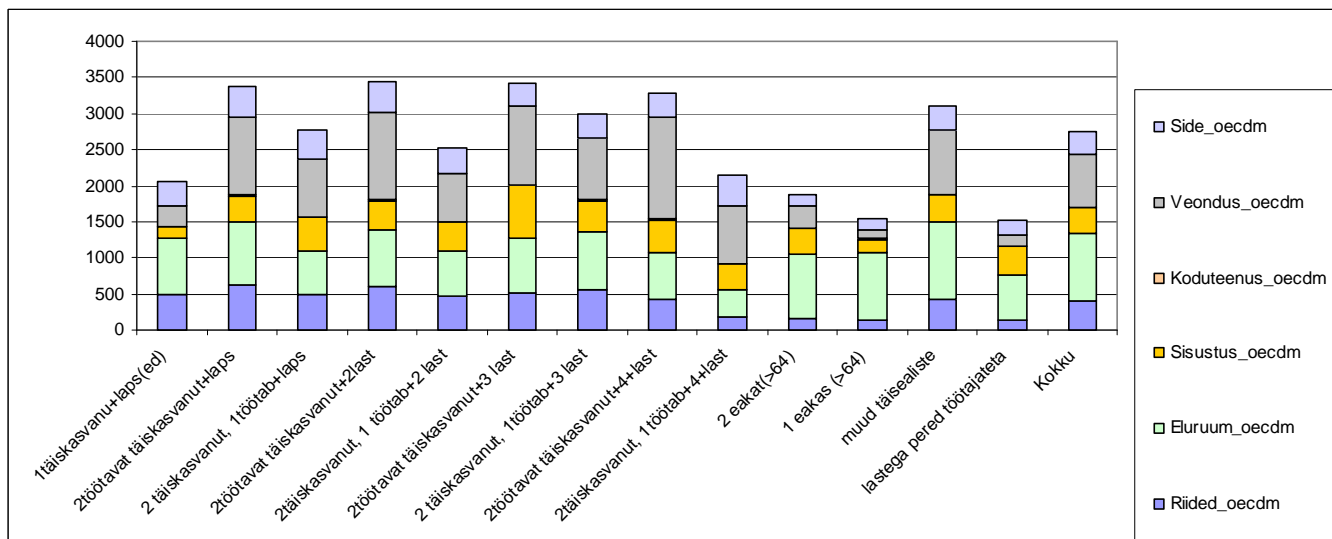
Ilmnevad järgmised muudatused:

- Kogukulutused on võrreldes aastaga 2006 kasvanud ligi 12% ja võrreldes 2003. aastaga 61%.

- Suurimate ja väikseimate ekvaliseeritud kulutustega pererühmade mittetoitudukulutuste suhe on 2,7-kordne (erisus on eelmise aastaga võrreldes vähenenud).

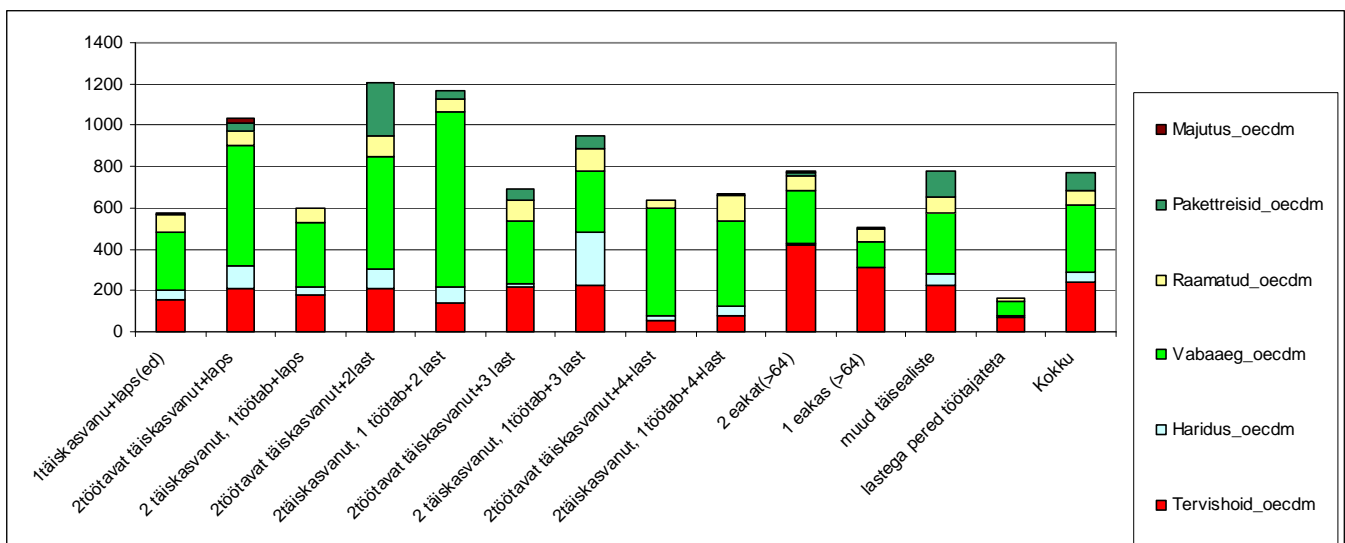

Joonis 59. Ekvaliseeritud kogukulutused peamiste kulgruppide lõikes aastal 2007

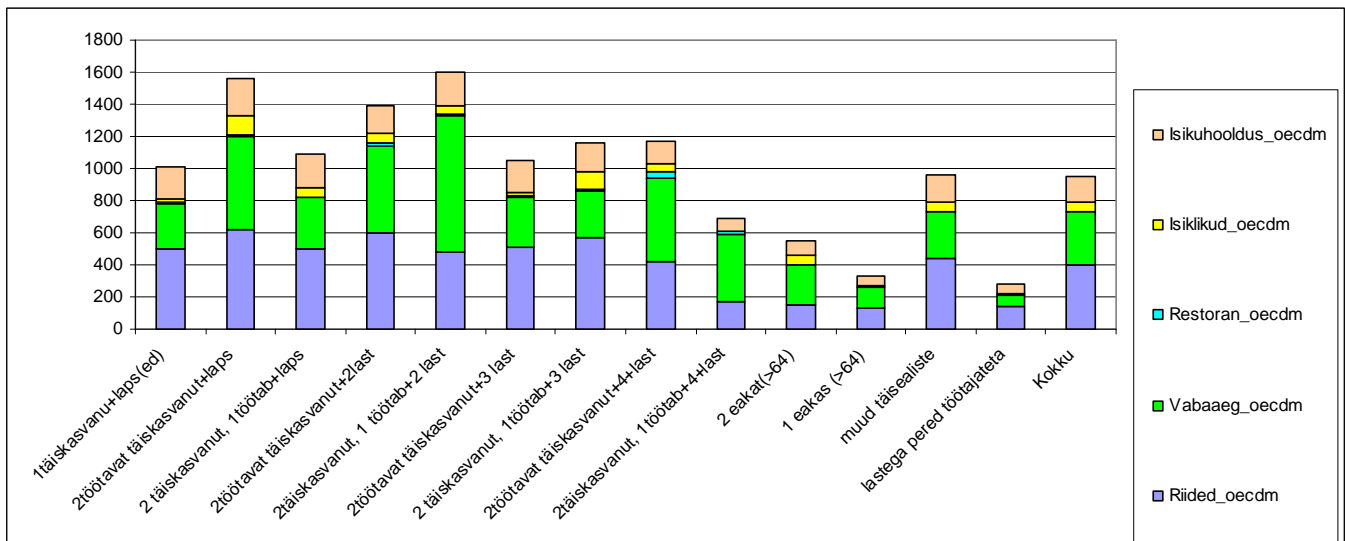
Joonis 60. Ekvaliseeritud kulutused eluruumile, garderoobile, veondusele, kodule ja sidele aastal 2007

- Suurimate ekvaliseeritud kulutustega perede rühm on taas kahe töötava täiskasvanu ja ühe lapsega pered, väikseimate kulutustega jätkuvalt lastega ilma töötajateta pered.
- Jätkuva suundumusena on keskmisest tasemest palju rohkem kasvanud kulutused veondusele (2,6 korda) ja vabale ajale (2,1 korda, mõlemad võrreldes 2003 aastaga).
- Pakettreiside osas oli kasv eelmise aastaga võrreldes ligikaudu kahekordne ja 2003. aasta tasemest olid pakettreiside ekvaliseeritud kulutused koguni 7,7 korda suuremad.
- Keskmisest tasemest mõnevõrra rohkem on taas kasvanud kulutused garderoobikaupadele (2,01 korda), kodule (2,05 korda) ja tervishoiule (85%, kõik võrreldes 2003. aasta tasemega).

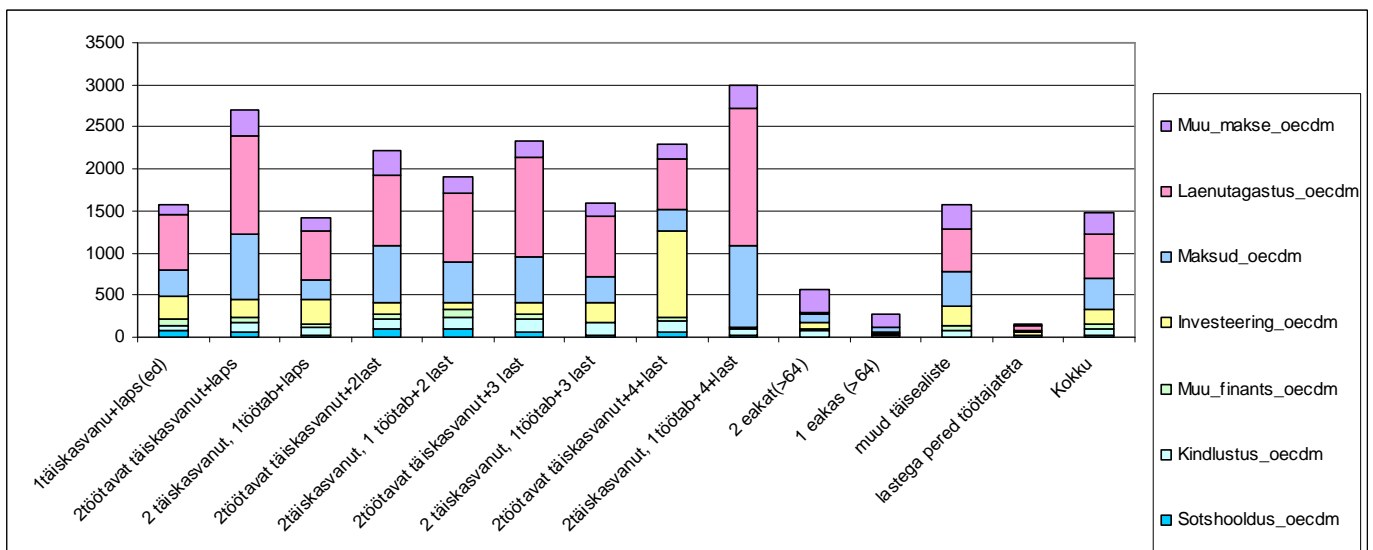

Joonis 61. Ekvaliseeritud kulutused tervishoiule, haridusele ja vabale ajale, sh raamatutele ja reisidele aastal 2007

- Keskmisel tasemel või isegi veidi vähem kasvasid kulutused (võrreldes 2003. aastaga) eluasemele (53%), samuti ka sidele (37%).
- Kasvanud on ka kulutused isikuhooldusele ja isiklikele esemetele (mõlemad 79% võrreldes 2003 aastaga).

Joonis 62. Ekvaliseeritud isikukesksed kulutused – garderoobikaubad, isikuhoidus, vaba aeg, restoran aastal 2007

Joonis 63. Ekvaliseeritud maksud ja maksed aastal 2007.

- Oluliselt on kahanenud hariduskulutused, moodustades vaid 85% 2003. aasta kuludest – nähtavasti on siin kaasa aidanud riigieelarveliste õppekohtade arvu suurenemine.
- Laenu tagastuste maht on kasvanud 78% võrreldes 2003. aastaga.
- Kindlustussumma on suurenenud eelmise aastaga võrreldes kümnendiku, 2004. aastast peale aga 40%.

Tarbimise reaalkasv

Kõigi leibkonnarühmade elujärg vaatlusperioodi jooksul keskmiselt paranes, sest mittetoidukulutuste nominaalkasv (s.o kasv rahavääringus, mille puhul ei arvestata hinnamuutusi) oli kõigi leibkonnatüüpide puhul suurem tarbijahinna indeksi kasvust, vt tabel seega reaolvääringus kulutused suurenesid.

Tabel 9. Tarbijahinna indeksi muutused vaatlusaastatel

THI muutused aastati	2003	2004	2005	2006	2007	
Kokku	1,3	3	4,1	4,4	6,6	
Kaubad	-0,2	2,9	4	3,7	4,8	
..toidukaubad	-0,6	3,7	3,7	4,6	8	
..tööstuskaubad	0,3	2,2	4,3	3	2,3	
Teenused	4,3	3,3	4,2	5,7	10	
Kasv võrreldes eelmise aastaga		2004	2005	2006	2007	
Kokku		1,03	1,041	1,044	1,066	
Kaubad		1,029	1,04	1,037	1,048	
..toidukaubad		1,037	1,037	1,046	1,08	
..tööstuskaubad		1,022	1,043	1,03	1,023	
Teenused		1,033	1,042	1,057	1,1	
Kasv ⁸ võrreldes aastaga 2003		2004	2005	2006	2007	Kasv %des
Kokku		1,03	1,07223	1,119408	1,193289	19%
Kaubad		1,029	1,07016	1,109756	1,163024	16%
..toidukaubad		1,037	1,075369	1,124836	1,214823	21%
..tööstuskaubad		1,022	1,065946	1,097924	1,123177	12%
Teenused		1,033	1,076386	1,13774	1,251514	25%

Kõik muudatused mitte-toidukulutuste suuruses ja struktuuris annavad tunnistust enamuse Eesti perede elujärje paranemise kohta.

Kokkuvõte

Aastatel 2003—2007 on Eesti perede ekvaliseeritud mittetoidukulutused (nominaalväärings) kasvanud keskmiselt 61% võrra. Arvestades tarbijahinnaindeksi kasvu, mis nimetatud viie aasta jooksul (aastast 2003 aastani 2007) kasvas tööstuskaupadel 12% võrra ja teenustel 25% võrra, järeldub siit, et reaalsed kulutused toidukaupade peale suurenesid sama aja jooksul 40% võrra.

Vaadeldes mittetoidukulutuste struktuuri, tuleb tõdeda, et siin on erinevate leibkonnarühmade kulutuste taseme erinevused ligi kaks korda suuremad kui toidukaupade puhul; vastava suhte suurus ulatus 2,7st kuni 3,3-ni, kusjuures selget trendi suurenemise või vähenemise suunas ei esinenud.

⁸ Mitme aasta jooksul toimunud kasvu arvutamiseks pole õige kasvuprotsente liita, vaid tuleb omavahel korrutada vastavate aastate kasvutegurid. Samuti tuleb reaalkasvu arvutamiseks jagada nominaalkasv THI kasvuteguriga.

Samuti kui toidukulutustegi puhul said suurimaid mittetoidukulutusi enesele lubada kahe töötajaga ühe või kahe lapsega pered ja väikseimad kulutused olid enamusel aastatest töötajateta lastega peredel.

Erinevalt toidukulutustest erinesid mittetoidukulutused leibkondade lõikes väga tugevasti. Võib eristada järgmisi leibkondade tüüpe:

- ***Kahe töötava vanemaga ühe- ja kahelapselised*** (mõningal juhul ka kolmelapselised pered):
 - Üldine kulutuste tase on kõrge.
 - Suhteliselt suured on kulutused transpordile, rõivastele, vabale ajale ja ka haridusele, samuti ka eluruumile.
 - Nimelt need pered on viimastel aastael kasutanud ka pakettreisi teenuseid
 - Arvestatava osa eelarvest (kuni 10%) võtab laenude tagasimakse.
- ***Ühe töötava vanemaga lastega pered***
 - Üldine kulutuste tase on eelmise perede tüübiga võrreldes kuni 10% madalam;
 - Kulutuste struktuur on sarnane eelmisele rühmale.
 - Märksa väiksemad, võrreldes eelmise rühmaga, on kulutused transpordile, kuid ka vabale ajale.
- ***Pensionäripered***
 - Üldine kulutuste tase on suhteliselt madal;
 - Väga suure osa kulutustest võtavad eluasemekulud;
 - Kõige suurema osakaaluga võrreldes kõigi teiste leibkonnarühmadega on nii absoluutselt kui ka suhteliselt tervishoiukulutused.
 - Väga väikese mahuga on garderoobi-, transpordi-, vaba aja ja sidekulutused, praktiliselt puuduvad hariduskulutused.
 - Igasuguste finantskulutuste osa on väga väike, peaaegu puuduvad laenukohustused.
- ***Lasterikkad, üksikvanema ja töötajateta pered*** ei moodusta terviklikku rühma, kuid nende ühiseks jooneks on suhteliselt madalamad kulutused, sealhulgas keskmisest tasemest madalamad transpordi- ja vaba aja kulutused.

7. Vaesus

Suhtelise vaesuse määratlus

Vaesust määratletakse mitmeti [3, 4, 6, 11, 13, 14, 16, 18], rahvusvahelistes (eriti Euroopakesksetes) võrdlustes on kõige tavalisem *suhtelise sissetulekuvaesuse* mõiste, mille juures kasutatakse viimastel aastatel OECD modifitseeritud tarbimiskaale. Vaesus määratletakse leibkondade jaoks, st et leibkonnas on ühekorraga kas kõik liikmed vaesed või mittevaesed. Kasutades valitud tarbimiskaale (käesoleval juhul OECD modifitseeritud tarbimiskaale [1:0,5:0,3], kusjuures lapse vanusepiir on 14 aastat), leitakse iga leibkonna jaoks tema ekvaliseeritud sissetulek, jagades selleks leibkonna summaarse sissetuleku selle liikmete tarbimiskaalude summaga. Näiteks, kui leibkonna kuusissetulek on 20 000 krooni ja leibkonnas on kaks täisealist liiget ja kaks last (alla 14 aasta), siis on selle leibkonna ekvaliseeritud liikmete arv ehk tarbimiskaalude summa $1+0,5+2\times 0,3 = 2,1$ ja leibkonna ekvaliseeritud sissetulek on $20000/2,1 = 9524$ krooni.

Vaesuspiiri määramiseks moodustatakse kogu elanikkonna jaoks sissetulekute variatsioonrida, kus kõik isikud on järjestatud ekvaliseeritud sissetulekute järgi (meenutagem, et ühe leibkonna liikmete ekvaliseeritud sissetulekud loetakse võrdseks). Selle variatsioonrea keskmine element määrab *mediaani*, st mediaansissetulek on selline sissetulek, millest suuremaid ja väiksemaid (ekvaliseeritud) sissetulekuid on võrdset.

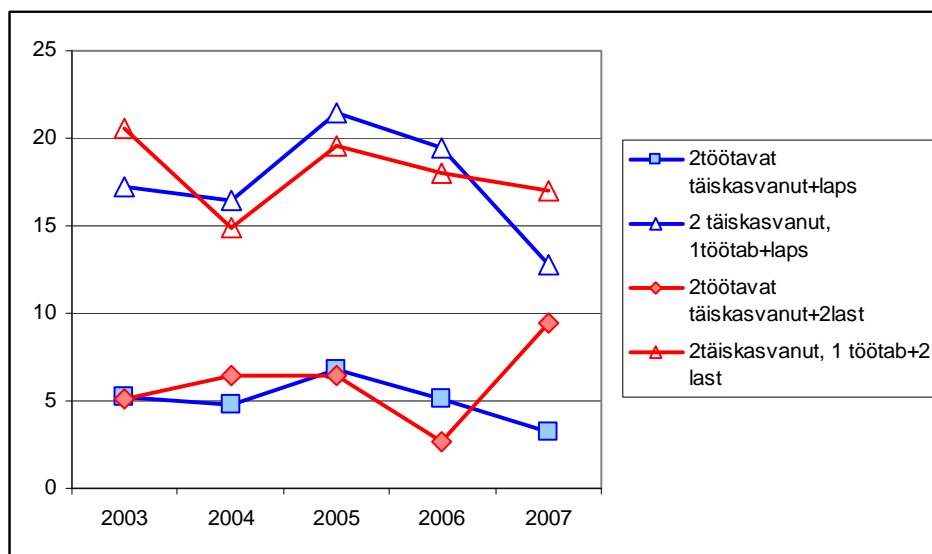
Suhteliseks vaesuspiiriks loetakse kõige sagedamini ekvaliseeritud sissetulekute mediaani 0,6-kordset väärtust (60% mediaanist). *Vaeseks* nimetatakse leibkonda, kelle ekvaliseeritud sissetulek jääb allapoole vaesuspiiri.

Mingi elanikerühma *vaesusmääraks* nimetatakse vaeste elanike osatähtsust (protsentides) selles elanikerühmas. Seda võib tõlgendada ka kui vaesusesse sattumise tõenäosust (vaesusriski) selle elanikerühma jaoks.

Suhteline vaesus iseloomustab sissetulekute jagunemist ja ebahühtlust ühiskonnas. Kuna keskmise sissetulekute taseme tõusuga kasvab enam-vähem võrdeliselt ka sissetulekute mediaan, siis ei järeldu sissetulekute kasvust üldiselt suhtelise vaesuse vähenemine. Niisugune on olukord ka vaatlusaastatel Eestis: vaesuspiir suurenes (nominaalarvestuses 95% võrra, reaalarvestuses (2007 aasta võrreldes 2003 aastaga taandatuna 2003 aasta hindade tasemele) 64% võrra. Siiski suurenes vaeste leibkondade arv suurenes vaid 1% võrra, kuid ilmselt nende perede elujärg keskmiselt paranes. Suhtelise vaesuse vähenemine näitab peamiselt seda, kui edukalt on ühiskonnas suudetud vähendada väga madala sissetulekuga perede osa, st mingis mõttes mõõdab suhteline vaesus sotsiaalpoliitika edukust.

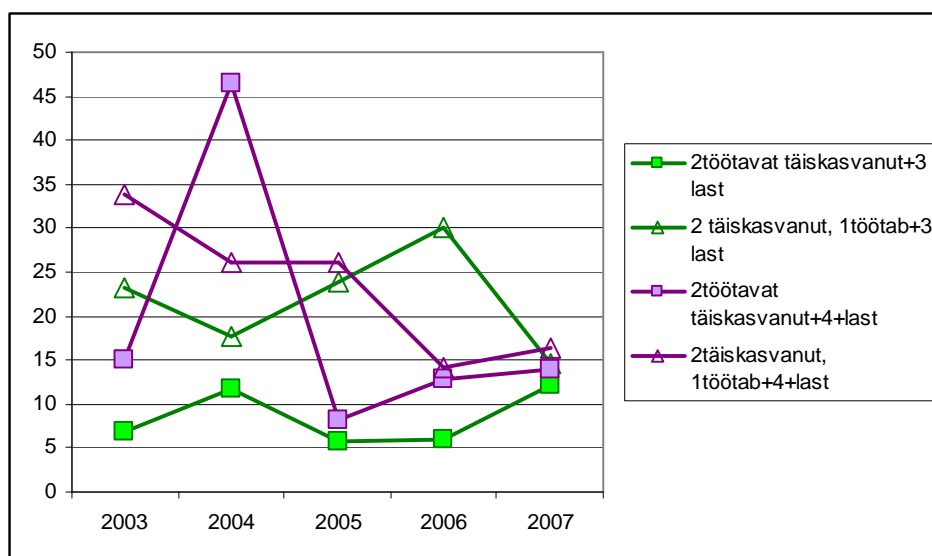
Suhteline vaesusrisk eritüüpi peredes aastail 2003—2007

Käesolevas punktis käsitletakse suhtelise vaesuse riski, st leibkondade osa, kes oma ekvaliseeritud sissetulekute poolest jäävad allapoole vaesuspiiri. Seda võib tõlgendada ka kui tõenäosust sattuda vaesusesse.

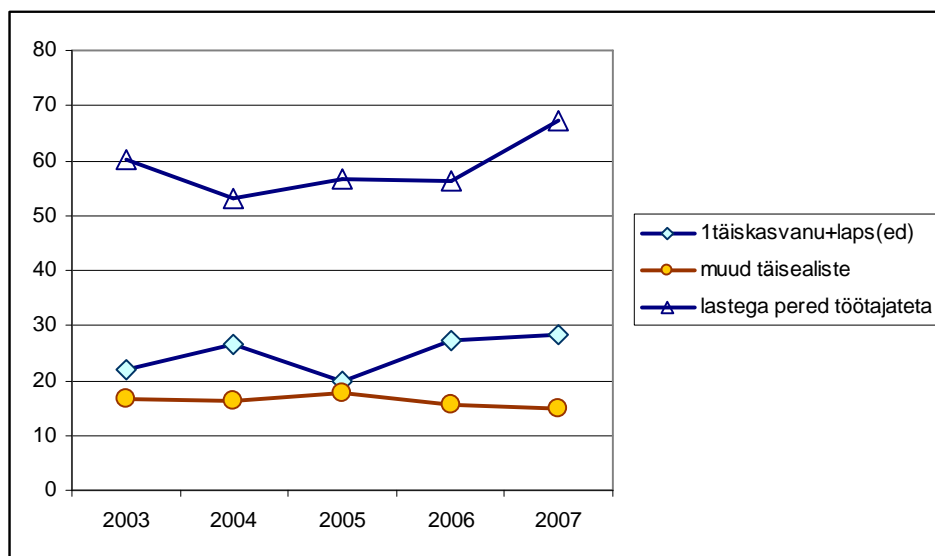
Joonis 64. Vaesusrisk ühe- ja kahelapselistes kahe täiskasvanuga peredes

Jooniselt 64 ilmneb, et 2 töötava vanemaga peredes on vaesusrisk kaunis madal niihasti ühe kui ka kahe lapse puhul. Märksa kõrgem on vaesusrisk ühe- ja kahelapselistes peredes siis, kui töötab ainult üks vanem.

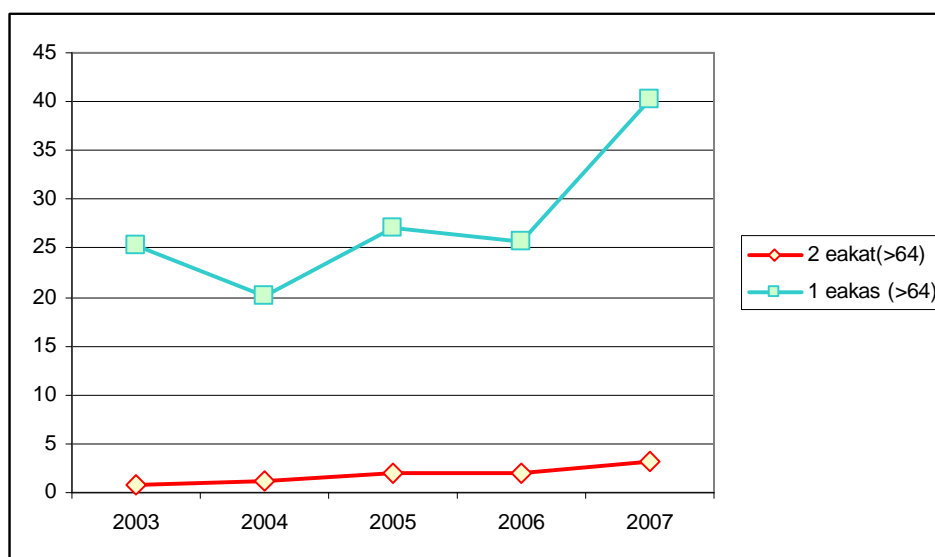
Joonis 65. Vaesusrisk lasterikastes peredes

Alates 2005. aastast on ka ühe töötava vanemaga perede vaesusrisk hakanud alanema, ilmselt on siin oma osa vanemahüvitusel. Joonisel 64 kujutatud lasterikkad pered moodustavad uuritavast kontingendist suhteliselt väikese osa, mistõttu graafikud on üpris hüplikud. Selgub, et eriti suuri erinevusi 3 ja enama lapsega perede vaesusriskide vahel ei ole; ilmneb ka see, et üldjuhul on kahe leivateenijaga pered väiksemas riskis kui ühe leivateenijaga, kusjuures vahed on viimastel aastatel vähenenud ilmselt tänu sotsiaalpoliitilistele meetmetele.

Joonis 66. Kõrge riskitasemega perede vaesusrisk

Joonisel 66 on kujutatud suhteliselt kõrge vaesusriskiga peresid. Kahtlemata kuuluvad nende hulka lastega pered, kus puuduvad leivateenijad. Kuigi nende perede elujärg ei ole vaatlusaastatel otseselt halvenenud, on nende suhtelise vaesuse risk üldise elujärje tõusu taustal suurenenud.

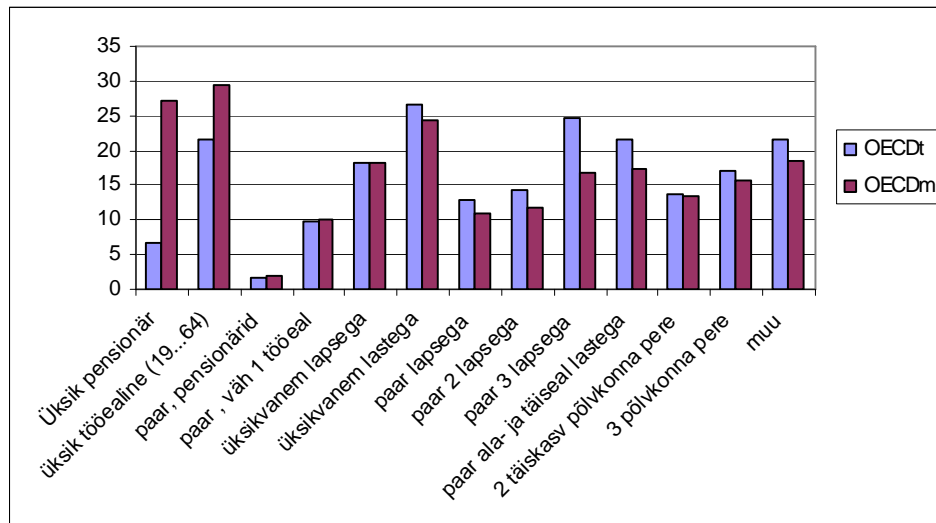
Joonis 67. Eakate leibkondade vaesusrisk

Keskmisest tasemest märksa kõrgem on ka üksikvanema pere vaesusrisk. Tähelepanu väärib, et ka lasteta täisealiste perede vaesusrisk on küllaltki kõrge, ulatudes riigi keskmisele tasemele. Jooniselt 66 ilmneb, et eakatepaari vaesusrisk on suhteliselt madal, sest selle leibkonna ekvaliseeritud sissetulek ulatub enamasti parasjagu üle vaesuspiiri. Kindlasti ei ole need leibkonnad üldjuhul jõukad, kuid neil on tagatud pensioni näol kindel sissetulek. Seevastu üksikpensionäri vaesusrisk on üsnagi suur ja sõltub suurel

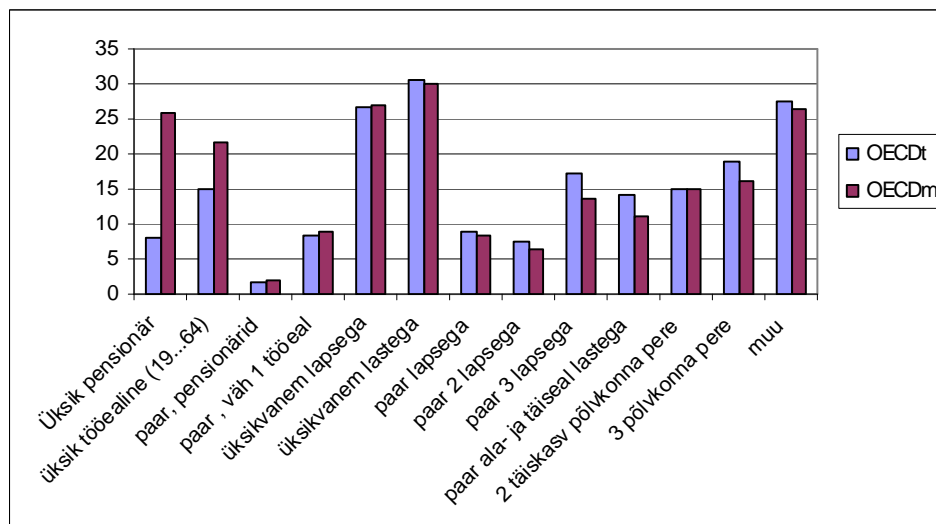
määral pensioni- ja palgatõusu vahekorra. Viimaste aastate suhteliselt kiire palgatõus on jätnud paljud pensionärid suhtelisse vaesusesse, hoolimata sellest, et objektiivselt on nende elujärg paranenud (reaalne pensioni tõus on olnud suurem tarbijahinnaindeksi kasvust).

Perede vaesusrisk erinevate tarbimiskaalude korral

See, kui suur on eritüüpi perede vaesusrisk, sõltub oluliselt ka sellest, missuguseid tarbimiskaalusid kasutatakse.

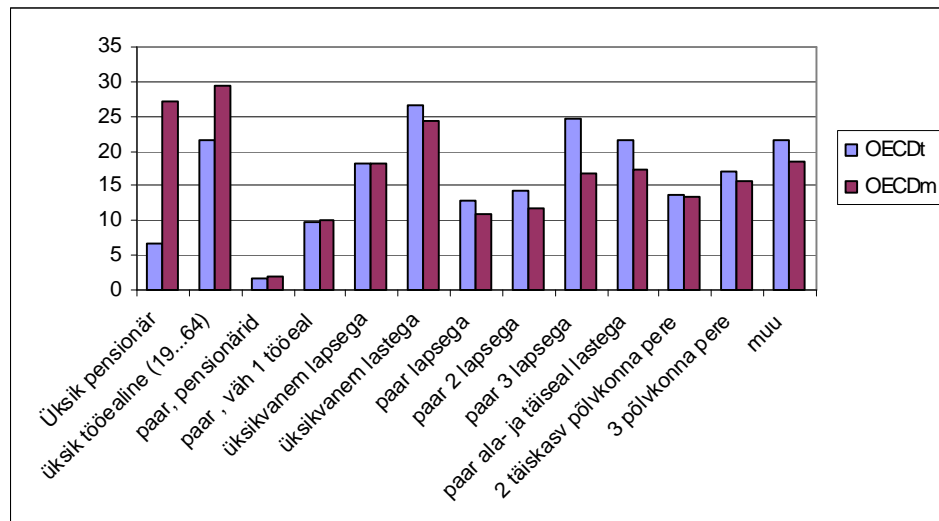
Joonis 68. Perede vaesusriskid erinevate OECD tarbimiskaalude korral aastal 2003

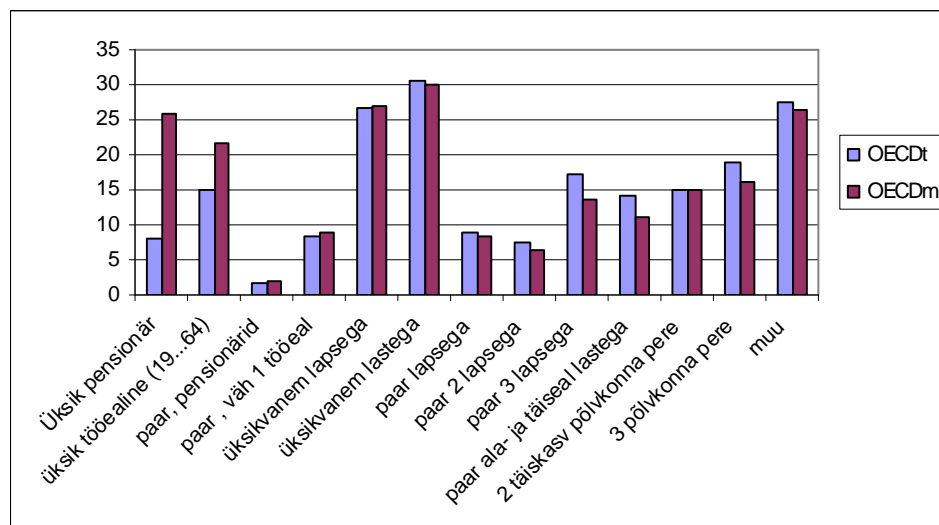
Joonis 69. Perede vaesusriskid erinevate OECD tarbimiskaalude korral aastal 2004

Kuigi OECD traditsiooniliste tarbimiskaalude (OECDt) korral on Eestis aastail 2003—2007 keskmine vaesusrisk vaid paari protsendi võrra madalam kui OECD modifitseeritud

tarbimiskaalude (OECDm) korral, on vaesusriski jaotus erinevate tarbimiskaalude puhul märksa erinev. Joonised 68—72 ilmestavad neid erinevusi aastate lõikes.

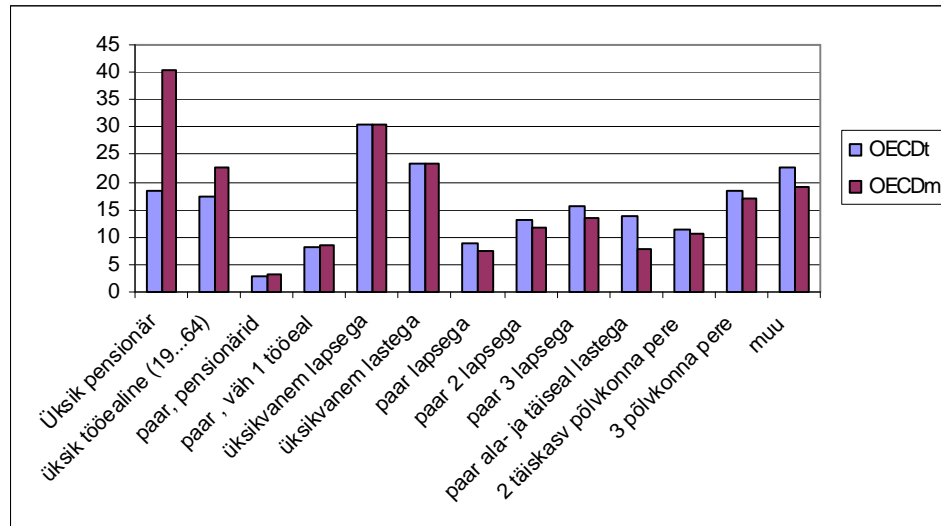
Joonis 70. Perede vaesusriskid erinevate OECD tarbimiskaalude korral aastal 2005

Joonis 71. Perede vaesusriskid erinevate OECD tarbimiskaalude korral aastal 2006

Suurim erinevus kahe tarbimiskaalude süsteemi vahel ilmneb üksiku isiku vaesusriskis. Kuna OECDm ekvaliseeritud leibkondade suurused on väiksemad, on vastavad keskmised tulud suuremad ning kõrgem on ka vaesuspiir. See aga mõjub kõigepealt üheliikmelistele peredele, kelle vaesusrisk OECDm suhtelise vaesuse mõttes on suur. Eriti mõjutab see pensionäre, sest pensioni suurus on suhteliselt lähedal OECDm-vaesuspiirile. Tähelepanuväärne on ka üsna suure üheliikmeliste perede kõrge vaesusrisk. Seevastu lasterikaste perede vaesusrisk on OECDm tarbimiskaalude puhul madalam, sest need kaalud eeldavad laste väga madalat tarbimist (mis ei ole päris hästi kooskõlas ka

Eesti tegelikkusega). On näha, et lastega perede puhul on OECDt tarbimiskaalude järgi arvatud suhtelise vaesuse risk mõnevõrra kõrgem. Tähelepanuväärne on siiski see, et lastega perede puhul on vaatlusperioodi jooksul erisused mõnevõrra vähenenud.

Joonis 72. Perede vaesusriskid erinevate OECD tarbimiskaalude korral aastal 2007

Kokkuvõte

Eestis on suhtelise vaesuse risk üldiselt suur üksikvanema peres, eriti sel juhul, kui selles on mitu last. Vaesusriskis on ka üksikult elavad inimesed, sest nende sissetulekutest kulub ebaproportsionaalselt suur osa eluruumi jm keskkonna peale. Pensionäride kõrval, kelle puhul on vaesusriski põhjuseks suhteliselt madal pension, on arvestatav vaesusrisk ka üksi elavatel tööelistel – need on kas mitteaktiivsed (nt õppurid) või ka töötud.

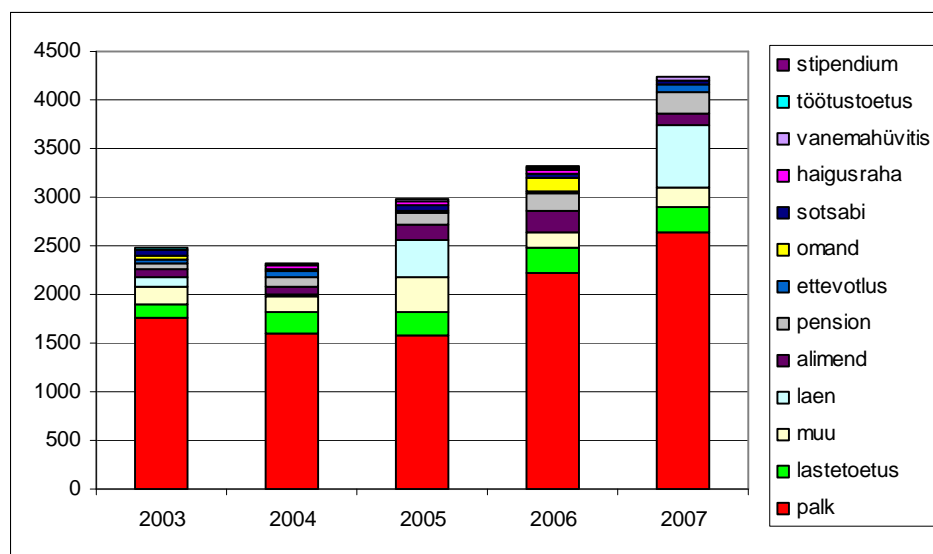
Kõige madalam vaesusrisk on pensionäripereidel, sest kahe isiku pension võimaldab tagasihoidlikku toimetulekut. Samuti on suhteliselt madal vaesusrisk ka tööaliste paaril, ka siis, kui neil on kasvatada üks või kaks last. Suurem lastearv aga suurendab pere vaesusriski.

Vaatlusaastate jooksul ei ole suhtelise vaesuse risk oluliselt muutunud, kuigi leibkondade reaalsissetulekud on ca 63% võrra suurenenud ja seega üldine toimetulek märgatavalt paranenud.

8. Eritüüpi perede sissetulek ja tarbimine

Käesolevas osas käsitleme perede sissetulekute ja tarbimise dünaamikat vaatlusaastail üksikute peretüüpide lõikes. Iga vaadeldava peretüübi kohta on esitatud kolm diagrammi – sissetulekute, toidutarbimise ja kogutarbimise dünaamika vaatlusaastatel. Sissetulekud on *per capita* nominaalvääringus, tarbimisnäitajad aga OECDm ekvaliseeritud näitajadena – samuti, nagu need on esitatud ka varasemates peatükkides.

Üksikvanema pere

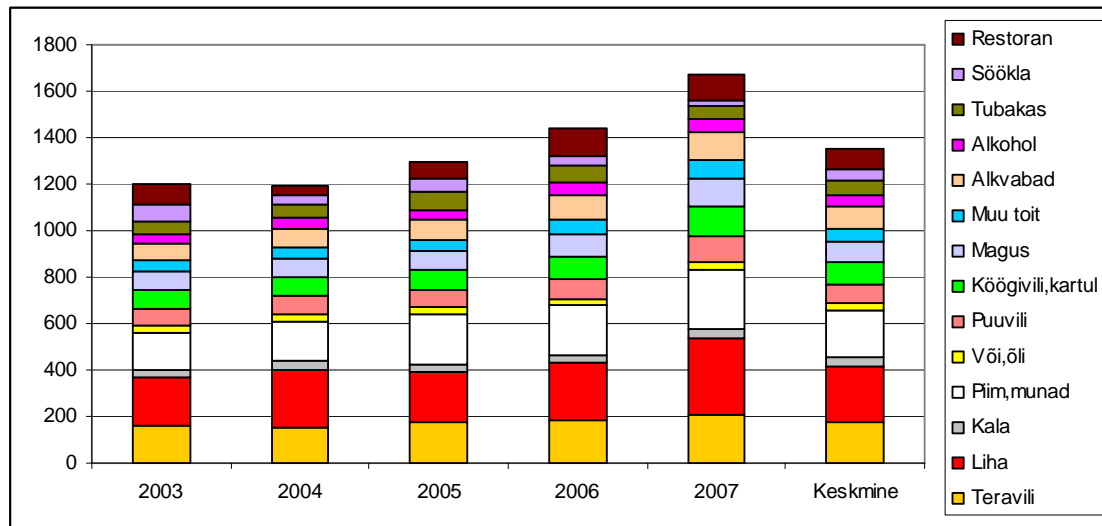
Joonis 73. Sissetulekute struktuur

Üksiku täiskasvanu ja vähemalt ühe lapsega leibkondi on uuringu andmetel Eestis 26 000—35 000, so ligi keskmiselt 5,3% kõigist leibkondadest, nende arv on viimaste aastate jooksul uuringuandmetel vähenenud (aastal 2007 74% aasta 2003 arvust; uuringu [24] hinnangul on seda tüüpi pered LEUs alahinnatud).

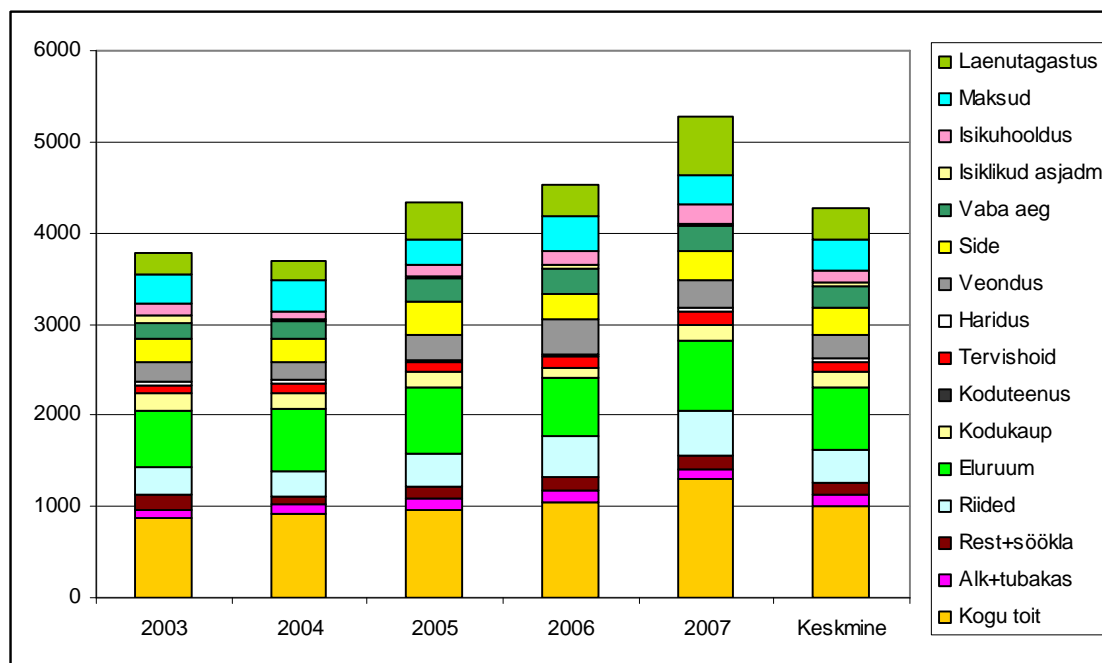
Niisuguste leibkondade *sissetulek* on viie aasta jooksul kasvanud 70%, mis tähendab *reaaltulu* ca 44%list kasvu, kuid kasv ei ole olnud pidev. Seda tüüpi leibkondades on sissetulekute kasv olnud mõnevõrra väiksem Eesti keskmisest. Viimastel aastatel on sissetulekuid suurendatud ka laenu toel. Kõigil aastatel on sissetulekute seas oluline *lastetoetus* (selle osa sissetulekute struktuuris kõigub 6 ja 10% vahel, keskmiselt veidi üle 4% saadakse sissetulekut alimentidest, sama palju pensionist (sh toitja kaotuse pension)). Ka mitmesugust muud sotsiaalabi saavad need pered keskmiselt rohkem, kuni 2%. Seevastu vanemahüvitise kui sissetulekuallika osa jääb aastate keskmisena alla 1%.

Toidukulutused on suurenenud enam kui 40% võrra, seega reaalkulutuste kasv oli ca 16%. Toidukulutuste struktuur on kaunis lähedane Eesti keskmisele, oluliseks erinevuseks on vaid alkoholikulutuste väiksem osakaal – tegemist on valdavalt leibkondadega, kus ei ole täisealisi meesliikmeid. Tubakatarbimine on siiski ka selles peretüübis arvestatav. Toiduvalikus on suhteliselt suur piimatoodete osa, osaliselt liha

arvel, küllaltki palju (kasvavas koguses) tarbitakse ka aed- ja puuvilju. Ka restoranide, võimalik, et sagedamini ehk kohvikute külastamiseks jagub raha.

Joonis 74. Ekvaliseeritud toidukulutused

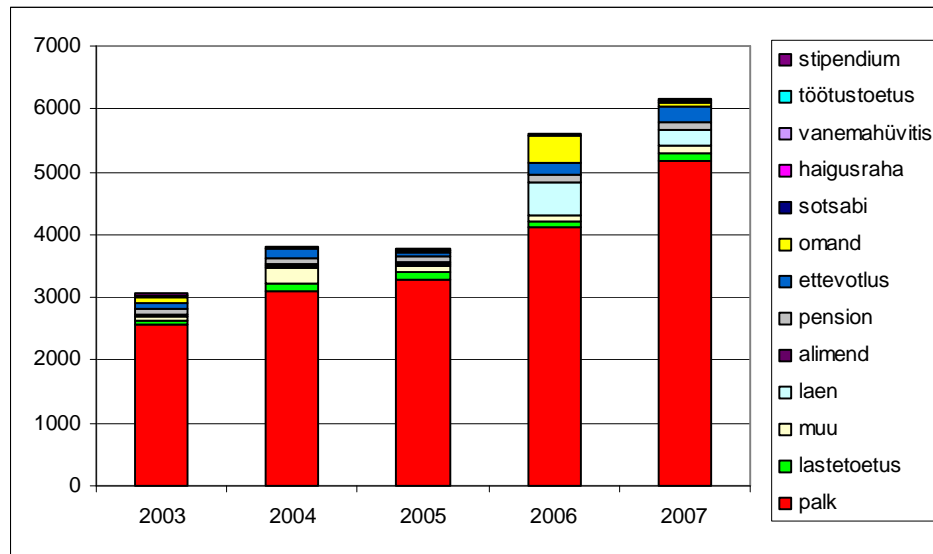
Joonis 75. Ekvaliseeritud kogukulutused

Jälgides üksikvanema pere *kogukulutusi*, näeme, et toidukulutuste osa vastab siin Eesti perede keskmisele tasemele, suhteliselt suur on ka eluasemekulutuste osa (niisuguste perede eluruumid on valdavalt mugavustega korterid). Suhteliselt suured on rõivakulutused, ületades transpordikulutusi (keskmiselt on olukord vastupidine). Viimastel aastatel ulatub laenumaksete summa üle kümnendiku sissetulekust, kuid ka

ülejääv osa on mõnevõrra kasvanud. Reaalkulutused⁹ on üksikvanema peres kasvanud 5 aasta jooksul ca 18%, mis on Eesti keskmisest tasemest mõnevõrra vähem.

Kaks töötavat täiskasvanut ja üks laps

Niisugused leibkonnad moodustavad kõigist Eesti leibkondadest üle 10% ja nende arv on vaatlusperioodi jooksul kasvanud ligi 20% võrra. Kõigist kahe täiskasvanu ja ühe lapsega leibkondadest keskmiselt kahes kolmandikus on kaks töötajat, kahe töötajaga leibkondade arv on alates 2003. aastast kasvanud 63%lt 71%ni.

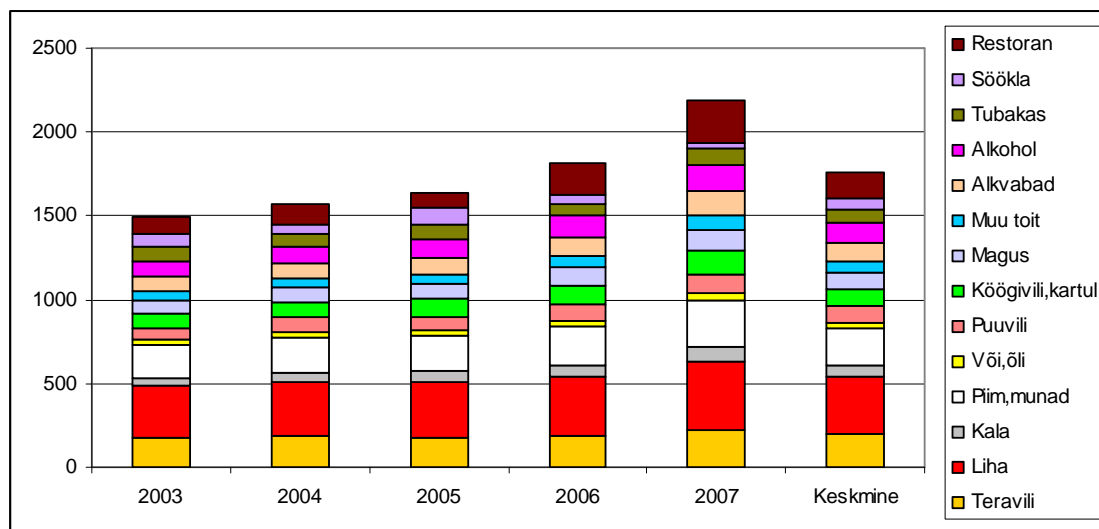
Joonis 76. Sissetulekute struktuur

Leibkond, kus on kaks töötavat täiskasvanut ja vaid üks laps, on üldiselt suhteliselt jõukas, tema *sissetuleku allikaks* on valdavalt töötavate liikmete palk, mis vaatlusperioodil on praktiliselt kahekordistunud, seega on reaalne sissetulek suurenenud 68% võrra.

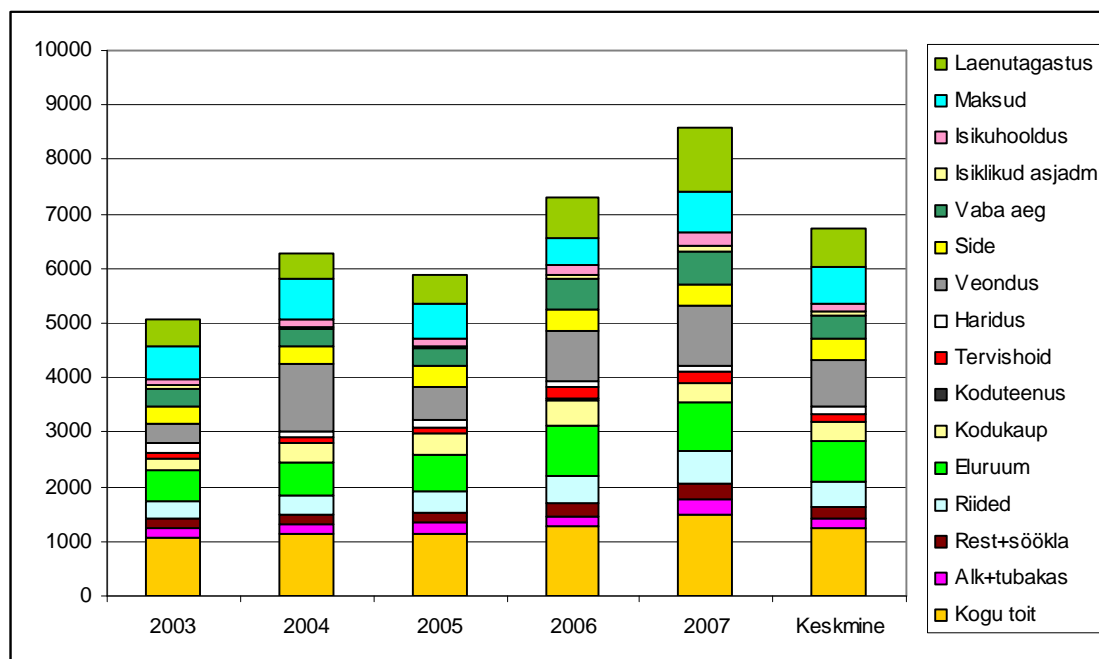
Lastetoetuste ja pensionide osa seda tüüpi leibkondade sissetuleku struktuuris on stabiilselt väike (nt lastetoetus moodustab 2,2%, sissetulekust, samuti puudub ka vanemahüvitis (mõlemad vanemad ju töötavad). Ka sotsiaalabi praktiliselt puudub, kuid laenude, ettevõtluse ja omanditulu osa on arvestatav. Kuna tegemist on suhteliselt väheste peredega, kes neid sissetulekuallikaid kasutavad, kuid summad võivad olla kaunis suured, on nende näitajate osas aastate lõikes suhteliselt suuri (juhusest tingitud) kõikumisi.

Toidutarbimist vaadates näib, et seda tüüpi peredes tarbitakse küllaltki kvaliteetset ja mitmekülgset toitu: liha osa võrreldes nt teraviljatoodetega on suhteliselt suur, toidulaua on kala, piimatooteid, puu- ja juurvilja, kuid tarbitakse ka alkoholi ja tubakat. Keskmisest mõnevõrra rohkem süüakse väljas.

⁹ Reaalkulutuste arvutamisel kasutame summaarset THI kasvutegurit 1,19 (vt tabel 9. Jagades nominaalkasvu selle teguriga, saadakse reaalkasvu tegur, viimane avaldatakse taas protsentidena (nt 1,41/1,19 = 1,18 ehk kasv on 18%).

Joonis 77. Ekvaliseeritud toidukulutused

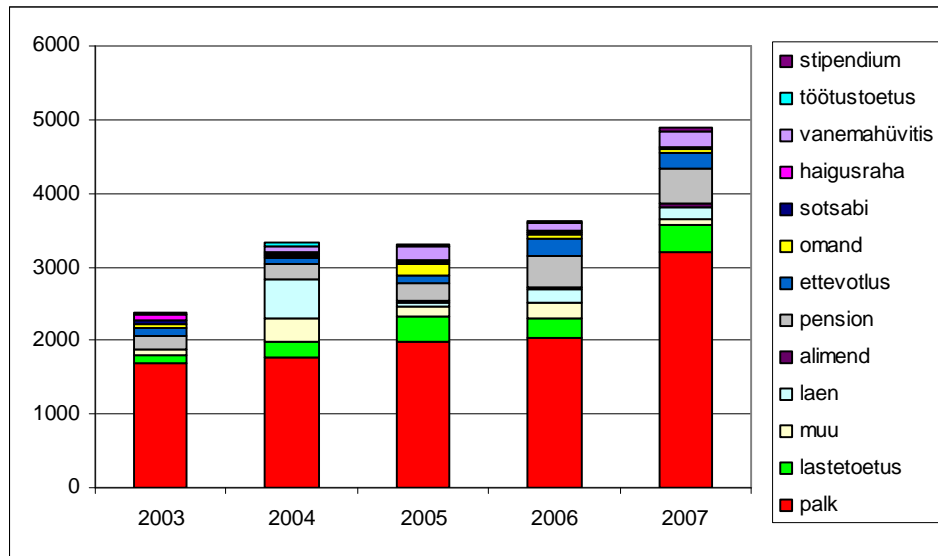

Joonis 78. Ekvaliseeritud kogukulutused

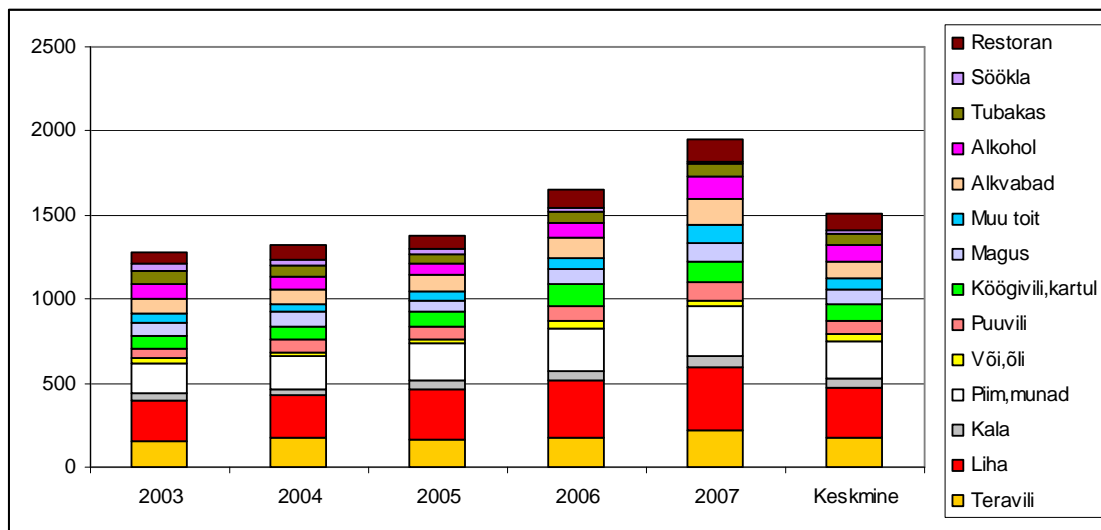
Siiski moodustab toidukulu leibkonna *kogukulutustest* keskmiselt alla viiendiku. Suurimaks kuluartikliks toidu järel on veendus, mis ületab isegi eluasemekulutusi: nähtavasti on seda tüüpi peredes sageli kaks autot. Üsna suure ja märgatavalt kasvava osa kulutustest moodustab vaba aeg. Laenumaksed ulatuvad viimastel aastael üle kümnendiku kulutustest, mis on siiski reaalkvääringus kasvanud üle 40%.

Kaks täiskasvanut, neist üks töötaja, ja üks laps

Niisuguseid peresid on Eestis ligi 5% kõigist peredest, kusjuures nende arv kahanes (kahe töötava leibkonnaliikmega perede arvel) vaatlusperioodil 5,6 %lt 4,7 %ni. Võrreldes eelmise leibkonnatüübiga on ühe töötaja ja ühe lapsega pere keskmiselt viiendiku võrra väiksema *per capita sissetulekuga*, märksa väiksem on aga palga osatähtsus sissetulekute struktuuris. Osas sellistest leibkondadest saab nähtavasti üks vanematest vanemahüvitist (alates 2005. aastast).

Joonis 79. Sissetulekute struktuur

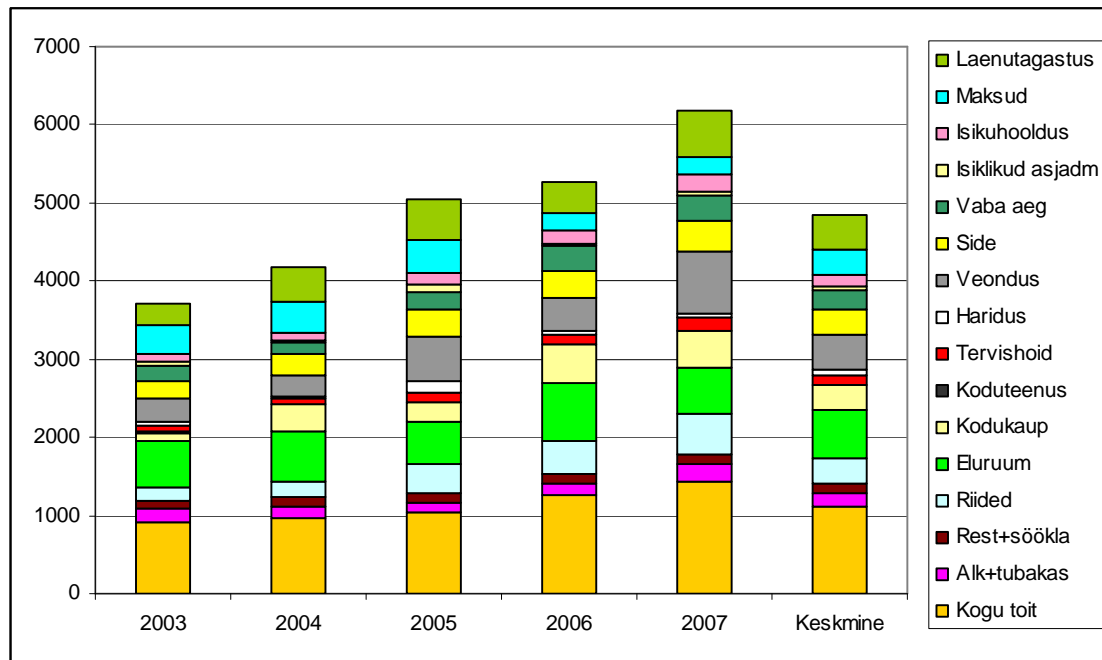

Joonis 80. Ekvaliseeritud toidukulutused

Märgatav on ka pensioni osa sisetulekute struktuuris, sest kaks täiskasvanut ei moodusta alati mitte paari, vaid on ka võimalus, et tegemist on erinevate põlvkondade esindajatega. Lisaks on ka võimalus, et tegemist on lastega, kes on küll ületanud lapsea piiri, kuid

õpivad. Seda näitab lastetoetuse arvestatav osakaal (keskmiselt vastavalt 7,4%) sissetulekute struktuuris. Seda tüüpi peredes on ka vanemahüvitise saajaid, keskmiselt 3,5% sissetulekutest langeb vanemahüvitise arvele. Ometigi on selliste perede keskmine nominaalsissetulek vaatlusaastatel kasvanud koguni 2,05 korda, reaalsissetulek 73%.

Toidutarbimise osas ei erine ühe töötajaga ühe lapse ja vähemalt kahe täiskasvanuga pered kuigivõrd samasugustest kahe töötajaga peredest. Kõige olulisem erinevus on väiksem kulu väljas söömisele – mis on üsna mõisteta, kui üks pereliige on kodune. Pisut väiksem on ka liha ja kala osa toidusedelis.

Joonis 81. Ekvaliseeritud kogukulutused

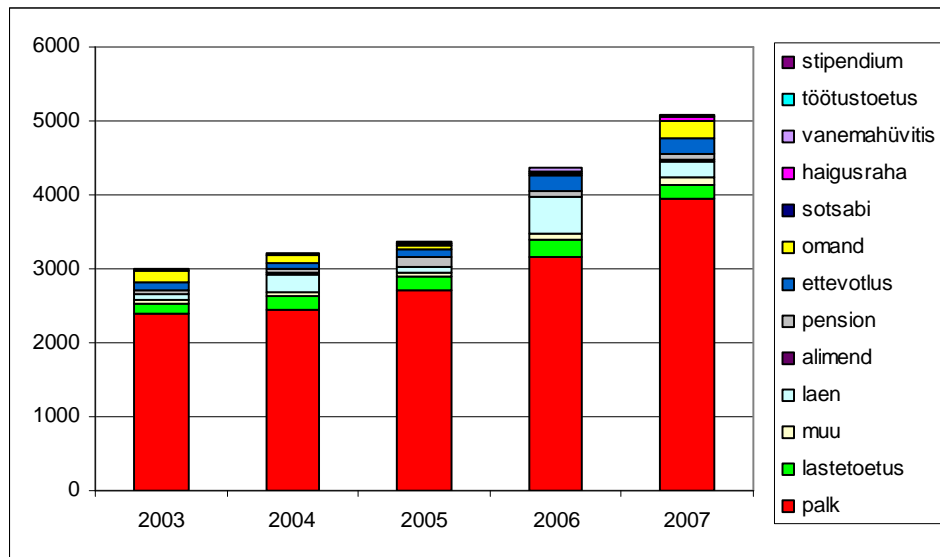
Ka **kogukulutuste struktuur** ei erine ühe töötajaga peres kuigi oluliselt kahe töötajaga pere omast. Pisut üle viiendiku moodustavad siin toidukulud, mõnevõrra madalamad on transpordikulud, jäädes enamuses aastatest alla eluasemekulutustele. Laenumaksedki jäävad keskmiselt allapoole 10% piiri, vähem kulutatakse vabale ajale, kuid rõiva- ja kodukulutused ei erine märgatavalt kahe leivateenijaga perede omadest. Ka seda tüüpi perede realkulutused on viie aasta jooksul 40% võrra suurenenud.

Kaks töötavat täiskasvanut ja kaks last

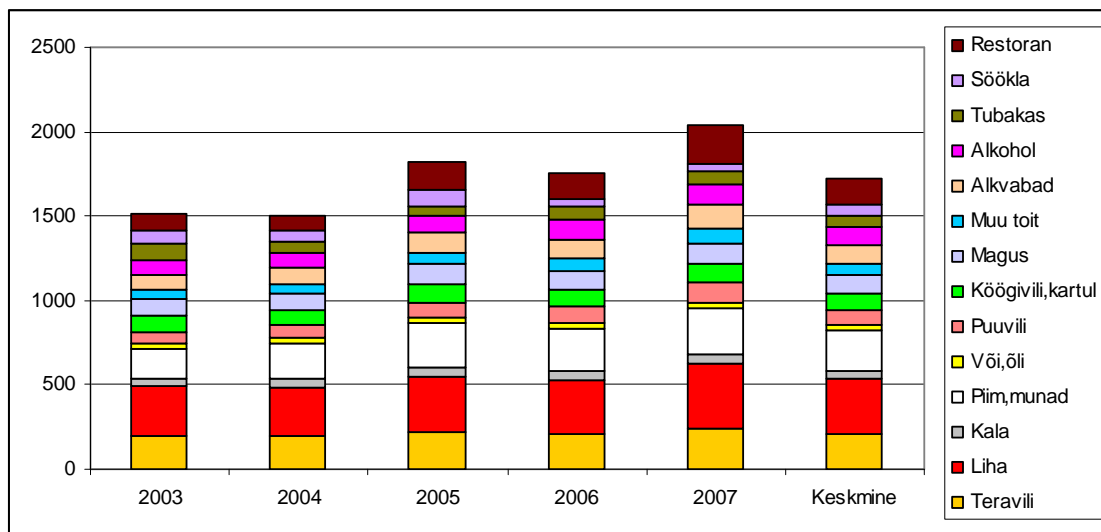
Niisuguseid peresid on kõigi perede hulgast 5,4% ja see arv pigem kahaneb – 2003. aastal oli niisuguseid peresid 5,7%, 2007. aastal – 5,4%. Kõigist (vähemalt) kahe täiskasvanu ja kahe lapsega peredest on kahe töötajaga peresid stabiilselt kaks kolmandikku.

Seda peretüüpi võib käsitleda teatavas mõttes pere idealmudelina, mis kõige enam vastab Eesti elanike ootustele ja soovidele. Kuigi siin *per capita* sissetulek on mõneti väiksem kui sarnase ühelapselise pere puhul, on **sissetulekud** jätkuvalt suhteliselt suured ja tulenevad valdavalt palkadest. Stabiilselt laekub väike lisa (ligi 5%) lastetoetusest, ettevõtluse, omandi ja laenude lisa on aastate lõikes kõikuv. Pensionide, vanemahüvitise

ja muu sotsiaalabi suhteline osa on aga seda tüüpi peredes marginaalne. Võrreldes 2003. aastaga suurenes 2007. aastaks nominaalsissetulek 68% ja realsissetulek 44% võrra.

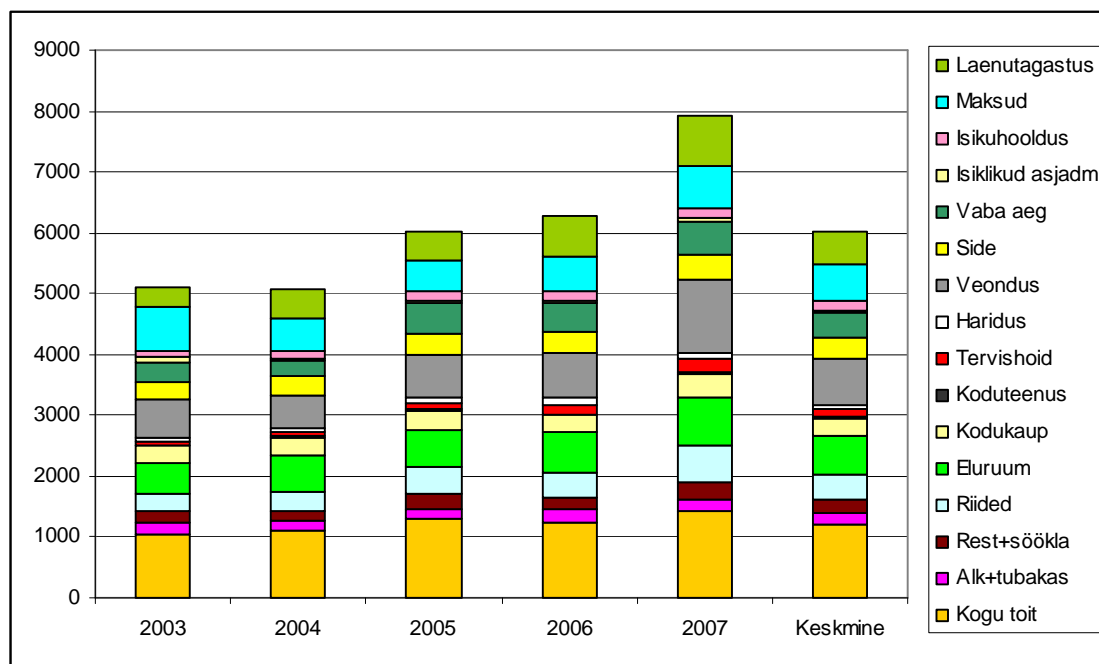
Joonis 82. Sissetulekute struktuur

Joonis 83. Ekvaliseeritud toidukulutused

Seda tüüpi peredes on *toidutarbimine* äravahetamiseni sarnane ühe lapse ja kahe töötajaga pere toidutarbimisele. Ühisteks joonteks on liha- ja ka piimatoodete suur hulk, arvestatav kogus alkoholi ja väljas söömise küllaltki suur osakaal.

Toidukulutused moodustavad viiendiku leibkonna *kogukulutustest*, veonduskulud ületavad eluasemekulutusi. Arvestatava suurusega on vaba aja kulutused, laenumaksud jäävad alla 10% kulutustest. Reaalkulutused on seda tüüpi leibkondades kasvanud 5 aasta jooksul ligi kolmandiku võrra.

Joonis 84. Ekvaliseeritud kogukulutused

Kaks täiskasvanut, neist üks töötab, ja kaks last

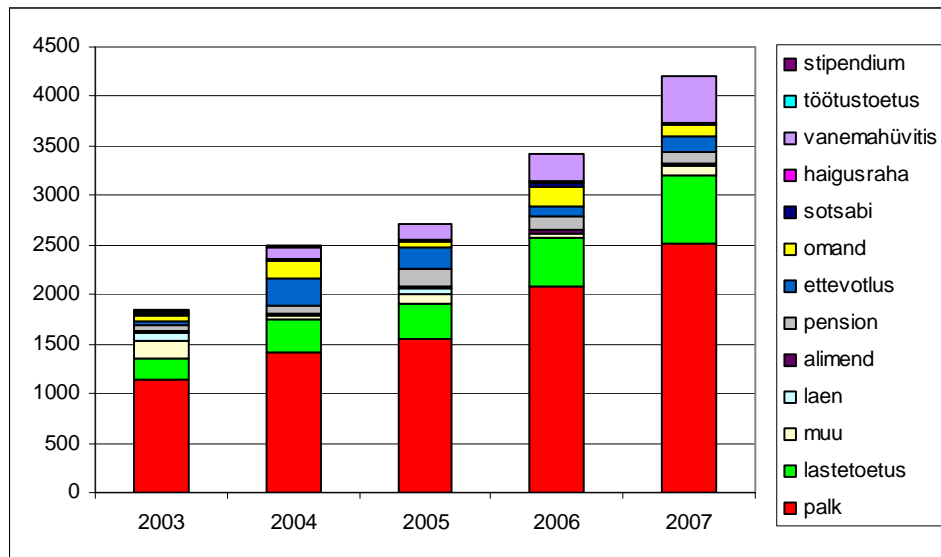
Niisuguseid peresid on Eestis keskmiselt 2,7% kõigist peredest. Tõenäoliselt on selline pere Eesti kontekstis nõ üleminekustadiumis, sest pikaajaliselt koduseks jäämine ei sobi kokku tänapäeva eestlaste väärtushinnangutega. Vaatlusperioodi vältel on selliste oerode osa kõigi perede hulgas kahanenud 3%-lt 2,5%ni. Seda toetab ka tõsiasi, et niisugustes peredes on *per capita sissetulekud* märksa väiksemad kui varem nimetatud peredes. Arvestatava osa (6,9%, aastal 2007 koguni 11%) sissetulekute struktuuris moodustab aga vanemahüvitis, samuti on suhteliselt suurem (keskmiselt 7,4%) lastetoetuse roll (võimalik õppivate noorte osa samuti kui ühelapselistes ühe töötajaga peredes). Pensioni osa on sellistes peredes aga väga väike: nähtavasti on kahelapselisi peresid, kus osa liikmetest saab pensioni (st kuulub vanemasse põlvkonda, on vana-vanemad) võrdlemisi vähe.

Siiski suurenesid 2007. aastal niisuguste perede sissetulekud hüppeliselt, nii et sissetulekute kasv vaatlusperioodil osutus rekordiliselt 2,28-kordne, mis tähendab 92%list reaaltulu kasvu.

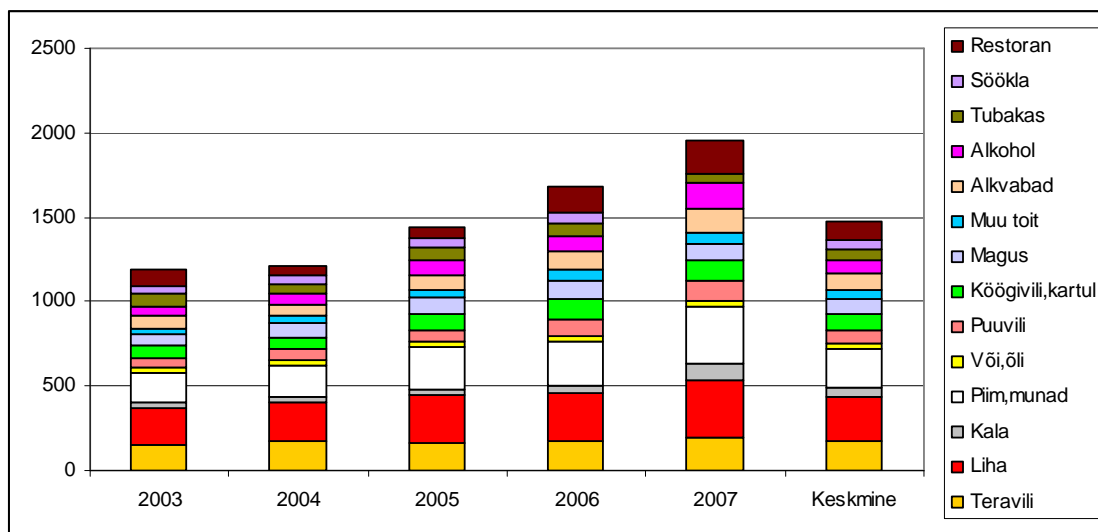
Siiski ei ole nende perede puhul täheldatav madalamast sissetulekust tingitud olulisi muudatusi *toidutarbimise* struktuuris. Arvatavasti tänu lastele on piimatoodete osakaal mõnevõrra suurenenud lihatoodete arvel; veidi väiksem on ka pooltoodete (muu toidu) osa, kuid niihästi kala, puu- ja juurvilju kui ka maiustusi ja mahlasi tarbitakse enam-vähem samas ulatuses nagu ka kahe töötajaga peredes. Loobunud pole ka väljas söömisest.

Kuna niisuguste leibkondade arv ei ole eriti suur, pole ka *kogukulutused* aastate lõikes stabiilsed. Ilmselt on aga alates 2006. aastast kulutamise võimalused märgatavalt

suurenenud, mida osaliselt põhjustavad ka lastetoetused ja vanemahüvitis, osalt aga ka jõudus palgakasv.

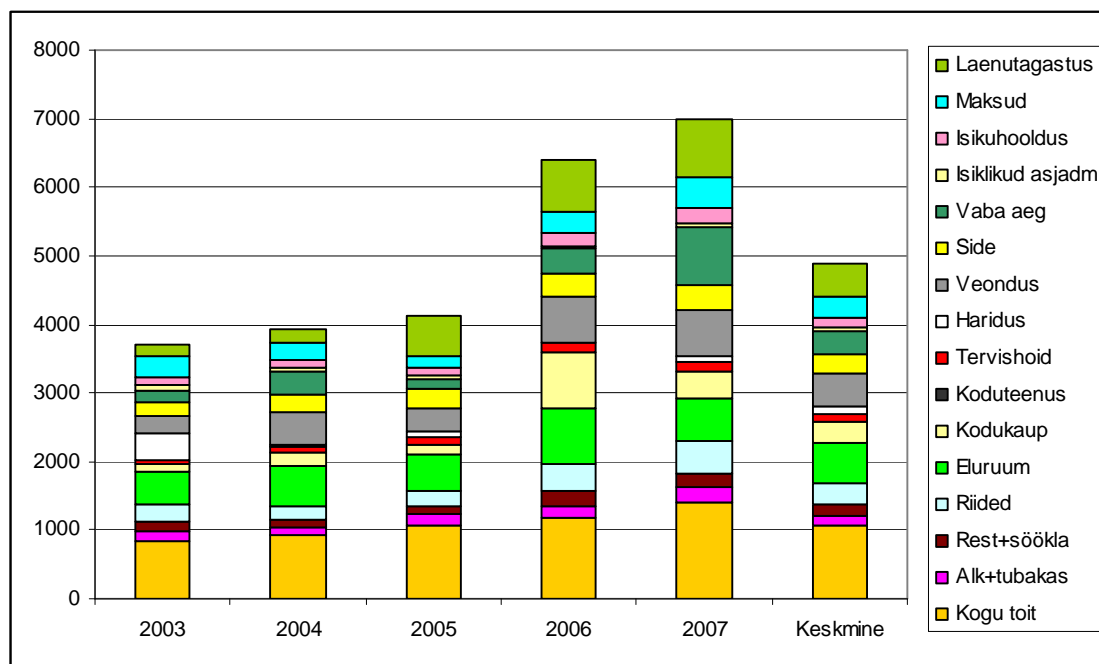

Joonis 85. Sissetulekute struktuur

Joonis 86. Ekvaliseeritud toidukulutused

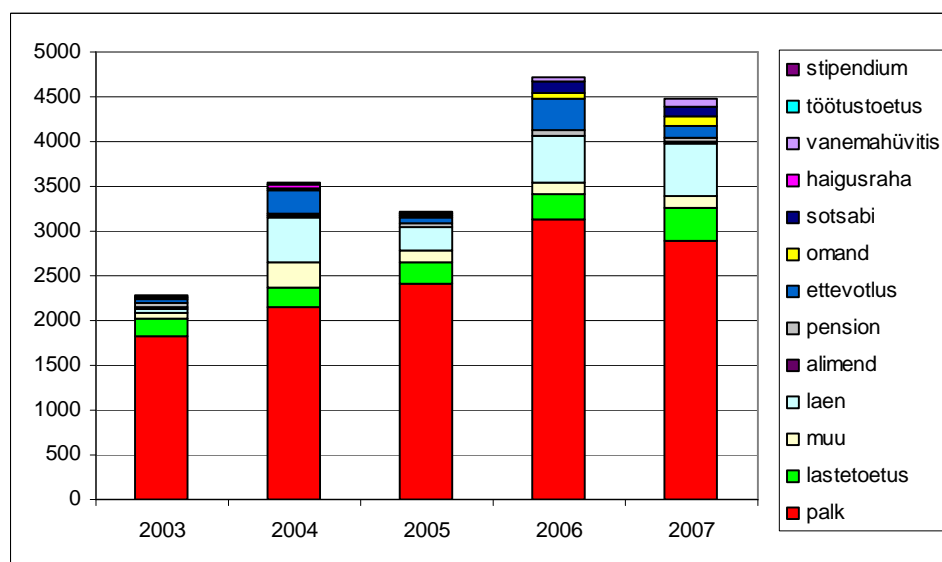
Kahe lapse ja ühe töötajaga peres on veonduskulud mõnevõrra väiksemad samasugusest kahe töötajaga perest, jäädes keskmiselt veidi alla eluasemekuludele. Nagu teisteski juba vaadeldud lastega peredes, on ka seda tüüpi peres oluliseks ja üha kasvavaks kuluartikliks vaba aeg. Viie aasta jooksul on seda tüüpi leibkondade realkulutused suurenenud koguni 55% võrra, mis on üle kõigi perede üks suuremaid kasve.

Joonis 87. Ekvaliseeritud kogukulutused

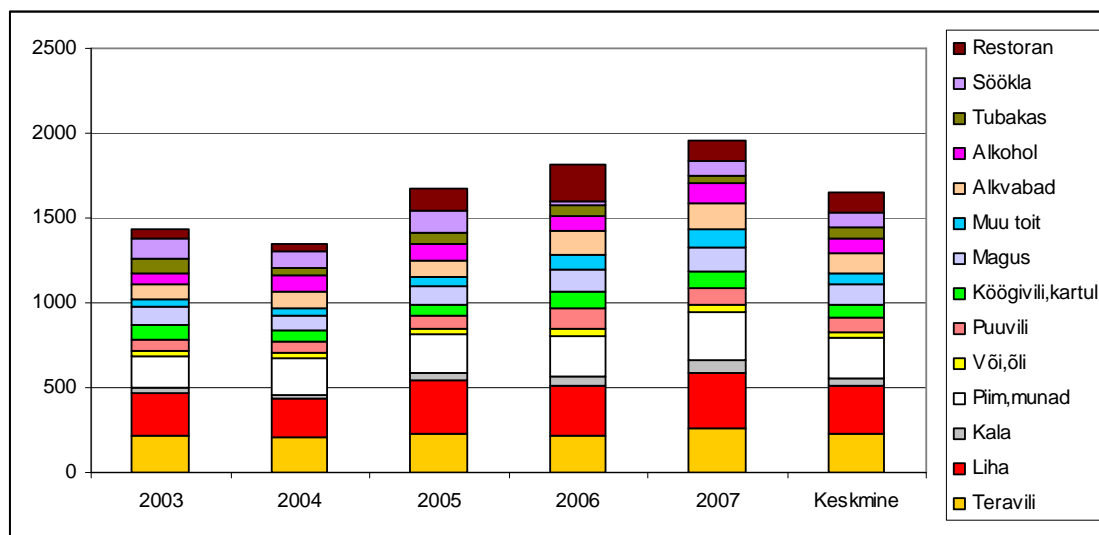
Kaks töötavat täiskasvanut ja kolm last

Kolmelapselised pered ei ole Eestis kuigi levinud. Keskmiselt on seda tüüpi vaid 1,3% kõigist leibkondadest, kokku on kolmelapselisi peresid ca 2%. Kuigi vaatlusandmed näitavad pigem kolmelapseliste perede arvukuse kasvu, võib niisugune hinnang olla valimi väiksuse tõttu ennatlik.

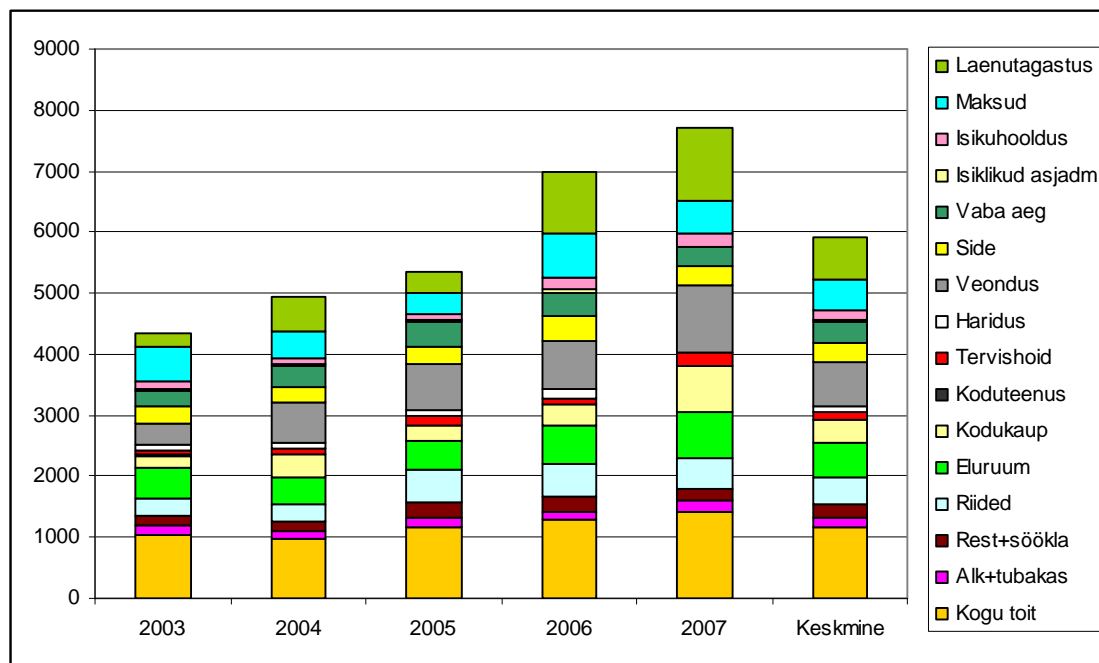

Joonis 88. Sissetulekute struktuur

Seda leibkonnatüüpi iseloomustab suhteliselt suur laenukoormus – tõenäoliselt on tegemist leibkonna sooviga parandada elutingimusi, mis nimelt lasterikastel peredel on väga sageli kitsad. Põhiline osa sissetulekust laekub palkadest, omanditulu osatähtsus on väike. Arvestatav on lastetoetuste osa, viimastel aastatel on lisandunud ka pisike lisa vanemahüvitisest (üldiselt pole see aga vaadeldavale leibkonnatüübile omane). Praktiliselt puudub aga pension: sellistes leibkondades elab vana-vanemaid üliharva.

Joonis 89. Ekvaliseeritud toidukulutused

Joonis 90. Ekvaliseeritud kogukulutused

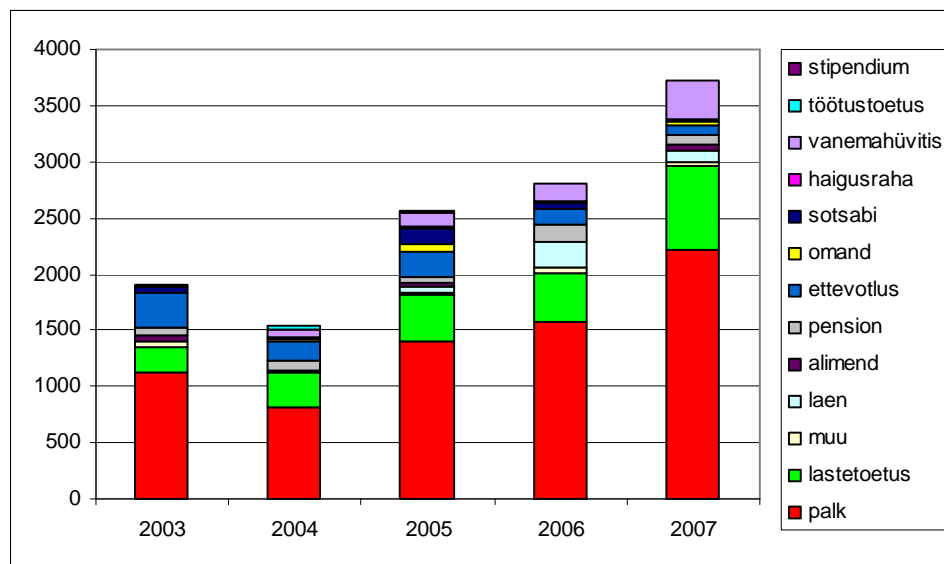
Sellises peres on sissetulekute kasv vaatlusperioodil lähedane Eesti keskmisele tasemele – 97% nominaal- ja 66% reaalkasv.

Nendeski peredes ei märgata olulisi muudatusi *toidutarbimise* struktuuris. Pimatoodete osakaal on pisut suurenenud lihatoodete arvel; kuid niihästi kala, puu- ja juurvilju kui ka maiustusi ja mahlasid tarbitakse enam-vähem samas ulatuses nagu ka kahe töötaja ning kahe lapsega peredes. Loobunud pole ka väljas söömisest.

Toidukulutused moodustavad viiendiku leibkonna *kogukulutustest*, veonduskulud on silmapaistvalt suured, ületades eluasemekulutusi ja lähenedes viimasel aastal juba toidukulutustele. Vaba aja kulutused on võrdlemisi tagasihoidlikud, laenumaksed ulatuvad üle 15% kulutustest. Reaalkulutused on seda tüüpi leibkondades kasvanud 5 aasta jooksul 47% võrra.

Kaks täiskasvanut, neist üks töötab, ja kolm last

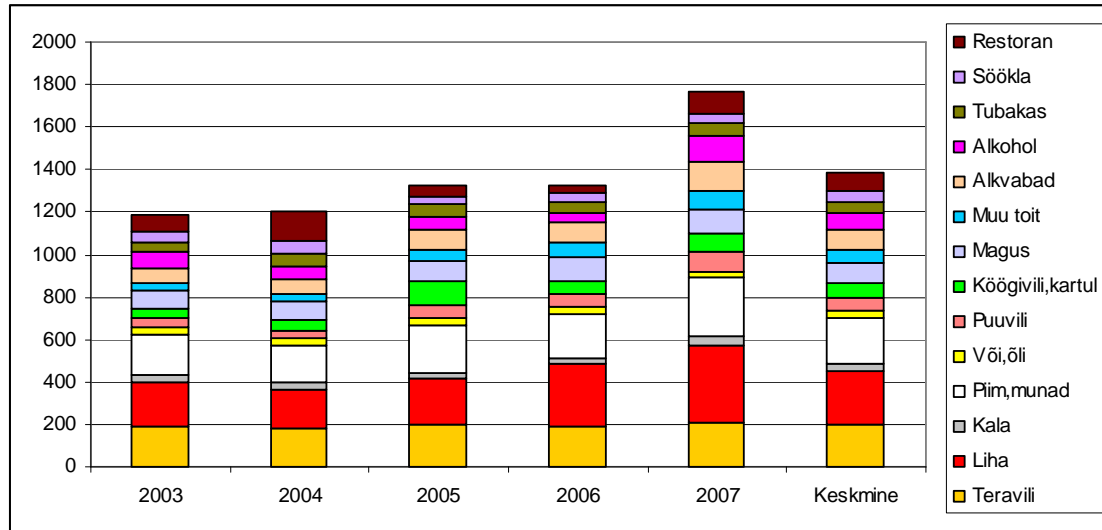
Tegemist on suhteliselt vähe levinud peretüübiga (0,76% kõigist leibkondadest). Oletatavasti on enamasti selline perevorm pigem ajutine ja seotud väikelapse hooldamisega, mida näitab ka vanemahüvitise suhteliselt suur osa sissetulekute struktuuris ja selle peretüübi osatähtsuse väike kasv. Arusaadavalt on ühest palgast saadav tulu vähemalt viieliikmelise pere jaoks ebapiisav, olulist lisa annavad lastetoetus ning vanemahüvitis. Kõik muud sissetulekud, sh ka laenud, pensionid ja sotsiaalabi on väga väikese osakaaluga, mis näitab pigem säästlikku majandamist. Sissetulekute kasvutegur on selle leibkonnatüübi puhul praktiliselt sama, mis kahe töötajaga kolmelapselise pere puhul.

Joonis 91. Sissetulekute struktuur

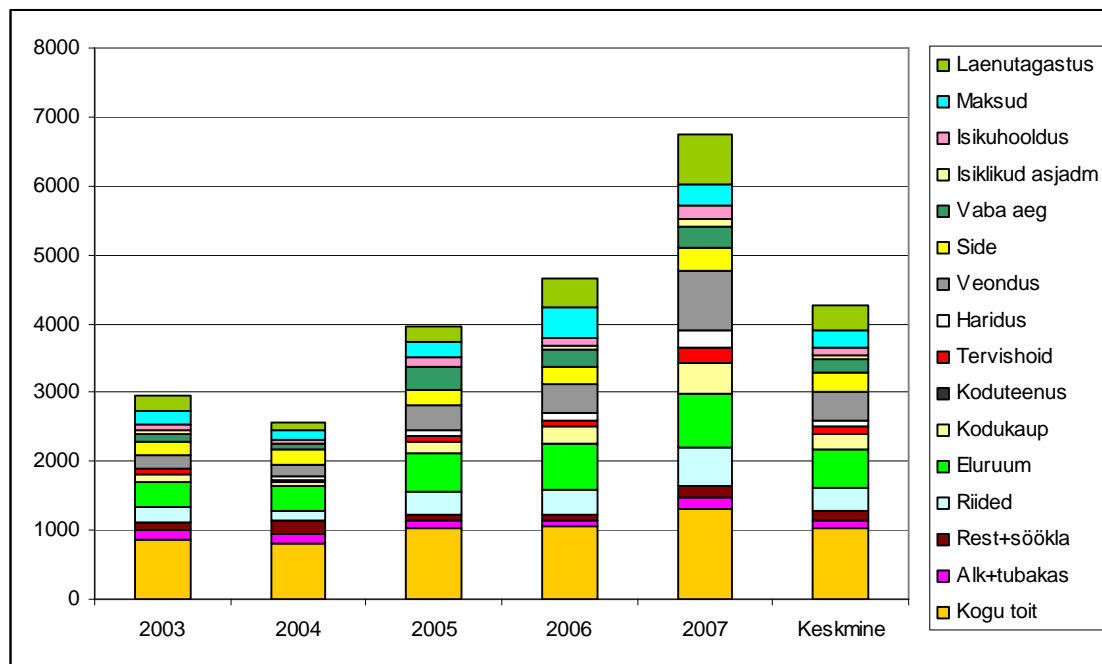
Ekvaliseeritud toidukulutused on selles leibkonnatüübis keskmisest madalamad, eriti suur oli erinevus kuni 2006. aastani. Ometi pole ka selle leibkonnatüübi puhul kasutatavate toiduainete struktuuris mingeid olulisi erinevusi võrreldes suurema *per capita*

sissetulekuga leibkondadega. Mõnevõrra vähem kulutati väljas söömisele, kuid 2007. aastal, kui toidukulutuste summa kasvas kolmandiku võrra, suurenes ka restoranikulude ja alkoholi, kuid samuti ka alkoholivaba joogi kasutamine märgatavalt.

Joonis 92. Ekvaliseeritud toidukulutused

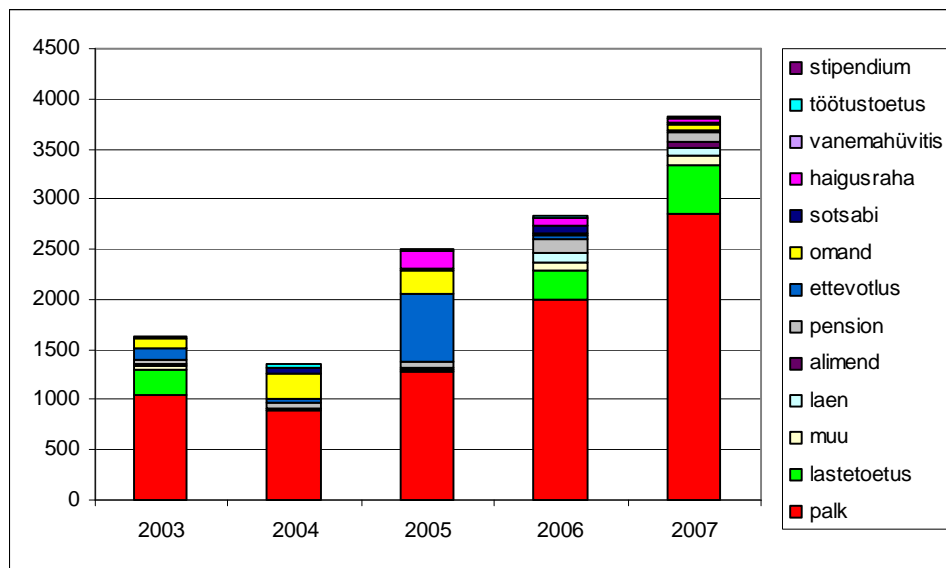
Kogukulutustest moodustab selles leibkonnas toit veerandi, transpordikulud jõudsid viimasel vaatlusaastal ette eluasemekuludest. Laenu tagasimaksete osa on kiiresti kasvanud, ulatudes 2007 10%ni, vaba aja kulutuste, rõivaste ja kodukauba osa on olnud küllaltki tagasihoidlik, kuid suurenes märgatavalt viimasel aastal.

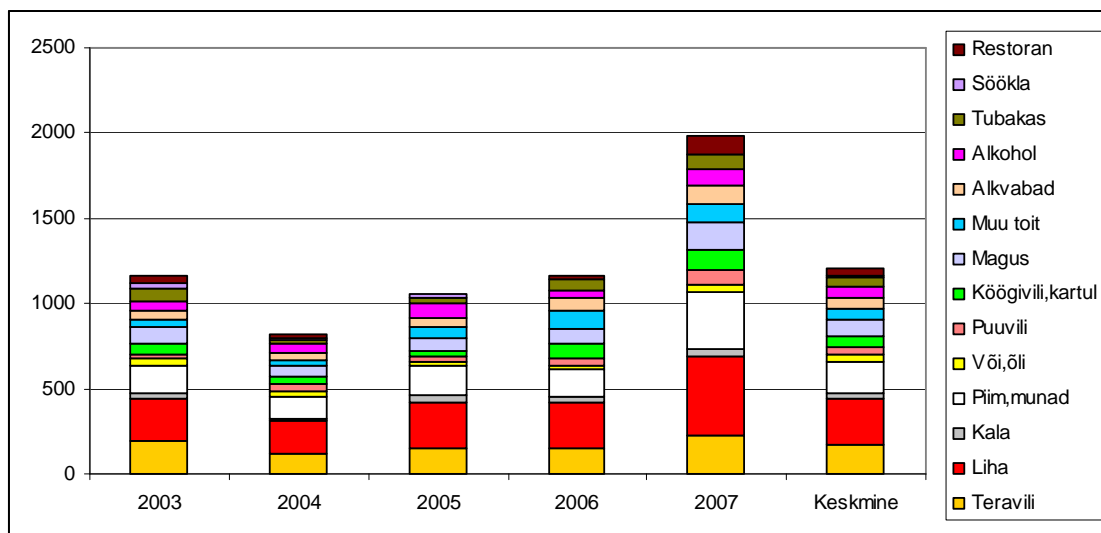
Joonis 93. Ekvaliseeritud kogukulutused

Kaks töötavat täiskasvanut ja vähemalt neli last

Vähemalt neljalapselisi peresid on Eestis võrdlemisi vähe (0,7% kõigist peredest, vaadeldava peretüübi esindajaid on ca 0,4%). Siit tuleneb ka kõigi nende kohta esitatavate tulpdiagrammide hüplikkus. Kaks töötavat täiskasvanut tagavad (arvestades palgatõusu) ka seda tüüpi leibkonnale suurema osa sissetulekust, millele arvestatava lisa panustab lastetoetus. Kõik teised sissetulekuallikad on suhteliselt väiksed, kuid ometi on seda tüüpi perede sissetulekud vaatlusaluse viie aasta jooksul kasvanud 2,33-kordselt, mis tagab koguni 96%-lise reaaltulu kasvu. Siiski on tegemist keskmiselt võrdlemisi madala *per capita* sissetulekuga leibkondadega.

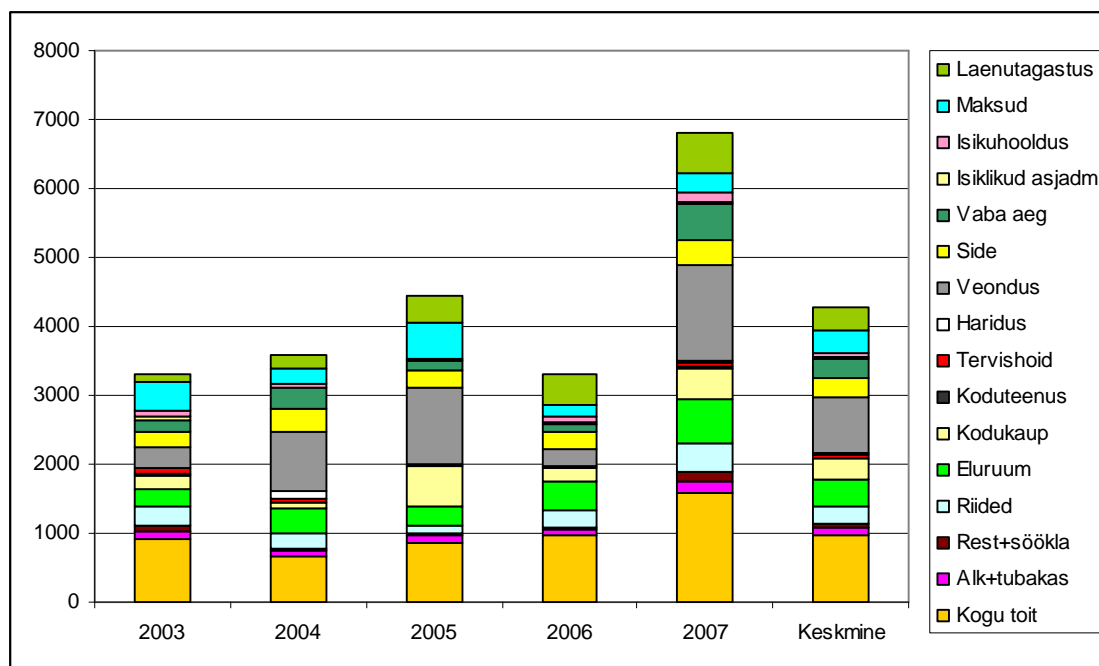

Joonis 94. Sissetulekute struktuur

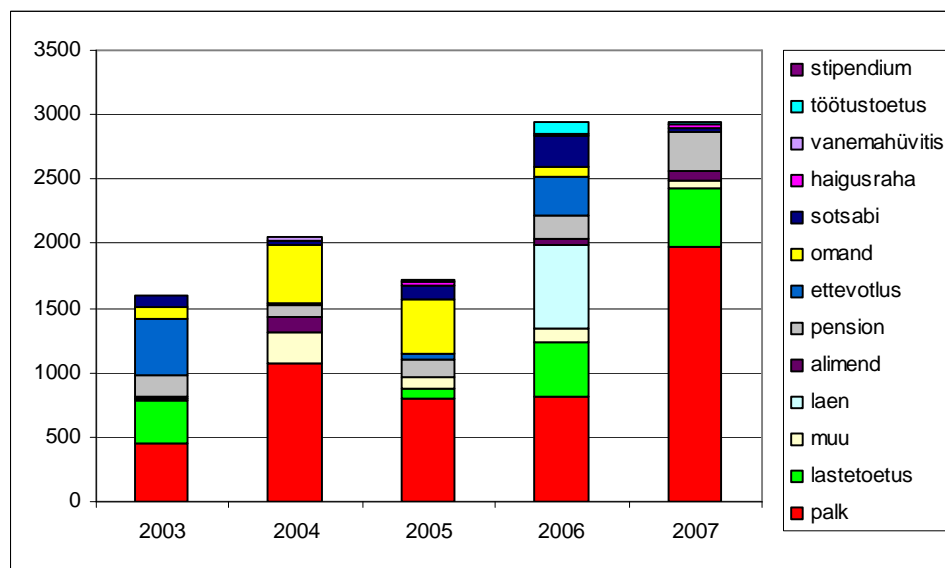
Joonis 95. Ekvaliseeritud toidukulutused

Vastavalt sellele on ekvaliseeritud toidukulutused võrdlemisi madalad, kuigi nende struktuur jälgib üldjoontes keskmist suundumust. Kogukulutustest moodustavad need ligi veerandi. Märkimisväärselt suured on ka transpordikulud, seevastu eluasemekulud on tagasihoidlikud – niisugune tulude struktuur seostub töigaga, et lasterikkad pered elavad keskmise tasemega võrreldes märksa sagedamini maal. Siiski pole selle leibkonnatüübi kulutuste dünaamika kohta võimalik teha väga olulisi järeldusi valimi väiksuse tõttu.

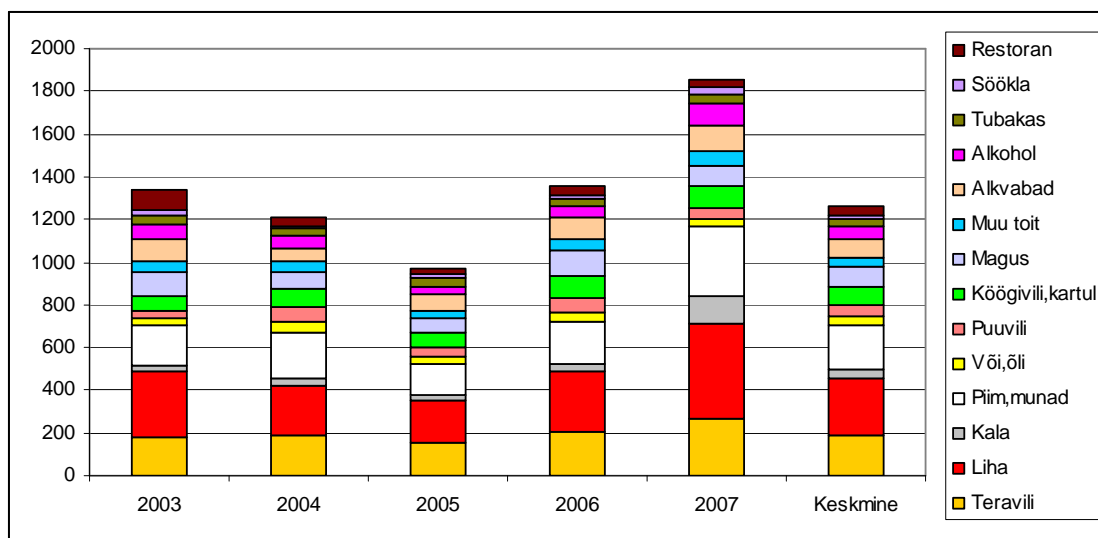
Joonis 96. Ekvaliseeritud kogukulutused

Kaks täiskasvanut, neist üks töötab, ja vähemalt neli last

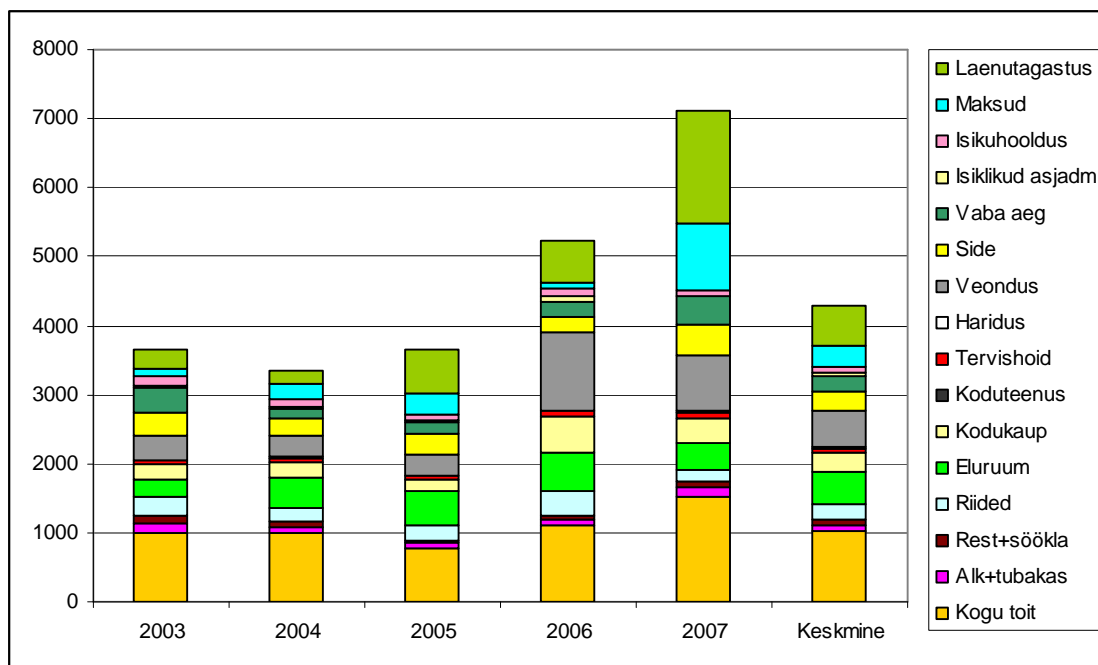

Joonis 97. Sissetulekute struktuur

Kuigi neljalapselise perega toimetulek (koduste tööde mõttes) on kahe töötava vanema puhul vaevanõudev, eelistavad leibkonnad majanduslikel põhjustel ise enamasti kahe töötava vanema varianti ja ühe töötajaga pere on taas pigem üleminekuvariant (alla 0,4% kõigist peredest), sest sellises leibkonnas on *per capita* sissetulek võrdlemisi madal. Sissetulekute struktuuris on palga osa üsna kiiresti, kuid ebahühtlaselt kasvanud, suur osa on lastetoetustel ja ka vanemahüvitisel. Märkata on ka alimentide osa.

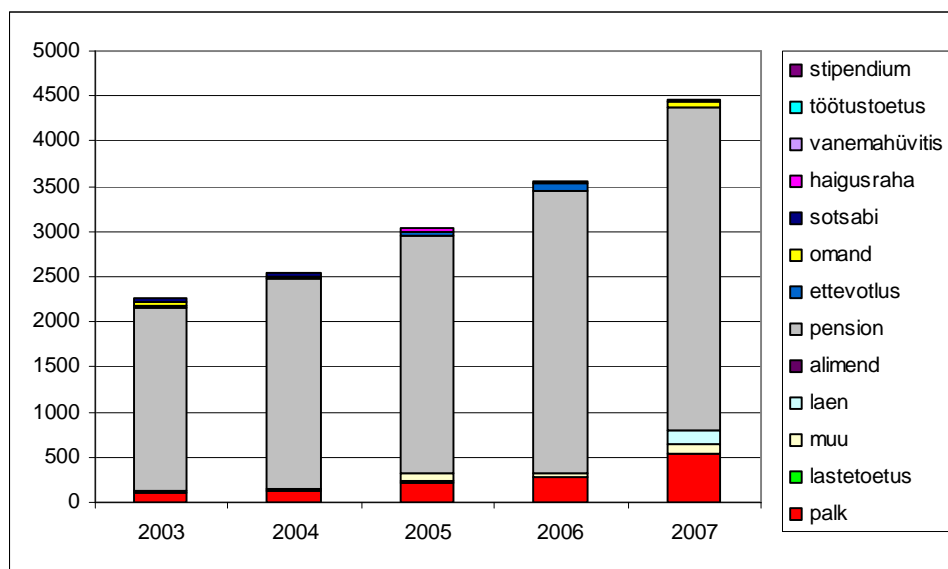
Joonis 98. Ekvaliseeritud toidukulutused

Joonis 99. Ekvaliseeritud kogukulutused

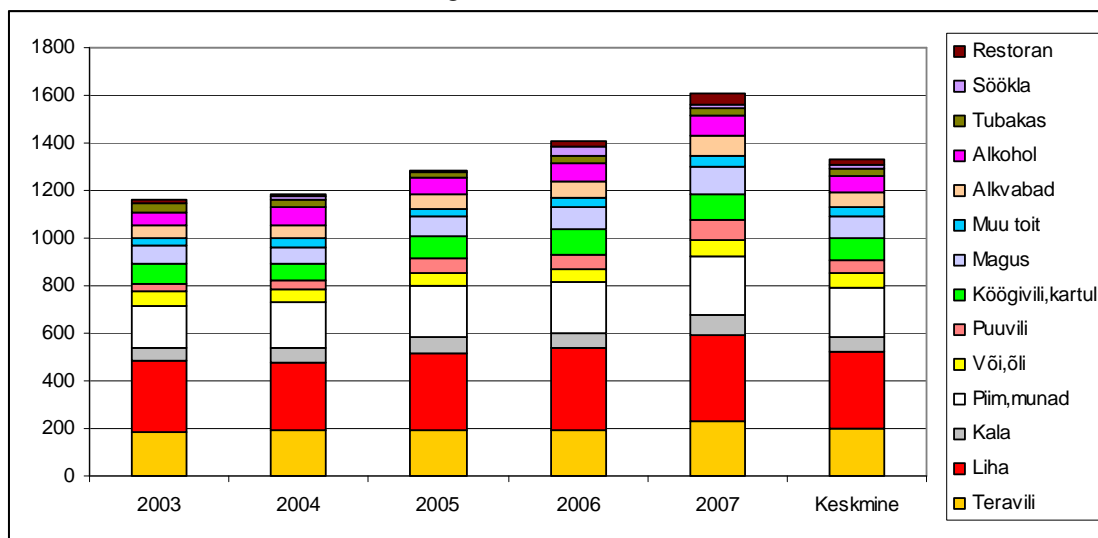
Kõigi muude sissetulekuallikate osa muutub aastate lõikes väga oluliselt, mis näitab, et selline leibkonnatüüp ei ole püsiv ega ka tüüpiline. Võrreldes 2003. aastaga on seda tüüpi leibkondade nominaalsissetulek kasvanud 84 ja realsissetulek 55%. Toidukulutuste struktuur ei erine kuigivõrd ülejäänud leibkondadest, kuid kogukulutuste puhul on mõned olulised erisused: toidukulutuste osa ulatub ligi veerandini, transpordikulutuste maht on küll eluasemekulutustega võrreldav, kuid keskmiselt ei ületa seda, laenumaksete osa kasvab kiiresti ja on 2007. aastaks jõudnud 20%ni kulutustest. Siiski tuleb tõdeda, et need eripärad võivad tuleneda ka suhteliselt väikese valimi omapärasusest.

Kaks eakat

Joonis 100. Sissetulekute struktuur

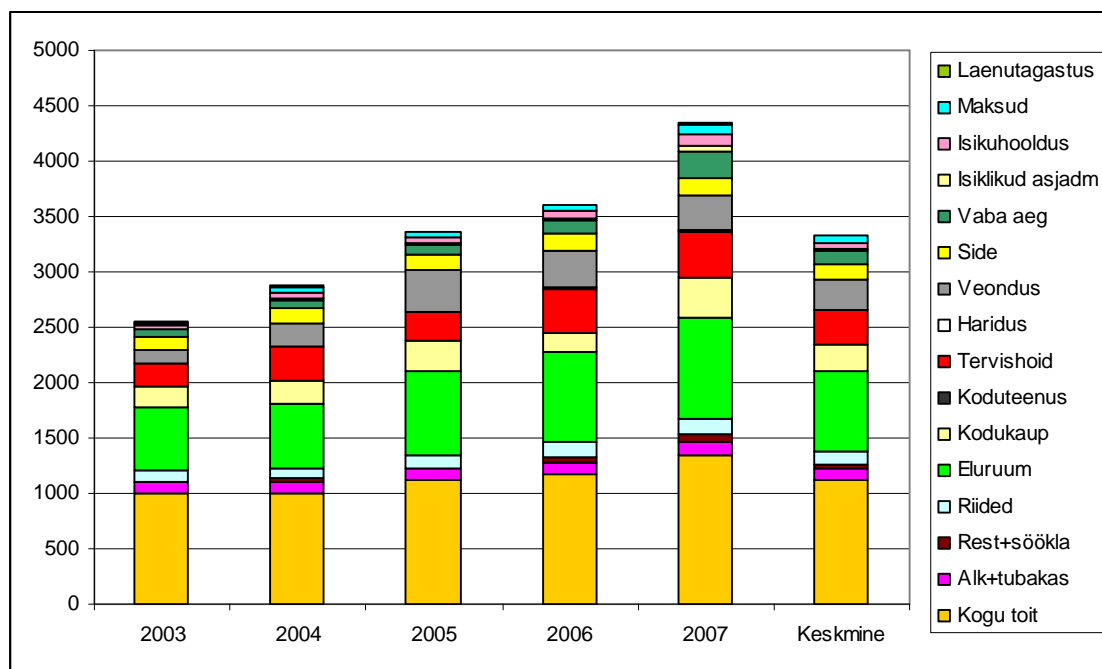
Kahe (vähemalt 65-aastase) eakaga leibkonnad on Eestis küllaltki levinud, moodustades 6,5% leibkondadest, võrreldes aastaga 2003 on nende arv kahanenud (7,6%-st 6,6%-ni).

Joonis 101. Ekvaliseeritud toidukulutused

Niisuguse leibkonna sissetuleku määrab peamiselt pension, mis vaatlusperioodil on suurenenud keskmisest tasemest mõnevõrra vähem, 77% võrra (seega reaalne pensioni kasv on vaid 49%). Viimastel aastatel on jõudsalt suurenenud ka palga osa, kuid see ei ületa siiski kümnendikku kogu sissetulekust. Niihästi ettevõtlus- kui ka omanditulu on marginaalne, sama kehtib ka laenude kohta. Nominaaltulu summaarselt 98%-ne kasv tagab reaaltulu kasvu vaid 66% ulatuses, mis on kaunis täpselt vastab kõigi leibkonnatüüpide keskmisele suundumusele.

Siiski ei hoia enamuse eakatest eriliselt kokku toidukulutuste arvel, mis kaunis täpselt vastavad Eesti üldisele standardile. Väikesteks erisusteks on valmistoitude väiksem osakaal, samuti kala ja toidurasvade, samuti köögiviljade tarbimine. Küll aga erineb teistest leibkonnatüüpidest märgatavalt kogukulutuste struktuur.

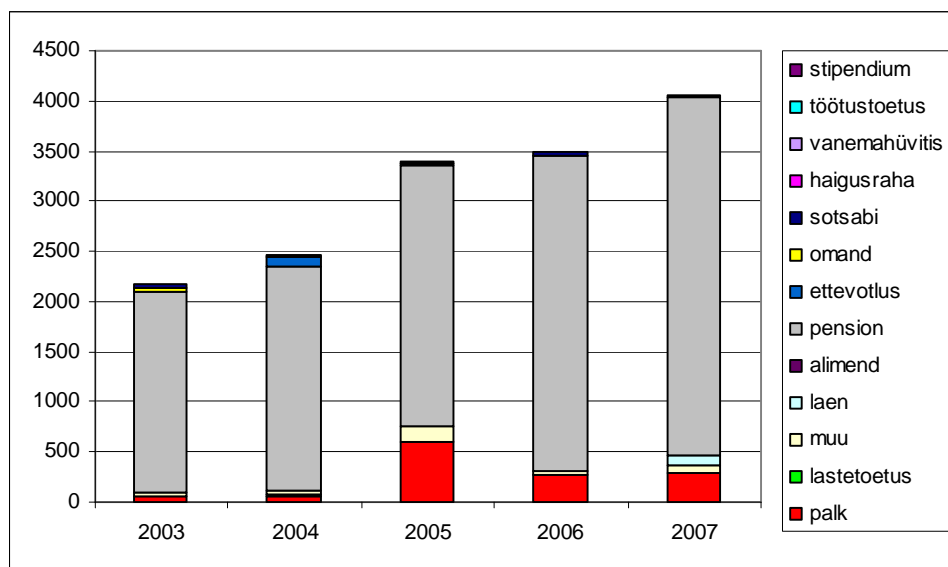

Joonis 102. Ekvaliseeritud kogukulutused

Eakate peres moodustavad toidukulutused keskmiselt 35%, järgnevad eluruumikulutused enam kui viiendiku ulatuses. Tervishoiukulutused on mahukamad kui senivaadeldud leibkondades, transpordikulutused aga märksa väiksemad. Üsnagi tagasihoidlikud, kodukulutustest väiksemad, on garderoobi- ja vaba aja kulutused. Märkimisväärne on, et ka eakatel on arvestatava suurusega sidekulutused.

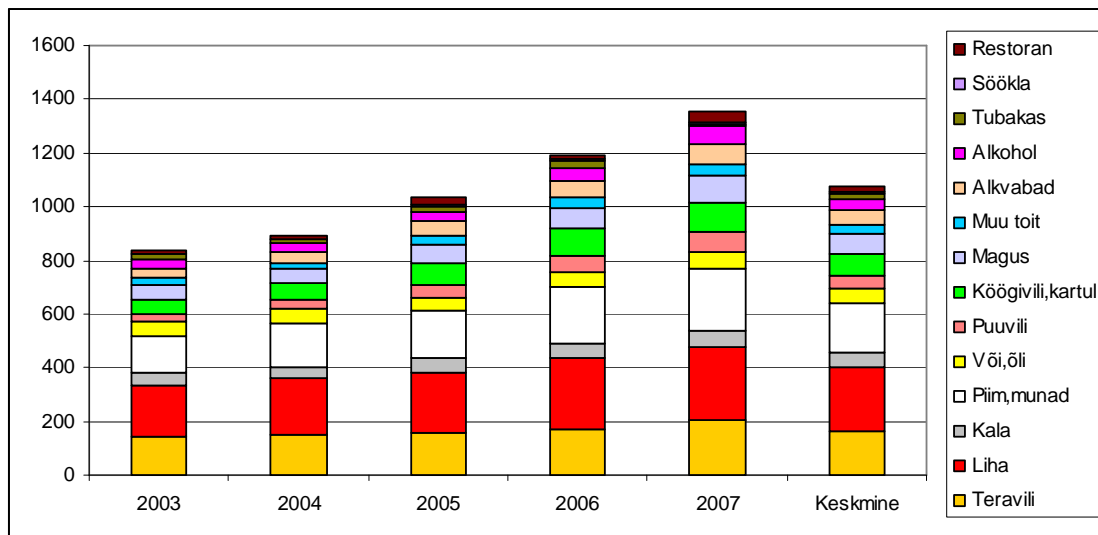
Üksik eakas

Üksiku eaka leibkondi on Eestis palju, ca 15% kõigist leibkondadest ja nende arv on vaatlusperioodi jooksul märkimisväärselt suurenenud – 12,6%-lt 15,8%ni aastal 2007. Sissetulekute kasvu andmed on üksikpensionäride puhul sarnased pensionäripaariga: pensioni nominaal- ja reaalkasv vastavalt 79% ja 15%, sissetulekute nominaal- ja reaalkasv 87% ja 57%.

Joonis 103. Sissetulekute struktuur

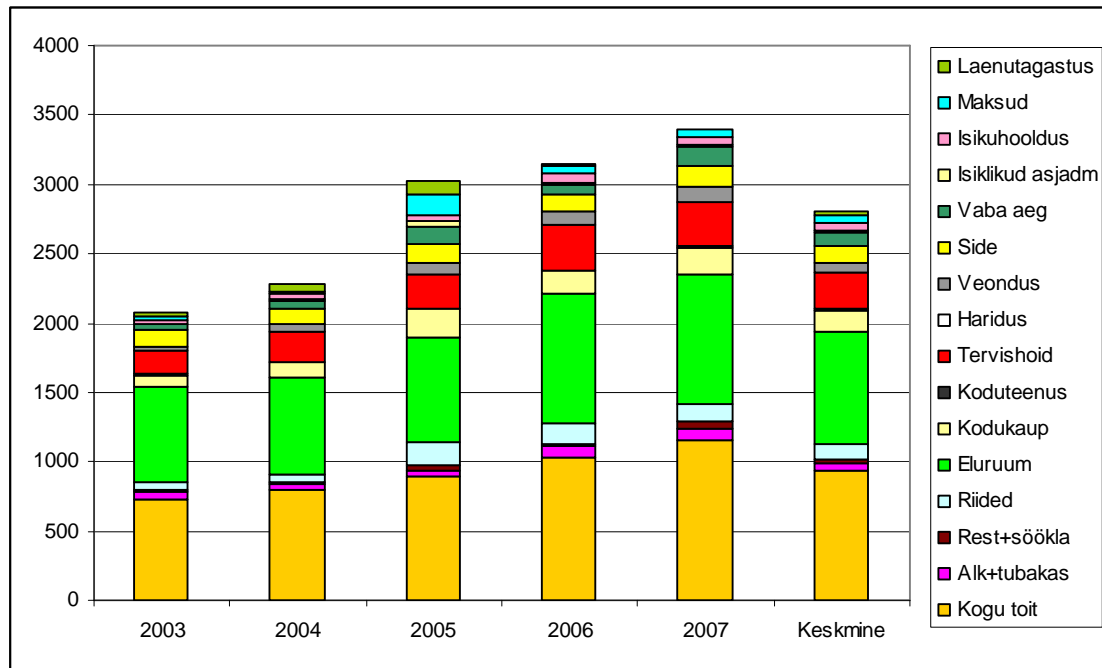
Sissetulekute struktuuri poolest ei erine oluliselt üksik eakas eakate paarist, kuigi toimetuleku mõttes on erinevused arvestatavad. Kuna üksik eakas on (demograafilistel põhjustel) sagedamini naine, on ka palga ja ettevõtluse osa sissetulekute struktuuris mõnevõrra väiksem kui kahe eaka peres, kus sagedamini mees töötab. Kõigi muude elatusallikate osa üksiku eaka sissetulekute seas on tähtselt väike.

Joonis 104. Ekvaliseeritud toidukulutused

Toidukulutuste struktuur sarnaneb üksikeakal eakate paariga, pisut väiksem on alkoholikulutuste osakaal. Ekvaliseeritud kogukulutuste jaotus on aga märksa erinev. Kui toidu peale kulub ka üksikeakal ligi kolmandik sissetulekust, siis peaaegu teine kolmandik kulub eluasemele. Veel ligi kümnendiku neelavad tervishoiukulutused, ning selgub et kõige muuks – majapidamiseks, transpordiks, garderoobikaupadeks, vabaks

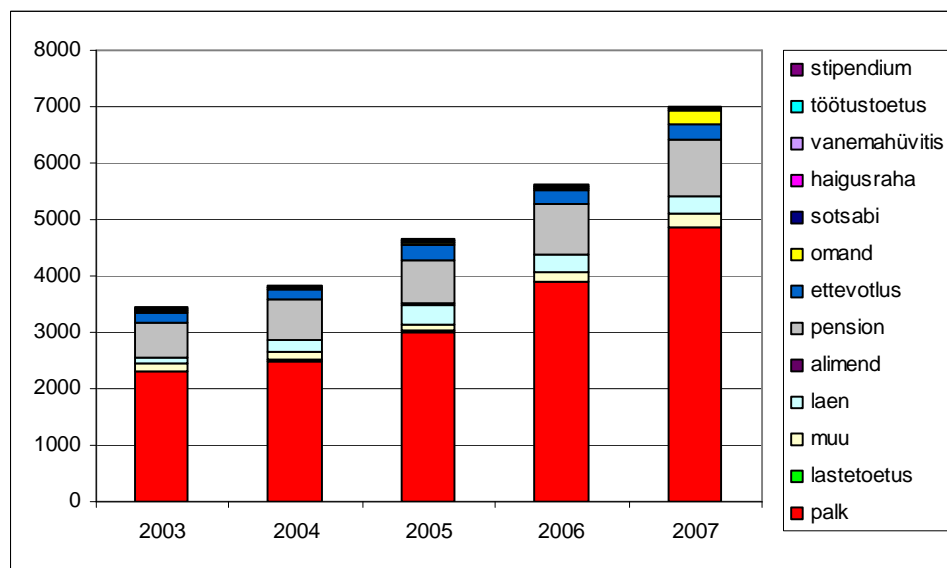
ajaks ja sideks jäävad vägagi piiratud ressursid. On arusaadav, et nimelt selle leibkonnatüübi esindajaid ähvardab vaesusrisk võrdlemisi sageli.

Joonis 105. Ekvaliseeritud kogukulutused

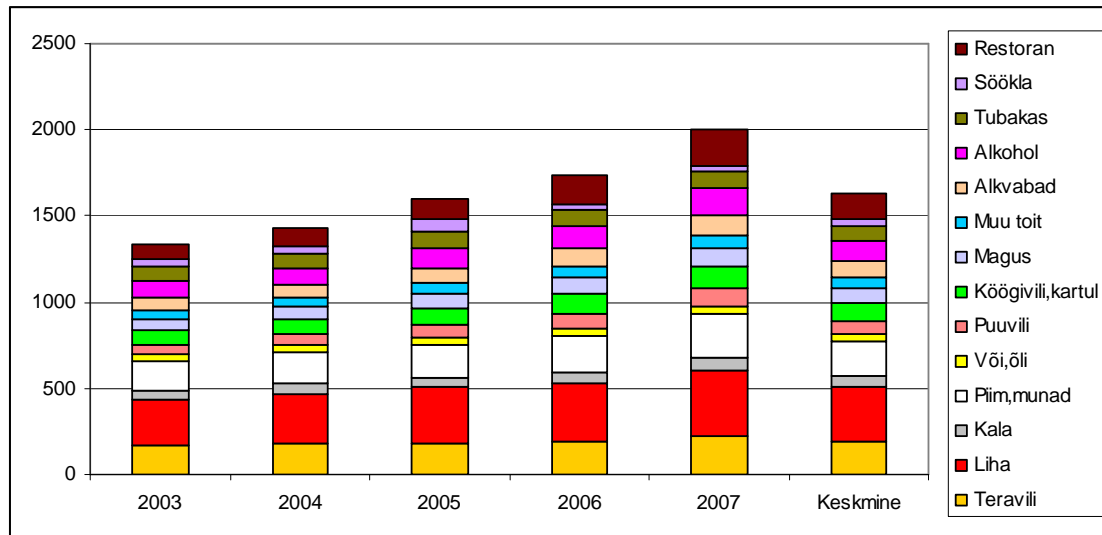
Muud täisealiste pered

Tegemist on väga arvuka perede rühmaga, kuhu kuulub ligi pool (keskmiselt 47,5%) kõigist leibkondadest, kusjuures nende osakaal viimas viie aasta jooksul on suurenenud 45,5%lt 50%ni.

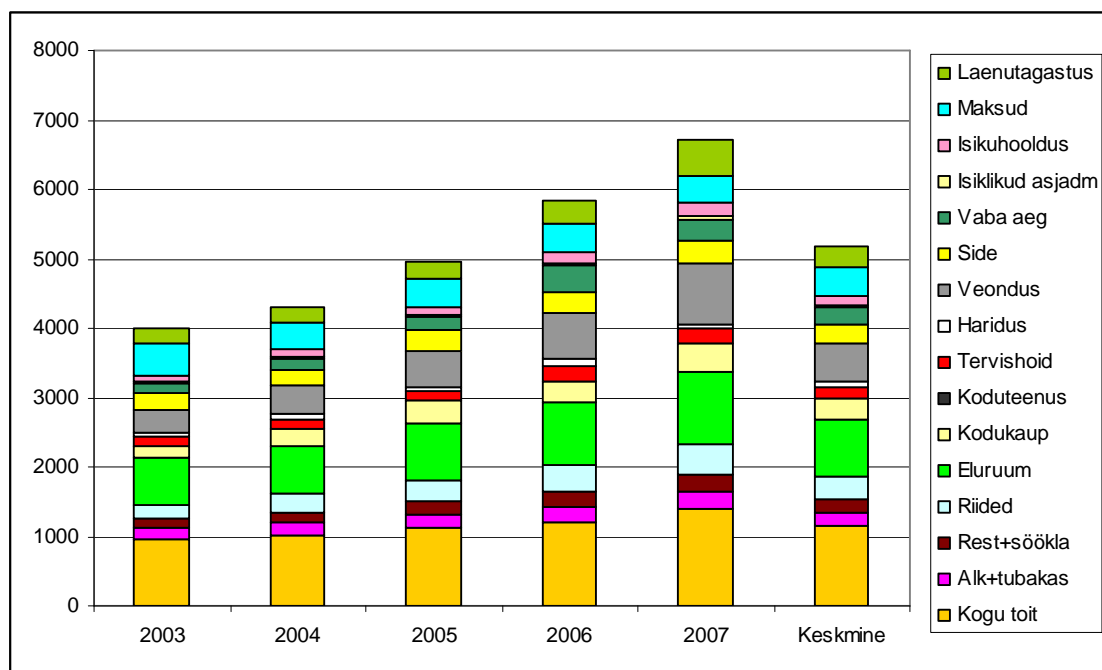

Joonis 106. Sissetulekute struktuur

Sellesse rühma kuuluvad niihästi täiskasvanud lastega pered, lasteta tööeliste paarid, mitme põlvkonna lasteta pered, kuhu kuuluvad ka eakad liikmed jne. Ka pereliikmete arvu poolest erinevad siia rühma kuuluvad leibkonnad üksteisest palju – siin on niihästi üheliikmelisi kui ka üsna suure liikmete arvuga peresid.

Joonis 107. Ekvaliseeritud toidukulutused

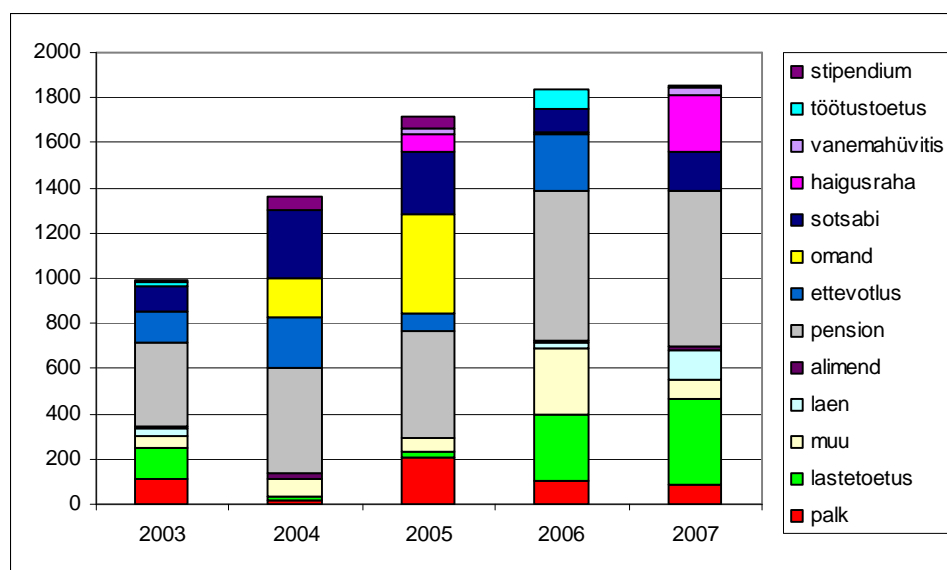
Joonis 108. Ekvaliseeritud kogukulutused

Kuna vaadeldav rühm on arvukas, on siin ka arengunäitajad suhteliselt sujuvad ja usaldusväärsed, juhuslikkuse mõju on väike. Suurim sissetuleku allikas on selles leibkondade rühmas palk, mille kasv vastab palgakasvu üldisele suundumusele

vaatlusaastail. Seda, et niisugustes peredes on arvestatav hulk eakaid liikmeid, kinnitab pensioniraha arvestatav osakaal, samas kui ootuspäraselt puudub lastetoetus ja vanemahüvitis. Laenude osa on kaunis stabiilne, viimasel aastal on lisandunud pisike omanditulu. Ka ettevõtlustulu osa on püsinud aastate lõikes üpris stabiilsena. Kokkuvõttes on niisuguste leibkondade sissetulek vaatlusperioodil kasvanud 2,03 korda ja reaaltulu suurenenud 70% võrra.

Niihästi toidutarbimise kui ka kogukulutuste struktuur vastab Eesti keskmistele suundumustele, erinevalt varem vaadeldud peredest on aga suhteliselt suured kulutused alkoholile ja tubakale, samuti restoranikulud.

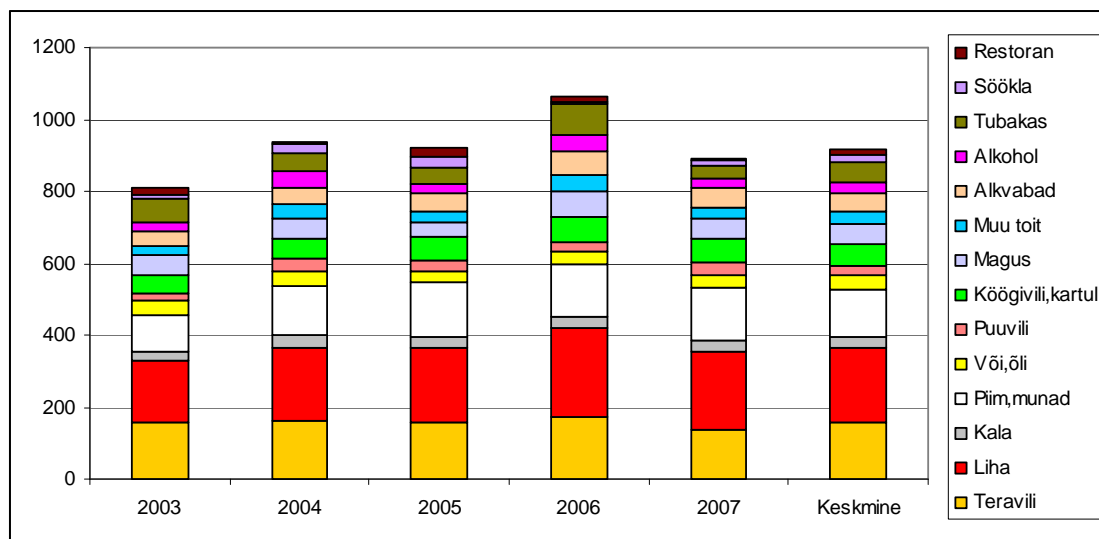
Töötajateta lastega pered

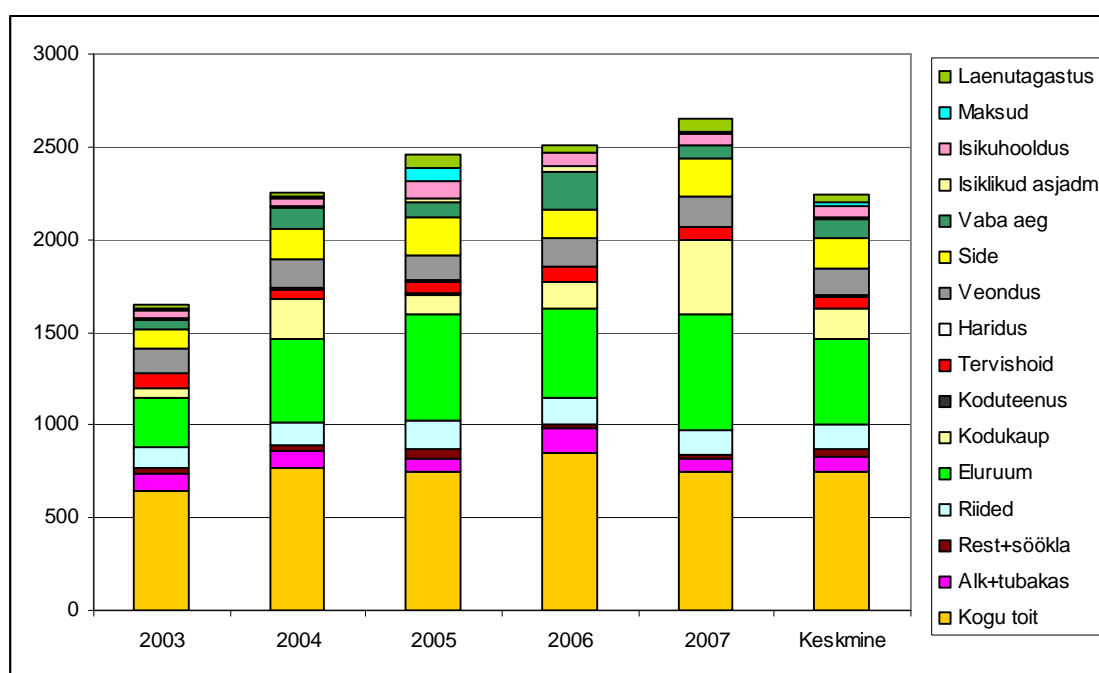
Joonis 109. Sissetulekute struktuur

Kõige probleemsema ja kõrgeima vaesusriskiga, õnneks ühtlasi ka suhteliselt väikesearvulise leibkondade rühma moodustavad lastega pered, kus ei ole ühtegi töötajat. Keskmiselt moodustavad niisugused pered 1,3% kõigist peredest, so 5000—8000 peret (erinevatel aastatel). Vaatlusperioodi vältel on selliste perede arv kahanenud 1,6%-lt 0,8%-ni. Niisuguste leibkondade tulude struktuur on äärmiselt kirjus, kusjuures pole selge, miks mõnel aastatest lastetoetuste osa, mis peaks stabiilselt sissetulekute hulka kuuluma, on tühiselt väike.

Nähtavasti on vaatlusaluste perede hulgas osa mitme põlvkonna või ka puuduva põlvkonna (vanavanemad ja lapselapsed) pered, sest kõigil aastatel moodustab pension suhteliselt olulise osa leibkondade sissetulekutest. Arvestatav on ka lastetoetuse osa, samas ei ole vanemahüvitise panus niisugustes leibkondades märkimisväärne. Haigusraha, sotsiaalabi, ettevõtlustulu, palgatulu (tõenäoliselt ümbrikust) ja muu tulu osa on küll arvestatav, kuid aastate lõikes väga ebahütlane. Töötustoetuse mõju oli nähtav vaid aastal 2006. Laenude osa selle leibkonnatüübi tulude seas on tagasihoidlik. Kõigest hoolimata on vaatlusaastate jooksul ka selliste leibkondade nominaaltulu suurenenud 87% ja reaaltulu 57% võrra.

Joonis 110. Ekvaliseeritud toidukulutused

Joonis 111. Ekvaliseeritud kogukulutused

Selle leibkonnatüübi ekvaliseeritud toidukulutuste osa on suhteliselt madal, ent struktuur erineb vähe üldisest standardist. Silma paistab vaid tubakakulutuste suhteliselt suur osa. Kogukulutused on tüüpilised madala sissetulekuga perele: neist moodustab toit keskmiselt kolmandiku ja eluruum viiendiku. Veonduse, side ja kodukulude osa on praktiliselt võrdne, moodustades ligi 7% kulutustest, vabale ajale ja garderoobile kulutatakse sellest pisut vähem.

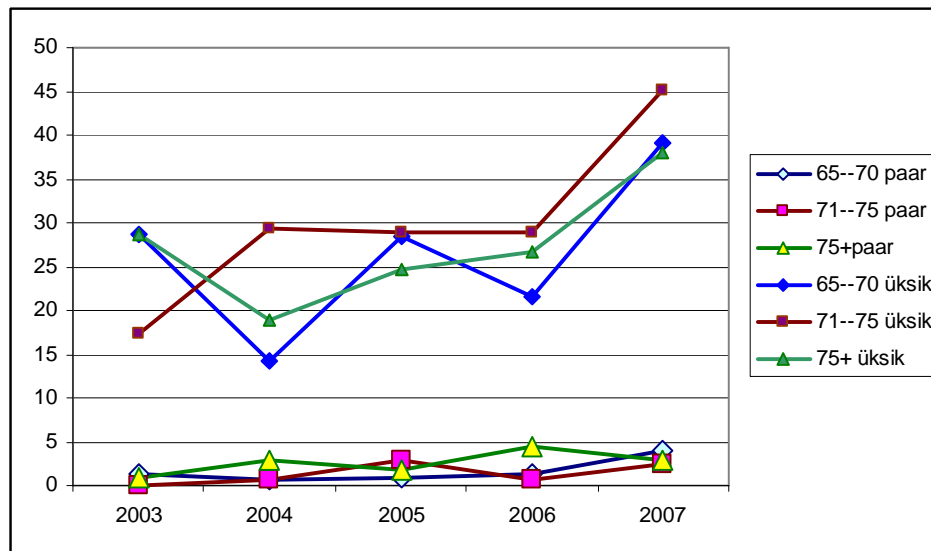
Eakad ja väga eakad

Analüüsimeks eakate leibkondade toimetulekut sõltuvalt nende vanusest jaotatakse nii üksikud eakad kui ka eakate paarid kolme vanuserühma: 65—70-aastased, 71—75-aastased ning üle 75-aastased (paaride puhul on määrav leibkonnapea vanus, kusjuures eeldatud on, et tegemist on paariga, kus mõlemad partnerid on vähemalt 65-aastased).

Tabel 10

	Arv	% leibkondadest
65—70 paar	25880	2,4
71—75 paar	21387	2,4
75+ paar	31714	1,6
65—70 üksik	13749	4,6
71—75 üksik	13388	3,8
75+ üksik	9018	5,6

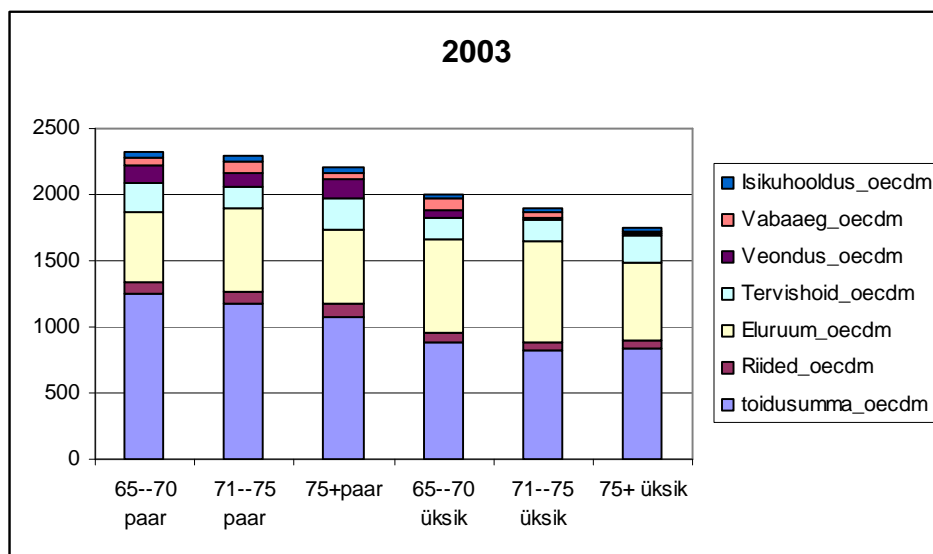
Analüüsitakse nende leibkondade vaesusriski aastate lõikes, vt joonis 112.

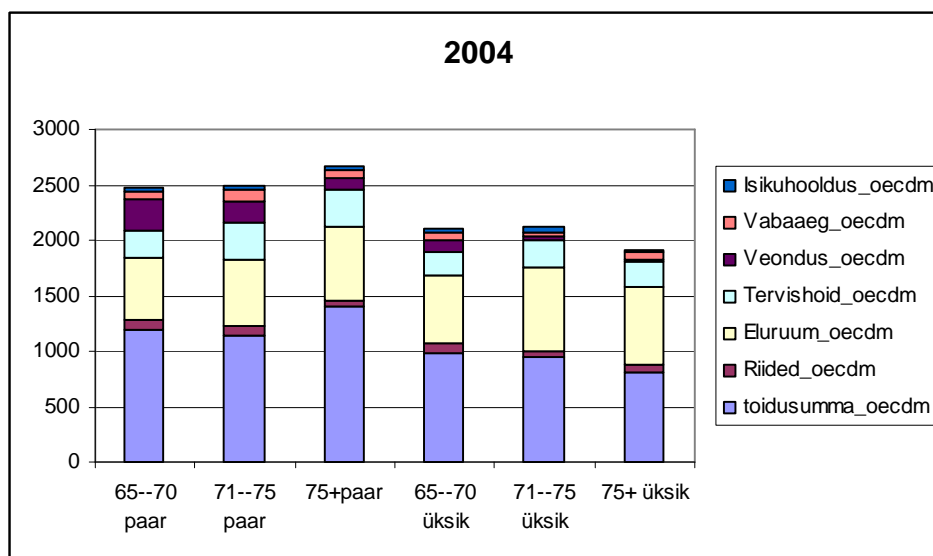
Joonis 112. Eakate leibkondade vaesusrisk

Selgus, et vanus ei mõjуста eakate leibkondade vaesusriski kuigi oluliselt, ent läbi aastate on eakate paarid suhteliselt vabad vaesusriskist, üksikeakad aga vägagi tundlikud vaesusriski suhtes, sest keskmine pensioni suurus on üsna lähedal suhtelise vaesuse piirile.

Eakate ekvaliseeritud tarbimisvõimalusi läbi aastate ilmestavad joonised 113—117, kusjuures käsitletud on vaid peamisi tarbimisvaldkondi. .

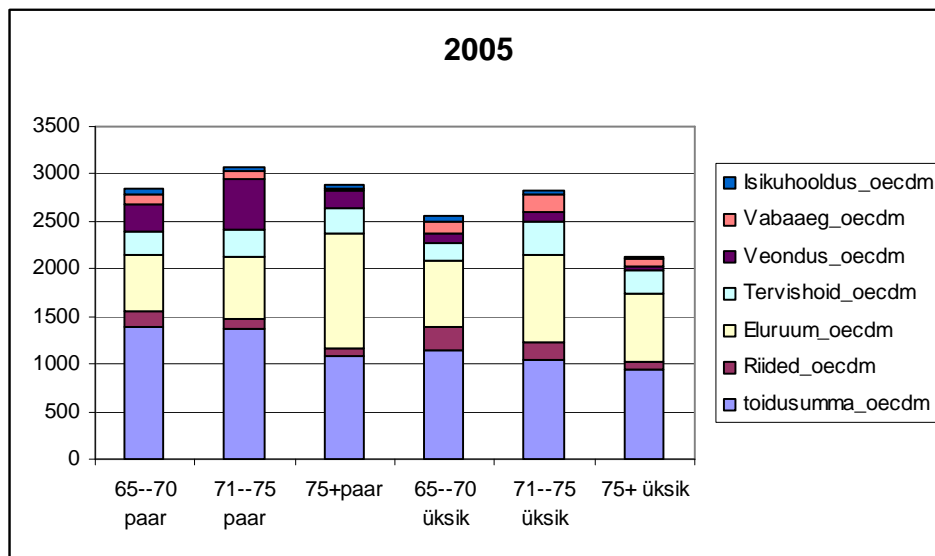

Joonis 113. Eakate ekvaliseeritud tarbimine olulisemate tarbimisgruppide lõikes sõltuvalt leibkonna suurusest ja leibkonnaliikmete vanusest, 2003

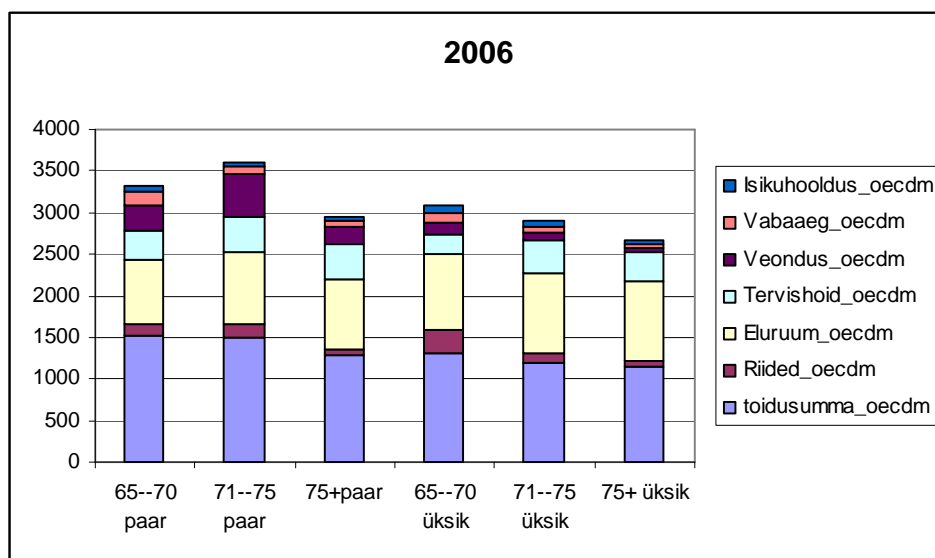

Joonis 114. Eakate ekvaliseeritud tarbimine olulisemate tarbimisgruppide lõikes sõltuvalt leibkonna suurusest ja leibkonnaliikmete vanusest, 2004

Üldise suundumusena ilmneb, et eakate paaril on tarbimisvõimalused mõnevõrra suuremad kui üksikeakal. Erinevuse vanuserühmade vahel on suhteliselt väikesed ja muutuvad pigem hüplikult.

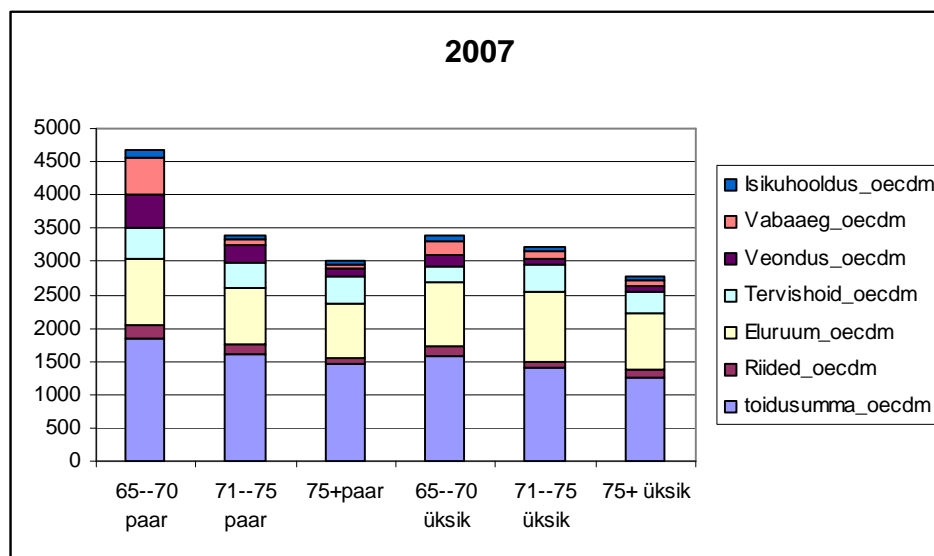

Joonis 115. Eakate ekvaliseeritud tarbimine olulisemate tarbimisgruppide lõikes sõltuvalt leibkonna suuruselt ja leibkonnaliikmete vanusest, 2005

Joonis 116. Eakate ekvaliseeritud tarbimine olulisemate tarbimisgruppide lõikes sõltuvalt leibkonna suuruselt ja leibkonnaliikmete vanusest, 2006

Kõigi eakate leibkonnatüüpide puhul kasvavad tarbimisvõimalused aasta-aastalt; kuigi kasv on mõnevõrra aeglasem kui kogutulu kasv ühiskonnas, ületab see märgatavalt THI kasvu. Mingeid olulisi erinevusi erinevas vanuses eakate vahel ei ilmne.

Joonis 117. Eakate ekvaliseeritud tarbimine olulisemate tarbimisgruppide lõikes sõltuvalt leibkonna suuruselt ja leibkonnaliikmete vanusest, 2007

Kokkuvõte

- Kõigile leibkonnatüüpidele on iseloomulik kiire sissetulekute kasv (nominaaltulu keskmine kasv 93%, reaaltulu keskmine kasv 63%) ja vastavalt ka tarbimise kasv.
- Peretoetuste ja vanemahüvitiste osa sissetulekute struktuuris on märgatav eriti 2- ja 3-lapselistes ühe töötajaga peredes.
- Toidutarbimise struktuur on peaaegu kõigis leibkonnatüüpides ühesugune, ka toidutarbimise mahud ei erine väga palju, mis kinnitab, et massilist alatoitlust või toiduvaliku kitsenemist ei esine ühegi leibkonnatüübi korral. Suurimad erinevused tulenevad restoranikülastuste erinevast mahust, mõnevõrra kõigub alkoholi- ja liha tarbimise maht (alkohol lasteta peredes suurem), (liha jõukamates peredes suurem).
- Kogutarbimise struktuuris on kõige suuremad erinevused transpordikulutuste osas: need on suuremad kahe töötajaga peres, samuti ka maal elavates peredes.
- Eakate pered moodustavad ülejäänutest täiesti erineva sissetulekute ja tarbimisstruktuuriga perede grupi. Sissetulekud moodustuvad peamiselt pensionidest, mille kasv on olnud aeglasem muude sissetulekute kasvust. Kulutuste struktuuris on väga oluline koht eluasemekulutustel, muud kulutused (transport, vaba aeg, garderoobikaubad) on väga väikesed.
- Eakate perede majanduslik tase ja vaesusrisk ei olene eakate vanusest, kuid vaesusrisk on väga palju pereliikmete arvust: (vähemalt) kaheliikmelises pensionäriperes on vaesusrisk praktiliselt olematu, üksikpensionäri vaesusriski tase seevastu on väga kõrge.
- Probleemse perede rühma moodustavad töötajateta lastega pered, neid on hinnanguliselt ca 5000—6000 (arv näitab kahanemistendentsi); nende puhul on sissetulekute struktuur väga kirju ning tarbimisvõimalused piiratud.

9. Sotsiaalpoliitika meetmed ja nende toime

Sotsiaalpoliitika meetmete mõju niihästi leibkondade käitumise suunamisele kui ka nende majandusliku olukorra parandamiseks ja vaesusest säästmiseks on analüüsitud reas uuringutes [2, 4, 12, 15], kuid enamasti ei õnnestu neis anda kvantitatiivseid hinnanguid uuritavate meetmete toimele. Käesolevas analüüsis tuginetakse hinnangute puhul Lisas 2 esitatud andmetabelitele.

Lapse kasvatamise hinna hinnang

Lapse kasvatamise hinda oleme varem korduvalt püüdnud hinnata, lähtudes kulutuste võrdlemisest lastega ning lasteta peredes [15]. Paratamatult on selline meetod mõnevõrra ebatäpne, sest suuresti sõltuvad kulutused vastava ressursi olemasolust ning selle tõttu ei saa välistada lasteta perede intensiivsemaid kulutusi võrreldes lastega peredega. Ka teine tee – kulutuste summeerimine, mida kasutasime [23] – ei ole samal põhjal väga töökindel. Käesolevas uuringus valisime kolmanda tee – lähtusime laste tarbimise osast leibkonna tarbimiskulutustes nii nagu see on hinnatud OECD poolt. Kuigi ka selle meetodi puhul võib tekkida vaieldavusi, on selle eeliseks suurem stabiilsus (kasutatakse suuremat algmaterjali) ja rahvusvaheline võrreldavus. Meetodi plussiks on ka kahe hinnangu saamine (vastavalt kahele OECD hinnangule), mida võib käsitleda keskmise alumise ja ülemise piirina.

OECD modifitseeritud tarbimiskaalude järgi

Lapse kasvatamise hinna hindamisel lähtume OECD tarbimiskaaludest ja 2007. aasta reaalsest kulutustest.

Tegelik keskmine ekvaliseeritud kulutus esimese leibkonnaliikme kohta Eestis 2007. aastal oli 7446 krooni. Selle põhjal kujuneb lapse ülalpidamise hinnang (kuni 20-aastaseks saamiseni) järgmiselt:

- 14 aastat (kuni lapse 14-aastaseks saamiseni) on tema tarbimiskaal 0,3;
- 6 aastat (14 aastast kuni 20-aastaseks saamiseni on tema tarbimiskaal 0,5;
- Kokku on lapse kulutuste hinnanguks $12 \times (14 \times 0,3 + 6 \times 0,5) \times 7446 = 643\,334$ krooni, kusjuures on eeldatud, et lähema 20 aasta jooksul püsivad kõik hinnad täpselt 2007. aasta tasemel ning leibkondade tarbimine leibkonnaliikmete vahel jaguneb vastavalt OECD modifitseeritud tarbimiskaaludele.

OECD traditsiooniliste tarbimiskaalude järgi

Tegelik keskmine ekvaliseeritud kulutus esimese leibkonnaliikme kohta Eestis 2007. aastal oli neid tarbimiskaale [13] arvestades 6563,66 krooni. Selle põhjal lapse ülalpidamise hinnang (kuni 20-aastaseks saamiseni) kujuneks järgmiselt:

- 16 aastat (kuni lapse 16-aastaseks saamiseni) on tema tarbimiskaal 0,5;
- 4 aastat (16 aastast kuni 20-aastaseks saamiseni on tema tarbimiskaal 0,7;
- Kokku on lapse kulutuste hinnanguks $12 \times (16 \times 0,5 + 4 \times 0,7) \times 6563 = 850\,560$ krooni, kusjuures on eeldatud, et lähema 20 aasta jooksul püsivad kõik hinnad täpselt 2007. aasta tasemel ning leibkondade tarbimine leibkonnaliikmete vahel jaguneb vastavalt OECD traditsioonilistele tarbimiskaaludele.

Ootuspäraselt on viimane hinnang suurem, sest arvestab lapse tarbimist suurema kaaluga. Tegelik hinnang on ilmselt kahe antud hinnangu vahel. Analüüside põhjal [vt 13, 15, 17] sobivad OECD traditsioonilised tarbimiskaalud Eesti praeguste oludega mõnevõrra paremini kui modifitseeritud tarbimiskaalud. Seega võib oletada, et eeldades hindade ja kulutuste stabiliseerumist 2007. aasta tasemel oleks lapse kasvatamise hinnaks (sünnist kuni 20-aastaseks saamiseni) Eesti keskmise standardi kohaselt ca 750 000—800 000 krooni.

Lapse hind arvestades THI muutusi

Loomulikult ei ole eeldus kõigi kulutuste püsimisest 2007. aasta hindade tasemel reaalne. Muudame arvutusi, arvestades iga-aastast 3%list hinnatõusu. Niisugune hinnatõusu arvestus on tavaline ka mitmesugustes kindlustusarvutustes, vt tabel ..

Tabel 11. Oletatavatest tarbijahinna muutusest põhjustatud hinnamuutused aastail 2007—2026

Aasta	Aastate vahe	Väärtus	Summa
2007	0	1	
2008	1	1,03	
2009	2	1,0609	
2010	3	1,09273	
2011	4	1,12551	
2012	5	1,15927	
2013	6	1,19405	
2014	7	1,22987	
2015	8	1,26677	
2016	9	1,30477	
2017	10	1,34392	
2018	11	1,38423	
2019	12	1,42576	
2020	13	1,46853	17,0863
2021	14	1,51259	
2022	15	1,55797	20,1569
2023	16	1,60471	
2024	17	1,65285	
2025	18	1,70243	
2026	19	1,75351	26,8704

Esitatud tabelit võib näitlikustada nii, et kolmandas veerus on 1-kroonise eseme keskmine hind erinevatel aastatel. Neljandas veerus on arvutatud mõned abisummad.

Lihtsuse mõttes oletame, et laps sündis 1. jaanuaril 2007 ja saab 20-aastaseks 1. jaanuaril 2027, seega on meil tarvis arvestada hinnamuutusi aastail 2008—2026.

Lähtudes *OECD modifitseeritud tarbimiskaaludest* leiame lapse kulutused kuni tema 14-nda sünnipäevani, liites tabeli kolmanda veeru arvud kuni aastani 2020, korrutades

saadud summa teguriga 0,3 ja ülejäänud arvude summa teguriga 0,5 ning arvestades 2007. aasta ekvaliseeritud tarbimist suuruses 7446 krooni:

- kuni lapse 14-aastaseks saamiseni on tema peale kulunud $12 \times 17,0863 \times 0,3 \times 7446 = 458\,000$ krooni;
- järgmise 6 aasta jooksul on lapse peale kulunud $12 \times (26,8704 - 17,0863) \times 0,5 \times 7446 = 4371\,000$ krooni;
- Kokku on lapse kulutuste hinnanguks 895 000 krooni, kusjuures on eeldatud, et lähema 20 aasta jooksul on hindade kasv konstantselt 3% aastas ning leibkondade tarbimine leibkonnaliikmete vahel jaguneb vastavalt OECD modifitseeritud tarbimiskaaludele.

Lähtudes OECD traditsioonilistest tarbimiskaaludest leiame lapse kulutused kuni tema 16-nda sünnipäevani, liites tabeli kolmanda veeru arvud kuni aastani 2022, korrutades saadud summa teguriga 0,5 ja ülejäänud arvude summa teguriga 0,7 ning arvestades 2007. aasta ekvaliseeritud tarbimist suuruses 6563,7 krooni:

- kuni lapse 14-aastaseks saamiseni on tema peale kulunud $12 \times 20,1569 \times 0,5 \times 6563,7 = 793823$ krooni;
- järgmise 6 aasta jooksul on lapse peale kulunud $12 \times (26,8704 - 20,1569) \times 0,7 \times 6563,7 = 370149$ krooni;
- Kokku on lapse kulutuste hinnanguks 1164000 krooni, kusjuures on eeldatud, et lähema 20 aasta jooksul on hindade kasv konstantselt 3% aastas ning leibkondade tarbimine leibkonnaliikmete vahel jaguneb vastavalt OECD traditsioonilistele tarbimiskaaludele.

Seega, arvestades hinnatõusu, tuleks 2007. aasta keskmisel tasemel lapse 20-aastaseks kasvatamise kulutuste suuruseks 1 –1,1 miljonit krooni. Tõenäoliselt on see summa siiski veel suurem, sest tarbimiskulutused kasvavad mitte üksnes hinnatõusu, vaid veelgi enam tarbimise muutuste (uued võimalused, kvaliteetsemad tooted jne) arvel.

Käesolevasse arvutusesse ei ole juurde arvestatud vanemate poolt lapse kasvatamisel tehtavat tööd ega ka saamata jäänud töötasu.

Peretoetuste mõju lastega pere majanduslikule olukorrale

Käesoleva uuringu üks eesmärgi on leida kõigi nende peretoetuste mõju lastega pere majandusolukorrale. Peretoetuste mõju kohta on viimasel kümnendil tehtud rida uurimusi [2, 8, 9, 22, 24—26], enamus neist kinnitab kvalitatiivselt mõju olemasolu, kuid valdkonna keerukuse tõttu on kvantitatiivsete hinnangute andmine siiski üpris tagasihoidlik. Erandiks on Andres Võrgu ja Alari Pauluse mikrosimulatsioonide abil teostatud uuring [24], mis annab kvantitatiivsed hinnangud mitmete peretoetuste toimele, pidades siinjuures silmas nimelt vaesuse vähenemist lastega peredes ja hinnates loetletud meetmete kuluefektiivsust¹⁰ nimelt vaesuse vähendamise aspektist.

¹⁰ $\text{Meetme kuluefektiivsus} = \frac{\text{Vaesus ilma meetmeta (\%)} - \text{Vaesus koos meetmega (\%)}}{\text{Meetme maksumus}}$

A. Võrgu ja A. Pauluse analüüsis [24] on kirjutatud: „Analüüs näitas, et riiklikud peretoetused, vanemahüvitis ning täiendav maksuvaba tulu laste arvu järgi kokku vähendasid aastatel 2000-2007 suhtelisest vaesuspiirist allpool elavate laste osakaalu peaaegu kolmandiku võrra (ligi 20 tuhat last) ehk suurusjärgus 8- 10 protsendipunkti. Näiteks kulus 2006. aastal laste suhtelise vaesuse vähendamiseks ühe protsendipunkti võrra ligi 300 miljonit krooni. Toetused on enam vähendanud paljulapseliste perede vaesust, suhteliselt väiksem mõju on olnud üksikvanemaga peredele. Kuni 2006. aastani kehtinud poliitikameetmetest jõudis kõige enam vaeste peredeni kolme ja enama lapsega perede toetus. Suhteliselt palju jõudis vaeste peredeni ka üksikvanema toetusest. Kõige vähem said vaesed pered osa täiendavast maksuvabast tulust laste arvu järgi, eriti pärast selle rakendumist alates teisest lapsest. Paljulapseliste perede toetus on ühtlasi kõige kuluefektiivsem laste vaesuse vähendamisel. Kõige väiksema kuluefektiivsusega on aga vanemahüvitis ja maksuvaba tulu teisest lapsest. Analüüsitud lisameetmetest, võrrelduna 2007. aasta II poolaastast kehtima hakkavate reeglitega, olid vaesuse vähendamisel kõige kuluefektiivsemad paljulapseliste peredele suunatud meetmed, nt lapsetoetuse tõstmine alates kolmandast lapsest. Vähemefektiivsem oleks lapsehooldustasu tõstmine ning kõige ebaefektiivsem täiendav maksuvaba tulu esimeselt lapselt.“

Käesoleva uuringu eesmärk on mõnevõrra teine – siin ei keskenduta mitte peamiselt vaesuse leevendamisele, vaid peetakse silmas ka mittevaste leibkondade elujärje ning selle kaudu ka elukvaliteedi parandamist. Kasutades leibkondade andi antud andmeid on võimalik otseselt hinnata erinevate toetuste mõju erinevat tüüpi perede sissetulekute struktuuris sedavõrd, kui detailselt vastavad sissetulekud on respondentide päevikutes märgitud (tõenäoline on teatav alahinnang). Lisaks sellele on tehtud ka mõningaid kaudseid hinnanguid.

Alustame lühiülevaatega olulisematest peretoetustest.

Peretoetuste süsteem Eestis

Sotsiaalministeeriumi andmetel [7] on peretoetuste liigid järgmised:

- lapse sünnitoetus,
- lapsetoetus,
- lapsehooldustasu,
- üksikvanema lapse toetus,
- ajateenija lapse toetus,
- lapse koolitoetus,
- eestkostetava või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus,
- elluastumistoetus,
- lapsendamistoetus ning
- seitsme- ja enamalapselise pere vanema toetus.

Riik maksab peretoetusi kõigile lastele kuni nende 16-aastaseks saamiseni. Kui laps õpib põhikoolis, gümnaasiumis või põhikooli baasil kutseõppeasutuses, siis on tal õigus saada peretoetusi kuni 19. eluaastani.

Maksusoodustusi tehakse lastega peredele kahel viisil.

- Esiteks võivad Eestis elavad inimesed oma aastasest tulust maha arvata alla 26-aastase lapse või ülalpeetava koolituskulud (kaasa arvatud õppelaenu intressid).
- Teiseks võib üks lapse vanematest (või last ülalpidav inimene) maksustamisperioodi tulust maha arvata täiendavat maksuvaba tulu iga kuni 17-aastase lapse kohta alates teisest lapsest.

Sisuliselt kuulub peretoetuste hulka ka vanemahüvitis, mida pole küll õige toetusena käsitleda (kompenseerib vanema saamata jäänud töötasu, st on vahetult suunatud vanemale), kuid mille toime on teatava määrani sarnane peretoetustega.

Riiklik peretoetus ja selle mõju perede majanduslikule seisundile

Riiklik peretoetuste seadus [10] sätestab:

- ***Igakuiselt makstavad peretoetused*** on:
 - 1) lapsetoetus;
 - 2) lapsehooldustasu;
 - 3) üksikvanema lapse toetus;
 - 4) ajateenija lapse toetus;
 - 5) eestkostel või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus;
 - 6) seitsme- ja enamalapselise pere vanema toetus.

(2) ***Ühekordselt makstavad peretoetused*** on:

- 1) sünnitoetus;
- 2) lapsendamistoetus;
- 3) elluastumistoetus.

(3) ***Kord aastas makstav peretoetus*** on koolitoetus.

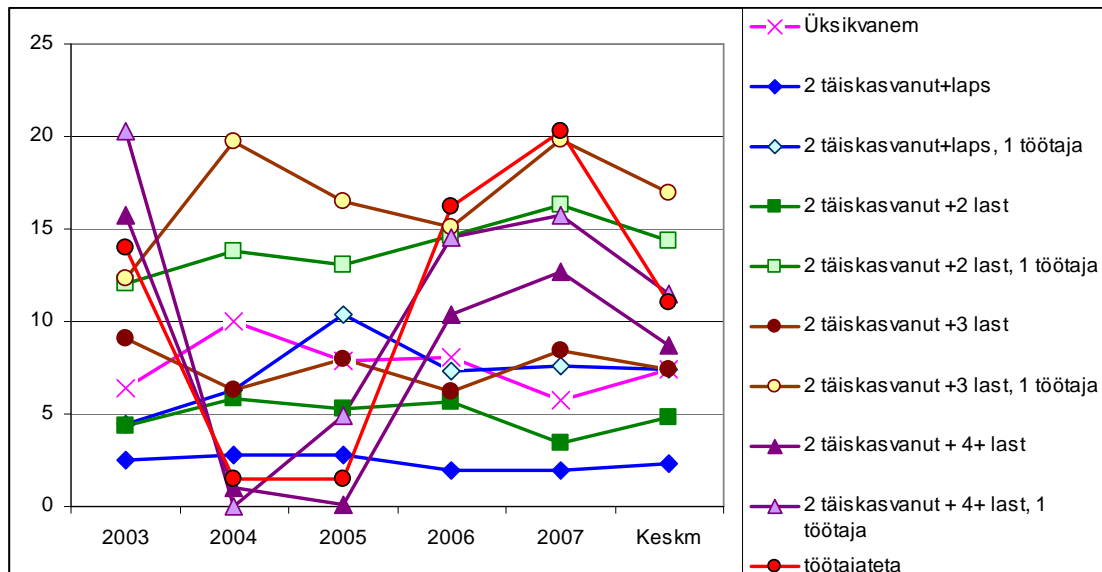
Lapsetoetust makstakse pere esimese ja teise lapse kohta kahekordses lapsetoetuse määras, kolmanda ja iga järgmise lapse kohta kuuekordses lapsetoetuse määras.

Peretoetuste seadust, mis kehtib alates 2001. aastast, on uuringuperioodi jooksul korduvalt parandatud, enamasti toetuste suurendamise ja toetuse saajate ringi suurendamise suunas; viimane parandus jõustus 1.07.2008; see asjaolu raskendab märgatavalt toetuste mõju kvantitatiivset arvestamist.

Peretoetustest on uuringupäevikutes eraldi välja toodud lapsetoetus; sellega on ühendatud ka sünni, lapsehooldus-, kooli-, üksikvanema jt lastele suunatud toetuse liigid. Niisugune ühendamine on otstarbekas, sest tegemist on kogupopulatsiooni seisukohalt suhteliselt väikeste summadega; liiatigi ei ole (nende üheaegse väljamaksmise tõttu; mis on seaduses märgitud) inimestel lihtne neid eristada. Paratamatult tuleb arvestada ka sissetulekute alamärkimist küsitlusuuringutes (nt unustamise tõttu). Uuringu [24] hinnangul on LEU andmetes üldiselt peretoetuste summa aastail 2003—2005 ca 15% võrra alahinnatud.

Mikrosimulatsiooni meetodil selgitatakse töös [24], et tänu riiklikele peretoetustele vähenes suhtelises vaesuses olevate laste osakaal aastail 2000—2007 ligi 10% võrra – 29%-lt 19%-ni (võrreldakse vaesusrisiki ilma sotsiaaltoetusteta ja tegelikkuses), kusjuures suurim on meetme mõju paljulapselistes peredes.

Uuringuandmeid esitab lisatud joonis 118. Jättes kõrvale valikuuringute juhuslikkusest ja valimite suhtelisest väiksusest tulenevad kõikumised, saame teha järgmised järeldused:

Joonis 118. Lastetoetuste osakaal leibkonna sissetulekus

- Lastetoetused moodustavad olulise osa (keskmiselt vähemalt 15%) niisuguste perede sissetulekutest, kus on vähemalt 2 last ja kus töötab ainult üks vanematest.
- Lastetoetused moodustavad keskmiselt vastavalt 7% üksikvanema pere ja 11% töötajateta lastega pere sissetulekutest.
- Kahe töötajaga peredes on lastetoetuse osakaal keskmiselt võrdlemisi väike, kuid suureneb arvestatavalt laste arvu suurenedes (vastavalt 2,3, 4,8, 7,4 ja 8,7 % sissetulekutest).
- Kahe töötajaga perede puhul on lastetoetuste osakaal pere sissetulekute struktuuris vaatlusperioodi vältel kahanenud (ilmselt muude sissetulekute kiire kasvu tagajärjel).
- Lastetoetuste osakaal leibkondade sissetulekute struktuuris on vaatlusperioodi jooksul kasvanud peredes, kus on ainult üks leivateenija (kasv 35—70%) või pole neid ühtegi (kasv 45%).

Seega tuleb kinnitada lastetoetuste tõhusust, kusjuures toime on selektiivne ja tõhusam madalamate sissetulekute pere puhul.

Vanemahüvitis

Vanemahüvitist hakati Eestis maksma 1.jaanuaril 2004, [21].

Vanemahüvitise seaduse eesmärk on aidata kaasa töö- ja pereelu ühitamisele. Vanemahüvitisega säilitatakse lapsevanemale eelmise kalendriaasta keskmine töötasu, kuna vanem katkestab seoses lapse eest hoolitsemisega ajutiselt töötamise.

Õigus saada vanemahüvitist on last kasvataval vanemal, lapsendajal, võõrasvanemal, eestkostjal või hooldajal, kes on Eesti alaline elanik või Eestis tähtajalise elamisloa alusel elaval välismaalane.

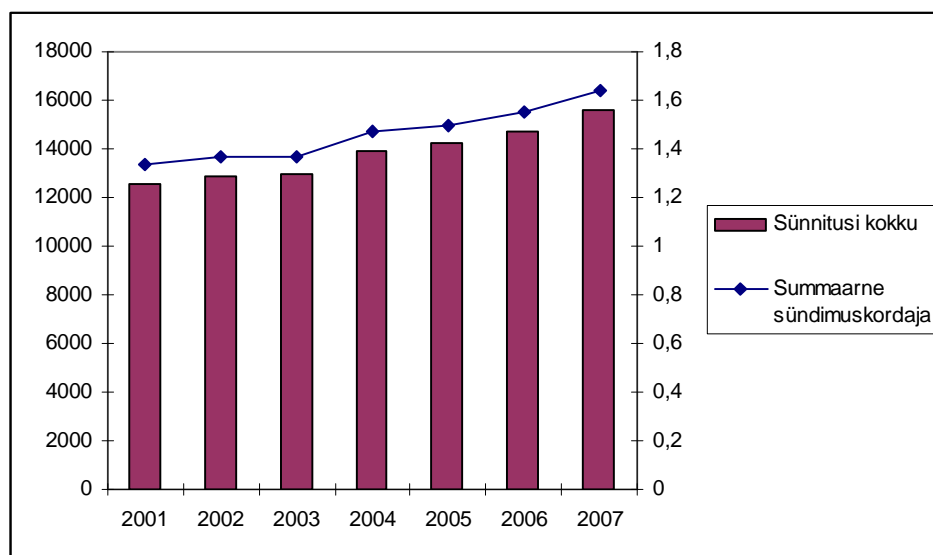
Alates 1. septembrist on lapse isal õigus vanemahüvitisele, kui laps on saanud 70 päeva vanuseks. Kui esimene hüvitise saaja on isa, tuleb emal tõendada, et ta ei ole lapsehoolduspuhkusel.

Vanemahüvitise saamise periood. Õigus vanemahüvitisele algab rasedus- ja sünnituspuhkuse lõpupäevale järgnevast päevast. Kui ema ei saanud rasedus- ja sünnituspuhkust, tekib õigus vanemahüvitisele alates lapse sünnist. Õigus vanemahüvitisele lõpeb, kui rasedus- ja sünnituspuhkusele jäämisest on täitunud 455 päeva, alates 2008. aastast 575 päeva.

Vanemahüvitise suuruse arvutamine. Vanemahüvitis arvutatakse hüvitisele õiguse tekkimise päevale eelnenud kalendriaasta sotsiaalmaksuga maksustatud tulude järgi. Tuluna arvestatakse töist Eestis sotsiaalmaksuga maksustatud tulu. Kui sotsiaalmaksu on inimese eest maksnud riik, siis seda ei arvestata töise tuluna. Samuti ei arvestata välisriikides teenitud tulu, millelt pole Eestis sotsiaalmaksu makstud. Aastatulu jagatakse 12 kuuga, kuid 12 kuust lahutatakse eelnevalt päevad, mil vanem oli haiguslehel, hoolduslehel või rasedus- ja sünnituspuhkusel. Jagatis ongi vanemahüvitise suurus. Kui vanem ei töötanud hüvitisele õiguse tekkimisele eelnenud aastal, siis makstakse vanemahüvitist hüvitise määras, mis 2008. aastal on 3600 krooni. Kui vanem nimetatud aastal töötas, kuid tema keskmine sissetulek jäi alla alampalga, makstakse vanemahüvitist alampalga määras. 2008. aasta alampalk on 4350 krooni. Vanemahüvitise ülempiiriks on üle-eelmise aasta kolmekordne keskmine palk. 2008. aasta ülempiiriks on 25 209 krooni.

Vanemahüvitise mõju sündimuskäitumisele

Vanemahüvitise oluliseks eesmärgiks oli perede prokreatiivse käitumise muutmine; ilmselt teatud määral on see meede oodatud eemärki ka täitnud, vt joonis 119 (andmed [28]).

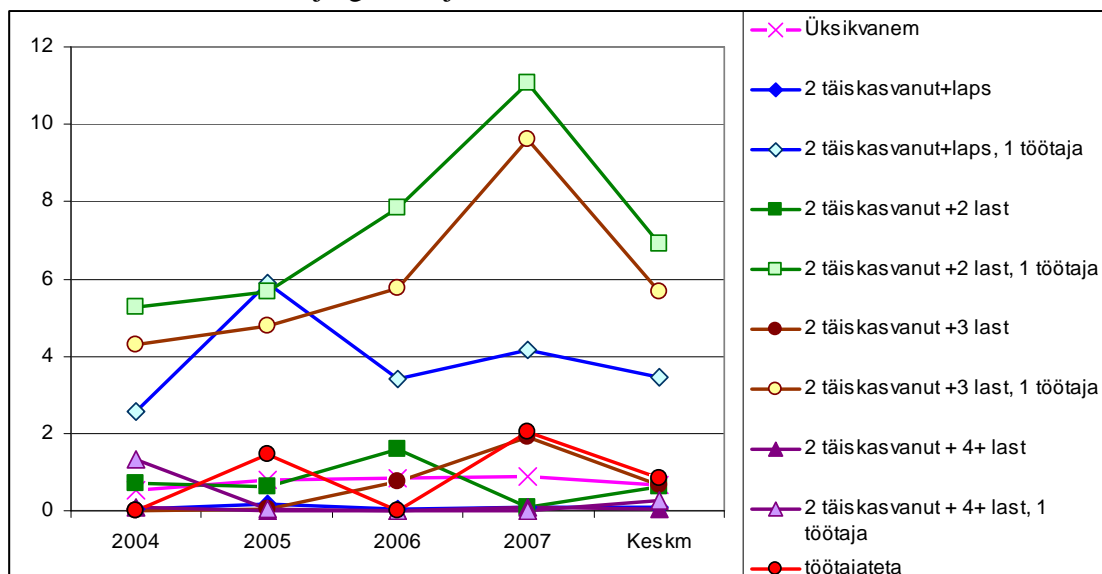

Joonis 119. Sündimuste arvu ja summaarse sündimuskordaja dünaamika

Siinjuures on oluline märkida, et alates 2004. aastast kasvas mitte üksnes vastsündinute arv, vaid ka sündimuskäitumist iseloomustav summaarne sündimuskordaja¹¹. Väga jämeda ja naiivse hinnangu lisandunud laste arvule saaksime, kui võrdleksime sündide arvu aastail 2004—2007 keskmise sündide arvuga aastail 2001—2003; niisugune arvutus annaks lisandunud laste arvuks viie aasta jooksul (kaasa arvatud 2008) ca 10 000. Võrreldes teiste siirderiikidega [30, 31] saame tõdeda, et sündimus on kõikjal tõusma hakanud, kuid kuna Eestis on tõus olnud suhteliselt kiire, on tõenäoliselt siin oma osa ka vanemahüvitisel. Kaudselt tõestab vanemahüvitise toimet ka abordiotsuste suhteliselt järsk vähenemine alates 2004. aastast, mis selgub Meditsiinilise Sünniregistri ja Raseduskatkestuste Andmekogu [29] süvaanalüüsist.

Vanemahüvitise mõju leibkonna majandusolukorrale

Vanemahüvitise erinevaid mõjusid on analüüsitud töödes [1, 2 ja 22]. Käesoleva uuringu põhieesmärgiks olevat toetuste ning hüvitiste majanduslikku mõju iseloomustab joonis 120, millest tulenevad alljärgnevad järeldused:

Joonis 120. Vanemahüvitise osakaal leibkonna sissetulekus

- Vanemahüvitise mõju on suurim lastega perele, kus töötab üks vanematest; niisuguse 2- ja 3-lapselise pere puhul ulatub vanemahüvitise osakaal kümnendikuni leibkonna keskmisest kogusissetulekust;
- Vanemahüvitise mõju (sissetuleku osana) on pidevalt suurenenud;
- Suhteliselt väike on vanemahüvitise mõju ühelapseliste perede, kuid üllatuslikult ka lasterikaste perede puhul.
- Ootuspäraselt on vanemahüvitise mõju väike kahe töötajaga peredes, mis tegelikult ei kuulu otseselt selle hüvitise sihtrühma.

¹¹ Summaarne sündimuskordaja näitab keskmiselt naise poolt elu jooksul sünnitatud laste arvu eeldusel, et sündimuskäitumine jääb tema viljaka ea lõpuni vaatlusaasta tasemele.

- See tõsiasi, et vanemahüvitise mõju on väike niihästi üksikvanema peres kui ka ilma töötajateta lastega peres näitab, et selle hüvitise kasutamine sissetulekuallikana (mida eelnevalt kardeti) kas puudub täielikult või on marginaalne.

Teised sotsiaaltoetused

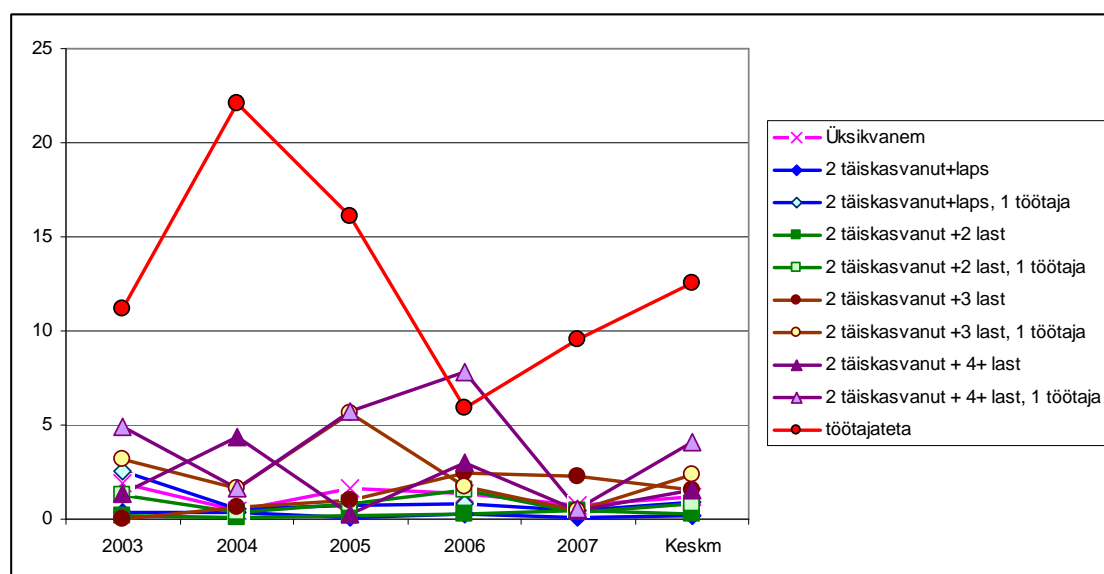
Toimetulekutoetus on riigi abi puudusekannatajatele, mida maksab kohalik omavalitsus. Puuduse leevendamiseks kasutavad kohalikud omavalitsused vastavalt olukorrale nii sotsiaalteenuseid kui ka muud sotsiaalabi. Toimetulekutoetust makstakse siis, kui kõik muud vaesuse ja puuduse leevendamise abinõud ei ole olnud efektiivsed.

Toimetulekupiiri suuruse kehtestab Riigikogu riigieelarves. Seda arvestatakse üksi elavale inimesele või perekonna esimesele liikmele igaks eelarveaastaks. Perekonna teise ja iga järgneva liikme toimetulekupiir on 80% perekonna esimese liikme toimetulekupiiri suuruselt.

Vastavalt 2008. aasta riigieelarve seadusele on toimetulekupiiri määr 1000 krooni kuus üksi elavale inimesele või perekonna esimesele liikmele ning 800 krooni pere teisele ja igale järgnevale liikmele. Toimetulekupiiri kehtestamisel lähtutakse minimaalsest tarbimiskuludest toidule, riietusele ja jalanõudele ning muudele kaupadele ja teenustele esmavajaduste rahuldamiseks.

Sotsiaalhoolekande seadus sätestab kohaliku omavalitsuse õiguse toimetulekutoetust mitte määrata tööealisele ja töövõimelisele inimesele, kes ei õpi ega tööta ning on korduvalt ilma mõjuva põhjuseta keeldunud pakutud sobivast tööst.

Toimetulekutoetust on käesolevas uuringus käsitletud ühena muudest sotsiaaltoetustest.

Joonis 121. Sotsiaaltoetuste osa erinevate leibkonnatüüpide sissetulekutest

Jooniselt 121 ilmneb, et teisi sotsiaaltoetusi (sh ilmselt ka toimetulekutoetust) on kasutanud põhiliselt kõige probleemsemad pered – töötajateta lastega pered (nende korral moodustab see keskmiselt 12,5% kõigist sissetulekutest) ning ühe töötajaga lasterikkad pered (4%). Ühtlasi selgub, et suure osa leibkonnatüüpide puhul jääb muude sotsiaaltoetuste osa alla 1%, ulatudes üksikvanema ja lasterikaste perede puhul 1—2% n.

Tulumaks ja selle alandamise toime perede sissetulekutele

Tulumaksu määr, välja arvatud lõikes 2 ning § 43 lõikes 4 nimetatud juhtudel, on:

- 1) 2006. aastal 23%;
- 2) 2007. aastal 22%;
- 3) 2008. aastal 21%.

23¹. Täiendav maksuvaba tulu kahe ja enama lapse korral:

(1) Lapse üks residendist vanem, eestkostja või muu last ülalpidav isik perekonnaseaduse § 60, 65, 67 või 97 tähenduses, kes peab üleval kahte või enamat alaealist last, võib maksustamisperioodi tulust maha arvata täiendava maksuvaba tulu iga kuni 17 aasta vanuse lapse kohta, alates teisest lapsest.

(2) Lõikes 1 sätestatud täiendavat maksuvaba tulu rakendatakse teise ja iga järgneva lapse kohta osas, mille võrra lapse maksustatav tulu on väiksem maksustamisperioodi maksuvabast tulust (§ 23).

(3) Lõikes 1 sätestatud täiendavat maksuvaba tulu rakendatakse alates lapse sündimise, eestkostja määramise või ülalpidamiskohustuse tekkimise aastast kuni lõikes 1 nimetatud lapse 17-aastaseks saamise aastani (kaasa arvatud).

(4) Vaidluse korral loetakse last ülalpidavaks isikuks lõike 1 tähenduses isikut, kellele makstakse riiklike peretoetuste seaduse (RT I 2001, 95, 587; 2002, 61, 375) §-s 5 sätestatud lapsetoetust.

Kahjuks tuleb tõdeda, et tulumaksuvabastustest saadava lisatulu hindamiseks pole ka käesolevas aruandes vajalikku alusmaterjali, sest LEU andmetes on tagastatud tulumaks muude tulude hulgas koos loteriivõitude, laenu ja muu taolisega. Kuna pole selge, kui suur osa peredest seda meedet üldse kasutas, ei õnnestunud selle meetme mõju hinnata ka uuringus [24].

Siiski, analüüsid „muude tulude“ dünaamikat aastate lõikes, selgus, et kahe töötajaga peredes suurenes aastaks 2007 võrreldes aastaga 2003 „muu tulu“ osakaal ühelapselises peres 7% võrra, kahe- ja kolmelapselises peres 14% võrra. On võimalik, et sellest suurenemisest teatava osa moodustab ka laste arvel saadud tulumaksusoodustus. Muudes peredes andmete suure varieeruvuse tõttu selget suundumust ei ilmnenud. Vaadeldud peredes moodustab „muu tulu“ 1,9—2,7% sissetulekute struktuurist.

Kokkuvõte

- Hinnanguline lapse kasvatamise maksumus kuni 20-aastaseks saamiseni on Eesti 2007. aasta perede keskmise elustandardi jälgimisel ning hindade püsivust eeldades 750 000 –800 000 krooni. Hinna sisse ei ole arvestatud vanemate saamatajäänud töötasu.
- Kui eeldada hindade tõusu aastas 3% võrra, oleks lapse 20-aastaseks kasvatamise maksumus (samadel tingimustel 1—1,1 miljonit krooni).

- Peretoetused (lapsetoetus ja sellega seotud toetused) mõjustavad lastega perede sissetulekuid üldiselt seda rohkem, mida rohkem on peres lapsi. Vaatlusperioodi vältel on lastetoetuste mõju ühe leivateenijaga peredele üldiselt suurenenud, kahe leivateenijaga perele aga kahanenud. Keskmiselt moodustab 2—3 lapselises ühe töötajaga peres lastetoetus ca 15% pere sissetulekutest.
- Vanemahüvitise mõju ilmneb samuti kõige selgemalt 2—3-lapselises ühe töötajaga peres, kus see moodustab ca 10% pere sissetulekutest. Vanemahüvitiste mõju leibkondade sissetulekutele on toimimisaastate jooksul suurenenud.
- On alust siduda vanemahüvitisega ka sündimuse suurenemist vaatlusperioodil.
- Muude sotsiaaltoetuste osatähtsus enamuse lastega leibkondade sissetulekus on väga väike. Erandiks on töötajateta lastega pered, kelle sissetulekutest keskmiselt kaheksandik tuleb sotsiaaltoetustest.
- Tulumaksusoodustuste mõju on raske hinnata vajalik andmestiku puudumise tõttu. Võib oletada, et selle meetme mõju jääb 1% piiridesse leibkondade sissetulekutest.

10. Üldine kokkuvõte ja järeldused

Vaatlusaluse viie aasta jooksul on Eesti perede elujärg kiiresti paranenud. Kasv on olnud kiirem ja üldisem kui ühelgi varasemal ajaperioodil. Muutuste taustaks on positiivsed muutused ühiskonna elus: tööpuudus kahanes 2007. aasta lõpuks praktiliselt miinimumtasemele, kõrgharidust omandas rohkem noori kui varem, sündimus kasvas pidevalt, ületades juba Euroopa keskmist taset (kuigi jääb 20% võrra allapoole taastetaset). Ka rändepoliitikas algas stabiliseerumine, lahkujate ja saabujate arvud lähenesid ja välismaalt pöördus tagasi rohkesti eestlasi.

Sissetulekute struktuur ja dünaamika

Leibkondade nominaalsissetulekud suurenesid 2003st aastast 2007 aastani keskmiselt 94% võrra, kuid kuna tarbijahinna indeks kasvas samal ajal 19% võrra, siis suurenesid sissetulekud (taandatuna 2003. aasta hindadele) 63% võrra. See lõi eelduse ka tarbimiskulutuste küllalt kiireks kasvuks.

Põhiline sissetuleku kasv tuleneb palgatulu kasvust, selle osatähtsus sissetulekute struktuuris on suurenenud 67%lt 71%ni. Palgatulu kasvu põhjustab ühelt poolt kiire palga kasv, kuid ka palgasaaajate arvu suurenemine aastast 2003 aastani 2007.

Märkimisväärselt ei suurenenud leibkondade tulu ettevõtlustulu ega ka omanditulu suurenemise arvel: nähtavasti on need Eesti ühiskonnas veel suhteliselt vähe esindatud ja valikuuringu põhjal ei ole võimalik nende kohta veenvaid järeldusi teha.

Pensionid kasvasid vaatlusperioodil palkadest mõnevõrra vähem, ent ka nende puhul ulatus reaalkasv ligi 50%ni.

Kulutuste struktuur ja dünaamika

Märkimisväärselt väheneb seos sissetuleku ja kulutuse vahel, mis näitab teatavat elustiili muutust (ei elata *peost suhu*). Ilmneb ka, et leibkondade kulutuste kasv on mõnevõrra tagasihoidlikum sissetulekute kasvust.

Toidutarbimise osas on välja kujunenud väga ühtlane toiduainete rühmade vaheline kulutuste struktuur, mis peadib lihakaubaga (viiendik kulutustest), järgnevad piimatooted, leib-sai, aedviljad jne. Tähelepanuväärne on tõik, et seda struktuuri jälgivad erinevad leibkonnatüübid üldiselt väga täpselt hoolimata sissetulekute suurusest. See näitab, et ühegi leibkonnatüübi puhul ei saa olla märkimisväärselt leibkondi, kes oluliselt säästaksid leibkonnaliikmete toidu arvelt.

Toidukulutuste kasv on aeglasem kogukulutuste kasvust, seetõttu on toidukulutuste osa langenud 2007 aastaks alla veerandi kogukulutustest, üksnes pensionäriperedel on see kolmandiku lähedal, töötajatega peredel aga moodustab kogukulutustest vaid viiendiku. Ka see näitaja kõneleb perede elujärje paranemisest.

Perede eluasemekulutuste osa kogukulutuste struktuuris ei ole oluliselt tõusnud hoolimata energiahinna järsust tõusust ja elutingimuste mõõdukast paranemisest. Suhteliselt madalate eluasemekulutuste tagatiseks on kõrge eluruumi omanike osa elanikkonnas.

Transpordikulutuste osakaal on märkimisväärselt tõusnud, seda eriti 2007. aastal, kusjuures seda on põhjustanud kütusehinna pidev kasv. Samas on transpordikulutuste osa üks kõige varieeruvamaid leibkondade kogukulutuste seas; kahe leivateenijaga peredes, eriti maal, ületavad transpordikulutused isegi eluruumikulutusi, küündides nii tähtsusele teisele kohale kulutuste struktuuris. Seevastu leibkondades, kus töötavaid liikmeid ei ole, sh paljudes pensionäriperedes (kus on võimalik kasutada ka tasuta linnatransporti), on transpordikulutused marginaalsed.

Sidekulutused ei ole viimasel ajal kasvanud, siin on põhjuseks sideteenuste märgatav odavnemine tiheda konkurentsi tingimustes. Kuid need kulutused on kõigi (ka eakate) perede kulutuste seas omandanud kindla koha.

Märkimist väärib ka kasvav laenutagastuste osa leibkondade kulutuste hulgas. Siiski jääb nende kulutuste kasv üldiselt maha sissetulekute kasvust.

Perepoliitika

Hinnanguline lapse kasvatamise maksumus kuni 20-aastaseks saamiseni on Eesti 2007. aasta perede keskmise elustandardi jälgimisel ning hindade püsivust eeldades 750 000 – 800 000 krooni. Hinna sisse ei ole arvestatud vanemate saamatajäänud töötasu.

Kui eeldada hindade tõusu aastas 3% võrra, oleks lapse 20-aastaseks kasvatamise maksumus (samadel tingimustel 1—1,1 miljonit krooni).

Peretoetused (lapsetoetus ja sellega seotud toetused) mõjustavad lastega perede sissetulekuid üldiselt seda rohkem, mida rohkem on peres lapsi. Vaatlusperioodi vältel on lastetoetuste mõju ühe leivateenijaga peredele üldiselt suurenenud, kahe leivateenijaga perele aga kahanenud. Keskmiselt moodustab 2—3 lapselises ühe töötajaga peres lastetoetus ca 15% pere sissetulekust.

Vanemahüvitise mõju ilmneb samuti kõige selgemalt 2—3-lapselises ühe töötajaga peres, kus see moodustab ca 10% pere sissetulekust. Vanemahüvitiste mõju leibkondade sissetulekutele on toimimisaastate jooksul suurenenud. On alust siduda vanemahüvitisega ka sündimuse suurenemist vaatlusperioodil.

Perede sissetuleku- ja tarbimise klastrid

Selgub, et kõik pered jagunevad oma sissetulekute ja tarbimise järgi nelja põhitüüpi ehk klastrisse. Need on:

1. ***Kahe töötava vanemaga ühe- ja kahelapselised*** (erandina ka kolmelapselised pered):
 - Üldine kulutuste tase on kõrge.
 - Suhteliselt suured on kulutused transpordile, rõivastele, vabale ajale, haridusele ja eluruumile.
 - Arvestatava osa eelarvest (kuni 10%) võtab laenu tagasimakse.
2. ***Ühe töötava vanemaga lastega pered***
 - Üldine kulutuste tase on eelmise perede tüübiga võrreldes kuni 10% madalam.
 - Kulutuste struktuur on sarnane eelmisele rühmale.
 - Märksa väiksemad, võrreldes eelmise rühmaga, on kulutused transpordile ja vabale ajale.

3. **Pensionäripered**
 - Üldine kulutuste tase on suhteliselt madal.
 - Väga suure osa kulutustest võtavad eluasemekulud.
 - Kõige suurema osakaaluga võrreldes kõigi teiste leibkonnarühmadega on nii absoluutselt kui ka suhteliselt tervishoiukulutused.
 - Väga väikese mahuga on garderoobi-, transpordi- ja vaba aja kulutused.
 - Igasuguste finantskulutuste osa on väga väike, peaaegu puuduvad laenukohustused.
4. **Lasterikkad, üksikvanema ja töötajateta pered** ei moodusta terviklikku rühma, kuid nende ühiseks jooneks on suhteliselt madalamad kulutused, sealhulgas keskmisest tasemest madalamad transpordi- ja vaba aja kulutused. Ühiskonnas moodustavad nad kõrgeima vaesusriskiga perede rühma.

Esimese perede rühmaga on sarnane ka ülejäänud täiskasvanud liikmetega pered, mille detailsem analüüs ei olnud käesoleva uuringu eesmärgiks.

Sotsiaalpoliitika rakendamise mõttes moodustavad klastrid 2, 3 ja 4 erinevate vajaduste ja huvidega sihtrühmad.

Kasutatud kirjandus ja allikmaterjalid

- 1 Järviste, Liina. Isad ja lapsehoolduspuhkus Eestis, [http://213.184.49.171/www/gpweb_est_gr.nsf/HtmlPages/9_2007_isad_ja_lapseh_oolduspuhkus/\\$file/9_2007_isad_ja_lapsehoolduspuhkus.pdf](http://213.184.49.171/www/gpweb_est_gr.nsf/HtmlPages/9_2007_isad_ja_lapseh_oolduspuhkus/$file/9_2007_isad_ja_lapsehoolduspuhkus.pdf)
- 2 Karu, Marre, Võrk, Andres. Eesti vanemahüvitise mõju sündimus- ja tööturukäitumisele. Hindamise võimalused ja esimeste kogemuste analüüs. http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/VorkKaru_P_RAXIS_Vanemahyvitis13.02.2006.pdf
- 3 Kreitzberg, M. Ene-Margit Tiit et al (2004). Household living niveau 2003. Estonian Statistical Office, Tallinn, 1—121.
- 4 Kutsar, D., Tiit, E.-M. (2000). Comparing socio-demographic indicators in Estonia and the European Union. Cross-National Research Papers. Sixth Series, Improving Policy Responses and Outcomes to Socio-Economic Challenges: Changing Family Structures, Policy and Practice, 2. European Research Centre, Great Britain, 27–34.
- 5 Kutsar, D., Harro, M., Tiit, E.-M. (2004) Children's welfare in Estonia from different perspectives. Children's welfare in ageing Europe, Tartu, TÜ Kirjastus, 81—141.
- 6 Käärrik, E; M. Vähi, E.-M. Tiit (2002). MCMC model for estimation of poverty risk factors using household budget data. Heidelberg. COMPSTAT, 2002.
- 7 Peretoetused, <http://www.sm.ee/index.php?id=219>
- 8 Reinomägi, Andra. Lasterikaste perede toimetulek ja vajadused. EV Sotsiaalministeerium, 7/2007.
- 9 [http://213.184.49.171/www/gpweb_est_gr.nsf/HtmlPages/7_2007lasterikkadpered/\\$file/7_2007%20lasterikkad%20pered.pdf](http://213.184.49.171/www/gpweb_est_gr.nsf/HtmlPages/7_2007lasterikkadpered/$file/7_2007%20lasterikkad%20pered.pdf)
- 10 Riiklik peretoetuste seadus, <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12904231>
- 11 Tiit, E.-M, Käärrik, E. (2000). Estimation of the poverty line as a problem of multivariate statistics. In: New trends of Probability and Statistics, Vol 5. Vilnius/ Utrecht, 179—186.
- 12 Tiit, E.-M. (2004). Eesti pere areng XX sajandil ja XXI sajandi alguses. Missugust perepoliitikat me vajame? TÜ kirjastus, lk12—26.
- 13 Tiit, E.-M.. [Elatusmiinimumi ja vaesuspiiride hindamise meetoodika ning sotsiaalsete indikaatorite leidmisel kasutatavate tarbimiskaalude kaasajastamine](#) – SM, Projekti vahearuanne, september 2005
- 14 Tiit, E.-M. Vaesus kui risk (2005) – kogumikus Eesti edu hind, Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- 15 Tiit, E.-M. (2005). Lapse ülalpidamise hind. Sotsiaaltöö nr5/2005, 7—14.
- 16 Tiit, E.-M.. [Vaesus ja selle mõõtmine. Vaesuse suundumused Eestis](#) / EV Sotsiaalministeerium, sotsiaalpoliitika info- ja analüüsi osakond, 8/2006. – Tallinn, 2006. – 14 lk. – (Sotsiaalministeeriumi toimetised. Poliitikaanalüüs, ISSN 1736-3896, ISSN 1736-390X; 2006, 8).
- 17 Tiit, E.-M. [Elatusmiinimumi ja vaesuspiiride hindamise meetoodika ning sotsiaalsete indikaatorite leidmisel kasutatavate tarbimiskaalude kaasajastamine](#) – Projekti II osa aruanne, august 2006
- 18 Tiit, E.-M.. [Vaesuse suundumused Eestis aastail 2000–2004](#) – Jätkuprojekti aruanne, august 2006

- 19 Trumm, A; D. Kutsar, E.-M. Tiit, E. Käärrik (2001). Poverty reduction in Estonia. Tartu, 1—80.
- 20 Tulumaksu seadus, <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12769919>
- 21 Vanemahüvitis, <http://www.sm.ee/index.php?id=253>
- 22 Vörk, Andres, Leetmaa, Reelika. Peretoetuste mõju pereplaneerimisele ja riigi eelarvele. <http://www.praxis.ee/praxis/admin/texts/peretoetus.pdf>
- 23 Tiit, Ene-Margit. [Lapse ülalpidamiskulude arvutamise meetodika : lepinguline uurimistöö](#) / EV Sotsiaalministeerium, AS Resta. – [Tallinn], 2004 http://213.184.49.171/www/gpweb_est_gr.nsf/pages/goproweb1316
- 24 Vörk, Andres. [Peredele suunatud rahaliste toetuste mõju vaesuse leevendamisele Eestis: analüüs mikrosimulatsioonimeetodi abil : uurimisraport](#) / Andres Vörk, Alari Paulus ; Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, Tallinn, 2007. http://213.184.49.171/www/gpweb_est_gr.nsf/pages/goproweb1315
- 25 World Bank. Estonia: Living Standards During the Transition: A Poverty Assessment, Washington D.C., 1996.
- 26 Kuddo, A., Leetmaa, R., Leppik, L., Luuk, M., Vörk, A. (2002) "Sotsiaaltoetuste efektiivsus ja mõju tööjõupakkumisele", Poliitikauuringute keskus PRAXIS, Tallinn.
- 27 Käärrik, Ene; Ene-Margit Tiit; Mare Vähi, Arvo Valton (2001) Lastega perede majanduslik toimetulek 1999-2000, <http://www.riik.ee/rahvastik/kaarik.html> 10.12.2006 , Rahvastikuministri büroo
- 28 Statistika andmebaas, SA, <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvastik/03Rahvastikusundmused/12Sunnid/12Sunnid.asp>
- 29 Tervise Arengu Instituut. Eesti meditsiiniline sünniregister ja raseduse katkestamise andmekogu. <http://www.tai.ee/?id=2369>
- 30 Eesti rahvastiku põhinäitajad aastail 2006—2007 Euroopa taustal, <http://www.rahvastikuminister.ee/?id=10490>
- 31 Tiit, E.-M. Eesti rahvastikust 21. sajandi algusaastail. Akadeemia, 12.2008 (ilmumisel)
- 32 SA Leibkonna eelarve uuringu (LEU) andmestik 2003—2007 (anonümiseeritud mikroandmed)

Lisade sisukorrad

LISA 1A. PEREDE ÜLDKIRJELDUS JA TÜPOLOOGIA **TÕRGE! JÄRJEHOIDJAT POLE MÄÄRATLETUD.**

Tabel 1. Leibkondade arvud aastavalimites ja leibkondade keskmised suurused... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 2. Eritüüpi leibkonnad ja nende majanduslik seisund (viie aasta keskmisena)..... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 3. Valimi suurus ja informatiivsus eritüüpi perede kohta **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 4. Tulud ja kulud eritüüpi peredes (jämedam klassifikatsioon)**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 5. Eritüüpi perede kuuluvus tulu- ja kuludetsiilidesse (keskmine)**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

LISA 1B. TÄIENDAV MATERJAL, MIS EI KAJASTU ARUANDE TEKSTIS. EESTI KOOSTÖÖKOGU ETTEKANDE

TABELID JA JOONISED **TÕRGE! JÄRJEHOIDJAT POLE MÄÄRATLETUD.**

Tabel 6. Perede arvukusjaotus perede järgi ja inimeste järgi ...**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Joonis 1. Perede arvukusjaotus, arvestusühikuks on pere**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Joonis 2. Perede arvukusjaotus, arvestusühikuks on pereliige (isik).....**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 7. Eritüüpi perede elutingimused.....**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Joonis 3. Eesti perede elamistingimused**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 8. Perede hinnangud oma majandusliku toimetuleku muutusele aasta jooksul 2003—2007
.....**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Joonis 4. Perede hinnangud oma majandusliku toimetuleku muutusele aasta jooksul 2003—2007
.....**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 9. Perede hinnangud oma majandusliku toimetuleku muutusele viie aasta jooksul 2003—2007
.....**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Joonis 5. Perede hinnangud oma majandusliku toimetuleku muutusele viie aasta jooksul 2003—2007
.....**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 10. Eritüüpi perede hinnangud oma majanduslikule toimetulekule (keskmine aastatel 2003—2007).....**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Joonis 6. Eritüüpi perede hinnangud oma majanduslikule toimetulekule (keskmine aastatel 2003—2007).....**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 11. Perede keskmiste kulutuste kasv aastatel 2003—2007.....**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Joonis 7. Perede keskmiste kulutuste kasv aastatel 2003—2007**Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

LISA 2. SISSETULEKUTE STRUKTUUR JA DÜNAAMIKA **TÕRGE! JÄRJEHOIDJAT POLE**

MÄÄRATLETUD.

Tabel 1. Sissetulekute struktuur 2003 leibkonnatüübiti (peen liigendus) **Tõrge!**
Järjehoidjat pole määratletud.

Tabel 2. Sissetulekute struktuur 2004 leibkonnatüübiti (peen liigendus) **Tõrge!**
Järjehoidjat pole määratletud.

Tabel 3. Sissetulekute struktuur 2005 leibkonnatüübiti (peen liigendus) **Tõrge!**
Järjehoidjat pole määratletud.

Tabel 4. Sissetulekute struktuur 2006 leibkonnatüübiti (peen liigendus) **Tõrge!**
Järjehoidjat pole määratletud.

Tabel 5. Sissetulekute struktuur 2007 leibkonnatüübiti (peen liigendus) **Tõrge!**
Järjehoidjat pole määratletud.

Tabel 6. Üks täiskasvanu ja lapsed. Sissetulekute dünaamika **Tõrge!**
Järjehoidjat pole määratletud.

Tabel 7. Kaks töötavat täiskasvanut ja laps. Sissetulekute dünaamika **Tõrge!**
Järjehoidjat pole määratletud.

Tabel 8. Kaks täiskasvanut, üks töötab ja laps. Sissetulekute dünaamika 7

Tabel 9. Kaks töötavat täiskasvanut ja kaks last. Sissetulekute dünaamika **Tõrge!**
Järjehoidjat pole määratletud.

Tabel 10. Kaks täiskasvanu, üks töötab ja kaks last. Sissetulekute dünaamika Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 11. Kaks töötavat täiskasvanut ja kolm last. Sissetulekute dünaamika Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 12. Kaks täiskasvanut, üks töötaja ja kolm last. Sissetulekute dünaamika Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 13. Kaks töötavat täiskasvanut ja neli last. Sissetulekute dünaamika Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 14. Kaks täiskasvanut, üks töötaja ja neli last. Sissetulekute dünaamika Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 15. Kaks eakat. Sissetulekute dünaamika Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 16. Üks eakas. Sissetulekute dünaamika Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 17. Muu täisealiste pere. Sissetulekute dünaamika Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 18. Lastega pered töötajateta. Sissetulekute dünaamika Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 19. Sissetulekute dünaamika kõigi perede keskmisena Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 20. Eritüüpi perede sissetulekute struktuur aastal 2003, jämedam liigendus Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 21. Eritüüpi perede sissetulekute struktuur aastal 2004, jämedam liigendus Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 22. Eritüüpi perede sissetulekute struktuur aastal 2005, jämedam liigendus Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 23. Eritüüpi perede sissetulekute struktuur aastal 2006, jämedam liigendus Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 23. Eritüüpi perede sissetulekute struktuur aastal 2007, jämedam liigendus Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 25. Leibkondade sissetulekute struktuuri dünaamika aastail 2003--2007 Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Lisa 3. Leibkondade kulutused (OECD modifitseeritud tarbimiskaaludega)	Tõrge!
Järjehoidjat pole määratletud.	
Tabel 1. Toiduainete tarbimine peredes, 2003 (OECD tarbimiskaalud) Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 2. Toiduainete tarbimine peredes, 2004 (OECD tarbimiskaalud) Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 3. Toiduainete tarbimine peredes, 2005 (OECD tarbimiskaalud) Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 4. Toiduainete tarbimine peredes, 2006 (OECD tarbimiskaalud) Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 5. Toiduainete tarbimine peredes, 2007 (OECD tarbimiskaalud) Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 6. Mitte-toiduainete tarbimine peredes, 2003 (OECD tarbimiskaalud) Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 7. Mitte-toiduainete tarbimine peredes, 2004 (OECD tarbimiskaalud) Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 8. Mitte-toiduainete tarbimine peredes, 2005 (OECD tarbimiskaalud) Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 9. Mitte-toiduainete tarbimine peredes, 2006 (OECD tarbimiskaalud) Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!
Tabel 10. Mitte-toiduainete tarbimine peredes, 2007 (OECD tarbimiskaalud) Järjehoidjat pole määratletud.	Tõrge!

LISA 4. PEREDE VAESUS JA TARBIMINE PEREDE LÖIKES
MÄÄRATLETUD.

TÕRGE! JÄRJEHOIDJAT POLE

Tabel 1. Suhtelise vaesuse määr leibkonnatüüpide lõikes aastatel 2003—2007 **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 2. Ühe täiskasvanu ja lapse/ lastega pere ekvaliseeritud toidutarbimine **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 3. Kahe töötava täiskasvanu ja ühe lapsega pere ekvaliseeritud toidutarbimine **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 4. Kahe täiskasvanu, sh ühe töötaja ja ühe lapsega pere ekvaliseeritud toidutarbimine... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 5. Kahe töötava täiskasvanu ja kahe lapsega pere ekvaliseeritud toidutarbimine **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 6. Kahe täiskasvanu, neist üks töötab, ja kahe lapsega pere ekvaliseeritud toidutarbimine **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 7. Kahetöötava täiskasvanu ja kolme lapsega pere ekvaliseeritud toidutarbimine **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 8. Kahe täiskasvanu, neist üks töötab, ja kolme lapsega pere ekvaliseeritud toidutarbimine **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 9. Kahe töötava täiskasvanu ja vähemalt nelja lapsega pere ekvaliseeritud toidutarbimine **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 10. Kahe täiskasvanu, neist üks töötab, ja vähemalt nelja lapsega pere ekvaliseeritud toidutarbimine..... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 11. Vähemalt kahe eaka pere ekvaliseeritud toidutarbimine **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 12. Üksiku eaka ekvaliseeritud toidutarbimine **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 13. Muu täisealiste pere ekvaliseeritud toidutarbimine... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 14. Töötajateta lastega pere ekvaliseeritud toidutarbimine..... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 15. Ühe täiskasvanu ja lapse/ lastega pere ekvaliseeritud mitte-toidutarbimine..... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 16. Kahe töötava täiskasvanu ja ühe lapsega pere ekvaliseeritud mitte-toidutarbimine... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 17. Kahe täiskasvanu, sh ühe töötaja ja ühe lapsega pere ekvaliseeritud mitte-toidutarbimine **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 18. Kahe töötava täiskasvanu ja kahe lapsega pere ekvaliseeritud mitte-toidutarbimine . **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 19. Kahe täiskasvanu, neist üks töötab, ja kahe lapsega pere ekvaliseeritud mitte-toidutarbimine..... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 20. Kahetöötava täiskasvanu ja kolme lapsega pere ekvaliseeritud mitte-toidutarbimine **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 21. Kahe täiskasvanu, neist üks töötab, ja kolme lapsega pere ekvaliseeritudmitte-toidutarbimine..... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 22. Kahe töötava täiskasvanu ja vähemalt nelja lapsega pere ekvaliseeritudmitte-toidutarbimine..... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 23. Kahe täiskasvanu, neist üks töötab, ja vähemalt nelja lapsega pere ekvaliseeritud mitte-toidutarbimine..... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 24. Vähemalt kahe eaka pere ekvaliseeritud mitte-toidutarbimine **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 25. Üksiku eaka ekvaliseeritud mitte-toidutarbimine..... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 26. Muu täisealiste pere ekvaliseeritud mitte-toidutarbimine..... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Tabel 27. Töötajateta lastega pere ekvaliseeritud mitte-toidutarbimine **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**